

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**SUŠICE, BRÁNA ŠUMAVY. ROZVOJ A PROPAGACE TURISTIKY NA
SUŠICKU V LETECH 1918 – 1938**

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Máchalová, Ph.D.

Autor práce: Bc. Lucie Nová

Studijní obor: uD-uAjl

Ročník: 3.

2020

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 29. července 2020

.....

Poděkování

Tímto bych chtěla vyjádřit svůj vděk několika osobám, bez nichž by tato práce jen stěží mohla vzniknout. V první řadě děkuji vedoucí práce PhDr. Jitce Máchalové, Ph.D za její odborné rady, podnětné nápady a velikou trpělivost. Dále děkuji všem, kteří mi ochotně pomáhali shánět potřebné materiály: PhDr. Janu Lhotákovi, Ph.D., pracovnícím Státního okresního archivu v Klatovech, turistovi s velkým „T“ Emilu Kintzlovi a konečně Mgr. Adamu Hanusovi, jehož knihovna, cenné rady i kritický pohled mi byly k dispozici 24 hodin denně.

Anotace

Tato práce se zabývá tématem rozvoje a propagace turistiky na Sušicku mezi lety 1918 – 1938 a rozšiřuje téma autorčiny bakalářské práce *Činnost Klubu českých turistů v Sušici v letech 1890 – 1914*. Text sleduje tři velké projekty Klubu: stavbu Klostermannovy chaty na Modravě, chaty v Prášilech a znovuvystavění svatoborské rozhledny. Dalším tématem je rozvoj možností cestování a dopravy v regionu; železnice, linkových autobusů, speciálních zájezdových autobusů i autodopravy. Zřetel je brán také na značkování turistických cest. Dále je ověřováno, jestli centrum regionu – město Sušice – odpovídalo obrazu typického letoviska. Zkoumány jsou hlavní kroky, které byly podnikány za účelem turistického zatraktivnění lokality. Je nastíněn vývoj počtu návštěvníků Sušice od 2. poloviny 20. let a provedena sociálně profesní analýza letních hostů v sezóně 1930. V poslední části jsou porovnávány turistické průvodce a další propagační materiály a na jejich základě je zjišťováno, zda se prezentace Sušice v meziválečném období lišila od konce 19. století. Celou prací se prolíná téma nacionalizmu a vztahů českého a německého etnika.

Abstract

This thesis deals with the topic of development and promotion of tourism in the region of Sušice in years 1918 – 1938. It expands the field of research of the author's bachelor thesis *Activities of the Club of Czech Tourist in years 1890 – 1914*. Firstly, three big building projects of the Club are observed: construction of *Klostermann's* chalet in Modrava and chalet in Prášily, as well as the re-erection of Svatobor's view tower. The following part focuses on the development of the possibilities of transport in the region: trains, regular and occasional tourist buses and cars. Marked tourist paths for walking are also considered. Later it's examined whether the centre of the region – the town Sušice – conforms to the typical depiction of a summer resort. Main steps making the locality more attractive for tourists are explored. The changes in numbers of visitors in Sušice from the second half of 1920s are outlined. In the next part the author analyses the vacationers from the summer 1930 in social and vocational terms. The last part compares guidebooks and other promotional materials and based on them enquires, whether the presentation of town Sušice in the interwar period diverges from the end of the 19th century. The topic of nationalism is omnipresent in the whole thesis.

Obsah

Obsah	6
Úvod.....	9
1. Turistická tradice na Sušicku.....	16
1.1 Návaznost na předcházející období	16
1.2 První poválečná léta	21
2. Klostermannova chata na Modravě.....	24
2.1 První myšlenky na turistický hotel.....	24
2.2 Turistická chata jako obhajoba češství	25
2.3 Stavba chaty.....	29
2.4 Proč Klostermann?	34
2.5 Sláva Klostermannovy chaty	37
3. Problémy objektů KČST na příkladu prášilské chaty: problémy s nájemci i Němci	41
3.1 Umístění a financování.....	42
3.2 Stav budov a úpravy	45
3.3 Otevírání chaty.....	46
3.4 Závazky	47
3.5 Doprava	48
3.6 Nájemce.....	49
3.7 Živly	52
3.8 Místní.....	53
3.9 Badatelský problém příliš negativního dojmu	54
3.10 Problémy prášilské i modravské chaty s Němci a Říši.....	55
4. Svatobor č. 2. – kontinuita skutečná či umělá?.....	57
4.1 Stará rozhledna.....	57
4.2 Strasti a slasti první rozhledny	58
4.3 Plánování nové rozhledny.....	64
4.4 Tentokrát profesionálně!.....	65
4.5 Otevření rozhledny	71
4.6 Stavba chaty.....	74
4.7 Slavnost otevření chaty.....	76
4.8 Shrnutí	78
5. Možnosti dopravy na Sušicku.....	79
5.1 Železnice.....	79
5.1.1 Plánovaná železnice.....	79
5.1.2 Paradox případného železničního spojení a elektrárny	81
5.1.3 Využití stávající železnice pro turistické účely	82

5.2 Státní linkové autobusy	85
5.3 Ohlas automobilismu	90
5.3.1 Motorizace	90
5.3.2 Předpisy	93
5.3.3 Přehnaná reakce tisku a vybrané absurdity	95
5.4 Autokary, autoklub, soukromí dopravci	96
6. Značení turistických stezek	101
6.1 Značící a označovaný	101
6.2 Nedostatky stezek a značení	104
6.3 Přístup veřejnosti – vandalizmus i pomocná ruka	105
7. Česko německá zášť	109
8. Sušice jako letoviště	117
8.2 Vznik letoviště	117
8.4 Návštěvníci v průběhu let	119
8.4 Letní hosté roku 1930	122
8.5 Zajímaví hosté v průběhu let	129
9. Léto v Sušici	132
9.1 Sokolové	132
9.2 Feriálky, neboli dětské prázdninové osady	133
9.3 Učitelé a studenti	137
9.4 Koupání	140
9.5 „Neturistické“ důvody k návštěvě: <i>Andělíček</i>	142
10. Proměny obrazu města v propagačních materiálech: <i>Průvodce po Sušicku</i> (1902) versus brožura <i>Sušice. Letoviště a horské klimatické místo</i> (1932) a další dobové materiály ..	146
10.1 <i>Průvodce</i> a jeho hlavní odlišnosti od <i>Letoviště</i>	147
10.2 Historie žije v Sušici a Sušice žije v historii, aneb nahlédnutí do dalších předválečných materiálů	152
10.2.1 <i>Řivnáčův průvodce po Šumavě a Vilímkův průvodce Šumavou</i>	153
10.2.2 Pohled NJP	153
10.2.3 Čtyři <i>Kafkové</i> a nacionalismus	155
10.2.4 <i>Vycházka do Šumavy</i> Antonína Frány	156
10.2.5 <i>Procházky po hořejší a střední Otavě</i> Josefa Hory	157
10.3 Nová éra, nová identita. Sušice to je pokrok	157
10.3.1 Recyklace i nový pohled Kajetána Turka	157
10.3.2 <i>Průvodce Šumavou a Pošumavím</i> Ladislava Švejcara	159
10.3.3 Nadšení a nedočkavost Antonína Friedla	160
10.3.4 <i>Friedlova Sušice a okolí</i> jako předzvěst <i>Letoviště</i>	163
10.4 <i>Letoviště</i> a jeho hlavní odlišnosti od <i>Průvodce</i> a ostatních předválečných materiálů. 163	

10.5 Ohlas <i>Letoviska</i>	168
10.6 Shrnutí	171
Závěr	173
Seznam použitých zkratek.....	178
Seznam pramenů a literatury	179
Seznam příloh.....	186
Přílohy.....	187

Úvod

„Ať hledíme se kterékoli stráně na milé město naše, hovící si při tmavé Otavě v údolí mezi horami, jež strní tu nad údolím jako **mocné pilíře brány**, která otvírá poutníku z vnitrozemí českého vstup v romantický svět dumných výšin šumavských...“¹

V tomto úryvku z roku 1911 se možná poprvé objevuje odkaz na Sušici jako *bránu*. *Bránu Šumavy*. Ne náhodou je autorem tohoto citátu Viktorin Zeithammer, jedna z klíčových postav turistiky na Sušicku ve zkoumaném období. Geografická metafora – *Brána Šumavy* – postupně prorostla do identity města natolik, že se dnes objevuje téměř ve veškeré turistické propagaci Sušice. Z toho důvodu jsem si ji zvolila jako název své práce.

Předkládaná diplomová práce *Sušice, Brána Šumavy. Rozvoj a propagace turistiky na Sušicku v letech 1918 – 1938* přímo navazuje na mou bakalářskou práci *Činnost Klubu českých turistů v Sušici v letech 1890 – 1914*. Úkolem této práce bude nejen zrekonstruovat, jak se na Sušicku v období první republiky rozvíjela turistická infrastruktura, ale i to, jak se proměňoval obraz, který o sobě město Sušice samo aktivně vytvářelo.

Téma cestování, turistiky a trávení volného času má velký popularizační potenciál, neboť je atraktivní i pro laickou veřejnost. Zřejmě nejpłodnějším současným českým autorem, který se zabývá touto problematikou na odborné úrovni, přesto ji podává čtivým a přístupným způsobem, je Jan Štemberk. Pro období první republiky lze jmenovat například obecně zaměřenou publikaci *Fenomén cestovního ruchu: možnosti a limity cestovního ruchu v meziválečném Československu*² nebo práce, které se zaměřují jen na jeden aspekt cestování, jako *Automobilista v zajištění reality: vývoj pravidel silničního provozu v českých zemích v první polovině 20. století*.³ Mezi novější publikace Jana Štemberka, která dokumentuje především až pozdější období, patří například kniha *Pěšky, na lyžích, na kole, lodí či autem: k dějinám československé turistiky v letech 1945-1968*.⁴ Možnostmi přepravy přímo na Šumavě se zabývá také

¹ Viktorin Zeithammer, *Den 17. září svátkem města Sušice*, Svatobor 31, 1911 č. 37

² Jan Štemberk, *Fenomén cestovního ruchu: možnosti a limity cestovního ruchu v meziválečném Československu*, Praha 2009.

³ Jan Štemberk, *Automobilista v zajištění reality: vývoj pravidel silničního provozu v českých zemích v první polovině 20. století*, Praha 2008.

⁴ Jan Štemberk, *Pěšky, na lyžích, na kole, lodí či autem. K dějinám československé turistiky v letech 1945-1968*, Pelhřimov 2017.

trojice autorů ze *Stifterova pošumavského železničního spolku* v popularizační publikaci *Svět šumavských železnic v proměnách času*.⁵

Dalším autorem, jehož publikaci *Slasti a strasti letních bytů: život na letních bytech a v letních vilách v éře první republiky* jsem hojně využívala, je Jiří Šoukal.⁶ Šoukal představuje typické letní hosty z hlediska jejich sociální pozice, nastiňuje každodennost na letním bytě, přičemž bere zřetel i na gender a představuje odlišné role mužů a žen. Rovněž sleduje, jak byl fenomén letních bytů reflektován v literatuře či filmu. Šoukalovým přístupem jsem se inspirovala především v osmé kapitole o letních hostech v Sušici. Zde jsem využila také teorii Pierra Bourdieho o sociálním prostoru, kterou rozvíjí v knize *Teorie jednání*.⁷ Aplikaci pro české prostředí provedl Adam Hanus v práci *Hrad vzdělání a národa*.⁸

Přestože na turistiku a cestovní ruch měla vliv široká škála subjektů, jedním z nejvlivnějších byl a stále je Klub českých turistů (dále jako KČT, po roce 1918 jako KČST, v současnosti opět jako KČT). O jednotlivých odborech spolku nebo oblastech, v kterých různé skupiny působily, vzniklo již několik publikací i kvalifikačních prací. Tyto publikace často vznikají k výročí daného odboru a jsou vydávány přímo Klubem českých turistů. Například: *100 let Klubu českých turistů v Kroměříži*,⁹ *100 let turistiky v Milevsku*¹⁰ nebo *110 let Klubu českých turistů v Berouně*.¹¹ (Těmto textům se blížíla má první kvalifikační práce.) Mezi autory, dotýkající se činnosti KČST, či jeho spolupracovníků, lze zařadit sběratele Martina Leiše, který ve svých obrazových publikacích představuje šumavské pohlednice známých vydavatelů,¹² včetně sušického knihkupce Joži Pospíchala.¹³

Vzhledem k tomu, že se má práce zabývá českou turistikou v německé nebo minimálně smíšené oblasti, poměrně zásadní roli zde hraje nacionalismus. Kromě

⁵ Roman Kozák – Vladislav Šlégr – Roman Hajník, *Svět šumavských železnic v proměnách času*, Praha 2014

⁶ Jiří Šoukal, *Slasti a strasti letních bytů: život na letních bytech a v letních vilách v éře první republiky*, Praha 2016.

⁷ Pierre Bourdieu, *Teorie jednání*, Praha 1998.

⁸ Adam Hanus, *Hrad vzdělání a národa Vznik, proměny a význam středního školství v politickém okrese Sušice mezi reformami 1869 a 1953*, Praha 2018, (= kvalifikační práce).

⁹ Martin. Krčál, *100 let Klubu českých turistů v Kroměříži*, Kroměříž 2009.

¹⁰ Jiří Lesák, *100 let turistiky v Milevsku*, Milevsko, 2019

¹¹ Jiří Topinka, *110 let Klubu českých turistů v Berouně: 1889-1999: říkali nám "šlapácká republika,"* Beroun 1999.

¹² Martin Leiš, *Šumava na pohlednicích ateliéru Seidel = Der Böhmerwald auf den Ansichtskarten des Ateliers Seidel*, Hostivice 2016; Martin Leiš, *Šumava na pohlednicích ateliéru WOLF*, Hostivice, 2015.

¹³ Martin Leiš, *Šumava na pohlednicích Joži Pospíchala, knihkupce v Sušici*, Hostivice 2017.

známých autorů jako je Ernest Gellner,¹⁴ Eric Hobsbawm¹⁵ nebo Miroslav Hroch,¹⁶ stojí za zmínku americký historik Pieter Judson, který pracuje s konceptem *Language frontier*, což bývá do češtiny ne zcela přesně překládáno jako *jazyková hranice*. Ve své knize *Guardians of the Nation*¹⁷ se věnuje jazykově smíšeným oblastem napříč Rakousko-Uherskem, jednou z těchto oblastí je právě Sušicko. Na Judsona badatelsky navazuje Tara Zahra především v publikaci *Kidnapped Souls*.¹⁸

Pro poslední část mé práce – proměny obrazu města Sušice – mi byl inspirací *Písek*¹⁹ Bohumíra Bernáška, kde autor sleduje proměny identity tohoto města. Konečně nedocenitelným zdrojem informací i obrazové dokumentace pro jakékoliv bádání o Sušici je kniha *Památky města Sušice*²⁰ trojice autorů Jan Lhoták – Jaroslav Pachner – Vladislav Razím. Kniha je sice koncipována především jako popis stavebního vývoje města a jednotlivých význačných objektů, zachycuje však i sociální život města nebo různé kulturní události.

Na hraně mezi literaturou a prameny (v přehledu zařazují mezi *vydané prameny*) se pohybují publikace vydávané ve sledovaném období sušickou spořitelnou. Přestože se jedná o *účetní zprávy*,²¹ daleko větší prostor než hospodaření finančního domu, je zde věnován článkům různého zaměření, z nichž některé dosahovaly odborné úrovně. Nalezneme zde množství biografií známých sušických osobností, články o stavbě nebo modernizaci významných objektů, „reportáže“ z důležitých kulturních událostí nebo texty související s trávením volného času. Velmi zajímavým dílem pro poznání regionu je *Sborník Sušicka*.²² Jedná se o celkem unikátní publikaci, na níž se podílely desítky autorů; osobnosti veřejného života, státní zaměstnanci i soukromí odborníci.

Dalšími vydanými prameny, na kterých jsem postavila zásadní kapitoly mé práce, byly turistické průvodce a rozsáhlejší propagační materiály. Vymenuji zde pouze

¹⁴ např. Ernest Gellner, *Národy a nacionalismus*, Praha 1993.

¹⁵ např. Eric Hobsbawm, *Národy a nacionalismus od roku 1780: program, mýtus, realita*, Brno 2000.

¹⁶ např. Miroslav Hroch, *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*, 2009.

¹⁷ Pieter M. Judson, *Guardians of the Nation: Activists on the Language Frontiers of Imperial Austria*, Cambridge – Mass 2006.

¹⁸ Zahra, Tara, *Kidnapped souls: National indifference and the battle for children in the Bohemian Lands, 1900-1948*, Ithaca 2008.

¹⁹ Bohumír Bernášek, *Písek – proměna lokální identity během procesu modernizace (1861 – 1914)*, Praha 2012 (= kvalifikační práce).

²⁰ Jan Lhoták – Jaroslav Pachner – Vladislav Razím, *Památky města Sušice*, Sušice 2012.

²¹ Spořitelna města Sušice, 48. účetní zpráva za rok 1933, Sušice 1934 – Spořitelna města Sušice, 55. účetní zpráva za rok 1940, Sušice 1941.

²² *Sborník Sušicka, Vlastivědné dílo*, Sušice 1938

dva nejdůležitější: *Průvodce po Sušicku*²³ vydaný odborem KČT v Sušici roku 1902 a propagační brožuru Antonína Friedla z počátku 30. let; *Sušice. Letovisko a horské klimatické místo*.²⁴

Pro získání lepší představy o každodennosti na Sušicku v meziválečném období jsem prošla každé číslo *Sušických listů* od roku 1918 do roku 1938. Články z tohoto periodika hojně cituji napříč celým textem. Výběrově jsem používala také články z dalších periodik, například *Národní politika* nebo *Letem světem*.

Hlavní archivní prameny pocházejí především ze Státního okresního archivu v Klatovech a z Muzea Šumavy v Sušici. Z klatovského archivu jsem využívala především neuspořádaný fond *Klub československých turistů Sušice 1890 – 1940*²⁵ a některé materiály z fondu *Archiv města Sušice*, část „*Muzeální spisy*“ a *Soudobá dokumentace*.²⁶ Procházela jsem též fondy různých dalších spolků jako je Národní jednota Pošumavská Sušici,²⁷ zde jsem však žádné nové informace nezískala. Muzeum Šumavy poskytlo především jedinečné materiály týkající se rozhledny na Svatoboru jako stavební deník,²⁸ plány²⁹ nebo paměti Karla Houry.³⁰

Ve své práci využívám kombinace více metod, některé napříč celou prací, jiné především v jednotlivých kapitolách. Kromě základních metod přímé, nepřímé, induktivní, deduktivní a progresivní, využívám metodu komparativní a typologickou; především když analyzuji průvodce a dělím je do skupin podle jejich přístupu, do jisté míry zde uplatňují také metodu ikonografickou. Metodu kvantitativní či statistickou využívám v kapitole o dopravě a zejména v kapitole o letních hostech, v této části aplikuji také metodu sondy, když se podrobně zabývám návštěvností Sušice v roce 1930. V práci používám metodu geografickou.

Jak již bylo zmíněno, tento text navazuje na mou bakalářskou práci, z toho důvodu zde již nebudu provádět lingvistické rozbory, co se ve zkoumaném období rozumělo pod pojmem *turistika*, nebo znovu do detailu analyzovat sociální strukturu členů Klubu českých (československých) turistů. Také už se nebudu zabývat počátky

²³ Jiří Brey – Adolf Cyppl – Josef Holý, *Průvodce po Sušicku*, Sušice 1902.

²⁴ Antonín Friedl, *Sušice. Letovisko a horské klimatické místo šumavské*, Sušice [1932].

²⁵ Státní okresní archiv Klatovy, fond Klub československých turistů Sušice 1890 – 1940.

²⁶ Tamtéž, fond Archiv města Sušice (1341 – 1947), *Soudobá dokumentace*; tamtéž, „*Muzeální spisy*.“

²⁷ Tamtéž, fond Národní jednota pošumavská Sušice (1893 - 1947).

²⁸ Muzeum Šumavy Sušice, Sign. D 169/5 *Miscellanea, Stavební deník určený pro stavbu nové rozhledny na vrchu „Svatobor“ u Sušice*.

²⁹ Tamtéž, Sign. D 169/3 – *Stavební plány rozhledny na Svatoboru 1894 – 1934*.

³⁰ Tamtéž, Sign. D574, rukopis Karel Houra, *Vzpomínky na dobu od 3. května 1902 do roku 1985*, 1985.

turistiky obecně a příliš ani prvními opatřeními na podporu turistiky a cestovního ruchu v regionu z konce období monarchie.

Je nezbytné vymezit region, kterým se tato práce zabývá. Sušickem je zde myšlen bývalý politický okres Sušice na pomezí jižních a západních Čech, který zanikl v roce 1960, když byl začleněn do okresu Klatovy.³¹ Politický okres Sušice se sestával se ze tří soudních okresů s centry v městech Sušice, Kašperské Hory a Hartmanice, přičemž sušický soudní okres byl český, hartmanický německý a kašperskohorský smíšený.³² Tento region jsem si vybrala ze dvou důvodů. Za prvé, Šumava dnes patří mezi turisticky nejoblíbenější lokality České republiky a pro značné procento turistů vede cesta na Šumavu právě přes Sušici, která si tak stále nárokuje titul *Brána Šumavy*. Za druhé, zajímaly mě kořeny turistické oblíbenosti této části republiky, neboť sama ze Sušicka pocházím. Věřím, že tato skutečnost mi poskytuje nezanedbatelnou výhodu; znám zdejší krajinu, populární místa i pomístní názvy, takže mohu při výzkumu pramenů nacházet souvislosti, které by badatel neznalý místních poměrů neviděl.

Vlastní práce je strukturována do deseti kapitol. Úkolem první kapitoly je ve stručnosti shrnout nejvýznamnější turistické počiny před rokem 1914, jejichž dopad byl výrazný ještě v období první republiky. Dále budou naznačeny zárodky turistické infrastruktury z období monarchie, které přímo nesouvisely s činností *Klubu českých turistů*, a po roce 1918 mohly být dále rozvíjeny.

Po úvodní kapitole následuje část sestávající se ze tří kapitol, kde se zabývám třemi velkými stavebními podniky KČST v Sušici: stavbou Klostermannovy chaty v Modravě, chaty v Prášilech a *znovuzbudováním* rozhledny na Svatoboru. Pro tyto tři kapitoly je společné, že se pokaždé snažím stručně zdokumentovat stavební vývoj daného objektu. V každé z těchto tří zdánlivě podobných kapitol se však na počín konkrétní stavby dívám z jiného úhlu.

V případě Klostermannovy chaty nahlížím záležitost „nacionální optikou“ a zjišťuji, jak došlo k tomu, že sušický KČST začal uvažovat o zbudování českého turistického hotelu na Šumavě, jak tento nákladný počín obhájil a jak projekt financoval. Zajímá mě, jaký symbolický význam měla pro Čechy vyhraněně česká chata ve střední nebo vysoké Šumavě a zda mohla být chápána jako *výspa* Sušice, dobově zobrazované jako tradiční *bašta češství*. Dále zajímám také o důsledky vzniku chaty;

³¹ Věra Holá, *Osídlení šumavského pohraničí na Sušicku 1945 – 1948*, in: Miroslav Bělohávek (ed.), *Minulostí západočeského kraje*, Plzeň 1981, s. 27.

³² Ladislav Švejcár, *Dny státního převratu 1918 v Sušici*, Sušické listy 14, 1931, č. 43-46.

jestli modravská chata celkové změnila možnosti turistiky na Šumavě, či jaký další rozvoj turistické infrastruktury (autobusy, stezky) byl přímo navázán na její zřízení. Jako zdroj informací zde posloužily především zápisy ze schůzí odboru KČST v Sušici, korespondence odboru s ústředím, majiteli parcel i se staviteli. Vděčnou ukázkou prezentace podniku veřejnosti jsou také články v Sušických listech.

V případě druhé stavby – prášilské chaty – si kladu poněkud jiné otázky. Táži se, jaká očekávání měli od chaty její budovatelé a zřizovatelé. Na rozdíl od modravské chaty se zde ale nezaměřuji na to, která z těchto očekávání byla zcela naplněna a snad i překonána, ale které naděje spojované s prášilskou chatou se nenaplnily. Na konkrétním případě prášilské chaty se snažím zjistit, s jakými problémy se typicky mohly potýkat objekty KČST, zvláště pokud se nacházely v pohraničí. Vítězila mezi Čechy vždy touha podpořit raději příslušníka vlastního národa, než Němce, nebo nad imperativem hospodářské i morální pomoci *vlastním lidem* převažovaly osobní sympatie či antipatie? Konečně se v této části také zaměřím na to, co se s objekty stalo na podzim 1938. Zde pracuji především s dopisy a novinovými články, o něco méně potom například ze smlouvami.

Třetí stavba se od prvních dvou odlišuje. Klostermannova chata byla vybudována *na zelené louce*, prášilská chata vznikla, když byl starému pivovarskému komplexu vdechnut nový život. Svatoborská rozhledna však na počátku sledovaného období stála již dvacet let, ovšem samostatného československého státu se „dožila“ v katastrofálním stavu. Prvním úkolem této kapitoly je zjistit, jakou měla rozhledna na počátku první republiky pověst. KČST v Sušici dělal vše pro to, aby původní věž zachránil. Když se ukázalo, že poškozené je nevratné, dal si spolek za cíl *znovuzbudování* věže. Zde jsem se rozhodla porovnat, v čem se stavba první a druhé rozhledny shodovaly, a v čem se zásadně lišily, ať už v oblasti plánování, financování nebo prezentace veřejnosti.

Rozhledně na Javorníku už samostatná kapitola věnována nebude, neboť tato rozhledna byla dokončena pouhých několik dní před pádem první republiky. Dostatečné množství informací o iniciátorech rozhledny a jejich záměrech se prolíná jinými kapitolami.

V páté kapitole už se práce místy výrazněji odchyluje od činnosti KČST a zaměřuje se na nové možnosti dopravy na Sušicku. Sušicko celá desetiletí čekalo na novou železniční trať (Sušice – Kašperské Hory), která nikdy nebyla realizována. Přesto, anebo právě proto, se pokusím rekonstruovat, co místní tehdy od železnice

očekávali a jak za ni bojovali. Budu též ověřovat předpoklad, že místní, zvláště po létech očekávání, viděli v železnici spásu, která měla rázem proměnit zaostalý horský kraj v průmyslové centrum. Zároveň budu zjišťovat, jak bylo pro turistické účely možno využít existující železniční spojení. Absence železnice byla kompenzována zřizováním autobusových linek. Cílem této podkapitoly je zjistit, na jaká místa a s jakým odůvodněním byly zaváděny, a které z nich si získaly největší oblibu.

V šesté kapitole věnované trasám se příliš nezaměřuji na konkrétní cesty (rozbor tras k roku 1902 proveden v bakalářské práci), ale spíše na proces jejich vzniku a jejich ohlas. Také analyzuji pojmenování tras po významných osobnostech. V drobnější sedmé kapitole podrobuji kritice stereotypní český pohled na vztah Čechů a Němců na Šumavě, neboť předpokládám, že vztah těchto dvou jazykových skupin zásadním způsobem ovlivňoval turistický ruch v oblasti.

V osmé kapitole nejdříve zjišťuji, do jaké míry Sušice odpovídá charakteristice typického letoviska, jak jej zobrazuje Jiří Šoukal. Předpokladem je, že Sušice, především díky své poloze, bude vykazovat jisté odchylky. Úkolem druhé části této kapitoly je provést analýzu sušických letních hostů roku 1930 na základě jejich sociálního postavení. Zde používám graf sociálního prostoru Pierra Bourdieu, upraveného Adamem Hanusem.

Předposlední kapitola ilustruje, jak se k trávení volného času stavěly další subjekty, jako *Sokol*, nebo svépomocné spolky, které na Sušicku pořádaly *feriální osady* pro městské děti.

Úkolem závěrečné kapitoly je postihnout, jak se obraz Sušice proměňoval od konce 19. století do 30. let 20. století na stránkách turistických průvodců a v propagačních materiálech.

1. Turistická tradice na Sušicku

1.1 Návaznost na předcházející období

Turistika a její propagace na Sušicku za první republiky měly rozhodně na co navazovat. Snahy o zvelebení města Sušice a jeho okolí za účelem poskytnutí místa odpočinku místním i přilákání cestovatelů z měst, kteří měli místní kraj podpořit jednak ekonomicky, jednak v intencích nacionalismu, je možno sledovat minimálně do druhé poloviny osmdesátých let devatenáctého století. V té době již fungovala sušická Jednota okrašlovací i Národní jednota Pošumavská,³³ jejímiž členy nebo spolupracovníky bylo několik mužů, kteří se během následující dekády aktivně zapojili do činnosti spolku nového, již přímo zaměřeného na rozvoj turistiky – místního odboru Klubu českých turistů (dále také KČT, po roce 1918 KČST). Zajímavostí je, že tato *odbočka* vznikla záhy po vytvoření centrály – k tomu došlo v létě 1888³⁴ – a jen čtyři místní odbory prokazatelně vznikly před březnem 1890, kdy o sobě dala prvně oficiálně vědět Sušice.³⁵

Ačkoliv se do pořádání drobných výletů či propagace svých služeb (zejména ubytování a pohostinství) jistě pouštěly různé subjekty a skupinky i před vznikem spolku, KČT výrazně přispíval k systematizaci a zefektivnění těchto snah. Díky plakátům KČT umístěným za pomoci *Svazu pro povznesení návštěvy cizinců* na vlakových tratích směřujících na Šumavu i v největších železničních uzlech monarchie se povědomí o sušických službách mohlo rozšířit i do vzdálených měst.³⁶ Některé roky si přičiněním spolku³⁷ stať o Sušici a jejích rekreačních možnostech našla cestu také do Grégrova *Almanachu léčebných míst, lázní a letních sídel českých*.³⁸ Jednatel sušického odboru KČT Viktorin Zeithammer údajně přispíval svým textem do nakonec zřejmě nevydaného Guthova projektu *Zimní sporty v Čechách a na Moravě*,³⁹ také místní knihkupec zasílal pro totéž 12 zimních pohledů ze sušického okolí.⁴⁰ Vyjednané slevy u

³³ J. Lhoták – J. Pachner – V. Razím, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, s. 497.

³⁴ Josef Brož, *Klub českých turistů v letech 1888 – 1918*, in: *Padesát let Klubu*, s. 32-43, zde s. 36.

³⁵ *V Sušici*, Časopis turistů 2, 1890, č. 3.

³⁶ Státní okresní archiv Klatovy (dále SOkA Klatovy), F Klub československých turistů Sušice (neuspoř.) (dále F KČST Sušice), karton (dále K) 5, sešit *Koncepty dopisů* 1913.

³⁷ *Výbor sušického odboru KČT*, Svatobor 2, 1910, č. 10, č. 19. Že se o inzerci v Grégrově *Almanachu* zasloužil sušický KČT, dokazuje zpráva v místním tisku, kde spolek oznamuje, že pro tento rok (1910), na rozdíl od předchozích let, neplánuje propagaci města v této publikaci.

³⁸ Josef Kafka (ed.), *Almanach léčebných míst, lázní a letních sídel českých: S balneoterapeutickým úvodem od MUDra Vl. Preiningera*, Praha: E. Grégr 1898, 118, 119. Dostupné online na: http://www.eknihovna.maxzone.eu/almach_lecebnych_mist.html.

³⁹ *Turistika*, Svatobor 2, 1910, č. 18.

⁴⁰ *Výbor sušického odboru KČT*, Svatobor 2, 1910, č. 10.

drah a v několika místních podnicích,⁴¹ či neplacená studentská noclehárna výrazně usnadňovaly cestování i méně zámožným.⁴² Sušická noclehárna pravidelně zřizovaná o prázdninách v prostorách obecné školy každý rok poskytla několik desítek noclehů nejen studentům, ale i oficiálním výpravám členů Klubu ze vzdálenějších měst. Krátce před válkou se číslo poskytnutých noclehů pohybovalo už kolem stovky ročně.⁴³

Průvodce po Sušicku z roku 1902 zase umožňoval turistovi neznalému místních poměrů vybrat si z několika doporučených krátkých procházek po Sušici a blízkém okolí či zvolit některou z náročných celodenních tras po šumavských krásách, podával však také praktické informace o vlakovém spojení, odkazoval na vhodná ubytovací i stravovací zařízení a poskytoval místo pro inzerci místním obchodníkům.⁴⁴ Na *Průvodce* o několik let později navázala drobná brožurka, která doplňovala nabídku středně náročných polodenních výletů, které původní *Průvodce* postrádal.⁴⁵

Největším ale i nejkontroverznějším krokem sušického Klubu českých turistů a jeho prvního muže Vojtěcha Maš'ovského byla stavba rozhledny na vrchu Svatobor. Tento vrch opředěný mýty o svém významu pro staré Slované byl tehdy ideálním místem manifestace češství. A že to nebyla jen lokální představa, dokazuje fakt, že kámen ze Svatoboru byl například použit jako jeden ze základních kamenů Národního divadla.⁴⁶

Rozhledna byla za velké slávy a přítomnosti mnoha významných hostů otevřena 8. září 1900.⁴⁷ Avšak kvůli snaze budovatelů snížit náklady až pod hranu únosnosti,⁴⁸

⁴¹ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, K6, složka Cesty a stromořadí k lesu Kalovu. Jednatelská akta a záznamy, Výhody sjednané odborem Klubu českých turistů v Sušici, stvrzeno podpisem Augusta Školy, lázeňského.

⁴² Antonín Kostinec, *O našich noclehárnách*, Časopis turistů 12, 1890, č. 7, s. 252.

⁴³ *Výbor sušického odboru KČT*, Svatobor 2, 1910, č. 10.

⁴⁴ J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*.

⁴⁵ Brožurka postrádá bližší informace o svém původu. Že byla vydána v roce 1907 ve spolupráci s Včelařskou jednotou, můžeme usuzovat z následujících referencí: „*Dr. Brey podává dodatečný návrh...*, aby totiž odbor zaplatil „*Včelařské jednotě*“ oněch 50 K, ..., *Včelařská jednota*“ vydávši s výstavním katalogem svým i „*průvodce*“ po městě a okolí a přivábivši množství hostů cizích, hlavně též z bratrských zemí slovanských, zasluhuje si plně podpory té.“ (myšleno 50 K za své služby).

Turistika. *Odbor Klubu českých turistů v Sušici konal svoji valnou hromadu*, Svatobor 2, 1910, č. 17-19.

Jeden z exemplářů je opatřen Maš'ovského poznámkou „*Vydáno při XXIV. Sjezdu českoslov. včelařů a zemské včelařské výstavy v Sušici roku 1907, V. Maš'ovský.*“

SOkA Klatovy, F Archiv města Sušice, „*Muzeální spisy*,“ K 13, sign. IX.4.A.400, *Procházky a polodenní výlety do okolí Sušice*.

⁴⁶ Václav Rychtařík, *Základní kameny národního divadla v Praze*, Časopis Národního muzea, ř. hist. 152, 1983, s. 180-204.

⁴⁷ Antonín Friedl, *Bývalá první rozhledna na Svatoboru. Její vznik, stavba, sláva a pád*, in: Společnost města Sušice, 55. účetní zpráva za rok 1940, Sušice 1941, s. 64-79, zde s. 72.

Slavnostní otevření rozhledny a útulny na Svatoboru, Časopis turistů 12, 1900, č. 10, s. 321-325.

⁴⁸ Podrobněji: Lucie Nová, *Činnost Klubu českých turistů v Sušici 1890 – 1914*, České Budějovice 2016 (= kvalifikační práce).

začala stavba velmi rychle chátrat a v průběhu období sledovaného v této práci podlela zkáze natolik, že muselo dojít k její demolici. Pod taktovkou činného sušického architekta Karla Houry byla však vzápětí nahrazena modernější a kvalitnější stavbou, zahrnující také restauraci a ubytovnu.⁴⁹

Realizaci druhé chystané rozhledny sušického KČT – rozhledny na Javorníku zabránila první světová válka.⁵⁰ Ve dvacátých letech došlo k oživení myšlenky, tentokrát především ze strany Josefa Šafhausera a Národní jednoty pošumavské v Kašperských Horách. Konečnou verzi čtyřhranné masivní stavby z kamene naprojektoval opět Karel Houra, stavbu provedl Šafhauser. Rozhledna byla dokončena jediný měsíc před uzavřením Mnichovské dohody. Ztráta pohraničního pásu vyšších pohoří paradoxně napomohla nárůstu významu rozhledny; Sušičtí začali Javorník rázem prohlašovat⁵¹ za nejvyšší horou Čech druhé republiky, respektive později Protektorátu Čechy a Morava⁵² ač toto prvenství je značně diskutabilní a hlásilo se k němu více hor se zjevně větším nárokem.

Ne všechny zásluhy na vytvoření zázemí pro nocleh a stravování turistů lze přičítat Klubu českých turistů. V období první republiky se v Sušici výrazněji prosadilo pět hotelů: Svatobor, Koruna, Fialka, Pod Stráží a Otava. O prvních třech se zmiňuje sušický *Průvodce*⁵³ z roku 1902 hned v počátečním přehledu služeb, jejich historie má však daleko hlubší kořeny. Zvláště hotel patřící významné sušické rodině Uhlů,⁵⁴ za první republiky i dnes zvaný *Svatobor*, měl za sebou už v době vzniku *Průvodce* stoletou historii⁵⁵ i změnu jména z původního *U Černého orla* na *U Arcivévodý Štěpána* a později jen na *U Štěpána*.⁵⁶ Pod posledními dvěma jmény a pod vedením nájemce Josefa Rosenthalera se ještě před válkou proslavil jako stanice Klubu českých turistů⁵⁷ i

⁴⁹ Jaroslav Grund, *Nová rozhledna a chata na Svatoboru*, in: Spořitelna města Sušice, 49. účetní zpráva za rok 1934, Sušice 1935, s. 39-41.

A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 64-79.

⁵⁰ Rozhledna již měla připravenou dokumentaci včetně detailního rozpočtu nákladů na její stavbu. SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K5, složka Javorník 26/7 1914. Pozvání. Program. Přednáška referátu. Rozpočet rozhledny.

⁵¹ Tamtéž, KZ, štos změti, Václav Vavrýn, *Na památném Svatoboru u Sušice na Šumavě*.

⁵² Karel Houra, *Rozhledna na Javorníku*, in: Spořitelna města Sušice, 53. účetní zpráva za rok 1939, Sušice 1940, s. 30-31; Joža Pospíchal, *Turista, který se zasloužil...*, in: Spořitelna města Sušice, 55. účetní zpráva za rok 1940, Sušice 1941, s. 79-82.

⁵³ J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*, s. 7.

⁵⁴ *Karel František Uhl* (vzpomínka na zemřelého), Svatobor 1, 1909, č. 12, č. 13.

⁵⁵ Podrobněji: J. Lhoták – J. Pachner – V. Razím, *Památky*, s. 465-466.

⁵⁶ Tamtéž, s. 465

⁵⁷ J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*, s. 7.

jako místo pořádání mnoha kulturních akcí.⁵⁸ Hotelu výrazně přidávalo na přitažlivosti také to, že mezi ním a nádražím zavedl prvorepublikový hoteliér Adolf Šubert pravidelné autobusové spoje, tato služba však nebyla ojedinělá a ještě za dob monarchie fungovala u dalších dvou hotelů v centru města – při Křížově *Koruně*⁵⁹ a Fialkově *Fialce*.⁶⁰

Také dodnes proslulá *Fialka* měla nezanedbatelnou tradici. Šenk zde prokazatelně fungoval již krátce po roce 1800, od osmdesátých let se zde nacházel moderní hostinec *U Bílé růže* a konečně v roce 1899 se objekt dostal do vlastnictví svých nejslavnějších majitelů – rodiny Josefa Fialky.⁶¹ Tento hotel navíc zaujímá velmi výhodné místo na náměstí proti průčelí radnice. Toto zařízení nejen že nabízelo vlastní „městskou dopravu,“ část sledovaného období mohlo také těžit z blízkosti zastávky státních autobusů, umístěné přímo před objektem. Na přelomu dvacátých a třicátých let lákalo také převzetím funkce stanice Československého Autoklubu a Klubu československých turistů.⁶²

Jméno hotelu *Koruna*, značnou část období první republiky vedeného hoteliérem Křížem, nebylo o nic méně zvučné. Hotel stál na lukrativním místě – na náměstí, kde zabíral téměř celou užší severní stranu náměstí. Hotel *Koruna* nesázel jen na ubytování, ale především těžil z velkých společenských prostor, kde byly pravidelně alespoň jednou týdně pořádány taneční jazzové večery ať už za účinkování místního Žanda-Jazzu nebo hostujících kapel. Zvláště v sezoně letních hostů se často vyhrávalo i během týdne a na víkendy byly zvána uskupení z větších měst; nejčastěji z Prahy, a výjimečně proběhla i produkce hudebníků původem z jiných států, např. *Original-Jazz* z Ruska, který zkoušel nové destinace, když za hospodářské krize klesl zájem o jeho tradiční působiště – Karlovy Vary a Mariánské Lázně.⁶³ Taneční odpoledne a večery však dlouho nezůstaly jen výsadou Křížovy *Koruny*, hoteliéři na akce své konkurence hbitě

⁵⁸ Kajetán Turek, *Dějiny rodu Uhlů a hotelu Svatobor v Sušici*, in: 46. účetní zpráva Spořitelny města Sušice za rok 1931, Sušice 1932, s. 38-50.

Např. SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K 4, složka Zprávy k valným hromadám, *Zpráva jednatelská odboru Klubu českých turistů v Sušici*, 1899.

⁵⁹ *Hotel Koruna* – inzerát, Sušické listy 8, 1925, č. 48.

⁶⁰ J. Lhoták – J. Pachner – V. Razím, *Památky; Velkoměstský ráz*, Sušické listy 9, 1926, č. 2.

⁶¹ J. Lhoták – J. Pachner – V. Razím, *Památky*, s. 229-235.

⁶² A. Friedl, *Sušice. Letovisko*. Dostupné také v: SOKA Klatovy, F Archiv města Sušice. Soudobá dokumentace, K57, sign. IX 4A

J. Lhoták – J. Pachner – V. Razím, *Památky*, s. 466, 498

⁶³ *Jazz-band a TABARIN v Koruně*, Sušické listy 10, 1927, č. 42;

reagovali, a tak brzy vyhrávaly jazzové orchestry také v hotelu *Pod Stráží* a Gustav Loula zavedl v hotelu *Svatobor* oblíbené odpolední čaje.⁶⁴

Také hotel Pod Stráží, zmíněný v *Průvodci* až dále v textu se začal konstituovat ještě před rokem 1900.⁶⁵ Za dob monarchie nesl objekt jméno *Čáповna* po své bývalé majitelce Čáповé, od které jej roku 1887 koupil Vojtěch Mašťovský a jeho manželka.⁶⁶ Sem se ještě za monarchie postupně z Rosenthalerova hotelu *U Arcivévodý Štěpána* (později *Svatoboru*) přenášela část aktivit sušického KČT.⁶⁷ Na počátku třicátých let se hotel též pyšnil funkcí turistické stanice KČT.⁶⁸ Ani zde v meziválečném období nechyběly koncerty⁶⁹ a jazzové tancovačky.⁷⁰ Tento hotel se však od ostatních tří výrazně odlišoval svou polohou, zatímco *Fialka* a *Koruna* se nacházely přímo na náměstí a *Svatobor* jen o pár desítek metrů dál, na konci krátké hlavní třídy, vedoucí z náměstí, hotel *Pod Stráží* byl od centra poměrně odstříhnutý, ač nebyl vzdálen více, než 10 minut pohodlné chůze. Jak již název napovídá, hotel se nacházel přímo pod vrchem *Stráž* s kaplí *Anděla Strážce* (souborně lidově nazýváno *Andělíček*), na pravém břehu Otavy, zatímco naprostá většina Sušice, zvláště na počátku sledovaného období, zaujímal levý břeh. Hotel byl prakticky ukryt mezi lesy a lukami, a tak mohl jeho majitel či nájemce pořádat velké ohňostroje a zahradní slavnosti při světlech lampionů, což u objektů natěsnaných kolem náměstí nepřicházelo v úvahu. Hoteliéři také využívali venkovštějšího charakteru hotelu *Pod Stráží* a pořádali rybí nebo zvěřinové hody.⁷¹

Poslední hotel – *Otava* vznikl v roce 1933 výrazným rozšířením a modernizací původní restaurace *V Luhu*. Nalézá se asi 2 km od náměstí proti proudu řeky. Provozovatelé restaurace *V Luhu*, později hotelu *Otava* se na rozdíl od majitelů reprezentativních hotelů při náměstí orientovali spíše na poněkud prostší a sportovněji založenou klientelu, což přirozeně vyplývalo z pozice objektu.⁷²

⁶⁴ *Mládí je snaživé*, Sušické listy 15, 1932, č. 7.

⁶⁵ J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*, s. 1

⁶⁶ Muzeum Šumavy v Sušici, sign. P 92/4, rukopis, Vojtěch Mašťovský, *Poznámky z dob žití svého*, 1915

⁶⁷ Např. *Přednáška E. St. Vráze*, *Svatobor* 3, 1895, č. 9, nestr.

⁶⁸ A. Friedl, *Sušice. Letovisko*.

⁶⁹ *Zahajovací koncert v Hotelu „Pod Stráží“*, Sušické listy 10, 1927, č. 25

⁷⁰ *Hotel „Pod Stráží“*, Sušické listy 11, 1928, č. 10.

⁷¹ např. *V hotelu Pod Stráží (na Čáповně) Rybí hody*, Sušické listy 10, 1927, č. 46.

⁷² Jan Pavlovský, *Nový pension Otava v Luhu*, Spořitelna města Sušice, 48. účetní zpráva za rok 1933, Sušice 1934, s. 25.

Sušice, město na Otavě, mohlo lákat také koupáním. Poměrně brzy, v roce 1904, v době kdy se zvláště na venkově na rekreační koupání v přírodě dívalo skrz prsty,⁷³ byly při řece budovány umělé pláže a sokolské převlékací kabiny. Ty byly postupně městem rozšiřovány a upravovány na plovárnu.⁷⁴ K dalšímu zlepšování možností koupání a slunění pak docházelo po značnou část 20. a 30. let. Poměrně chladná Otava, napájená dravými a ledově studenými šumavskými říčkami Vydrou a Křemelnou byla kromě nejteplejších pár týdnů léta vhodná spíše pro sportovce, otužilce a děti, než pro váženější občany a letní hosty. Ti mohli ke své očiště i osvěžení využívat vnitřní Scheinostovy parní a vanové lázně,⁷⁵ fungující při Scheinostově továrně na sirky už od poloviny devatenáctého století,⁷⁶ přes celá 20. léta až do začátku roku 1932, kdy byl provoz *horní* sirkárny, a tudíž i lázní, pro nedostatek zakázek ukončen.⁷⁷

1.2 První poválečná léta

První poválečná léta byla pro šumavskou turistiku krušná. Drobné výsledky práce KČT a Jednoty okrašlovací těch několik válečných let, kdy o ně nemohlo být dostatečně pečováno, často nepřežily. Kromě rozhledny, jako by značná část předválečné práce na turistickém zatraktivnění města úplně vytratila. Lavičky a zábradlí na stezkách okolo Sušice vybudované před válkou nejenže chátraly, lidé je prý i záměrně rozbíjeli a rozkrádali, také turistické značky a tabulky se z mnoha míst zmizely.⁷⁸

Někteří aktivní členové KČT se již z bojů nevrátili, a přestože na jejich místo nastoupili jiní, ochotní zapojit se do zvelebování města a jeho okolí, ještě několik let po válce se k sebemenší akci přistupovalo pomalu a obezřetně. To bylo způsobeno zejména zoufalým nedostatkem materiálu a zvyšujícími se mzdami dělníků.⁷⁹ Zvláště nekonečné bylo v očích značkářů čekání na barvy vhodné k obnovení značení turistických tras na

⁷³ Jiří Guth, *Turistický katechismus*, Praha 2003, s. 161. Poprvé vydáno 1917. „*Jsou místa, kde koupající se člověk bývá ještě pokládán za polovičního blázna... Tam kde páni chodí do lázně společně s dámami, arcíže po krk zahalenými... – pro Krista, to je Sodoma!*“

⁷⁴ Emil Kintzl, *Historie sušického koupání*, Sušické noviny 24, 2003, č. 13, s. 11; Kajetán Turek, *Jak se koupali a užívali lázni měšťané sušičtí v minulé době*, in: Společnost města Sušice, 55. účetní zpráva za rok 1939, Sušice 1940, s. 33-40.

⁷⁵ J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*, s. 7.

⁷⁶ Konkrétně od roku 1849. K. Turek: *Jak se koupali*, s. 35.

⁷⁷ *Zmlknou kola, utichne hovor*, Sušické listy 15, 1932, č. 10.

⁷⁸ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, kniha Zápis o schůzích OKČT v Sušici od r. 1916 – 20. 3.1928, Zápis schůzí 1916.

⁷⁹ Tamtéž, Zápis o valné schůzi 30. dubna 1919.

Šumavu.⁸⁰ Staré značení cest oprýskalo, a přestože nově zformovaná Západošumavská župa Klubu československých turistů, sdružující a koordinující místní odbory, naplánovala již množství nových tras, zpřesnila pravidla značkování a rozdělila úkoly místním odborům, materiálu nutného pro realizaci se stále nedostávalo.⁸¹ Tabulky a značky, které šťastnou náhodou přežily těch několik let bez péče, dále mizely nebo byly rozbíjeny. V některých oblastech projeví vandalové obdivuhodnou důkladnost, nejen že seřezávali kůru nesoucí značení, podle některých zpráv dokonce otesávali značky i z kamenů. Vůdčí osobnosti Klubu československých turistů se domnívali, že rozbíjení značek je taková malá nacionální rebelie českých Němců.⁸² Nejvíce Němce dráždily červenobílé značky, připomínající slovanskou bikoloru, ostatní barvy zavedené později, byly prý ničeny o dost méně. K obzvláště dehonestujícímu poškození značky došlo v září 1920 u Prášilského jezera: „Značka je na kameni asi ve výši sednutí „na bobek“ dorostlého muže. Chápeš už rozmilý, čtenáři jakým způsobem byla „přemalována“? Necht' září německá kultura!“⁸³

Problémem byl i nedostatek propagačních plakátů; ty, co byly vytištěné před válkou, už došly a nové ještě nebyly pořízeny, spolek tedy musel až do konce roku 1919, kdy byly konečně zásoby letáků obnoveny, pozastavit i spolupráci se svým tradičním vlivným partnerem; československým následovníkem *Spolku pro povznesení návštěvy cizinců v Čechách*.⁸⁴

Teprve v druhé polovině roku 1920 se poměry začaly pomalu vracet do normálu. Mohla být označena první trasa na Modravu, došlo však k vypuštění značení různých zajímavých míst v blízkosti trasy. Problémy se vyskytly také při protahování trasy na Březník (Pürstlink), Prameny Vltavy a Bučinu, neboť ti, kdo trasy plánovali, nebyli zřejmě znalí místních přírodních poměrů a značkáři pak v praxi narazili na různé nebezpečné mokřady a bažiny.⁸⁵ Konečně byly alespoň částečně obnoveny trasy pocházející už z *Průvodce po Sušicku* z roku 1902; cesty ze Sušice do Velhartic, do Horažďovic a na Kašperk.⁸⁶ Vítaným pomocníkem při drobných opravách na rozhledně

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž, Zápis o schůzi výborové 19. července 1920; tamtéž, Zápis o valné hromadě 16. dubna 1920.

⁸² Rozmanitosti. Z domova. *Ničení turistických značek*, Časopis turistů 32, 1920, č. 11-12, SOKA Klatovy, F KČST Sušice, kniha Zápis o schůzích OKČT v Sušici od r. 1916 – 20. 3.1928, Zápis z mimořádné valné schůze 29. října 1920.

⁸³ Chyby v interpunkci podle originálu. *A ještě zničené značky*, Sušické listy 3, 1920, č. 39.

⁸⁴ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, kniha Zápis o schůzích OKČT v Sušici od r. 1916 – 20. 3.1928, Zápis o schůzi výborové 19. července 1920.

⁸⁵ Tamtéž, Zápis z výborové schůze z 3. října 1920.

⁸⁶ Tamtéž, Zápis z mimořádné valné schůze 29. října 1920.

či okrašlování okolí Sušice, které mohlo být provedeno svépomocí, se stali sušičtí skauti.⁸⁷

S postupnou poválečnou stabilizací poměrů přišla opět chuť cestovat, strávit nějaký čas mimo znečištěné domovské město a podpořit místní Čechy, kteří, dle svých slov, ač ve svém vlastním státě, stále čelili hrozbě germanizace, neboť ve vsích od Sušice k hranicím a v centrální Šumavě byli Češi ve většině obcí zpravidla menšinou.

⁸⁷ Např. *Každý návštěvník rozhledny na Svatoboru*, Sušické listy 3, 1920, č. 17.

2. Klostermannova chata na Modravě

2.1 První myšlenky na turistický hotel

Jakmile se začala situace vyvíjet pro turistiku jen trochu příznivěji, začal sušický KČST uvažovat o dalších možnostech ubytování návštěvníků. Klub vždy myslel především na své členy – učitele, úředníky, drobné podnikatele atd. – lidi, kteří měli dostatek volného času a financí, aby si mohli dovolit na několik dní opustit svou práci a bydliště, ale zase nebyli natolik bohatí, aby se nemuseli ohlížet na náklady a mohli se libovolně ubytovávat v jakýchkoliv hotelích. Kromě vlastních členů snahy KČST směřovaly k budoucnosti národa a k potenciálním členům – studentům, kteří oplývali volným časem, ale zpravidla byli finančně dosti slabí.

Cestování mělo pomáhat nejen studentům rozšířit si obzory, porozumět cizímu, zmoudřet. Studentské noclehárny, obvykle využívající tou dobou prázdné školní budovy, otevíral KČT, později KČST, zpravidla ve spolupráci s místní městskou a školní radou v mnoha městech a obcích každé prázdniny. Velkou pomocí bylo pro studenty na cestách především značné snížením nákladů na ubytování – noclehárny byly dotované, a tak nocležníci neplatili za lůžko buď vůbec nic, nebo jen velmi nízkou částku.⁸⁸ Často dostal nocležník i snídani.⁸⁹ Zřizovaly se též nízkonákladové noclehárny i pro veřejnost, i když ty byly o něco méně časté, než ty studentské. Nedochoval se dostatek údajů, aby bylo možno provést vypovídající statistiku, lze však alespoň ukázat několik příkladů: Už v roce 1919 poskytla studentská noclehárna takřka 140 noclehů, skoro třikrát tolik, co v roce 1918,⁹⁰ následující rok to bylo dokonce 340 noclehů. Ani v dalších letech zájem příliš neopadal, přestože vznikala další a další místa vhodná k nízkonákladovému přenocování. Například v roce 1927 turistická noclehárna (pro dospělé) zřizovaná v gymnáziu poskytla přes 500 noclehů.⁹¹ Do počátku roku 1929 let vzniklo v oblasti působení sušického KČST 12 nocleháren a i na prahu druhého desetiletí republiky stále vznikaly další, například v Srní, Otygelském Dvorku (Antýgl), na Javorníku.⁹²

Vzhledem k tomu, že noclehárny zpravidla fungovaly ve školách, byla doba, kdy mohly být v provozu, logicky omezená školními prázdninami, zájem o cenově dostupný nocleh však jistě byl i v jiných měsících. Nedostatkem nocleháren také bylo to, že zde

⁸⁸ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, kniha Zázpis o schůzích OKČT v Sušici od r. 1916 – 20. 3.1928, Zázpis o výborové a členské schůzi 19. února 1920.

⁸⁹ Tamtéž, Zázpis o schůzi výborové i členské, konané dne 19. července 1919.

⁹⁰ Tamtéž, Zázpis o valné hromadě, 16. dubna 1920.

⁹¹ *Několik dat z turistiky*, Sušické listy 11, 1928, č. 25.

⁹² *Jednatelská zpráva odboru KČST v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 15.

mohl turista strávit jen jednu, výjimečně dvě noci, takže rozhodně nemohly suplovat pobyt v hotelu nebo na letním bytě. Řidčeji existovaly i dívčí noclehárny, avšak pro rodiče s dětmi rozhodně nebyl použitelný žádný typ. Navíc se množily oprávněné obavy, že ani sušické hotely brzy nebudou schopny poskytnout nocleh všem zájemcům, kromě toho, Sušice se od nově propagovaných turistických lokalit nacházela, bez vhodného autobusového spojení, o kterém se v té době teprve začínalo vyjednávat, nepoužitelně daleko. Vzniklou situaci bylo nutné řešit radikálnějším zásahem.⁹³

2.2 Turistická chata jako obhajoba češství

KČST tedy usoudil, že by bylo nejlepší vystavět novou turistickou chatu v Povydrí,⁹⁴ údolí dravé šumavské říčky Vydry, a to nejlépe poblíž Čenkovy Pily, kde se Vydra stéká s dodnes tajemnou a izolovanou Křemelnou a vytváří řeku Otavu, chloubu Sušice, Horažďovic, Strakonice i Písku a páteř někdejšího Prácheňského kraje. Mimo to, Čenkovy Pily mohla být počítána k oněm místům, které si zasloužily celonárodní pozornost díky tomu, že byly nějak spjaté s určitou pro národ významnou osobností nebo událostí. V tomto případě bylo možno odkazovat na Bedřicha Smetanu, který se v Praze seznámil s kapelníkem prozatímního divadla Moricem Angerem ze Sušice, a ten jej uchvátil vyprávěním o Sušici a hřmotu vod na soutoku Vydry a Křemelné. Shodou okolností s nimi v restauraci seděl i Čeněk Bubeníček, který měl pod soutokem vilku. Smetana se tedy o divadelních prázdninách roku 1867 vypravil s Angerem do Sušice a přitom navštívil i soutok a Čenkovy Pily. Jeho návštěvu dodnes připomíná smrk, který zde údajně zasadil.⁹⁵ První veřejná zpráva o záměru vybudovat zde turistickou chatu nebo hotel se objevila v Sušických listech v říjnu 1920, tedy v době kdy už půl roku probíhalo čilé vyjednávání s majiteli pozemků vhodných ke stavbě turistického hotelu.⁹⁶

V těsné blízkosti osady Čenkovy Pily se nacházelo příhodné místo, dostatečně velký a relativně plochý prostor. Podobně situovaných míst přímo na břehu Vydry nebylo mnoho, neboť Vydra se ostře zařezává do krajiny a na většině míst její kaňon lemují strmé, desítky metrů vysoké skály. Toto místo by bylo výhodné z dalšího důvodu; v Povydrí se už jedna chata nacházela, a to původně dřevařská chata,

⁹³ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, kniha Zápis o schůzích OKČT v Sušici od r. 1916 – 20. 3.1928, Zápis z valné hromady 7. prosince 1920.

⁹⁴ Tamtéž, Zápis o výborové schůzi 7. května 1920.

⁹⁵ *Bedřich Smetana v Sušici a v našem kraji*, Sušické listy 17, 1934, č. 36.

⁹⁶ Různé zprávy, *Mimořádná valná hromada zdejšího odboru K. Č. S. T.*, Sušické listy 3, 1920, č. 44

zbudovaná Kašperskými Horami, později přeměněná na hostinec – Turnerhütte, dnešní Turnerova chata.⁹⁷ Ta sice nebyla vyhraněně německá, avšak ani česká. Vystavění majestátní české chaty na druhém břehu Vydry, mohlo být vykládáno jako nacionálně demonstrativní akt, jako další krok k definitivnímu ovládnutí Šumavy Čechy.

Z počátku se zdálo, že se stavbou chaty nebudou problémy, většinou německé město Kašperské Hory, které spravovalo rozsáhlé pozemky v této oblasti, se zřízením restaurace souhlasilo a ústy tajemníka Šafhausera sušickým neoficiálně sdělilo, že je ochotno poskytnout pozemek pro stavbu za „*nepatrný peníz*“ a část materiálu dokonce zdarma. Problém byl však s vytipovanou parcelou, tu si město chtělo nechat pro „*rozvodnou desku elektrického vedení*.“⁹⁸ Tehdejší předseda KČST v Sušici Ladislav Švejcar tedy navrhl, zda by nebylo dostačující místo pod Antýglem. Toto místo se nacházelo opět na břehu Vydry asi sedm kilometrů proti proudu. Zvláště po projevu profesora Zeithammera o tom, jak se zde sbíhá dokonce šest turistických cest, bylo nové místo odsouhlaseno jako neméně vhodné nejen sušickými, ale i celostátní valnou schůzí KČST.⁹⁹

Jednání předsedy sušického KČST profesora Švejcara se zástupci Kašperských Hor však ukázalo, že město je sice ochotno poskytnout potřebné dřevo, avšak zdráhá se odprodat i tento pozemek, neboť mělo prý samo zájem podílet se na rozvoji osady *Antigl* tímto směrem, uvažovalo se také o tom, že by v těchto místech mohla vzniknout jedna z přehrad rozsáhlého vodního díla plánovaného v souvislosti se stavbou nové hydroelektrárny.¹⁰⁰ Situace se zřejmě zdála tak neřešitelná, že dokonce došlo k návrhu nestavět hotel na Šumavě uprostřed lesů, ale v Sušici. Zde by se v zidealizovaných vidinách spolku navíc na realizaci nového rekreačního zařízení mohli podílet stávající sušičtí hoteliéři. Pokud by hoteliéři neměli zájem, měl se projekt financovat akciemi.¹⁰¹ Takovéto řešení by sice rozšířilo nabídku ubytování v Sušici, nijak by však neřešilo obtížnou dostupnost nových turistických cílů výše na Šumavě, ani Čechům nepřijemný fakt, že jediné turisticky navštěvované zařízení v této části Šumavy není vyhraněně české, ač byl hostinský v Turnerhütte Hörnisch ochotný komunikovat i česky.¹⁰²

⁹⁷ *Historie Turnerovy chaty* [online zdroj], dostupné na: <http://www.turnerovachata.cz/cs/turnerova-chata/historie-turnerovy-chaty>, [28. 8. 2018].

⁹⁸ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, kniha Zápis o schůzích OKČT v Sušici od r. 1916 – 20. 3.1928, Zápis o výborové schůzi 7. května 1920.

⁹⁹ Angažuje se hodně také Friedl a Kříž. Tamtéž, Zápis o výborové schůzi 7. května 1920; Tamtéž, Zápis z výborové schůze 14. května 1920.

¹⁰⁰ Tamtéž, Zápis z valné hromady 7. prosince 1920.

¹⁰¹ Tamtéž, Zápis z výborové schůze 3. října 1920.

¹⁰² *Turistika*, Sušické listy 4, 1921, č. 35.

Klub, stejně jako mnoho dalších organizací vystavěných na nacionálním základě, nesl nelibě, že i v novém československém státě se stále nacházejí území ovládaná téměř výhradně Němci. Jednou z největších německojazyčných enkláv byla právě střední a vysoká Šumava, kde přirozeně všechna restaurační zařízení ovládali Němci, i když někteří z nich byli bilingvní. Sušický KČST v několika článcích v novinách důrazně nabádal české návštěvníky, aby se rozhodně nikdy nesnižovali k použití němčiny a sebevědomě používali *státní jazyk* v jakékoliv části státu, tudíž aby i v německých restauracích vždy vyžadovali minimálně jídelní lístek v češtině, nejlépe i obsluhu.¹⁰³

Brzy nato se Kašperské Hory definitivně rozhodly, že neposkytnou ani jedno z míst vyhlédnutých pro stavbu, a ani potřebný materiál. V úvahu tedy připadalo nějaké jiné místo poblíž Čeňkovy Pily, těch však už nebylo mnoho a pravděpodobnost, že by Kašperské Hory najednou chtěly odprodat pozemek jen kousek vedle zamítnutých, také nebyla příliš velká. Další možností bylo umístit objekt o něco dál, například na Modravě (dobově uváděné především jako *Modrá*, někdy také *Mádr*),¹⁰⁴ jak navrhovalo také ministerstvo obchodu, které mělo být do projektu také zapojeno.¹⁰⁵

Tou dobou se spolek začal zajímat o projekt nové hydroelektrárny, ať už z rozhořčení, že mu nebyl poskytnut ani jeden z původně vyhlédnutých pozemků, nebo z nezištného zájmu o zachování šumavské přírody, dle informací tehdy spolku dostupných měla totiž být voda z Vydry kvůli elektrárně svedena od Antýglu až po *Rejšťjn* (dnes Rejštejn) – tedy nějakých dvanáct kilometrů – potrubím, což by zničilo malebnost i ekosystém celého Povydří.¹⁰⁶ Další části údolí měly být v rámci rozsáhlého vodního díla přehrazeny, aby se vytvořily nádrže.¹⁰⁷ Turisté chtěli v Praze proti tomuto zaintervenovat, zajímavé je, že proti použití vody z Křemelné žádné výhrady neměli, dokonce toto řešení sami navrhovali.¹⁰⁸ V dalších letech, pravděpodobně díky tomu, že klub už měl zajištěnou parcelu jinde, jejich starosti o blaho Povydří postupně vyprchaly.

Nečekanou pomoc při stavbě chaty nabídl hoteliér Fialka, který přislíbil uplatnit svůj vliv při vykupování pozemku.¹⁰⁹ Z ne zcela jasných důvodů byla tato varianta

¹⁰³ *Našim turistům*, Sušické listy 4, 1921, č. 22.

¹⁰⁴ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, kniha Zápis o schůzích OKČT v Sušici od r. 1916 – 20. 3.1928, Zápis z 29. října 1920.

¹⁰⁵ Tamtéž, Zápis z výborové schůze 14. května 1920.

¹⁰⁶ Tamtéž, Zápis z 29. října 1920.

¹⁰⁷ *Vodní síla*, Sušické listy 1923, č. 23.

¹⁰⁸ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, kniha Zápis o schůzích OKČT v Sušici od r. 1916 – 20. 3.1928, 29. října 1920.

¹⁰⁹ Tamtéž, Výborová schůze 10. listopadu 1920.

zamítnuta a na popud právě Ministerstva obchodu bylo urychleně hledáno použitelné místo na *Modré*,¹¹⁰ o jehož odprodeji ze vzápětí začalo jednat se Schwarzenberskou správou.¹¹¹ Ministerstvo obchodu totiž mělo mít v celé záležitosti větší slovo než samotný sušický KČST, neboť hotel měl z velké části financovat stát a spolek by fungoval jen jako jakýsi správce.¹¹² Státní subvencí se vysvětluje, jak si mohl spolek vůbec troufnout uvažovat o stavbě úplně nové a rozsáhlé chaty, jejíž náklady se pohybovaly ve statisících korun, když ve stejné době nebyl schopen sám pokrýt ani náklady na průběžné opravy rozhledny v rozsahu stovek až několika málo tisíc korun.¹¹³

Ani jednání se Schwarzenberskou správou nevypadalo příliš příznivě, také neměla zájem zbavovat se pozemku na křižovatce několika cest, po kterých čile dopravovala dříví k seřezání do schwarzenberské pily na Modravě. Přesně toto místo měli údajně už delší dobu vyhlédnuté pro stavbu hájovny, ze které by se lesní hospodářství v oblasti koordinovalo.¹¹⁴ Další variantou bylo umístění hotelu do Kašperských Hor, kde by navíc mohl pomoci české menšině, která už dlouho toužila po novém českém menšinovém domě.¹¹⁵ Ani zde by však turistice stavba příliš nepomohla, byl by to už třetí kašperskohorský hotel a sušičtí nepředpokládali, že by v brzké době mělo dojít k situaci, kdy by dva stávající hotely byly nadměrně zavaleny zájemci o ubytování.¹¹⁶ Minimálně jeden z hotelů byl dokonce ryze český – hotel *Skála*, pravidelně na sebe upozorňující v inzerci sušických periodik již krátce po roce 1900.¹¹⁷ Během dubna 1921 měla z Prahy přijet delegace vyslaná ústředím KČST, aby obhlédla vybrané místo a podle zdejších poměrů následně vypracovala plán. Jenže žádný pozemek spolku zatím přislíben nebyl. Předseda se dokonce uchýlil k myšlence, že by měla být podána žádost o vyvlastnění parcely. Zdárný výsledek si chtěl pojistit také tím, že by na vyvlastnění navrhli hned několik nových míst: mezi Modravou a Březníkem, mezi Březníkem a prameny Vltavy, u Javoří pily, na Javorníku, či dokonce v tak

¹¹⁰ *Ze zdejšího odboru K. Č. S. T.*, Sušické listy 4, 1921, č. 14.

¹¹¹ V zápisech KČST Schwarzenberg zapisován jakýmsi neumělým počestlým fonetickým přepisem. SOKA Klatovy, F KČST Sušice, kniha Zápis o schůzích OKČT v Sušici od r. 1916 – 20. 3.1928, Zápis z poslední výborové schůze 16. prosince 1920.

¹¹² Tamtéž, Zápis z valné hromady 7. prosince 1920.

¹¹³ L. Nová, *Činnost KČST*.

¹¹⁴ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K5, složka Počátky Projektů – kup parcel – stavba – CH Kl, dopis Schwarzenberga váženému pánovi, 22. února 1921. Tamtéž, dopis Schwarzenberské správy velkostatku v Dlouhé vsi ctěnému odboru KČST v Sušici, 24. února 1921.

¹¹⁵ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, Zápis z výborové schůze 1. března 1921.

¹¹⁶ *Ze zdejšího odboru K. Č. S. T.*, Sušické listy 4, 1921, č. 13.

¹¹⁷ Např. *Hotel Skála* – inzerce, Svatobor 1, 1909, č. 33.

odlehlých místech jako je Roklan, jezero Laka nebo *Polední hora* (Poledník).¹¹⁸ Koncem roku 1921 zástupci ústředí dokončili plány a zveřejnili je v *Časopisu turistů*,¹¹⁹ cenu stavby odhadli na 740 tisíc korun.¹²⁰

2.3 Stavba chaty

V zimě konečně přišla zpráva z kanceláře pozemkového úřadu v Českých Budějovicích o úspěšném vyvlastnění pozemku. Přestože byl tento odprodej vynucený, musel spolek samozřejmě za parcelu zaplatit alespoň symbolickou částku, což nebyl problém, neboť subvenci již najisto přislíbil stát a také ústředí KČST vyjádřilo podporu¹²¹ a poskytlo zatím 1445 Kč na zprostředkování odkupu parcely a na náklady vzniklé sušickému odboru v souvislosti s vybíráním pozemku a jednáním o jeho odkupu.¹²² Sušický odbor jako takový stála v důsledku modravská chata maximálně několik tisíc korun, protože již velmi brzy většinu starostí o finance převzalo ústředí a místním zůstalo za úkol především na projekt dohlížet přímo v místě, největší výdaje byly tedy spojené především s cestami sušických dohlížitelů najatým automobilem do třicet kilometrů vzdálené Modravy.

Kupní smlouvu na pozemek na Modravě v těsné blízkosti hlavní cesty uzavřel Klub československých turistů v Praze a Schwarzenberská správa v Dlouhé Vsi 26. dubna 1922.¹²³ Cena, kterou za pozemek Klub zaplatil – 1200 korun,¹²⁴ byla pro spolek velmi výhodná; podle soudobých inzerátů v sušických novinách se tato částka rovnala zhruba jednomu novému jízdnímu kolu nebo čtyřem párům bot od Bati, na pořízení šicího stoje by bylo potřeba přidat ještě několik set korun.¹²⁵

Stejně jako při prvním velkém projektu sušického KČST ještě za dob monarchie – rozhledny na Svatoboru, vzniklo několik návrhů stavby. První plány vypracoval místní stavitel Holeček, který zřejmě počítal s tím, že mu bude zadána i stavba objektu. Jeho návrh by nejspíše preferoval i sušický odbor, nicméně řízení projektu se ujalo

¹¹⁸ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, kniha Zápisy o schůzích OKČT v Sušici od r. 1916 – 20. 3.1928, Zápisy z výborové schůze z 22. března 1921.

¹¹⁹ Bohuslav Fuchs, *Chata KČST v Modré na Šumavě*, Časopis turistů 33, 1921, č. 6-8, s. 142-143.

¹²⁰ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, kniha Zápisy o schůzích OKČT v Sušici od r. 1916 – 20. 3.1928, Zápisy z výborové schůze 30. listopadu 1921.

¹²¹ Tamtéž, Zápisy z valné hromady 28. března 1922.

¹²² Tamtéž, Zápisy z výborové schůze 17. prosince 1923.

¹²³ Tamtéž, K5, složka Počátky Projektů – kup parcel – stavba – CH Kl, dopis KČST V Praze odboru KČST v Sušici, 29. Zář 1922

Tamtéž, Usnesení Okresního soudu v Hartmanicích, Dr. Josef Beutl, 8. října 1924.

¹²⁴ Tamtéž, účet Čís.143/1922, signován Stanislav Karas.

¹²⁵ Sušické listy 8, 1925, inzeráty.

ústředí a tak byl nakonec prosazen návrh pražského architekta Fuchse, který měl detailně rozpracovat vybraný stavitel Karel Valenta z Vlachova Březí. Ten byl vybrán ze tří kandidátů kvůli nabídce nejnižší ceny – pouhých 355 000 Kč. Druzí dva uchazeči chtěli provádět stavbu za výrazně vyšší cenu; sušický Holeček nabízel 440 000 Kč, stavitel Rys z Vimperka oferoval 520 000 Kč.¹²⁶

Přestože stavitel Valenta byl vybrán poměrně rychle, stavbě bránily další okolnosti, zdržení například způsobil fakt, že Klub dostal pro stavbu pozemek o kousek jinde, než kde byl jeho prvně vyhlédnutý a protože terén na Modravě je nepravidelně zvlněný, bylo nutné návrhy chaty přizpůsobit jinému podkladu.¹²⁷ Další zdržení způsobil poněkud kuriózní problém způsobený právě poskytnutím parcely kousek vedle, než si Klub původně přál – spolek si nebyl jistý, kde přesně se jím zakoupených 4 000 m² nachází, zřejmě začal připravovat stavbu v jiných místech, než měl,¹²⁸ totiž na louce, na které leželo věčné břemeno doživotního užívání jakýmsi panem Müllerem. Klub dokonce uvažoval o reklamaci kupní smlouvy, neboť se nějakou dobu domníval, že mu Schwarzenberská správa prodala pozemek, na kterém nelze stavět, dokud bude Müller živ.¹²⁹ Nakonec se ukázalo, že se jedná o nesprávnou lokalizaci ze strany Klubu. Po krátké při se Schwarzenberskou správou, která hájila Müllerova práva a požadovala okamžité zastavení stavby,¹³⁰ se situace částečně vyřešila, Klub se však ještě musel zaručit, že při stavbě neporuší starý křížek nacházející se na pozemku a vždy o něj bude pietně pečovat.¹³¹

Další spory probíhaly také se stavitelem Holečkem, který pro chatu vypracoval nakonec nepoužitý návrh i opravoval rozhlednu na Svatoboru. Holeček na zaplacení svých prací čekal dokonce několik let.¹³² Za nákresy hotelu žádal 13 388 Kč,¹³³ Klub je však dlouho nechtěl zaplatit s tím, že Holeček ničím oficiálně pověřen nebyl a jednal

¹²⁶ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, K5, Počátky Projektů – kup parcel – stavba – CH Kl, dopis ÚV KČST v Praze Odboru KČST, /k rukám p. prof. J. Švejcara /, Sušice, 11. září 1922.

¹²⁷ Tamtéž, dopis ÚV KČST v Praze Odboru KČST, /k rukám p. prof. J. Švejcara/, Sušice, 11. září 1922.

¹²⁸ Tamtéž, Zápis o schůzích OKČT v Sušici od r. 1916 – 20. 3.1928, Zápis z výborové schůze 3. ledna 1923.

Tamtéž, K5, složka Počátky Projektů – kup parcel – stavba – CH Kl, dopis Schwarzenberské správy v Dlouhé Vsi KČST v Praze, 20. září 1922.

¹²⁹ Tamtéž, dopis ÚV KČST v Praze odboru KČST v Sušici, 25. září 1922.

¹³⁰ Tamtéž, dopis Schwarzenberské správy v Dlouhé Vsi KČST v Praze, 20. září 1922.

¹³¹ Tamtéž, dopis ÚV KČST v Praze lesnímu radovi Richardovi Ebenhöhe, 14. června 1923.

¹³² Ještě v březnu 1924 nebylo zaplacen.

SOkA Klatovy, F KČST Sušice, kniha Zápis o schůzích OKČT v Sušici od r. 1916 – 20. 3.1928, zápis z výborové schůze 4. října 1923.

Tamtéž, Zápis z výborové schůze 21. prosince 1923.

Tamtéž, Zápis z výborové schůze 24. března 1924.

¹³³ Tamtéž, K5, Počátky Projektů – kup parcel – stavba – CH Kl, účet architekta Františka Holečka, stavitele, Sušice pro Klub Československých Turistů, 13. září 1922.

z vlastní iniciativy, tudíž Klub není povinen za plány platit. A když, tak jen asi polovinu a podle vlastního tarifního výpočtu.¹³⁴ I přes táhlé spory zůstal Holeček věrným příznivcem KČST, a ten nadále hojně využíval jeho služeb například při posuzování stavu rozhledny na Svatoboru nebo při dohlížení, zda se Karel Valenta při stavbě modravské chaty nedopouští nějakých pochybení.¹³⁵ Na jaře 1923 si totiž ústředí Klubu vyžádalo, aby zástupce sušického odboru spolu se stavebním odborníkem jezdili několikrát do měsíce monitorovat průběh prací na hotelu. Na kontrolu se zpravidla vydával předseda Ladislav Švejcár a s ním právě Holeček, na jehož průběžné kolaudace bylo vázáno uvolňování splátek Valentovi.¹³⁶

Valenta se stavbou započal 12. září 1922, přestože stavební úřad ve Filipově Huti oficiálně stavbu povolil až koncem jara 1923.¹³⁷ Podle smlouvy měl být Valenta hotov 30. června 1923, v dokumentu byla zakotvená pokuta z prodlení i nutnost veškeré mimořádné výdaje předem konzultovat se zadavatelem,¹³⁸ nicméně muselo nejspíše na základě dohody dojít k posunutí termínu kvůli úvodnímu zmatení parcel. V dochovaných materiálech se nevyskytují žádné důkazy o tom, že by Valenta platil nějaké penále, přestože chatu dokončil až skoro rok po původně plánovaném datu, nepodařilo se však nalézt ani žádné dohody o posunu termínu.

Velice zajímavý je také název chaty, první dva roku se o ní referovalo především s použitím její lokace; zpočátku se mluvilo o *turistickém hotelu v Povydrí, chatě KČST* či *chatě v Čeňkově Pile*. O něco později, když bylo jasné, že stavba bude situována na Modravě, alternoval název mezi několika variantami pojmenování této obce. Nejfrekventovanější byl *hotel* či *chata v Modré* „*či jak se nyní z bůhví jakých důvodů užívá na Modravě*“,¹³⁹ řidčeji také *chata na Mádru*, ojediněle i *chata v Modře*, i když je pravděpodobné, že poslední varianta je jen chybný zápis. První prokazatelný náznak toho, že se uvažuje o pojmenování chaty *Klostermannova*, pochází z 11. října 1922. Tedy z doby, kdy Klostermann ještě žil a blížily se jeho pětasedmdesáté narozeniny. Myšlenka zřejmě pocházela od Ladislava Švejcára nebo někoho z okruhu jeho blízkých spolupracovníků v sušickém odboru KČST. Ústředí KČST totiž 11. října odpovídalo

¹³⁴ Tamtéž, K5, dopis KČST v Praze odboru KČST v Sušici k ruk. prof. Jar. Švejcára Sušice, 26. ledna 1923.

¹³⁵ Žádost, at Švejcár pravidelně kontroluje.

¹³⁶ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, K5, Počátky Projektů – kup parcel – stavba – CH Kl, dopis KČST v Praze panu Ladislavu Valentovi, 16. června 1923.

¹³⁷ Tamtéž, lísteček s poznámkou *Se stavbou chaty*.

¹³⁸ Tamtéž, opis Závěrečný list uzavřený mezi Klubem československých turistů v Praze... a stavitelem Karlem Valentou z Vlachova Březí.

¹³⁹ *Z místního odboru Klubu čsl. turistů*, Sušické listy 7, 1924, č. 18.

Švejcarovi na nedochovaný dopis takto: „*Pokud se týče názvu chaty, domníváme se, že není dosud na něj pozdě a souhlasíme plně s Vaším návrhem.*“¹⁴⁰ Jen několik dní potom již místní odbor v Sušických listech oficiálně referoval o průběhu stavby *Klostermannova hostince*.¹⁴¹

Odevzdání hotové stavby Valentou se protáhlo pravděpodobně také kvůli tomu, že mu Klub později zadal další práce, které původně nebyly do časového plánu zahrnuty. Například v létě 1923 byl Valenta pověřen také vedením instalatérských prací, dohledem nad zavedením elektřiny pro potřeby osvětlení¹⁴² nebo vybudováním lednice. Se všemi dodatečnými pracemi, které se objevily buď v průběhu stavby, nebo se už od počátku vědělo, že budou počítány zvlášť, zaplatilo nakonec ústředí za stavbu skoro milion korun. Stavbu údajně komplikovaly také výkyvy počasí; poslední týden v červnu 1923 otiskly Sušické listy zprávu: „*Počasí velice je nepříznivo stavbě. Stálý déšť, ba dokonce prudké sněžení spojené s „teplotou“ + 2°C(!) znemožnily práci v celé řadě dnů*“¹⁴³

Už od počátku stavby se vědělo, že hotel nebude provozován samotným Klubem, hned na jaře 1924 byl pronajat zkušenému hoteliéroví, panu Gustavu Pšeničkovi, ten se nastěhoval už 1. dubna, aby vše připravil; první návštěvníky měl přivítat 1. května,¹⁴⁴ otevření hotelu se však ještě několikrát posouvalo.¹⁴⁵ V prvním roce zaplatil Klubu pan Pšenička za pronájem 16 tisíc korun, v dalších letech měla být částka upravována s ohledem na výnosy zařízení. Klub se dohledu nad provozem objektu zcela nevzdal, avšak sušičtí museli o svůj vliv na další osudy chaty tvrdě zabojovat, neboť ústředí z důvodu Sušiči nepochopitelných svěřilo najednou chatu do správy odboru ve Volyni. Jedním z důvodů bylo asi to, že hlavní sušický koordinátor prací na chatě profesor Ladislav Švejcar se odstěhoval za novým zaměstnáním do Plzně. S jeho odchodem došlo k přerušení výměny informací odboru s ústředím v záležitosti modravského projektu.¹⁴⁶ Druhým důvodem mohlo být také to, že se chata mohla zdát z volyňské strany dostupnější; z Volyně se dalo dojet vlakem do Lipky u Vimperku,

¹⁴⁰ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K5, složka Počátky Projektů – kup parcel – stavba – CH Kl, dopis KČST v Praze panu Jaroslavu Švejcarovi, profesorovi, Sušice, 11. října 1922.

¹⁴¹ *Stavba chaty v Modré*, Sušické listy 4, 1922, č. 42,

¹⁴² SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K5, složka Počátky Projektů – kup parcel – stavba – CH Kl, kopie dopisu ÚV KČST v Praze panu arch. Karlu Valentovi, 8. června 1923.

¹⁴³ *Stav chaty Klostermannovy v Modré*, Sušické listy 5, 1923, č. 26.

¹⁴⁴ *Klostermannova chata*, Sušické listy 7, 1924, č. 14.

¹⁴⁵ Např. *Chata v Modré*. Sušické listy 7, 1924, č. 17,

¹⁴⁶ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, kniha Zápis o schůzích OKČT v Sušici od r. 1916 – 20. 3.1928, Zápis z výborové schůze 24. března 1924.

odkud to bylo k chatě pěšky asi 23 km,¹⁴⁷ kdežto ze sušického nádraží byla cesta skoro o 10 kilometrů delší. Ústředí pravděpodobně zapomnělo vzít v úvahu právě zřizované turistické autobusy ze Sušice do Kašperských Hor, které by trasu mezi nejbližší zastávkou hromadné dopravy a chatou zkrátily asi na 18 kilometrů.¹⁴⁸ Sušický odbor zveřejnil v Sušických listech rozhořčené prohlášení. Odebrání dozoru nad hotelem byla nejen jakási osobní křivda: „jelikož odbor projevil největší zájem o zřízení chaty a byl pevně přesvědčen, že jak to vždycky v podobných případech bývá, odbor náš bude jedině pečovat o chatu, k jejímuž zbudování dal podnět,“ ústředí se neodpuštělně dotklo cti města: neboť „ve všech průvodcích i cizojazyčných je Sušice uváděna jako východisko do nejkrásnějších částí Povydrí a střední Šumavy, a nyní, podle usnesení Ústředí, cesta do těchto částí má vést přes Volyni.“¹⁴⁹ Odbor toto převedení pravomocí a jeho důsledky – tedy odvedení turistů ze Sušice a pohřbení rozvíjejícího se projektu turistických autobusů ze Sušice na Šumavu – chápal i jako „hospodářské poškození Sušice“¹⁵⁰ Zde je konečně jasně patrné, jak moc si Sušice zakládala na svém renomé hlavního turistického východiště na Šumavu, na své funkci *Brány Šumavy* a na všech výdobytcích posledních let, které podporovaly turistickou návštěvnost regionu.

Po tomto ostrém ohrazení byl tedy dohled nad chatou vrácen zpět do rukou sušického odboru, jehož vůdčí členy ústředí pověřilo namátkově kontrolovat, zdá nájemce Pšenička dodržuje dohodnuté podmínky, udržuje hotel v čistotě i jaký je celkový stav stavby.¹⁵¹ Hotel poskytoval členům KČST opravdu značné výhody, ubytování je mělo přijít na polovinu běžné ceny a i na stravu v hotelu dostali slevu 10%.¹⁵²

Kompletně hotový objekt, již i vybavený a připravený na první hosty byl zkolaudován 31. července 1924.¹⁵³ Slavnostní otevření chaty proběhlo za vydatné podpory sousedního odboru volyňského. Klub předem vytiskl pozvánky a vstupenky a postaral se i o zásobu upomínkových předmětů, na slavnostním otevření nechybělo ani množství vzácných hostů z vedení KČST i mimo něj.¹⁵⁴ Sám Karel Klostermann už se

¹⁴⁷ Mapy.cz

¹⁴⁸ *Z místního odboru Klubu čsl. turistů*, Sušické listy 7, 1924, č. 18.,

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K5, Počátky Projektu – kup parcel – stavba – CH Kl, kopie dopisu sušického odboru KČST, předsedy a jednatele (chybí podpisy) Ústředí KČST v Praze, 9. července 1924.

¹⁵² Tamtéž, dopis KČST v Praze odboru KČST k ruk. p. V. Vavřyna, Sušice, 18. července 1924.

¹⁵³ Tamtéž, dopis ÚV KČST v Praze odboru KČST k ruk. p. V. Vavřyna, Sušice, 24. července 1924.

¹⁵⁴ Tamtéž, dopis ředitele KČST v Praze Brože odboru KČST k ruk. p. Stanislava Karase, 18. června 1924.

však dokončení své chaty nedočkal, zemřel rok před jejím úplným dokončením – 16. července 1923,¹⁵⁵ slavnostního otevření chaty už se účastnila už jen Klostermannova vdova Betty a dcera.¹⁵⁶

2.4 Proč Klostermann?

Za zamyšlení stojí, proč byla chata pojmenována právě po Karlu Klostermannovi. Dobové a lokální odůvodnění by mohl nastínit článek v Sušických listech publikovaný u příležitosti Klostermannových 75. narozenin a brzy na to článek k jeho úmrtí i Klostermannovy dopisy sušickým osobnostem. Nejlépe však na tuto otázku odpovídá text Kajetána Turka, sušického historika a ředitele Muzea Šumavy,¹⁵⁷ který při desátém výročí Klostermannova úmrtí obhajoval právě Klostermannovo češství a vyvracel, že by jeho *bilingvismus* musel automaticky znamenat také *binacionalitu* a dokládal to citacemi z dopisů, jež Klostermann posílal Sušickým.¹⁵⁸

Ač narozen v Haagu v Horních Rakousích,¹⁵⁹ Klostermann o sobě opakovaně veřejně prohlašoval, že to Sušici chápe jako své milované rodné město,¹⁶⁰ právě do Sušice se Karlovi rodiče přestěhovali záhy po jeho narození, aby zde otec Josef Klostermann vykonával svou lékařskou praxi. Během prvních let změnil otec své působiště několikrát, nikdy se však příliš nevzdálil Karlově milé české Sušici. Karel Klostermann krátce před svou smrtí mluvil o Sušici takto: „*Miluji z toho srdce Sušici, jak by jinak mohlo býti – vždyť musím pokládati Sušici za své rodné město... prožil jsem tam své dětství a valnou část svých chlapeckých let a i později v letech jinošských i mužných znova a znova jsem se tam vracel, abych okřál v kruhu přátel, jež jsem tam měl a dosud mám. Není dne, aby mé myšlenky tam nezaletěly a neprodlévaly.*“¹⁶¹

Karel byl od mala bilingvní, rád trávil čas u dědečka na Stodůleckých podílech (dnes zaniklá osada Stodůlky) i jinde po Šumavě, kde se prý sblížoval s prostými českými i německými lidmi a rád se seznamoval s jejich specifickým horským nářečím i

¹⁵⁵ *Klostermannova chata v Modré na Šumavě*, Časopis turistů 34, 1923, č. 9-10, s. 272-274.

¹⁵⁶ Tamtéž, dopis ředitele KČST v Praze Brože odboru KČST k ruk. p. Stanislava Karase, 18. června 1924.

¹⁵⁷ Adam Hanus, *Muzeum v Sušici a veřejnost (1880 – 1945)*, Praha 2015 (= kvalifikační práce), s. 60-63.

¹⁵⁸ Kajetán Turek, *K desetiletému jubileu úmrtí básníka Šumavy Karla Klostermanna: Češství Klostermannovo*, Sušické listy 16, 1933, č. 30.

¹⁵⁹ *K jubileu Klostermannovu*, Sušické listy 6, 1923, č. 14.

¹⁶⁰ *Ku pětasedmdesátinám Karla Klostermanna*, Sušické listy 6, 1923, č. 7.

¹⁶¹ Kopie části Klostermannova vlastnoručního poděkování starostovi města Janu Seitzovi za oficiální blahopřání k 75. narozeninám, zveřejněná adresátem v sušických listech. *K jubileu Klostermannovu*, Sušické listy 6, 1923, č. 14.

zvyklostmi.¹⁶² Také v dospělosti, kdy působil jako profesor francouzštiny na německé reálce v Plzni, trávil pravidelně léto na Šumavě. Pobýval u Vimperku, na Malči, v *Cimrukách* neboli *Ziegenruck* (Kozí Hřbety), ale především – a co je pro Sušické nejdůležitější – často na své dovolené bydlel ve Volšovech, vsi dnes už prakticky splývající se Sušicí, kde se stýkal s poslancem Vilémem Kurzem, jenž sem též pravidelně jezdil na letní byt a byl zde jako správný vlastenec a velký přítel české turistiky velmi oblíben.¹⁶³ Kurz i Klostermann často chodili do Sušice, kde měli oba díky své činnosti – politické nebo literární – mnoho přátel a známých.

O obdivu Sušických ke Karlu Klostermannovi svědčí například rozsáhlý článek Viktorina Zeithammera ke Klostermannově pětasedmdesátce, jehož části zaujímaly čestné místo v několika po sobě jdoucích číslech sušického periodika. Zeithammer, sám šumavský literát tvořící pod pseudonymem *Ursus Šumavský*, oceňoval Klostermannovy mistrné obrazy šumavských hor, zdejší atmosféry i života prostých horských obyvatel. Ještě za Klostermannova života se nezdáhal střední Šumavu nazývat *Klostermannovým krajem*, neboť nebyla osobnost, která by si na asociaci s tímto koutem Čech mohla dělat větší nárok, vždyť to byl právě Klostermann kdo „*hory naše a jejich lid objevil světu v plné kráse ale i v plné pravdivosti*.“¹⁶⁴ Klostermann psal jak česky, tak německy; při tvorbě svých šumavských črt a povídek volně přepínal z jazyka do jazyka. Některá dílka původně psaná německy vydával později i v češtině – podle Zeithammera se nejednalo o pouhé překlady, texty v obou jazycích přirozeně plynuly a věrně zachycovaly dojem z krajiny i svéráznost horalského života a mluvy, aniž by v později vzniklé české verzi byly patrné jakékoliv zádrhele nebo stylistické nepatříčnosti, ke kterým nedokonalým překladem z němčiny běžně dochází.¹⁶⁵ Z čeho tedy usuzovat, že byl Klostermann spíše Čechem než Němcem a Češi si jej *přivlastnili* oprávněně? „*Českou školou odchován cítil česky, i když psal po německu. Jeho >Böhmerwaldskizzen< ... to dokazují nad veškerou pochybnost*.“¹⁶⁶

Ve prospěch Klostermannova češství nehovořili jen Sušičtí, ale mnohokrát i on sám, zvláště ke stáru: „*Vloudila se řada nesprávností, způsobilych zkresliti obraz mé osoby a mé práce v očích čtoucího obecnstva. ... Jsem prý Němec, do německých škol*

¹⁶² *Ku pětasedmdesátinám Karla Klostermanna*, Sušické listy 6, 1923, č. 8.

¹⁶³ Domažlický odbor KČT po Kurzovi dokonce pojmenoval svou rozhlednu na Čerchově postavenou krátce po Kurzově smrti. *Uctění památky Dra. Vil. Kurze a otevření rozhledny na Čerchově*. Časopis turistů 17, 1905, č. 7.

¹⁶⁴ Viktorin Zeithammer, *Za Karlem Klostermannem*, Sušické listy 6, 1923, č. 30.

¹⁶⁵ *Ku pětasedmdesátinám Karla Klostermanna*, Sušické listy 6, 1923, č. 8.

¹⁶⁶ V. Zeithammer, *Za Karlem Klostermannem*, Sušické listy 6, 1923, č. 30.

prý jsem chodil...do obecné školy chodil jsem ... u Plánice, gymnasium jsem studoval v Klatovech a v Písku, nebyl sem tudíž nikdy >německým studentem<, také na universitě ve Vídni, kde jsem spoluzakládal Český akademický spolek. Také jsem se povždy cítil Čechem, třeba jsem se o prázdninách a svátcích mnoho stýkal se svými prostými příbuznými ...[mluvícími německy], což mému češství nijak nevadilo.“ V jednom ze svých posledních dopisů Viktorinu Zeithammerovi jej dokonce otevřeně žádal, aby, pokud možno, pracoval na jakési *rehabilitaci* Klostermannova obrazu. Aby se pokusil veřejnost přesvědčit, že Klostermann byl vždy Čechem a povídačky o jeho německém mládí nebo nařčení, že začal psát česky až potom, co ho německé publikum nepřijalo, jak by si přál, nejsou ničím jiným než zlými pomluvami.¹⁶⁷

Klostermann mohl být také chápán jako vzor silného a nebojácného turisty, který si nezoufá, ani když se štěstěna obrátí proti němu, a vytrvale pokračuje k vytouženému cíli své cesty. Je známo, že Klostermann v době svých studií chodil domů do Kašperských Hor pěšky až z Písku,¹⁶⁸ i když vzhledem k tomu, že neměl moc jiných možností, chtěl-li se dostat za rodinou, je otázkou, zda lze toto označovat za turistiku. Klub českých turistů na Klostermanna nezapomněl a jeho jméno se hojně objevovalo i v následujících letech a to nejen na vývěsním štítu modravské chaty. Klostermannova jména se chytil a nepustil Josef Šafhauser, kašperskohorský menšinář a hlavní organizátor národních poutí na Javorník. „*První pouť se tu konala na den sv. Anny v den vypuknutí světové války 26. července 1914 a to za přítomnosti spisovatele Karla Klostermanna,*“¹⁶⁹ který prý projevil přání, aby právě zde stála další česká rozhledna.¹⁷⁰ Klostermannovo zvučné jméno a odkaz byly na každoročních poutích či *táborech lidu* na Javorníku pravidelně připomínány a jeho jméno měla nést další stavba: „*Tyto tábory mají za účel zřízení Klostermannovy rozhledny na Javorníku, ... a posilování národního vědomí lidu tohoto kraje.*“¹⁷¹ Další, co v následujících letech neslo odkaz Karla Klostermanna, byla v roce 1930 červeně označená *Cesta Klostermannova*; turistická trasa od Sušice přes Annín, Rejštejn, a Čeňkovu Pilu, Povydřím na Modravu¹⁷² a od roku 1932 také škola v Ostružně.¹⁷³ Klostermannova díla

¹⁶⁷ Dopis Karla Klostermanna Viktorinu Zeithammerovi z 23. února 1923, citace v: Kajetán Turek, *K desetiletému jubileu úmrtí básníka Šumavy Karla Klostermanna: Češství Klostermannovo*, Sušické listy 16, 1933, č. 30.

¹⁶⁸ Jednu z cest popisuje v povídce: Karel Klostermann, *Na cestě k domovu = Auf dem Weg nach Hause = En route pour la maison*, Plzeň 2003.

¹⁶⁹ *Tábor pošumavského lidu na Javorníku*, Sušické listy 14, 1931, č. 32.

¹⁷⁰ Jaroslav Grund, *Turistika*, in: Sborník Sušicka, Vlastivědné dílo, Sušice 1938, s. 48-57, zde s. 49.

¹⁷¹ *Tábor pošumavského lidu na Javorníku*, Sušické listy 14, 1931, č. 32.

¹⁷² *Cesta Klostermannova*, Sušické listy 13, 1930, č. 42.

se také stávala předlohou pro přednášky o Šumavě doplňované *světelnými obrazy*, jednou z nich bylo například oživení románu *V Ráji šumavském* Antonínem Friedlem předváděné veřejnosti v první polovině roku 1931,¹⁷⁴ další přednáška – Schmittova *Po stopách Klostermannových* – byla součástí propagačního týdne z výročí čtyřiceti let existence sušického odboru.¹⁷⁵ Také nejznámější Klostermannovy jazykové obraty se mezi sušickými propagátory turistiky vžily, například Jaroslav Grund popisuje výlety *do nitra Šumavy* také jako *do světa lesních samot*.¹⁷⁶

Jen těžko by se dalo určit, kolik návštěvníků mohly Klostermannovy texty nepřímo přilákat na Sušicko a do střední Šumavy, jisté je však to, že několik návštěvníků přicestovalo výhradně kvůli jeho dílu – 7. září 1934 přijeli do Sušice spisovatelé spolku *Máj*, aby vykonali „pout“ po místech“ o kterých psal jejich vzor,¹⁷⁷ že se jednalo o významnou akci, dokládá skutečnost, že skupinu spisovatelů přivítal sám starosta Seitz, a to ne v Sušici, ale dokonce jim vyjel naproti a přivítal je už v Žichovicích.¹⁷⁸ Spolek *Máj* tehdy nebyl v Sušici naposledy, pár let na to přijel opět, tentokrát za dalším ze šumavských spisovatelů, Rudolfem Mayerem.¹⁷⁹

2.5 Sláva Klostermannovy chaty

Hotel zdaleka neustrnul ve své podobě z léta 1924. Jak tvůrci předpokládali, přilákal velké množství turistů, v sezoně se uvádí i okolo stovky návštěvníků denně. Nájemce Pšenička ve spolupráci s Klubem se vynasnažili poskytnout hostům veškerý možný komfort. Vodovod a vnitřní splachovací toalety i elektrické osvětlení byly zavedeny již při stavbě. Vzápětí bylo s Ředitelstvím pošt a telegrafů sjednáno také pravidelné poštovní doručování do hotelu.¹⁸⁰ Taková vylepšení, která nestála moc peněz, Klub zaváděl velmi ochotně, u dražších položek už se poněkud zdráhal. Záhy po otevření chaty například do společných prostor na žádost spolku Pšenička umístil větší

¹⁷³ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, K5, složka Oprava – Přístavby – Příjezdní cesta – úpravy CH KL, dopis Ladislava Bečváře za školní radu místnímu odboru KČT, 28. září 1932.

¹⁷⁴ *Klostermannův román >V ráji šumavském< se světelnými obrazy*, Sušické listy 14, 1931, č. 8.

¹⁷⁵ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, K5, desky Oprava – Přístavby – Příjezdní cesta – úpravy CH KL, Lístek Václava Vavrýna předsedovi Antonínu Friedlovi do lázní v Poděbradech, 18. dubna 1930.

¹⁷⁶ Jaroslav Grund, *Turistika*, s. 48.

¹⁷⁷ *Vítáme vás*, Sušické listy 17, 1934, č. 37.

¹⁷⁸ *Zájezd spolku českých spisovatelů – belletristů „Máj“*, Sušické listy 17, 1934, č. 38.

¹⁷⁹ 1937 zájezd spolku beletristů *Máj* k rodnému domu Rudolfa Mayera. J. Grund, *Turistika*, s. 58.

¹⁸⁰ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, K5, složka Počátky Projektu – kup parcel – stavba – CH KL, kopie dopisu odboru KČST v Sušici, předsedy a jednatele (bez podpisů) ředitelství pošt a telegrafů, 12. července 1924; Tamtéž, dopis Ředitelství pošt a telegrafu výboru odboru „Klubu čsl. turistů“ v Sušici, 10. září 1924.

mapu se sítí značených tras,¹⁸¹ které Sušičtí sami zakreslili barevnými pastelkami.¹⁸² Také se zřízením finančně nenákladné temné komory pro vyvolávání fotografií nebyl žádný problém, neboť stačilo zabežnit část předsíně u jedné toalet a dokoupit červené světlo.¹⁸³ Klub pomohl nájemci získat koncesi na zřízení trafiky, která by přímo v hotelu pod dohledem Pšeničky prodávala turistům tabákové zboží.¹⁸⁴ Také zavedení prodeje upomínkových předmětů a rozšiřování jejich sortimentu přišlo přirozeně,¹⁸⁵ avšak jakmile se začalo jednat o něčem dražším, spolek vycouval. Proti postavení kuželníkové dráhy v těsné blízkosti chaty neměli vážnějších výhrad, ovšem sdělili Pšeničkovi, že by si ji musel pořídít na vlastní náklady.¹⁸⁶ Úsměvně vyhýbání výdajům předvedl spolek především v případě úvah o zřízení skladiště benzínu v Modravě. Tento krok by, za předpokladu, že by se informace rozšířila, mohl přilákat na výlet rychle se rozrůstající skupinu majitelů automobilů. Místní odbory KČST navíc přilehlé okresy pravidelně upozorňovaly na špatný stav silnic, který jednak vadí místním, jednak dělá regionu špatnou reklamu, a žádali, aby okresy upravily silnice tak, aby byly vhodné i pro automobilisty. Zřízení takového skladu by však vyžadovalo finanční prostředky, které by klub nerad uvolňoval, a tak se vyjádřil, že kromě úsporných důvodů nechce skladiště benzínu také z důvodu obav o bezpečnost hostů v hotelu, nicméně by ocenil, kdyby si takové skladiště v místě vybuodovala například nějaký odborný závod.¹⁸⁷

Dalším případem, kdy se Klub zbavil většiny nákladů na pořízení, aniž by se připravil o výhody budovaného, bylo zavedení telefonního spojení do hotelu přes Čeňkovu Pilu a Srní. Do té doby trvala cesta z vysoké Šumavy do nejbližší telefonní hovorny až osm hodin, což bylo nutno změnit nejen z důvodu pohodlí davů nových návštěvníků Šumavy, ale také z hlediska bezpečnosti občanů. Spolek dodával své žádosti na vážnosti také zdůrazňováním strategičnosti telefonního spojení do odlehlejších částí Šumavy a jeho význam pro stát.¹⁸⁸ Tento argument byl zřejmě tak silný, že ministerstvo přislíbilo přispět na zřízení spojení 30 000 Kč¹⁸⁹ a do konce roku

¹⁸¹ Tamtéž, dopis Gustava Pšeničky restaurátora turistické chaty v Modravě veleváženému Klubu Č.S.T. v Sušici, došlý 1. září 1924.

¹⁸² Tamtéž, dopis ÚV KČST v Praze odboru KČST k ruk. p. V. Vavřína, Sušice, 28. srpna 1924.

¹⁸³ Tamtéž, dopis ÚV KČST v Praze odboru KČST do rukou p. V. Vavřína, Sušice 186/II, 6. října 1924.

¹⁸⁴ Tamtéž, opis dopisu Důchodkového kontrolního úřadu Kašperské Hory KČST v Praze, 23. října 1924. Tamtéž, Oprávnění k prodeji pro veřejné trafiky, v Českých Budějovicích dne 2. prosince 1924.

¹⁸⁵ Tamtéž, dopis Gustava Pšeničky, nájemce Klostermannovy chaty váženému KČST v Sušici, ?? 1924.

¹⁸⁶ Tamtéž, dopis ÚV KČST v Praze odboru KČST do rukou p. V. Vavřína, Sušice 186/II, 6. října 1924.

¹⁸⁷ Tamtéž, dopis ÚV KČST v Praze odboru KČST k ruk. p. V. Vavřína, Sušice, 12. září 1924.

¹⁸⁸ Tamtéž, dopis ÚV KČST v Praze Ministerstvu pošt a telegrafů, 30. ledna 1925; *Telefonní spojení Sušice s Modravou*, Sušické listy 8, 1925, č. 11.

¹⁸⁹ Tamtéž, dopis ÚV KČST v Praze odboru KČST k ruk. p. prof. Ant. Friedla, 30. ledna 1925.

byla linka vedoucí do Klostermannovy chaty přes Kašperské Hory, Rejštejn a Srní hotová.¹⁹⁰ Ještě dlouho to byl jediný telefon v širokém okolí, a tak nefungoval pouze soukromě, ale vznikla zde veřejná telefonní hovorna. Zpočátku bylo možné volat nebo přijímat hovory jen pár hodin denně,¹⁹¹ což bylo také závislé na obsazení ústředny v Kašperských Horách, později se možnost telefonátů rozšiřovala jak v ohledu provozní doby,¹⁹² tak míst kam již bylo možné se dovolat; na sklonku 20 let se totiž začalo intenzivněji pracovat také na připojení i dalších šumavských obcí, například Nezdic.¹⁹³

Již krátce po svém otevření se stala chata velmi populární. Mnoho turistů se v ní alespoň zastavilo občerstvit se, ale i zájem o ubytování byl velký a tak v určité době platilo pravidlo, že hosté zde nemohli přenocovat více, než dvakrát po sobě, a i tak byla chata často úplně plná. Tím pádem objekt opět sloužil spíše jako průchozí noclehárna, než jako místo k vícedennímu (letnímu) pobytu. Dokonce se už velmi krátce po otevření chaty začalo uvažovat, zda chatu nerozšířit, aby pojmula ještě více nocležníků nebo aby někteří mohli pobýt delší dobu.¹⁹⁴ Dalším nápadem bylo co nejdříve zřídit poblíž další turistickou chatu, například poblíž hájenky pod Roklanem, kde mohli jednotlivci dostat nocleh, rozhodně se však nejednalo o hromadné ubytování.¹⁹⁵ Ona roklanská turistická chata, navrhovaná už v roce 1924 vznikla jako drobná stavba až v druhé polovině 30. let, v době, kdy už Klostermannově chatě mohla odlehčovat druhá velká chata KČST v Prášilech a také rozšířená Turnerova chata patřící Kašperským Horám.¹⁹⁶ Roklanská chata navíc dlouho turistům nesloužila, neboť samozřejmě spadala do záborového území, poté do vojenského prostoru a dnes jsou její zbytky v části Národního parku, která je veřejnosti nepřístupná.¹⁹⁷

Klostermannova chata byla otevřená také v zimě, kdy se zaměřovala především na lyžaře.¹⁹⁸ Bohužel se zatím nepodařilo dohledat spolehlivé záznamy o tom, kolik se v Klostermannově chatě vystřídal hostů (nebo alespoň nocležníků), *cizinecká kniha* byla totiž uložena v chatě ve chvíli německého záboru a už tam zřejmě zůstala. V Sušických listech se však objevují zprávy o tom, že nezřídka kdy chata hostila kolem

¹⁹⁰ *Radostný úspěch v naší turistice*, Sušické listy 8, 1925, č. 50.

¹⁹¹ *Veřejná telefonní hovorna v Klostermannově chatě*, Sušické listy 8, 1925, č. 51.

¹⁹² *Telefonní linka Sušice – Strakonice – Praha*, Sušické listy 9, 1926, č. 25.

¹⁹³ *Z Nezdic*, Sušické listy 12, 1929, č. 10.

¹⁹⁴ *Rozšíření chaty Klostermannovy v Modravě*, Sušické listy 7, 1924, č. 44.

¹⁹⁵ *Turistická útulna u Roklanské chaty*, Sušické listy 7, 1924, č. 44.

¹⁹⁶ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K2, složka Župa 1920. – 1930. 1932. – 1939. Spisy, Výstřižek *Nový most na Šumavě*, 10. října 1930.

¹⁹⁷ *Roklanská hájenka, roklanská chata*, [online zdroj], dostupné na: <https://www.sumavanet.cz/modrava/fr.asp?tab=snet&id=8137&burl=&pt=HS>, [15. 6. 2020].

¹⁹⁸ *Klostermannova chata*, Sušické listy 7, 1924, č. 44.

100 návštěvníků denně, jednou při velkém návalu dokázala na jednu noc dokonce poskytnout útulek 160 lidem, přestože v ní bylo jen 120 lůžek. Jindy se dobromyslný nájemce snažil domluvit příchozím ubytování v soukromých bytech v Modravě.¹⁹⁹ Celkový počet nocležníků je tedy prozatím neznámý, lze však pro zajímavost uvést, že v roce 1934 jen od 18. května do 29. září přenocovalo v chatě 1880 lidí.²⁰⁰

Díky existenci Klostermannovy chaty se mohlo také úspěšně rozvíjet zřizování turistických tras i v odlehlých částech Šumavy jako byla oblast vysokých příhraničních hor, například Březníku, Poledníku, Roklanů nebo Luzného. O turistických trasách bude blíže pojednáno v příslušné kapitole.

Osud Klostermannovy chaty v roce 1938 je přidružen k textu o prášilské chatě.

¹⁹⁹ *Turistický ruch na Šumavě*, Sušické listy 10, 1927, č. 34.

²⁰⁰ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K5, Sešit Turistické. Chaty – noclehárny, student. Stanice K. Č. S. T. Značkování, Návštěva v chatě Klostermannově za 1934.

3. Problémy objektů KČST na příkladu prášilské chaty: problémy s nájemci i Němci

Tato kapitola představí chatu Klubu československých turistů jinou optikou, než jak tomu bylo v případě Klostermannovy chaty na Modravě. Spíše než pro výčet úspěchů při zřizování chaty a výtobytků techniky nebo kultury s ní spojené, bude tato chata použita jako příklad problémů, s kterými se potýkalo daleko větší množství restauračních a hotelových objektů KČST, zvláště takových, které se nacházely na rozhraní české a německé jazykové oblasti, zejména v pohraničí – v později zabraných Sudetech.

První turistická chata na Sušicku – Klostermannova chata na Modravě – se těšila velké návštěvnosti, značným dílem tomu přispělo takřka souběžné zavádění nových autobusových spojů ze Sušice do Kašperských Hor, druhé největší obce v okrese, vzdálené od Modravy přibližně 20 km, Čeňkova Pily,²⁰¹ osady zhruba na půl cesty mezi Kašperskými Horami a Modravou, a nakonec i do Modravy samotné. Turisté tedy mohli přijet do Čeňkova Pily a středně náročným výšlapem dojít na Modravu, kde přespali a pokračovali dále, nebo se mohli nechat pohodlně dovézt až do Modravy na vícedenní pobyt, kdy jim Klostermannova chata sloužila jako výchozí bod několika kratších výletů do okolí.

Není divu, že se přední členové KČST v Sušici začali brzy zabývat možností postavení další turistické chaty někde v horních partiích Šumavy, zároveň opět ve vzdálenosti středně náročné túry od nejbližšího města a v dosahu autobusů.

Ideální polohu měly Prášily, poměrně velká osada, ležící na spojnici Modravy a Železné Rudy, asi 20 km od obou. Navíc, prakticky kolmo na tuto spojnici vede z Prášil cesta do 13 km vzdálených Hartmanic, třetího města tehdejšího politického okresu Sušice.

Na rozdíl od rozhledny a chaty na Svatoboru není tento podnik KČST v pozdějších letech téměř vůbec reflektován, až na krátké připomenutí 70. výročí otevření prášilské turistické chaty v Sušických novinách v roce 1999. Autor bohužel u většiny předkládaných informací neuvádí zdroj,²⁰² navíc se některé z informací zdají v rozporu s dochovanými prameny, většinou dopisy, mapujícími vznik a první léta fungování chaty.

²⁰¹ *Změna jízdního řádu Sušice – Čeňkova pila*, Sušické listy 10, č. 17.

²⁰² *70 let turistické chaty v Prášilech*, Sušické Noviny, 1999, č. 14.

Ještě stručnější zmínka se nachází v ročence sušické spořitelny za rok 1936. Vojtěch Kosmata, toho času řídící učitel české školy obecné v Prášilech, v příspěvku *Prášily v minulosti a přítomnosti* popisuje druhou polovinu dvacátých let jako období, kdy se ve většinově německých Prášilech začalo vzmáhat češství. Podle Kosmaty rozpochovala stav skupinka místních Čechů, která se v roce 1926 zasadila o zřízení české školy v Prášilech. Titíž lidé následně stáli u vzniku místního odboru Národní jednoty pošumavské. Podobně jako v jiných obcích začala záhy NJP poměrně úzce spolupracovat s KČST – konkrétně nejbližším odborem v Sušici, a tak již v následujícím roce KČST koupil objekt pivovaru, aby jej používal jako českou turistickou chatu.²⁰³ „*Od těch dob národní uvědomění v Prášilech roste a vzmáhá se v širokých vrstvách místních Čechů.*“²⁰⁴ V Kosmatově článku nesměla chybět obligátní připomínka, že zatraktivnění lokality pro české turisty „*znamená přínos pomoci morální i hospodářské.*“²⁰⁵

Získání chaty ani její další fungování ale zdaleka neprobíhalo tak hladce, jak by se mohlo zdát z Kosmatova popisu. Naopak, jen stěží lze přijít na problém, který se prášilské chatě vyhnul. Jako první se objevuje typická nesnáz – umístění a financování.

3.1 Umístění a financování

Vzhledem k tomu, že si KČST v Sušici nemohl být jistý, že stavbu opět zafinancuje ústředí KČST se státní podporou, musel být brán daleko větší zřetel na finanční stránku podniku než u modravské chaty. Z tohoto důvodu se KČST poohlížel po již stojícím objektu, který by bylo možno levně zakoupit a snadno adaptovat na turistickou chatu.

Zprvu se jako vhodný objekt mohla zdát stará papírna. Tuto možnost podporoval již v září 1926 dlouholetý spolupracovník KČST František Holeček. Očekával, že objekt by bylo možno koupit za pouhých 30 000 Kč.²⁰⁶ V listopadu 1926 proběhla výměna dopisů mezi ústředím a majitelkou objektu Marií Eggerthovou-Böhmovou.²⁰⁷ Ta ale nejenže požadovala vyšší sumu, zřejmě také trvala na tom, že si jednu světnici objektu nechá jako výmínek.²⁰⁸ Ke koupi papírny nakonec nedošlo, ať už z těchto

²⁰³ Vojtěch Kosmata, *Prášily v minulosti a v přítomnosti*, in: Spořitelna města Sušice, 50. účetní zpráva za rok 1936, Sušice 1937, s. 59-61.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 61.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K3, složka Počátky projektu Ch PR. Desky Počátky projektu. Kupní smlouva, dopis František Holeček odboru KČST v Sušici, 1. září 1926.

²⁰⁷ Tamtéž, opis dopisu Jaroslava??? paní Marii Eggerthové-Böhmové, 11. listopadu 1926.

²⁰⁸ „*Obec prášilská vyhrazuje doživotně jednu světnici majitelce*“ Tamtéž, opis dopisu Jaroslava??? paní Marii Eggerthové-Böhmové, 11. listopadu 1926, přípisek tužkou.

důvodů, či proto, že dle Holečkova posudku vyžadovala stavba rozsáhlou rekonstrukci; cenu odhadl na 150 000 Kč, což se tou dobou pravděpodobně i jemu samému zdálo zbytečně moc.²⁰⁹ Ve hře tato možnost zůstávala však ještě v době, kdy už se nějakou dobu jednalo o finálním objektu.²¹⁰

Nejdéle v prosinci 1926 se uvažovalo o dalším objektu; starém schwarzenberském pivovaru.²¹¹ Jeho koupi však KČST brzy rozmlouval správce prášilské školy František Pešek, který tvrdil, že mu objekt pivovaru nepřijde k turistickým účelům vhodný, navíc podotýká, že i přestavba pivovaru „*stála by slušnou sumičku.*“ Kromě toho poukazoval na skutečnost, že v nejbližší době vyprší nájemní smlouva nájemci hotelu Götz, bylo by tedy záhodno, aby KČST a s ním spolupracující NJP zvážily možnost využití tohoto objektu. Nabízela se možnost poměrně rozsáhlý objekt hotelu koupit za 280 000 Kč, pravděpodobně by však bylo možné si objekt jen pronajmout; starý nájemce platil pouze 4 000 Kč ročně.²¹² V tomto případě by bylo možné využít i toho, že se o tento objekt prostřednictvím ústředí KČST zajímal Leopold Gola, nájemce sokolské restaurace ve Zlíně, bývalý vrchní číšník na Pustevnách – Radhošti v Beskydech, podle vlastních slov muž zběhlý v horském turistickém pohostinství, ochotný s KČST spolupracovat.²¹³ Nevýhodou Hotelu Götz však byla skutečnost, že více než polovinu jeho místností zabírala pohraniční finanční stráž.²¹⁴

Co se týče pivovaru, dlouho nebylo jisté, zda se Schwarzenberské ústřední ředitelství v Hluboké nad Vltavou skutečně rozhodne jeho činnost ukončit. A pokud by se tak mělo stát, uvažovalo se o přeměně objektu na bytové prostory.²¹⁵ Avšak z dopisů vyplývá, že správa připouštěla i odprodej objektu pro turistické účely za předpokladu, že by byl KČST ochoten zaplatit slušnou sumu.²¹⁶

Nakonec KČST spolu s NJP uznali za nejvhodnější právě tento pivovar a přibližně od března 1927 jednali o jeho odkupu.²¹⁷ Objekt již tou dobou měl několik místností, které, jak se zdálo, mohly být přeměněny na hostinské pokoje bez větší

²⁰⁹ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K3, složka Počátky projektu Ch PR. Desky Počátky projektu. Kupní smlouva, dopis František Holeček odboru KČST v Sušici, 1. září 1926.

²¹⁰ Tamtéž, dopis Přednosta politické správy v Sušici Loegha? profesorovi, 25. března 1927.

²¹¹ Tamtéž, dopis ÚV KČST KČST v S Friedlovi, 21. prosince 1926.

²¹² Tamtéž, dopis František Pešek, správce školy, Odboru NJP v Sušici, 5. ledna 1927.

²¹³ Tamtéž, dopis Leopolda Goly, nájemce Sokolské restaurace ve Zlíně O KČST v Sušicích (sic!), 25. ledna 1927.

²¹⁴ Tamtéž, Poznámky Informace na místě A. Friedla: Hotel v Prášilech.

²¹⁵ Tamtéž, dopis ÚV KČST Friedlovi, 1. března 1927.

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ Tamtéž, dopis KČST P Brož O KČST S Friedlovi, 18. března 1927.

námahy. Areál dále obsahoval kolny, stáje či další drobné samostatně stojící stavby, velké podkroví, jež se do budoucna nabízelo pro rozšíření obytných prostor, nebo velkou stodolu s rozsáhlými sklepy.²¹⁸

Úsměvně působí, že v době, kdy spolky ještě nevěděly jistě, který objekt nakonec koupí a pravděpodobně si nemohly být ani jisty, kde na to seženou potřebné finance, neboť sušická spořitelna stotisícovou půjčku zamítla,²¹⁹ přicházely už nabídky výrobců nábytku a vybavení²²⁰ nebo dodavatelů piva.²²¹

Vliv na koupi pivovaru měl také klatovský odbor KČST. Spolu s představiteli sušického odboru v dubnu sepsali jakési provolání k Ústřednímu výboru, ve kterém požadovali okamžitou koupi budovy pivovaru. Oproti ostatním rozvážným dopisům – hlavním pramenům pro rekonstrukci událostí – které se pokud možno vyhýbaly definitivním stanoviskům, je tento dokument ve výrazném kontrastu. Úzkostně varuje, že prodlením nepochybně dojde k nenahraditelné ztrátě a možnost posílení české turistiky v Prášílech se zcela jistě na dlouhou dobu opět uzavře.²²² Tlak a téměř hysterie přitom zjevně nebyla na místě, situace rozhodně nebyla tak kritická – ještě o dva měsíce déle nabízel majitel opět ke koupi hotel Götz.²²³

Smlouva na koupi starého pivovaru byla sepsána už koncem dubna, avšak trvalo do poloviny července, než ji podepsaly všechny zúčastněné strany.²²⁴ Stavební plochy č. 53 a 54 a pozemková plocha č. 75, odpovídající číslům popisným 9 a 10 obce Prášily spadající do soudního okresu Hartmanice, byly odkoupeny od velkostatkáře Jana Schwarzenberga za 160 000 Kč.²²⁵ Zároveň bylo kupci zaručeno předkupní právo také na sousední parcely. Další ujednání kupní smlouvy už nebyla pro nového vlastníka tak výhodná, neboť jej zavazovala i do budoucna. Za prvé; objekt měl být předán KČST 1.

²¹⁸ Tamtéž, Rozkres objektu pivovaru Prášily. Příloha k dopisu NJP Prášily, jednatel Josef Červenka NJP S, 17. března 1927.

²¹⁹ Iničiátoři pravděpodobně počítali s tím, že značnou část potřebných financí poskytne Spořitelna města Sušice. SOkA Klatovy, F KČST Sušice, K3, složka Počátky projektu Ch PR, desky Počátky projektu, Kupní smlouva. Lístek milému příteli, Klatovy 15. dubna 1927. Spořitelna však *hypotekární zápůjčku* odmítla s tím, že pro tento rok už propůjčila více než milion Kč na jiné projekty v Sušici. Tamtéž, dopis Městské spořitelny v Sušici – Krätzera a ??? O KČST V SUŠICI, 18. května 1927.

²²⁰ Tamtéž, dopis Hynek Gottwald Friedlovi, starostovi Sokola, 9. dubna 1927.

²²¹ Tamtéž, dopis Právovárečného měšťanstva v Sušici KČST O S, 11. dubna 1927.

²²² Tamtéž, kopie dopisu/ provolání KČST Klatovy – Fr. Albert, J. Krátký, Župy šumavské a KČST v Sušici – V. Vavrýn, Ant. Friedl ÚV KČST v Praze, 10. dubna 1927.

²²³ Tamtéž, Lístek Rudolf Tokan??? Hostinský Prášily, 8. 6.? 1927.

²²⁴ Tamtéž, opis Kupní smlouva mezi Janem Schwarzenbergem a KČST – Emanuelem Hrubým, Václavem Uttlem, Ant. Markem, 20. dubna, 10. července, 25. června 1927, s. 1.

²²⁵ Turistický kout: *Turistická chata v Prášílech*. Sušické Listy 11, 1928, č. 46, s. 1, 2,

července (později posunuto až na 15. července),²²⁶ nicméně až do 30. září 1927 byl pronajat Juliu Faltusovi. Dále se KČST musel zavázat, že jeho nájemce – tedy budoucí hostinský v chatě – bude odebírat pouze produkty ostatních schwarzenberských pivovarů a minerální vodu „Praga“, kromě toho bude umožňovat bezplatné skladování piva ze schwarzenberských pivovarů.²²⁷ Další drobnou nepříjemností mohlo být, že bývalý majitel si hned neodvezl všechno vybavení, které v následujících letech stále zabíralo část areálu, ač bylo Klubu a turistické chatě prakticky k ničemu.²²⁸

3.2 Stav budov a úpravy

Oficiálně byl záměr vybudování nové chaty v Prášilech veřejnosti zřejmě prezentován až 20. srpna 1927 v Sušických listech, kdy už byl budoucí adaptací objektu pověřen stavitel Holeček.²²⁹ O rok později bylo upřesněno, že kromě Holečka se na stavbě bude podílet také Robert Grabinger.²³⁰

Přestože byl pivovar v lepším stavu než stará papírna (druhá stavba, která původně přicházela v úvahu), časem se ukázalo, že i některé části tohoto objektu jsou téměř na spadnutí. Jak podotýkala sama *Schwarzenberská administrace panství ve Staré Dlouhé Vsi*, pivovar byl v podobě, v jaké ho přebíral KČST, vybudován zhruba mezi lety 1780 až 1790 a od té doby, tedy skoro 140 let, na něm kromě běžné údržby nebyly provedeny žádné úpravy.²³¹

První větší vlna úprav posvěcená Ústředním výborem KČST probíhala pod taktovkou stavitelů Holečka a Grabingera především v létě 1928.²³² Do začátku listopadu 1928²³³ upravili stavitelé objekt tak, že zde vznikl „*byt nájemcův o 2 místnostech, hostinská kuchyně, výčep, veliká hostinská místnost, klenutý „mázhaus“, a druhá hostinská místnost... v prvním poschodí studentská noclehárna a 11 pokojů hostinských.*“ Nejednalo se o levnou záležitost také proto, že místnosti dostaly nová moderní okna, xyrolitovou podlahu i připojení na vodovod a elektřinu. S chatou měl

²²⁶ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K3, složka Počátky projektu Ch PR, desky Počátky projektu, Kupní smlouva, dopis ÚV KČST KČST v Sušici, Friedlovi, 12. července 1927.

²²⁷ Tamtéž, opis Kupní smlouva mezi Janem Schwarzenbergem a KČST – Emanuelem Hrubým, Václavem Uttlem, Ant. Markem, 20. dubna, 10. července, 25. června 1927, s. 2.

²²⁸ Tamtéž, Inventar der Brauerei Stubach aufgenommen um 14. Juli 1927. P1220453

²²⁹ *Nová turistická chata v Prášilech*, Sušické Listy 10, 1927, č. 34.

²³⁰ *Stavba nové turistické chaty v Prášilech*, Sušické Listy 11, 1928, č. 27.

²³¹ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K3, složka Počátky projektu Ch PR, desky Počátky projektu, Kupní smlouva, opis Schwarzenberské administrace panství ve Staré Dlouhé Vsi Friedlovi, 23. března 1929.

²³² Tamtéž, složka Přístavby – Opravy – Úpravy. Příjezdní cesty. Koupaliště. Ch PR, desky Přístavby. Opravy. Úpravy. Změny stavební. Přístupy, dopis ÚV KČST Holečkovi a Grabingerovi, 24. června 1928, Na vědomí KČST v Sušici, Friedlovi.

²³³ Turistický kout: *Turistická chata v Prášilech*, Sušické Listy 11, 1928, č. 46, s. 1, 2,

totiž KČST velké plány, navštěvovaná neměla být jen v létě pouze jako místo přenocování na vícedenní pěší túře. Počítalo se s tím, že zde budou návštěvníci zůstat i na delší pobyt. Areál brzy mělo doplnit koupaliště, které by v zimě sloužilo jako kluziště a rozšířilo tak nabídku zimních sportů; samozřejmě se počítalo s lyžováním a také se sáňkováním v blízkém okolí.²³⁴ Problém byl, že do několika pokojů nebyla zavedená kamna, což možná odrazovalo potenciální návštěvníky. Částečná absence vytápění přispívala ke zhoršování stavu budovy.²³⁵

3.3 Otevírání chaty

Uvedení chaty do provozu a její slavnostní otevření se neobešlo bez problémů a zmatků. První fáze úprav končila na přelomu října a listopadu 1928. K slavnostnímu otevření chaty mělo dojít ještě na podzim – 4. listopadu. Bylo jasné, že se bude jednat pouze o menší slavnost, sami iniciátoři o ní hovořili jako o *intimní*. Jako zástupce většího celku měl na slavnost dorazit referent Šumavské župy a jednatel ústředí Dr. Josef Broul.²³⁶ Avšak pět dní po potvrzení účasti zástupců změnilo ústředí názor s tím, že na *intimní slavnosti* místního odboru není nutná přítomnost dalších osob za župu a ústředí, navíc větší akce prý stejně nepřipadala v úvahu, neboť nebylo možné do plánovaného data stihnout vybavit chatu nábytkem.²³⁷

Ani druhý pokus o široké oficiální slavnostní otevření chaty neproběhl podle představ organizátorů. Původně mělo proběhnout veřejné otevření 16. června 1929,²³⁸ nakonec bylo narychlo posunuto ještě o týden.²³⁹ Místní odbor zřejmě datum konání neoznámil ústředí s dostatečným předstihem a ústředí už mohlo jen s lítostí konstatovat, že je škoda, že se dříve a lépe nedomluvili na datu a programu. Kvůli pozdnímu oznámení a nedostatečné spolupráci nemohlo ústředí rozeslat pozvánky úřadům a některým osobnostem; tyto pozvánky, ač obvykle zůstaly pro ten konkrétní den nevyužity, totiž do budoucna fungovaly jako výhodná propagace.²⁴⁰ V důsledku pozdního oznámení a špatné koordinace s ostatními akcemi KČST, množství pozvaných muselo účast odmítnout, mezi nimi například Dr. Cibulář, toho času předseda Šumavské

²³⁴ *Chata v Prášílech*, Sušické Listy 11, 1928, č. 36.

²³⁵ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, K3 Přístavby – Opravy – Úpravy. Příjezdni cesty. Koupaliště. CH PR, desky Přístavby. Opravy. Úpravy. Změny stavební. Přístupy, Lístek Pšeničky Friedlovi, ?. 8.? 1929.

²³⁶ Tamtéž, Podniky: slavnosti – zábavy – Otevření chaty. CH PR. Otevření chaty. Slavnosti a zábavy v chatě, dopis ÚV KČST KČST v Sušici, Friedlovi, 22. října 1928.

²³⁷ Tamtéž, dopis ÚV KČST KČST v Sušici, Friedlovi, 27. října 1928.

²³⁸ Tamtéž, dopis Dr. Cibuláře odboru KČST Sušice, došlo 22. června 1929.

²³⁹ Tamtéž, Výstřižek Týden, 21. června 1929, *Turistická chata v Prášílech*.

²⁴⁰ Tamtéž, dopis ÚV KČST KČST S Friedlovi, 7. června 1929.

župy.²⁴¹ Podobně reagovali také zástupci plzeňského odboru; měli už na ten den jiné plány.²⁴² Ani odbor z nedalekých Klatov nedorazil. V tomto případě pravděpodobně proto, že pozvánka přišla pouhé tři dny před akcí. Odpovědí bylo jen přání zdaru a pěkného počasí.²⁴³ I Ministerstvo obchodu odbylo celou záležitost telegrafickým přáním zdaru.²⁴⁴ Také okresní hejtman Karel Weger se účasti zdržel.²⁴⁵

Aby na slavnost alespoň někdo dorazil, byli naléhavě svoláváni sušičtí členové.²⁴⁶ Ale i jejich účast byla vlivem nepříznivých okolností ohrožena. Pro původně plánovaný termín Stanice poštovní automobilní dopravy Sušice sdělila, že kvůli změně jízdního řádu nemůže pro cestu do Prášil poskytnout autobus, který již dříve přislíbila.²⁴⁷ Naštěstí na poslední chvíli nabídl své služby dopravce Antonín Čácha, který však zřejmě ještě nevlastnil vhodný vícemístný vůz, a tak musel větší společnosti nabízet přepravu nákladním automobilem.²⁴⁸

Přesto článek v sušických novinách nakonec chválil hojnou účast, i když přiznával, že množství hostů, se kterými se počítalo, nemohlo dorazit. Mezi významnější účastníky slavnostního otevření nakonec patřil sušický starosta Jan Seitz, prášilský starosta, prezident krajského soudu v Českých Budějovicích, alespoň dva přední činitelé KČST; místopředseda KČST Jeníček a jednatel Broul a referent Šumavy Pacovský. Slavnost kazilo také velmi špatné počasí.²⁴⁹

3.4 Závazky

Již po pár letech začal vycházet najevo havarijní stav některých částí areálu náležejících k prášilské chatě. V létě 1931 spadla zeď částečně zahloubeného prostoru používaného jako lednice.²⁵⁰ Klub se tedy rozhodl, že část lednice, která se stejně příliš nepoužívá, zbourají a další část prozatím zajistí.²⁵¹ Zbourání bylo zadáno staviteli

²⁴¹ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K3, složka Podniky: slavnosti – zábavy – Otevření chaty. CH PR. Otevření chaty. Slavnosti a zábavy v chatě, dopis Dr. Cibuláře odboru KČST Sušice, došlo 22. června 1929.

²⁴² Tamtéž, dopis KČST Plzeň – Pttermann, Bouda KČST v Sušici 20. června 1929.

²⁴³ Tamtéž, dopis KČST Klatovy – Novotný, Albert KČST Sušice, 20. června 1929.

²⁴⁴ Tamtéž, Telegram Ministerstvo obchodu odboru KČST Sušice, 21. června 1929.

²⁴⁵ Tamtéž, dopis Okresního hejtmána KČST v Sušici, 21. června 1929.

²⁴⁶ Tamtéž, dopis /oběžník Všem pánům členům výboru: 19. června 1929.

²⁴⁷ Tamtéž, Stanice poštovní automobilní dopravy Sušice KČST Sušice 15?18. června 1929.

²⁴⁸ Tamtéž, dopis Antonín Čácha KČST O S, 22. června 1929.

²⁴⁹ Tamtéž, Výstřižek článku *Otevření chaty KČST v Prášílech*

²⁵⁰ Tamtéž, složka Přístavby – Opravy – Úpravy. Příjezdni cesty. Koupaliště. CH PR, desky Přístavby. Opravy. Úpravy. Změny stavební. Přístupy, dopis ÚV KČST KČST v Sušici, Friedlovi, 28. srpna 1931.

²⁵¹ Tamtéž, dopis ÚV KČST Friedlovi, 11. září 1931.

Hourovi²⁵² za 5500 Kč.²⁵³ Někteří členové (především Holeček) se domnívali, že by bylo nejlépe zrušit i rozsáhlé sklepy, které KČST k ničemu nejsou a jen vyžadují náklady na údržbu. To ovšem nebylo možné, neboť protivínský pivovar měl na sklepech *služebnost*.²⁵⁴ Dlouho se bez uspokojivého výsledku řešilo, co s problematickými prostory, dokonce se k rozhodování zval zástupce ústředí ing. Kozák, aby Hourovi a sušickému odboru pomohl s nejhodnějším řešením.²⁵⁵

Další zdlouhavé vyjednávání, které nakonec nikam nevedlo, se točilo kolem možnosti využití areálu i pro jiné než turistické účely. Například se dlouho a bezvýsledně jednalo, zda by nebylo výhodné umístit do některého z přínaležejících objektů prášilskou českou menšinovou školu²⁵⁶ nebo četnickou stanici.²⁵⁷

3.5 Doprava

Šumavské chaty se vždy potýkaly také s problémem dostupnosti. Přestože se situace postupně zlepšovala díky zavádění autobusových linek, jejich frekvence a časy odjezdů stále nebyly vždy vyhovující. Další možnost cestování nabízelo rostoucí množství sušických dopravců, kteří v průběhu dvacátých let vyměnili koně za automobily²⁵⁸ a začali nabízet pronájem osobního automobilu i s řidičem právě pro takové cesty po Šumavě. Tuto možnost několikrát ročně využívali přední členové sušického KČST, když potřebovali kontrolovat stav chat nebo převzít provedenou práci. Pronájem automobilu zůstal velmi nákladnou záležitostí a nezřídka docházelo k absurdním situacím, kdy zástupce KČST jedoucí zkolaudovat menší úpravu chaty zaplatil za cestu více peněz, než na kolik byla oceněna práce, kterou kontroloval.²⁵⁹

Vlastníci i nájemce si byli dobře vědomi, jak obtížné je, zvláště v určité části roku, se do chat dostat. Již 2. února 1929 byl v nové turistické chatě v Prášílech pořádán první ples, organizovaný Národní Jednotou Pošumavskou. Sušické Noviny otiskly

²⁵² O Karlu Hourovi podrobněji v kapitole *Svatobor č. II.*

²⁵³ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K3 Přístavby – Opravy – Úpravy. Příjezdní cesty. Koupaliště. CH PR, desky Přístavby. Opravy. Úpravy. Změny stavební. Přístupy, dopis ÚV KČST KČST v Sušici, Friedlovi, 2. října 1931.

²⁵⁴ Tamtéž, Nabídka rozpočet Františka Holeček KČST v Sušici.

²⁵⁵ Tamtéž, dopis ÚV KČST KČST v Sušici, Friedlovi, 8. října 1931.

²⁵⁶ Tamtéž, dopis ÚV KČST KČST v Sušici, Friedlovi, 23. října 1930.

²⁵⁷ Tamtéž, dopis ÚV KČST KČST v Sušici, Friedlovi, 28. ledna 1931.

²⁵⁸ Čácha, *Následkem automobilisace prodám koně* – inzerát, Sušické listy 10, 1927, č. 15

²⁵⁹ Např: SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K3 Přístavby – Opravy – Úpravy. Příjezdní cesty. Koupaliště. CH PR, desky Přístavby. Opravy. Úpravy. Změny stavební. Přístupy Lístek Pičmana???. Friedlovi, 21. května 1932. – Pracovník požaduje výplatu 265 Kč.

Tamtéž, dopis Holečka KČST V SUŠICI, 6. května 1932. Za dopravu do Modravy zaplatil 400 Kč, do Prášil 300 Kč.

pozvání, zřejmě se však nepředpokládala velká účast přespolních, neboť ten samý článek konstatuje, že „*k větší výpravě pro obtížnost dopravy nelze, bohužel se odvážiti.*“²⁶⁰ Jednak cesty na Šumavu nebyly v tomto období dobře sjízdné, jednak pravidelný spoj státních autobusů měl fungovat toho roku až od poloviny dubna.²⁶¹

Zoufalou situaci obou chat v zimě a až dlouho do jara ilustruje odysea stavitele Holečka.²⁶² Právě on většinou kontroloval práce na obou chatách. Když se na konci dubna 1931 náhle zřítily terasy Klostermannovy chaty, byl Holeček vyslán zhodnotit situaci, najatý automobil se však nedokázal dostat dál než k *Otygelskému dvorci* (Antýgl), neboť cestu prý stále pokrývalo asi 30 cm zmrzlého sněhu. Holeček tedy vystoupil a došel zbylých pět kilometrů hlubokým sněhem pešky, obhlédl chatu a zřejmě se zase pešky vrátil k vozu čekajícímu na Antýglu.²⁶³

3.6 Nájemce

Modravská Klostermannova chata našla dobrého nájemce v Gustavu Pšeničkovi, který s klubem čile komunikoval a spolupracoval, k spokojenosti klubu se mnohdy sám finančně podílel na drobných úpravách chaty. Když se tedy v létě 1927 hlásil do chaty v Prášilech „*číšník p. [Bohumil] Pšenička z Modravy. Patrně bratr hoteliéra [Gustava] Pšeničky,*“²⁶⁴ nebyl důvod pochybovat o jeho kvalifikaci a vhodnosti. Okolo Bohumila Pšeničky se však brzy začaly kupit problémy, spory a stížnosti.

Bohumil Pšenička k některým věcem přistupoval poněkud svérázně. Za zmínku stojí například to, že mu vadily večerní autobusy z Prášil. Co ostatní oceňovali jako velmi praktickou věc – turisté měli díky večernímu autobusu na prohlídku Prášilsko skoro celý den – Pšenička odsuzoval. Stěžoval si, že mu autobus odjíždějící do Železné Rudy odváží zákazníky, kteří by byli jinak nuceni přenocovat, a žádá správce chaty, aby „*laskavě zařídil, aby jízdní řád autobusu Žel. Ruda – Bučina byl pozměněn a neškodil naší chatě tak citelným odvážením hostí, jako loňského roku, zvláště v hodinách večerních.*“²⁶⁵ Nepříjemností mohl být pro Pšeničku také fakt, že cesta k prášilské chatě byla koncem dvacátých let automobily téměř nesjízdná. Autobus k chatě vůbec

²⁶⁰ Turistický kout: *V turistické chatě v Prášilech*, Sušické listy 12, 1929, č. 5.

²⁶¹ *Státní autobusová doprava na Prášily*, Sušické listy 12, 1929, č. 16,

²⁶² Klostermannův příběh *Odysea soudního sluhu* se odehrává nedaleko.

²⁶³ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, K3 Přístavby – Opravy – Úpravy. Příjezdní cesty. Koupaliště. CH PR, desky Přístavby. Opravy. Úpravy. Změny stavební. Přístupy, dopis Albína Havla a Antonína Friedla Ústředí KČST v Praze, 1931.

²⁶⁴ Tamtéž, složka Počátky projektu Ch PR. Desky Počátky projektu. Kupní smlouva, dopis ÚV KČST KČST V SUŠICI, Friedlovi, 22. července 1927.

²⁶⁵ Tamtéž, K2, složka Odb. Chaty KČT. Stanice, dopis Pšeničky Váženému panu správci, 27. ? 1937.

nezajížděl; stavěl na návsi, odkud to měli návštěvníci blíže do Götzova hotelu, který se zřejmě těšil vyšší návštěvnosti také díky tomu, že hostil stanici *Dělnických turistů*.²⁶⁶

V souvislosti s návštěvností si Pšenička také stěžoval na nepoměr toho, jaký má nájem a kolik platících hostů do chaty přichází. Lamentoval, že kvůli nájmu musí zdražovat; nemůže si dovolit účtovat hostům tak nízké ceny jako ostatních 6 hostinců v Prášilech neboť jejich provozovatelé jsou zároveň majiteli – mohou tedy požadovat dokonce i jen okolo 5 Kč za oběd a 4 Kč za nocleh, což pro Pšeničku „*vzhledem k nájemnému je věcí naprosto vyloučenu*“.²⁶⁷

Zdá se však, že nájemce si za nižší návštěvnost do velké míry mohl sám, když se nedovedl se zákazníky slušně domluvit a vyjít vstříc jejich požadavkům. Šoféry spojů sám z chaty prakticky vystrnadil, raději než aby přespávali a stravovali se v chatě, jak bylo původně zamýšleno a domluveno, sháněli si soukromé ubytování. Šoféři jako příčinu ukončení spolupráce uváděli neshody s nájemcem, Pšenička naproti tomu udal, že se se šoféry rozhádal neboť „*tito činili přemrštěné požadavky ve výběru jídel*“.²⁶⁸

Pšenička měl problém také se Schwarzenberskými pivovary, původním majitelem objektu, k němuž měl on i Klub stále závazky. Po polovině 30. let kvůli nízkým odběrům piva jen velmi pomalu splácel zápůjčku na výčepní vybavení.²⁶⁹ Na vrcholu své nechvalně proslulé prášilské „kariéry“ v roce 1937 zašel Pšenička tak daleko, že se svévolně obohacoval rozprodáváním zařízení, které v areálu zbylo po zrušení pivovaru.²⁷⁰ Avšak neshody s Klubem i místními se již projevovaly nejpozději v roce 1930.

Právem se očekávalo, že prášilská Národní jednota pošumavská, výrazný podporovatel vzniku turistické chaty, bude s objektem i na dále spojovat své aktivity, například pořádat zde schůze nebo plesy. Pro vedení sušického odboru muselo tedy být velmi překvapivé, když prášilská NJP koncem roku 1930 oznámila, že její *věneček* se bude konat 3. ledna 1931 „*v místnostech hotelu Goetz v Prášilech*“.²⁷¹ Toto rozhodnutí

²⁶⁶ Tamtéž K3, Podniky: slavnosti – zábavy – Otevření chaty. CH PR. Otevření chaty. Slavnosti a zábavy v chatě, Koncept dopisu ??? KČST P, 21. října 1930.

²⁶⁷ Tamtéž, K2, Odb. Chaty KČT. Stanice, dopis Pšeničky Váženému panu správci 27. ? 1937.

²⁶⁸ Tamtéž, K3, Podniky: slavnosti – zábavy – Otevření chaty. CH PR. Otevření chaty. Slavnosti a zábavy v chatě Koncept dopisu ??? KČST P, 21. října 1930.

²⁶⁹ Tamtéž, K2, Odb. Chaty KČT. Stanice, dopis Schwarzenberského pivovaru v Protivíně KČST P, 13. listopadu 1937; tamtéž, dopis schwarzenberského pivovaru v Protivíně odboru KČST v Sušici, 8. listopadu 1937.

²⁷⁰ Tamtéž, opis dopisu ??? ústředí KČST P, 25. říjen 1937,

²⁷¹ Tamtéž, K3 Podniky: slavnosti – zábavy – Otevření chaty. CH PR. Otevření chaty. Slavnosti a zábavy v chatě. Letáček Věneček NJP, 3. ledna 1931.

„vyvolalo v sušické veřejnosti zřejmý rozruch,“²⁷² neboť nejenže opomíjelo českou chatu KČT, ale dokonce upřednostnilo německý podnik Goetzův.²⁷³ Příčinou údajně byly „krajní neshody“ mezi prášilskou českou menšinou a nájemcem chaty Pšeničkou. „Nedovedli si vyjíti vstříc žádným způsobem a nájemci ... projevíli lhostejnost vůči místu podniku plesového.“²⁷⁴

Stížnosti na to, jakým způsobem chatu Pšenička vede, pronikly i do návštěvních knih jiných turistických objektů, například na Pancíři. Sám Pšenička se (snad pro jistotu) neobtěžoval vlastní návštěvní knihu vést.²⁷⁵

Také neshody s prášilským odborem Národní jednoty pošumavské místo ustupování nabíraly na intenzitě. Prášilští nejenže Pšeničku bojkotovali, dokonce na něj psali oficiální stížnost ústřednímu výboru Klubu československých turistů.²⁷⁶ Ke konci Pšeničkova působení došlo dokonce i na velmi silná slova: „...všichni Čechové v Prášilech mají proti nynějšímu nájemci p. Pšeničkovi stížnosti, a zůstane-li p. Pšenička nájemcem chaty v Prášilech i nadále, že obchod v turistické chatě v Prášilech, ..., nadobro ubije.“²⁷⁷ V jiných poznámkách se hovoří přímo o *zabití chaty*.²⁷⁸

Teprve na podzim 1937 se KČST konečně podařilo Bohumila Pšeničky zbavit. Přestože se doba, na kterou měl chatu najatou, blížila ke konci, zdálo se, že se Pšenička bez boje nevystěhuje.²⁷⁹ KČST nakonec musel použít právní páky; přičinil se o zrušení Pšeničkovy hostinské koncese pro prášilskou chatu a dosáhl vydání soudního vystěhovacího příkazu. Za těchto okolností Pšenička ustoupil a odsouhlasil, že se k danému datu vystěhuje,²⁸⁰ nicméně Klub z něj měl stále obavy, neboť očekával, že se bude snažit novým nájemcům nevybíravě vnutit vybavení chaty k odkupu za nepřiměřeně vysokou cenu.

²⁷² Tamtéž, Koncept dopisu NJP v Praze KČST P, 30. prosince 1930.

²⁷³ Někdy uváděn Goetz, jindy Götz.

²⁷⁴ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, K3, Podniky: slavnosti – zábavy – Otevření chaty. CH PR. Otevření chaty. Slavnosti a zábavy v chatě, koncept dopisu NJP v Praze KČST v Praze, 30. prosince 1930.

²⁷⁵ Tamtéž, K2, Odb. Chaty KČT. Stanice, dopis Ú KČST KČST v Sušici Albinu Havlovi, 17. září 1936.

²⁷⁶ Tamtéž, K1, složka Rok 1933, dopis ÚV KČST v Praze Jaroslavu Grundovi, KČST Sušice, 11. dubna 1935.

²⁷⁷ Tamtéž, kopie dopisu KČST – ÚV v Praze II, 21. května 1935.

²⁷⁸ Tamtéž, Poznámka na obálce, 19. dubna 1935.

²⁷⁹ Tamtéž, K2, Odb. Chaty KČT. Stanice, opis dopisu KČST v Sušici (asi Václava Vavrýna) ústředí KČST v Praze, 19. července 1937.

²⁸⁰ Tamtéž, dopis KČST P Vavrýnovi, 26. října 1937.

Tlak na zbavení se starého nájemce byl dokonce takový, že byl klub ochoten pronajmout chatu novým, solidněji působícím nájemcům – manželům Minaříkovým²⁸¹ – jen za 8 000 Kč ročně,²⁸² i když Pšenička léta platil 10 000 Kč. Radost, že se Klub Pšeničky zbavil, je zřejmá i v novinách.²⁸³

Nesrovnalosti a nepříjemná překvapení se objevovaly ještě nějakou dobu po Pšeničkově odchodu. Když Pšenička chatu konečně opouštěl a předával ji Minaříkovým, kromě drobných očekávatelných nedostatků, jako byly popraskané žárovky, se hned nenašly větší závady. Ovšem později se zjistilo například to, že jedno z umyvadel bylo vytržené ze zdi, na což se při první kontrole nepřišlo, neboť bylo schované pod hromadou slamníků nebo že na pánských toaletách byla rozbitá záchodová mísa „a rozbití zamaskováno přelepením bílým papírem, což [při první kontrole] nešlo zjistiti, když světlo nehořelo a na záchodě bylo šero.“²⁸⁴

Bohužel Minaříkovi nikdy nedostali šanci prokázat svůj hostitelský um, neboť za méně než rok došlo důsledkem Mnichovské dohody k zabránění pohraničí, kam spadalo i Prášílsko, a Jiří Minařík byl rád, že stihl včas z Prášil odvézt svou rodinu a alespoň část movitého majetku.

3.7 Živly

Není příliš překvapivé, že částečně dřevěné stavbě vytápěné množstvím kamen v jednotlivých místnostech se nevyhnul oheň. Požár vzplál ve sklepě, který sloužil k uskladnění topného dříví a uhlí v podvečer posledního dne roku 1930. Naštěstí nedošlo k výrazným škodám, neboť v chatě bylo právě na Silvestra ubytováno větší množství lyžařů ze Sušice, kteří pomohli oheň uhasit dříve, než se mohl rozšířit.²⁸⁵

Problém byl i se zamrznáním vodovodního potrubí. Při přestavbě objektu na turistickou chatu byl vodovod zaveden do všech zrekonstruovaných místností, ovšem ne všechny tyto pokoje byly pravidelně obývané a měly kamna. Také zřejmě nebylo dostatečně ošetřené zateplení trubek. První zamrznání bylo hlášeno už koncem roku 1928. Zajímavé však je, že voda nezamrzala v trubkách vedoucích podél obvodových

²⁸¹ Tamtéž, opis Smlouva nájemní mezi KČST Jiřím a Vlastou Minaříkovými, 8. listopad 1934

²⁸² SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K2, složka Odb. Chaty KČT. Stanice, dopis ÚV KČST v Praze Vavrýnovi, 25. října 1937.

²⁸³ Tamtéž, Zpráva do Sušických listů, 24. listopadu 1937 *Změna v Prášilech – Chata Klubu čsl. turistů. I*

²⁸⁴ Tamtéž, dopis KČST P Václavu Vavrýnovi, 25. listopadu 1937.

²⁸⁵ Turistika: *Oheň v chatě KČST v Prášilech*, Sušické listy 13, 1930, č. 1.

zdí, což by ještě bylo celkem pochopitelné, ale v záchodových nádržkách.²⁸⁶ Přestože v následujících letech byla činěna drobná opatření, problém se úplně odstranit nepodařilo. Ani nový pečlivý nájemce Minařík nedokázal v lednu 1938 zamrznutí vody zabránit: „Zamrznutí vody jsme se všemožně bránili, ošetřovali a stále nechali odtékat, ale přece jsme tomu nezabránili, tak že dóle na dáms. zách. zamrzla.“²⁸⁷

Problémy byly i se sněhovou nadílkou; váha sněhu během let polámala střechu, v létě 1937 si poškození všiml Václav Vavrýn se stavitelem Hourou, také v tomto případě byl klub na nájemce Pšeničku rozzlobený, že závady neřešil ani neoznámil, ač si jich určitě musel být vědom.²⁸⁸

Na různých místech do chaty také nezanedbatelně zatékalo. Někdy opět na ne úplně běžných místech, jedním z kritických bodů byla okna na schodišti „jelikož za ně zatéká a velmi ochlazuje chodby a pak po zdi voda teče potůčkem do chaty na chodbu.“²⁸⁹ Zatékalo také na půdu²⁹⁰ a na různých místech objetu se díky vlhkosti dařilo dřevokazným houbám.²⁹¹ A jen těsně unikla chata výraznějšímu poškození, když vichřice v areálu strhla vzrostlý strom, který zpřetrhal elektrické vedení.²⁹²

3.8 Místní

Nájemce Pšenička s místními příliš dobře nevycházel, hned na začátku svého působení se rozhádal s prášilskou Národní jednotou pošumavskou, o které se předpokládalo, že bude na Prášilech jeho nejvýznamnějším spolupracovníkem a členové stálými zákazníky.

Chata a její nájemce však neměli problém jen s živými, ale i s mrtvými. V roce 1930 se řešil poněkud kuriózní případ vdovy po nadučiteli Gerlovi. Marie Terezie Gerlová, která sama na Prášilech vlastnila statek s pozemky, si z jakéhosi dnes neznámého důvodu přála vybudovat zesnulému manželovi hrobku na pozemcích náležejících chatě KČST. Vzhledem k fragmentaci dochovaných pramenů a následně

²⁸⁶ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K3, Přístavby – Opravy – Úpravy. Příjezdní cesty. Koupaliště. Ch PR, desky Přístavby. Opravy. Úpravy. Změny stavební. Přístupy, kopie dopisu KČST v Sušici Františku Holečkovi, 23. ledna 1929.

²⁸⁷ Tamtéž, K2, složka Odb. Chaty KČT. Stanice, dopis Minaříkových řediteli (Vavrýnovi), 17. ledna 1938.

²⁸⁸ Tamtéž, opis dopisu KČST v Sušici (asi Vavrýna) Ú KČST P, 19. července 1937.

²⁸⁹ Tamtéž, K3, Přístavby – Opravy – Úpravy. Příjezdní cesty. Koupaliště. Ch PR, desky Přístavby. Opravy. Úpravy. Změny stavební. Přístupy, kopie dopisu KČST v Sušici Františku Holečkovi, 23. ledna 1929.

²⁹⁰ Tamtéž, lístek Pšenička předsedovi – Friedl, 5. července 1929.

²⁹¹ Tamtéž, dopis ÚV KČST v Praze KČST v Sušici, Friedlovi, 7. ledna 1932.

²⁹² Tamtéž, lístek Pšeničky předsedovi (Friedlovi), 5. července 1929.

zániku chaty v druhé polovině 20. století se možnost zjištění, zda k zřízení hrobky skutečně došlo, značně komplikuje. Avšak je jasné, že o požadavku Gerlové se skutečně vážně uvažovalo, na obecním úřadě v Prášilech scházela se i odborná komise vedená úředníkem zemského úřadu v Praze, která měla zahrnovat představitele místní správy a úředního lékaře, také sousedé a nájemníci měli mít možnost se k záměru vyjádřit. Žádost byla zvažována velmi pečlivě, před konečným rozhodnutím měla Gerlová nechat odborně posoudit podloží: „*Žadatelka nechť dá v místech zamýšlené stavby hrobky vykopati 2 sondy 2,50 m hluboké za účelem zjištění spodní vody a složení půdy.*“²⁹³

3.9 Badatelský problém příliš negativního dojmu

Po vyjmenování množství problémů, se kterými se chata a její vlastník KČST potýkali, může čtenář nabýt dojmu, že už samé zřízení chaty byla chyba, že chata vlastně nikomu příliš neprospěla, naděje do ní vkládané se zcela zklamaly a celý podnik byl jen bezednou *dírou na peníze*. Při důkladnějším pohledu shledáváme, že je tento dojem mylný. Také všechny stížnosti, které se kupily na prášilského Pšeničku, nutí k zamyšlení, proč se Klub Bohumila Pšeničky nezbavil již dříve, jestliže byl tak špatným nájemcem, jak o něm tvrdí některé zprávy. To se dnes lze jen dohadovat, ale zdá se, že celková situace okolo chaty a Pšeničky nebyla zdaleka tak zlá, jak na základě četných, vesměs negativních hodnocení, i předcházejícího výčtu problémů, mohla vypadat.

K Pšeničkovi do chaty prý sice příliš nechodili místní, avšak turistů ze vzdálenějších měst, kteří tu kromě večere a piva hledali také nocleh, muselo být poměrně dost. Pšenička po celou dobu svého působení v prášilské chatě platil za její pronájem ročně 10 000 Kč. Vzhledem k tomu, že za jídlo nebo nocleh si mohl stěžít účtovat více než 10 Kč, musela být návštěvnost chaty celkem vysoká. To potvrzují i jakési stručné interní poznámky o počtu nocležníků od roku 1928 do roku 1938, které se jen načmárané v sešitku dochovaly ukryté ve změti dalších, dnes už jen těžko identifikovatelných poznámek. Podle těchto údajů v prvním roce fungování chaty využilo noclehu pouze 51 osob, v následujících dvou letech se ale číslo dramaticky změnilo. V roce 1929 a 1930, kdy se v Československu ještě naplno neprojevila hospodářská krize, se pohyboval počet nocležníků nad tisícem. V roce 1929 to mělo být 1093 hostů a 1108 hostů v roce 1930. Následující léta plného dopadu hospodářské krize

²⁹³ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K3, Přístavby – Opravy – Úpravy. Příjezdní cesty. Koupaliště. CH PR. Přístavby. Opravy. Úpravy. Změny stavební. Přístupy Dr. Ostrčil, Zemský úřad v Praze Okresnímu Úřadu Sušice, 6. května 1930.

na Československo připravila chatu zhruba o polovinu zákazníků; v letech 1931 až 1933 se počty nocležníků pohybovaly přibližně mezi 450 až 620.²⁹⁴ V 1934 už docházelo pomalu k nárůstu počtu osob na 797 a rok 1935 byl, co se týče návštěvnosti, rokem zdaleka nejsilnějším; tehdy přenocovalo v chatě 1575 osob. Rok 1936 byl srovnatelný s prvními lety chaty v době „nerozvinuté“ krize – 1109 hostů a v posledním „plnohodnotném“ roce před zabráním pohraničí, v roce 1937 už počet návštěvníků zase poměrně výrazně slábl a spadl k hodnotě okolo 850 noclehů.²⁹⁵

Nezanedbatelný počet návštěvníků svědčí o tom, že chata, i přes mnoho svých problémů, rozhodně měla co nabídnout.

3.10 Problémy prášilské i modravské chaty s Němci a Říší

Po 30. září 1938 Československá republika ztratila rozsáhlá území, mezi nimi prakticky celou vysokou Šumavu. Zabrané území zahrnovalo obě horské chaty – prášilskou i modravskou a sahalo až těsně k Sušici.²⁹⁶

V Klubu československých turistů nastal zmatek. Ústředí a pořádně ani místní odbory nevěděly, co se s objekty v zabraném území stalo, ani kam se narychlo vystěhovali jejich nájemci. Zvláště ústředí bylo dezorientované přílivem informací či naopak jejich nedostatkem. *„Žádáme vás o sdělení, zda manželé Minaříkovi zůstali v chatě v Prášílech, nebo zda se z ní odstěhovali, jakým způsobem bylo s objektem naloženo... Taktéž o chatě v Modravě postrádáme zpráv; víme jen, že pan Pšenička minulý pátek jel z Prahy autem do Modravy, od kteréžto doby nevíme, co se dále stalo.“* Později přišel modravský Gustav Pšenička do kanceláře ústředí KČST osobně oznámit, že do Modravy už ho nepustili.²⁹⁷ Přestože škoda způsobená ztrátou modravské chaty byla obrovská, Gustav Pšenička alespoň stihl odvézt většinu vybavení.²⁹⁸ Také mělo být možné požádat říšské úřady o vydání movitého majetku KČST, který zůstal v zabraném území.²⁹⁹ Nicméně nebylo už možné jet zkontrolovat, zda jsou chaty řádně zajištěny a nedošlo k jejich poškození. Vavrýn se zřejmě k chatám radši ani příliš dostat nepokoušel; obával, že i kdyby se mu povedlo získat propustku pro přístup do

²⁹⁴ Tamtéž, K5, Sešit Turistické. Chaty – noclehnáry, student. Stanice K. Č. S. T. Značkování, Chata v Prášílech.

²⁹⁵ Tamtéž, Nocležní kniha v Prášílech (cár papíru).

²⁹⁶ *Sušicko za okupace 1939 – 1945*, Sušice 1947.

²⁹⁷ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, K2, složka Odb. Chaty KČT. Stanice, dopis ÚV KČST v Praze KČST v Sušici, Václavu Vavrýnovi, 6. října 1938.

²⁹⁸ Tamtéž, kopie dopisu Václava Vavrýna? Ústředí KČST v Praze, 29. říjen 1938.

²⁹⁹ Tamtéž, dopis KČST v Praze KČST v Sušici Vavrýnovi, 3. listopadu 1938.

zabraného prostoru, mohl by mít problém s návratem.³⁰⁰ Do chat nebylo možné ani zatelefonovat, neboť vedení bylo hned po zabrání území přerušeno.³⁰¹

Jiří Minařík stihl poslat z Prášil svou rodinu do Českých Budějovic a odvézt část majetku dva dny před mobilizací. Poté na krátko narukoval, když se vrátil, provizorně bydlel v Sušici a uvažoval o pronájmu chaty pod rozhlednou na Svatoboru, z Prášil si však zbylý majetek už vyzvednout nesměl.³⁰²

Sušice byla plná státních zaměstnanců, kteří byli ze svých pozic na Šumavě staženi den před mobilizací.³⁰³ Po zabrání území množství šumavských Čechů přebývalo v prostorách sušických škol.³⁰⁴ V porovnání s ostatními příhraničními odbory KČST na tom nakonec ten sušický byl stále ještě celkem dobře, neboť jiné odbory šumavské župy úplně zanikly a nebylo možné komunikovat ani s jejich bývalými představiteli, protože dočasné bydliště mnoha bývalých funkcionářů dlouho nebylo známo.³⁰⁵

V následujících letech prášilská chata úplně zanikla a dnešní chata KČST v Prášilech stojí na jiném místě. Modravská Klostermannova chata přečkala, dnes se však nachází v soukromých rukou.

³⁰⁰ Tamtéž, kopie dopisu Václava Vavrýna? Ústředí KČST v Praze, 29. října 1938.

³⁰¹ Tamtéž, kopie dopisu Václava Vavrýna? Ústředí KČST v Praze, 14. října 1938.

³⁰² Tamtéž, kopie dopisu Václava Vavrýna? Ústředí KČST v Praze, 29. října 1938.

³⁰³ Tamtéž.

³⁰⁴ Tamtéž, kopie dopisu Václava Vavrýna? Ústředí KČST v Praze, 14. října 1938.

³⁰⁵ Tamtéž, kopie dopisu Václava Vavrýna? Ústředí KČST v Praze, 29. října 1938.

4. Svatobor č. 2. – kontinuita skutečná či umělá?

V předchozích kapitolách byly představeny chronologicky první dva velké stavební podniky KČST v období první republiky. Modravská Klostermannova chata byla nahlížena optikou nacionální, na příkladu prášilské chaty byla naznačena široká škála problémů, která mohla spolkům komplikovat provozování podobných objektů. Tato kapitola nastíní, jak bylo někdy potřeba k věcem přistupovat radikálně a inovativně, avšak tvářit se, že vše je při starém a tradice trvá nepřerušena.

4.1 Stará rozhledna

První rozhledna na *staroslavném* Svatoboru byla veřejnosti předána za velké slávy mezi 7. a 9. zářím 1900.³⁰⁶ Věž byla společným podnikem sušické Jednoty okrašlovací a místního odboru Klubu českých turistů. Přestože v pozdějších letech bývá věž spojována právě s Klubem, byla to Jednota okrašlovací, kdo první přišel s nápadem okrášlit a zatraktivnit město výhlední věží, a to minimálně o několik měsíců dříve, než sušický odbor KČT vůbec vznikl.³⁰⁷ Ač ani jeden ze spolků zrovna neoplýval financemi, koncem léta 1895 započal jimi pověřený stavitel Mirvald s budováním rozhledny. Sušická rozhledna si získala podporu i u ústředí KČT, samotný předseda architekt Vratislav Pasovský se uvolil pro Sušické vypracovat plány na 25 metrů vysokou věž zakončenou plošinou a cimbuřím.³⁰⁸ Avšak kromě tohoto bezplatného zpracování návrhu se podpora ústředí pohybovala spíše v rovině morální než finanční.

Právě kvůli problémům s penězi se stavba výrazně protahovala a věž tak zůstala rozestavěná přes tři zimy až do léta 1898. I na materiálu se výrazně šetřilo, Pasovského plán počítal s užitím cihel³⁰⁹ a od vlastností tohoto materiálu pravděpodobně odvozoval parametry rozhledny. Stavba však byla nakonec provedena z *divokého kamene*; materiál byl prakticky posbírán po okolních lesích. Průtahy a šetření na materiálu ve spojení s drsnými povětrnostními podmínkami zapříčinily velmi rychlé chátrání rozhledny.³¹⁰ Mirvald jistě také nebyl bez viny. Se stavbou rozhleden jako lokální stavitel nemohl mít zkušenosti, na druhou stranu, s konstrukcí věží obecně už se měl setkat několik let před Svatoborem, kdy po posledním velkém požáru v Kašperských Horách roku 1889 regotizoval kostel svaté Markéty na náměstí; součástí těchto úprav byla i novostavba

³⁰⁶ *Slavnost otevření rozhledny a útulny na Svatoboru*, Časopis turistů 12, 1900, č. 10, s 321-325.

³⁰⁷ *Přístupujeme k Okrašlovacímu spolku*, Svatobor 9, 1890, č. 1.

³⁰⁸ A.Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 74/nákres.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 66.

³¹⁰ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, K1, koncept Jaroslav Grund, *Nová rozhledna a chata na Svatoboru*, 1938.

50 m vysoké kostelní věže.³¹¹ Jeho profesionalitu spíše může zpochybňovat fakt, že rozhlednu na Svatoboru postavil nakřivo a ještě se v pozdějších letech obhajoval, že náklon rozhledny není problémem, neboť věž byla mírně vychýlená už zpočátku.³¹² Drobnější vinu mohl nakonec nést i Pasovský; otevřený vrchol, který nijak nebránil zatékání do rozhledny, také napomáhal rychlejšímu chátrání.

4.2 Strasti a slasti první rozhledny

Ač bylo s rozhlednou mnoho starostí, přinášela Sušickým i plno radosti a věhlasu. Slavnostního otevření mezi 7. a 9. zářím 1900 se zúčastnili nejen čelní představitelé města Sušice a většina členů místních spolků, ale i osobnosti celoklubového a celostního významu jako předseda KČT Vratislav Pasovský, místopředseda KČT Ladislav Valenta, politik Vilém Kurz nebo čestný člen KČT hrabě Jan Harrach, který bývá považován za otce českého lyžování.³¹³ Hraběte k Sušicku vázaly i příbuzenské vztahy, jeho dcera, mimochodem první členka odboru v Sušici,³¹⁴ se provdala za *svobodného pána* Bohumila Henneberg-Spiegela z Hrádku,³¹⁵ i ten měl se sušickými spolky úzký vztah; v roce 1894 jim pro rozhlednu věnoval pozemek.³¹⁶

Bohužel se dochovalo jen minimum pramenů, které by vypovídaly o oblíbě a návštěvnosti rozhledny v období první republiky. Zřejmě však zdaleka nedosahovala návštěvnosti předválečné, a to z jednoduchého důvodu; značnou část dvacátých let byla rozhledna buď složitě opravována, nebo úplně uzavřena. Její věhlas z dob monarchie je však nepopíratelný. Na základě pamětní knihy obsahující podpisy a záznamy návštěvníků rozhledny mezi lety 1900 a 1914 je možné si udělat hrubou představu o věhlasu rozhledny.

Rozhledna měla množství věrných příznivců mezi místními, některá jména se v pamětní knize v prvních letech existence věže opakovala s železnou pravidelností. Svatobor se stal také častým cílem drobných školních výletů žáků a studentů ze

³¹¹ Freska v kostele sv. Markéty na kašperskohorském náměstí, na západní zdi vpravo hned vedle hlavního vstupu.

³¹² L. Nová, *Činnost Klubu* s. 53.

A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 64-79.

³¹³ Spolu s Rösslerem-Ořovským.

³¹⁴ L. Nová, *Činnost Klubu*, s. 94-103.

³¹⁵ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, K1, Kondolence Klubu českých turistů v Sušici paní Anně Henneberg-Spieglové.

³¹⁶ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 64-79.

Sušicka³¹⁷ i školních výprav ze vzdálenějších měst. Oblíbil si ji například plzeňský profesor učitelského ústavu Jan Simla, jeden ze zakladatelů odboru v Plzni,³¹⁸ který Sušici opakovaně navštívil s různými školními výpravami.³¹⁹ Pedagogy organizované studentské výpravy často přicházely ze středně vzdálených městy jako například Strakonice,³²⁰ Tábora,³²¹ opakovaně z Domažlic,³²² Blovic³²³ nebo Písku.³²⁴ Návštěva rozhledny se obvykle vešla i do programu různých profesních nebo zájmových setkání, které se na Sušicku konaly.³²⁵

Nejvíce návštěvníků, kteří obvykle přijížděli na prázdniny, rodinný výlet nebo přátelskou návštěvu k někomu z místních pocházelo jednoznačně z Prahy a Plzně, značná část přijížděla také z Českých Budějovic, naopak návštěvníci z Moravy byli poměrně vzácní.³²⁶ V záznamech pamětní knihy lze najít také individuálně cestující návštěvníky nepocházející z českých zemí. Vídeňáci jsou prakticky samozřejmostí,³²⁷ další zaznamenání pocházeli například z Budapešti,³²⁸ Stuttgartu,³²⁹ Paříže,³³⁰

³¹⁷ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, Pamětní kniha, záznam z 10. července 1906, *Vycházka dívek I. a III. tř. dívčí školy měšťanské v Sušici*; Tamtéž, záznam z 13. července 1907, *Vycházka žáků IV. a tř. chlapecké školy v Sušici*; Tamtéž, záznam z 13. června 1907, *Vycházka 5. 6. tř. obecné chl. šk. v Sušici*; Tamtéž, záznam z 10. června 1907, *Vycházka žáků IV. tř. chl. školy v Sušici*; Tamtéž, záznam z 19. května 1908, *Pokračovací škola dívků ze Sušice*; Tamtéž, záznam z 17. června 1909, *Žáci 4. a a b. tř. ob. š. chl. v Sušici*; Tamtéž, záznam z 13. června 1912, *Rozhlednu navštívili žáci 5. tř. G. ob. šk. chl. v Sušici (tříd. uč. V. Vavrýn)*; Tamtéž, záznam z 27. května 1913, *Obecná škola dívků v Sušici, Prokopová, učitelka*.

³¹⁸ *První plzeňský KČT*, [online zdroj], dostupné na http://www.plzenskykraj.kct.cz/sinlavy/16_prvniplzensky.htm, [20. 12. 2018]

³¹⁹ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, Pamětní kniha, záznam z 1. června 1901, *Jos. Simla, profesor ústavu učitelského v Plzni s II. a III. ročníkem*; Tamtéž, záznam z 30. května 1908, *Výlet 3. ročníků c. k. učitelského ústavu v Plzni*;

³²⁰ Tamtéž, záznam z ?. června 1908, *III. ročník měšťanské školy dívků v Strakonících*.

³²¹ Tamtéž, záznam z 15. června 1901, *Táborská oktáva z roku 1901*.

³²² Tamtéž, záznam z 10. června 1911, *Výlet třetí třídy gymnasia domažlického*; Tamtéž, záznam z 6. července 1914, *Při návštěvě Sušice a rozhledny na Svatoboru, septima real. gymn. v Domažlicích, prof. Jos. L. Pavlíček*.

³²³ Tamtéž, záznam z 20. června 1901, *Výlet dítek obecné a měšťanské školy v Blovicích, Fr. Raušer*; Tamtéž, záznam z 1. června 1914, *Po třinácti letech... škola blovická...*

³²⁴ Tamtéž, záznam z 19. června 1907, *Návštěvníci – písecká kvarta gymnasijní*; Tamtéž, záznam z 22. června 1907, *Vycházka žáků IV. A. B. tř., c.k. vyšší rálky v Písku*; Tamtéž, záznam z ?. června 1913, *Druhá výprava studujících gymnázia píseckého...*

³²⁵ Tamtéž, záznam z 30. června 1901, *Při příležitosti sjezdu katolíků v Sušici navštívili...*

³²⁶ Ojediněle např. SOKA Klatovy, F KČST Sušice, Pamětní kniha, záznam z 3. září 1902, *Hrb Jaroslav, studující z Brna*.

³²⁷ Tamtéž, záznam z 20. července 1901, *Josef Zvěřina, úředník banky rak.-uherské z Vídně*; Tamtéž, záznam z 31. července 1901, *Anton?? (nečitelné) aus Wien*; Tamtéž, záznam z 19. srpna 1901, *Františka Široblova Vídeň*; Tamtéž, záznam z 3. srpna 1901, *Antonie Sedlecká z Vídně*; Tamtéž, záznam z 28. srpna 1901, *Jene Jelínek ... aus Wien*; Tamtéž, záznam z 2. září 1901, *Wilh. Maier, Vídeň; 19.9. 8. června 1902, Tamtéž; záznam z 18. července 1902, Svatopluk Trnovský*; Tamtéž, záznam z 6. srpna 1902 *Marie Stollmayer aus Vein*; Tamtéž, záznam z 29. srpna 1902, *Jos. Klazar. c.k. báňský rada z Vídně*; Tamtéž, záznam z 30. července. 1907 *Antonie Thiemová z Vídně*; Tamtéž, záznam z 17. června. 1909, *Josef Fingulin Vídeň*.

³²⁸ Tamtéž, záznam z ?. července 1901, *Jan Hlovský?? z Budapešti*.

Záhřebu,³³¹ Stockholmu³³² i Chicaga,³³³ kde se nacházela velká česká komunita, která ve dvacátých a třicátých letech byla se Sušicí v čilém kontaktu.

Tento symbol Sušice a českojazyčné části Šumavy však rychle chátral. Na posuzování stavu rozhledny a na jejích četných opravách se v průběhu let podílela nejen řada stavitelů ze Sušice, ale i široce uznávaní odborníci například z Plzně nebo z Českých Budějovic. Po roce 1910 býval opravami obvykle pověřován František Holeček,³³⁴ jehož jméno v souvislosti s turistikou na Sušicku figurovalo i v období první republiky; ozývalo se především v souvislosti s výstavbou Klostermannovy chaty na Modravě a přestavbou prášilské chaty. Nejvýznamnější osobností pádu a nového vzestupu Svatoboru je však bezesporu Karel Houra. Tehdy sedmnáctiletého mladíka objevil v roce 1919 na škole v Českých Budějovicích právě František Holeček a přivedl jej do Sušice jako svého praktikanta. Učinil tak na doporučení ředitele školy ing. Kubeše,³³⁵ který byl shodou okolností jedním z odborníků posuzujících ve dvacátých letech stav rozhledny.³³⁶ Houra se velmi brzy osamostatnil, avšak v mnoha svých projektech na Holečka prakticky navazoval. Ještě pod ochrannými křídly Holečkovými prokázal své schopnosti už v roce 1922 při stavbě školy v Dolním Těšově. Tehdy mu bylo dvacet let. Následovala dvouletá přestávka, neboť Houra musel na vojnu. Po skončení vojny a absolvování několika pracovních zkušeností v jiných městech, kde nebyl Houra s podmínkami své práce příliš spokojený, se za Holečkem v roce 1924 vrátil.³³⁷ Od té doby počet Hourových projektů na Sušicku prudce stoupal.³³⁸ Jako spolupracovník Klubu československých turistů se prvně objevil okolo roku 1930, kdy posuzoval stav rozhledny a navrhoval úpravy, které by mohly prodloužit její životnost.³³⁹

³²⁹ Tamtéž, záznam z 20. července 1901, *Josef Otokar Kožnar ze Stuttgartu... navštívil Sušici a požíval překrásný rozhled.*

³³⁰ Tamtéž, záznam ze 17. července 1901, *Charles Ringes, sculpteur, Paris.*

³³¹ Tamtéž, záznam z 5. srpna 1902, *Jos. Dryak, Zagreb.*

³³² Tamtéž, záznam z 21. května 1903, *K. G. Jansson, Stockholm, Švédsko.*

³³³ Tamtéž, záznam z ?. 4. 1913, *Mrs. Mary Sučak z Chicaga, Ill.*

³³⁴ L. Nová, *Činnost Klubu*, s. 52-55.

např. Muzeum Šumavy Sušice, D 169/4 Návrhy rozpočtu a účty stavby rozhledny na Svatoboru, *Účet Františka Holečka za různé práce a opravy na rozhledně „Svatobora“, pro klub Českosl. Turistů, turistická župa západošumavská*, 22. listopad 1922.

³³⁵ Tamtéž, sign. D574, Karel Houra, Vzpomínky na dobu od 3. května 1902 do roku 1985, s. 3.

³³⁶ Tamtéž, sign. D169/1 Došlá korespondence, dopis Jana Kubeše Odboru klubu čs. turistů v Sušici, 1. ledna 1927.

³³⁷ Tamtéž, sign. D574, Karel Houra, Vzpomínky na dobu od 3. května 1902 do roku 1985, s. 6.

³³⁸ Zdeněk Papeš, *Památníky Karla Houry v Sušici*, Sušické noviny, 2002, č. 9, s. 5.

³³⁹ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 77.

Rozhledna byla prvně na krátkou dobu znepřístupněna už v roce 1907,³⁴⁰ sérií více či méně účinných opatření byl její stav udržován na hraně únosnosti až do počátku třicátých let. Obor se přitom neobtěžoval podávat veřejnosti o rozhledně příliš mnoho zpráv, tím méně o jejím horšícím se stavu. Přitom v roce 1919 a 1920 se v interních zápisech ze schůzí objevuje poměrně obsáhlá diskuse o špatném stavu a dalším osudu stavby. Rozhledna nemusela odolávat jen náporům počasí, ale i útokům vandalů, zlodějů kovů a kuriózně – také mravenců: „*Vichřice nadzdvihly plechové pobití střechy a částečně je strhly. Voda vniká dovnitř, hrozíc naší rozhledně měrou povážlivou... Neznámý pachatel (odtrhl) uřízl kus hromosvodového drátu nahoře i dole...*“³⁴¹ „*Předseda s jednatelem rozhlednu prohlédli a znovu upozorňují na některé nutné opravy a to: hromosvod, zámek a sloup schodiště, ve kterém jsou mravenci.*“³⁴²

Bizarnost některých návrhů, jak situaci řešit, je fascinující. Tím více, že se o nich zcela vážně uvažovalo. Na vrcholu rozhledny se nacházela dvanáctistěnná *lucerna*, zastřešený, ze stran prosklený prostor, přistavěný jen několik let po otevření rozhledny, když se ukázalo, že původní otevřený vrchol obehnaný pouze cimbuřím je nevyhovující. Okna *lucerny* se dala otevírat, avšak ne všichni návštěvníci je při svém odchodu dostatečně zajistili, a tak byla okna neustále vytlučená, jak jimi zmítal vítr. Opakované zasklívání bylo drahé a časem i obtížně proveditelné kvůli zpuchřelým okenním rámcům.³⁴³ A tak Klub rozhodl, že větší část výhledu z rozhledny v rámci úspor obětuje, zasklí pouze čtyři okna směřující do světových stran a zbylých osm zatluče prkny.³⁴⁴ Naštěstí se do záležitosti na poslední chvíli vložilo město, a přislíbilo, že potřebné opravy zafinancuje,³⁴⁵ jak se zavázalo smlouvou o převzetí stavby do svého majetku již v roce 1897.³⁴⁶ Až šíleně působícímu plánu – zatlučení dvou třetin oken – se však rozhledna nakonec nevyhnula; na poslední fotografii pořízené pravděpodobně těsně před jejím stržením jsou za pomoci lupy či digitálního zvětšení patrná prkna

Houra ve svých pamětech uvádí, že s Klubem československých turistů spolupracoval už od roku 1929, paměti jsou však psané až v roce 1985, působí chaoticky a Houra se při uvádění mnohých jiných letopočtů prokazatelně mýlil nebo překlepl.

³⁴⁰ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 64-79.

³⁴¹ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, kniha Zápis o schůzích, Zápis o valné hromadě konané dne 16. dubna 1920.

³⁴² Tamtéž, Výborová schůze ... dne 14. června 1920.

³⁴³ Tamtéž. Zápis o mimořádné valné hromadě konané dne 19. října 1920.

³⁴⁴ Tamtéž. Zápis o výborové schůzi konané 3. října 1920.

³⁴⁵ Tamtéž. Zápis o mimořádné valné hromadě konané dne 19. října 1920.

³⁴⁶ Tamtéž. Zápis o valné hromadě konané dne 16. dubna 1920.

³⁴⁶ Tamtéž, Zápis řádné valné hromady konané dne 7. prosince 1920; Tamtéž, Zápis o schůzi výborové, konané dne 10. listopadu 1920.

zakrývající zřejmě oněch osm z dvanácti původních oken.³⁴⁷ Z dostupných materiálů zatím nebylo možné zjistit, zda k této drastické „opravě“ došlo až v samém závěru existence rozhledny, či jestli takto běžně fungovala už od dvacátých let.

Dle interních záznamů se snad už tehdy uvažovalo o stržení věže a jejím nahrazením stavbou novou. Je možné, že tento návrh přišel od ústředí KČST: „*Ústředí žádá dopisem předsedovi adresovaným, v němž ústředí žádá,³⁴⁸ abychom převzali od obce rozhlednu, že by v tom případě klub investoval k jejímu znovuzřízení.*“³⁴⁹ Nákladné opravy v roce 1920 prováděl stavitel Holeček, avšak po jejich dokončení už tehdy veřejně prohlašoval, že tyto zákroky byly jen drobnou pomocí a „*veškerá práce záchranná je marná,*“³⁵⁰ životnost rozhledny odhadl na 7 let,³⁵¹ kromě toho navrhoval rezignovat na neúčinné opravy a raději začít šetřit na novou stavbu, v jeho představách jakousi železnou konstrukci.³⁵² Navíc opravy provázelo i úmrtí a následná neochota dělníků pracovat na horních partiích věže rozhledny. „*Oprava nebyla skončena loňského roku, poněvadž p. stavitel nemohl dostati člověka, který po nešťastném skonu Hošťálkově, byl by se odvážil vylézt na střechnu.*“³⁵³

Pozorný čtenář Sušických listů tu a tam mohl o rozhledně získat různé zprávy, například informaci, že rozhledna byla zapojena do akce KČST u příležitosti 28. října; v předvečer svátku z ní a tří dalších pošumavských rozhleden měly vzlétnout oslavné raketky.³⁵⁴ Ale do léta 1924, se neobjevila zpráva, že by se stavbou bylo něco v nepořádku. Po výměně několika znepokojených dopisů mezi předsednictvem Klubu a městem se ujednalo, že tentokrát už je nezbytné informaci rozšířit.³⁵⁵ Jaké muselo být překvapení veřejnosti, když se z novin náhle dozvěděla, že rozhledna byla nejen uzavřena a čeká se na odborné posouzení jejího stavu, ale považuje se za nebezpečné vůbec se pohybovat v její blízkosti.³⁵⁶ Na druhou stranu, každý, kdo se k rozhledně přiblížil, musel na první pohled vidět, v jakém je stavu.

³⁴⁷ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 64.

³⁴⁸ V dopisu se skutečně nachází tato kostrbatá formulace.

³⁴⁹ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, Zápis o schůzích. Zápis o schůzi výborové, konané dne 10. listopadu 1920.

³⁵⁰ Tamtéž, Zápis řádné valné hromady konané dne 7. prosince 1920.

³⁵¹ Tamtéž, Zápis o schůzi výborové, konané dne 10. listopadu 1920.

³⁵² Tamtéž, Zápis řádné valné hromady konané dne 7. prosince 1920.

³⁵³ Tamtéž, Zápis o valné hromadě dne 28. března 1922.

³⁵⁴ *Vypouštění raket na rozhledně*, Sušické listy 6, 1923, č. 44.

³⁵⁵ Např. Muzeum Šumavy Sušice, sign. D169/2 Odeslaná korespondence, koncept dopisu výboru – Václava Vavřyna a Antonína Friedla Obecnímu úřadu města Sušice, 10. července 1924.

³⁵⁶ Turistický kout: *Rozhledna na Svatoboru*, Sušické listy 7, 1924, č. 28.

Článek ze srpna 1924 jako jeden z mála podává otevřeně kritickou zprávu o rozhledně, za hlavního viníka chátrání je zde označován nevhodný materiál.³⁵⁷ Tou dobou se o osud rozhledny začal zajímat i další sušický stavitel, Holečkův i Hourův spolupracovník³⁵⁸ i konkurent³⁵⁹ Robert Grabinger,³⁶⁰ dnes známý především díky provedení stavby sušické Sokolovny.³⁶¹

V polovině dvacátých let byla zřejmě rozhledna na delší dobu opět uzavřena. V létě 1928 se v místním tisku objevuje článek, jež vehementně vyvrací „*všechny divoké zprávy ... že rozhledna spadla, bude se bourati, staví se už nová (!)*“ Článek výrazně zlehčuje situaci, až se vysmívá, že „*již před třemi roky se tvrdilo, že rozhledna spadne v několika dnech.*“ Autor veřejnost uklidňuje, že stav rozhledny „*není tak nebezpečný, jak se před nějakou dobou všeobecně usoudilo,*“ a tak byla rozhledna v omezené míře znovu zpřístupněna pro návštěvníky.³⁶²

I přes velmi závažné problémy se podařilo věž od jejího prvního „*prvorepublikového uzavření*“ opakovanými opravami udržet další dekádu, o možnosti jejího pádu nebo demolice se mlčelo. Ještě v roce 1932, při čtyřiatřicátém (předposledním) výročí rozhledny vydalo předsednictvo Klubu československých turistů v Sušici svolání, v němž požadovalo „*zachování rozhledny na Svatoboru nad Sušicí*“ a veřejnost žádalo o příspěvky na zabezpečení rozhledny. Zhruba metrový náklon rozhledny³⁶³ zde není prezentován jako chyba, ale jako něco, co věži dodává její charakteristický ráz. Je to však pravděpodobně první veřejný dokument, který, byť jen okrajově, připouští možnost *nahrazení* rozhledny. „*Chceme tyto obavy [ze zřícení rozhledny] rozptýliti, chceme jí zase vrátit starou důvěru její budovatelů v pevnost a*

³⁵⁷ Turistický kout: *Rozhledna*, Sušické listy 7, 1924, č. 33.

³⁵⁸ Holeček a Grabinger spolupracovali například na turistické chatě v Prášilech. Bohumil Rošický, *70 let turistické chaty v Prášilech*, Sušické noviny, 1999, č. 14,

³⁵⁹ S Hourou se například utkali na samém začátku Hourovy kariéry v konkurzu na stavbu sociálního domu SOLA. Muzeum Šumavy Sušice, sign. D574, Karel Houra, *Vzpomínky na dobu od 3. května 1902 do roku 1985*, s. 11.

³⁶⁰ Tamtéž, D 169/4 Návrhy rozpočtu a účty stavby rozhledny na Svatoboru, Robert Grabinger, *Rozpočet na opravu rozhledny* 13. srpna 1924.

Tamtéž, koncept dopisu Obec. výboru m. Sušice, 18. srpna 1924.

³⁶¹ Historická ohlédnutí, *Na prahu nové doby*, Sušické noviny, 2000, č. 15. Ze sborníku k otevření Sokolovny 1914.

³⁶² Odbor KČST v Sušici, *Rozhledna na Svatoboru, příklad hodný následování*, Sušické listy 10, 1928, č. 34.

³⁶³ Muzeum Šumavy Sušice, D 169/3 Stavební plány rozhledny na Svatoboru 1894 – 1934, *Nákres Rozhledna na Svatoboru Zaměřeno 8. 9. 1932, Zaměřeno 12. června 1933.*

*stálost. Jsme povinni postarati se o trvalé zabezpečení rozhledny, případně i o vybudování nové...*³⁶⁴

4.3 Plánování nové rozhledny

Otázka, zda s velkými finančními obětmi prodlužovat agónii věže, nebo ji rovnou strhnout a nahradit, se vyřešila sama na začátku roku 1933, když se trhlina ve zdivu skokově zvětšila a strážce rozhledny si všiml, že podlaha vyhlídkové plošiny na vrcholu věže výrazně ubíhá do strany. Následné měření ukázalo, že stavba se od svislice odklonila už o 1,78m.³⁶⁵ Tehdy muselo být jasné i neoptimističtější zastáncům opakovaných oprav, že vady v konstrukci už sebelepší zásah kompenzovat nedokáže,³⁶⁶ rozhledna byla okamžitě uzavřena. Obavy o bezpečí veřejnosti panovaly nadále, v blízkosti stavby totiž vedla frekventovaná turistická stezka.

Sušický odbor Klubu československých turistů se ke *konečnému vyřešení otázky* odhodlal uprostřed ekonomické krize 4. srpna 1933.³⁶⁷ Načasování stavby nové rozhledny během krize se může zdát nešťastné, avšak ve výsledku bylo pro Sušické poměrně výhodné, neboť právě v této době mohli požádat Ministerstvo sociální péče, aby stavba nové rozhledny byla vedena jako tzv. *nouzová práce*. Sušičtí žádali „*povolení státního příspěvku na produktivní práce pro nezaměstnané v Sušici*“³⁶⁸ – částečně uměle vytvářená pracovní místa pak poskytovala příležitost přivýdělku místním nejvíce postiženým ekonomickou krizí.

Další dohady nastaly ohledně toho, jak by měl nástupce prvního Svatoboru vypadat. Uvažovalo se o nahrazení zděné věže pouze kovovou konstrukcí, která by jistě byla levnější. Prvním protiargumentem byla větší trvanlivost zděné stavby, druhým pak fakt, že pokud by Škodovy závody v Plzni dodaly onu nabízenou kovovou konstrukci, odpadla by možnost na stavbě zaměstnat místní a tím zmírnit jejich postižení krizí. Neméně závažným důvodem pak byla tradice již zažitého panoramatu Sušicka. Zastánci zděné rozhledny si ji přáli obnovit „*protože je typickou ozdobou našeho Svatoboru,...*

³⁶⁴ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K1, *Vážený přítel střední Šumavy a jejího přirozeného východiska Sušice pod Svatoborem*, provolání zástupců KČST v Sušici, jaro 1932.

³⁶⁵ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*.

³⁶⁶ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K1, koncept Jaroslav Grund, *Nová rozhledna a chata na Svatoboru*, 1938.

³⁶⁷ Tamtéž, kniha Zápis o schůzích, Zápis o mimořádní valné hromadě odboru dne 4. srpna 1933.

³⁶⁸ Tamtéž, K1, opis dopisu starosty města Sušice Ministerstvu sociální péče v Praze, 20. června 1934.

z veliké dálky a přečetných vrchů zdraví nás a ukazuje, kde leží naše milá Sušice. Bez zděné rozhledny těžko by si věrný Sušičan představil náš milý Svatobor. ³⁶⁹

Další otázkou bylo, kam rozhlednu umístit. Stará rozhledna stávala na nejvyšším bodu vrchu, což činilo rozhlednu viditelnou na desítky kilometrů, také rozhled z ní byl velmi široký, avšak samotná Sušice z rozhledny příliš dobře vidět nebyla a opačně – při pohledu z mnoha míst Sušice rozhlednu do velké míry zakrýval terén a porost.³⁷⁰ Uvažovalo se tedy, zda by nebylo výhodnější novou rozhlednu situovat několik set metrů od té původní - na plošinu, kde od roku 1900 do roku 1905 stála turistická útulna zničená požárem. V komisi, která se na zmíněná místa vydala a měla mezi variantami rozhodnout, byl mimo jiné i starosta Jan Seitz a čtyři odborníci na stavebnictví. Výhled do širšího okolí nakonec vyhrál nad výhledem na Sušici a bylo rozhodnuto, že nová rozhledna bude na tomtéž místě, jako ta první.³⁷¹ Toto rozhodnutí mohl podpořit také fakt, že už existovala rozhlednička na vodojemu *Na Homolce*, výběžku svatoborského masivu, ze které je výhled téměř na celé město.³⁷² Na návrh knihkupce Joži Pospíchala, dlouholetého pokladníka KČST, bylo alespoň schváleno, aby byla nová věž oproti té původní zvýšena o 3 metry.³⁷³ Ani druhé vyhlédnuté místo však nezůstalo turisticky nevyužito; dnes se zde nachází přístřešek, z kterého je díky prudce se se svažující mýtině pod ním téměř nestíněný pohled na město, toto místo se využívá též jako startovací plocha paraglidistů.³⁷⁴

4.4 Tentokrát profesionálně!

Hned z počátku málem došlo ke stejné chybě, jako u stavby první rozhledny. Zástupci Klubu si opět představovali, že materiál na stavbu seženou porůznu a bezplatně. Kameny z původní věže, cement a dřevo snad někdo věnuje... Naštěstí u tohoto jednání byli lidé daleko lépe znalí poměrů než tehdejší skupinka okolo Vojtěcha Maš'ovského. Už zde byl přítomen architekt Karel Hura, Joža Pospíchal – místní odborník na obrazovou propagaci a proslulý vydavatel stovek, ne-li tisíců druhů

³⁶⁹ Tamtéž, kniha *Zápis o schůzích, Zápis o mimořádní valné hromadě odboru dne 4. srpna 1933.*

³⁷⁰ Tamtéž, K1, koncept Jaroslav Grund, *Nová rozhledna a chata na Svatoboru*, leden 1935.

Vlastní znalost terénu.

³⁷¹ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, K1, koncept Jaroslav Grund, *Nová rozhledna a chata na Svatoboru*, 1938.

³⁷² *Vkusná rozhlednička na věži*, Sušické listy 13, 1930, č. 43.

³⁷³ *To každý jistě uvítá*, Sušické listy 17, 1934, č. 22.

³⁷⁴ Dnes se na tomto místě nachází přístřešek, z kterého je díky prudce se se svažující mýtině pod ním téměř nestíněný pohled na město, toto místo se využívá též jako odskočiště paraglidistů.

šumavských pohlednic,³⁷⁵ nejslavnější šumavský značkář Václav Vavrýn,³⁷⁶ Josef Šafhauser z Kašperských Hor – dlouhodobý propagátor projektu rozhledny na Javorníku dokončené pouhých pár dní před pádem první republiky, nebo pozdější ředitel spořitelny Václav Halla, který si vzal na starost získávání finančních příspěvků od příznivců rozhledny. Velkou oporu získala rozhledna také v Hallově nadřízeném Augustinu Krätzerovi, který jako ředitel finančního ústavu prosadil výhodnou půjčku, kterou údajně i sám kryl.³⁷⁷ I v ohledu získávání financí byl postup promyšlenější, než u první rozhledny. Halla zajistil elegantní dlužní úpisy na 100 Kč, tištěné ve formě brožurky. Na přední straně se nachází kresba nové rozhledny, která se od původní stavby liší jen v detailech, jako jsou například přidaná malá okénka. Několika typy písma je zde vyjádřena žádost o podporu projektu, apelující na lásku k vlasti a krasocit osloveného. Leták je v jistém smyslu konzervativní a to tím, že vlastně nehovoří o jiné rozhledně, ale prakticky apeluje na *znovupostavení* staré rozhledny: „*jsme přesvědčeni o vaší vydatné pomoci na vybudování rozhledny, která takovou řadu let, z daleka viditelná, upozorňovala každého na krásnou střední Šumavu...*“ jako by popíral přetržení tradice zbouráním původní stavby a uměle konstruoval její kontinuitu.³⁷⁸ Co je podobné jako u první rozhledny, je skutečnost, že hlavními nákupčími těchto úpisů byli opět sami členové KČST. Například notář Jaroslav Grund, který od konce 20. let zastával ve spolku významné posty, včetně předsedy,³⁷⁹ jich sám zakoupil 5.³⁸⁰ Jména podporovatelů nové rozhledny se také objevovaly v děkovaných seznamech v Sušických listech.³⁸¹

Také později v Hourově rozpočtu, kde jsou kromě finančních položek vypsány různé postupy a podmínky, k nimž se podnikatel zavazuje, se hovoří o „*znovupostavení rozhledny*“ a zavazuje se k tomu, že „*celá nová stavba musí být provedena v téže konstrukci a formě jako byla stará.*“³⁸²

³⁷⁵ Martin Leiš, *Šumava na pohlednicích Joži Pospíchal knihkupce v Sušici*, Hostivice 2017.

³⁷⁶ J. Pospíchal, *Turista*, s. 79-82.

³⁷⁷ Václav Vavrýn, *MU Dr. Augustin Krätzer – přítel Svatoboru a sušických turistů*, in: Spořitelna města Sušice, 54. účetní zpráva za rok 1939, Sušice 1940, s. 19-20.

³⁷⁸ SOkA Klatovy, F Archiv města Sušice, „Muzeální spisy“, K17, sign. IX.4. B.74, Dlužní úpis ke stavbě nové rozhledny na Svatoboru, srpen 1933.

³⁷⁹ *Volby funkcionářů odboru klubu čsl. turistů v Sušici*, Sušické listy 16, 1933, č. 12.

³⁸⁰ *Přestavbu rozhledny na Svatoboru*, Sušické listy 16, 1933, č. 38.

³⁸¹ *Pro novou rozhlednu*, Sušické listy 16, 1933, č. 40; *Stavba rozhledny na Svatoboru*, Sušické listy 16, 1933, č. 42; *Rozhledna na Svatoboru*, Sušické listy 16, 1933, č. 46.

³⁸² Muzeum Šumavy Sušice, D 169/4 Návrhy rozpočtu a účty stavby rozhledny na Svatoboru, Karel Houra, *Rozpočet na rozbourání a znovupostavení rozhledny na vrchu Svatoboru pro Odbor klubu čsl. turistů*.

Výstavba nové rozhledny byla zadána čerstvě třicetiletému Karlu Hourovi, který měl již tou dobou na svém kontě množství úspěšně splněných zakázek od těch nejmenších, jako byly rodinné domky, přes veřejné budovy, až po jedny ze svých nejslavnějších projektů; rozsáhlou přestavbu a modernizaci sušického Hotelu *Svatobor*, patřícího tehdy řediteli městské spořitelny Augustinu Krätzerovi,³⁸³ kterou zvládl za tři měsíce a při plném provozu hotelu, a výstavbu rozsáhlého komplexu *Sociálního domu SOLA*.³⁸⁴

Nová rozhledna se od té staré vzhledově téměř neměla lišit, avšak veškeré dokumentace, přípravy i provedení byly takřka pravým opakem toho, co probíhalo při stavbě první rozhledny. Není známo, že by projektant první rozhledny architekt Vratislav Pasovský navštívil Sušici dříve, než při slavnostním předání stavby veřejnosti.³⁸⁵ Naopak Karel Houra Sušicko už důkladně znal a déle než jedno desetiletí více či méně aktivně pozoroval starou rozhlednu a zasahoval do jejího osudu. Dle jeho vlastních slov by se pravidelné návštěvy stanoviště rozhledny, které v jistých obdobích absolvoval svou *hadimrškou*³⁸⁶ téměř denně, daly počítat možná i na stovky.³⁸⁷ Při práci na plánech se Houra opíral o množství teoretických výpočtů, například jakým tlakem bude vítr působit na jednotlivé části stavby. Jeho důkladnost může ilustrovat fakt, že se nezaměřoval jen na velké části stavby jako tělo věže a střechu, ale počítal i vliv povětrnostních podmínek i na tak drobné části, jako byly parapety.³⁸⁸ Houra také v připravovaném rozpočtu nezapomněl zmínit, že „*ceny v rozpočtu uvedené rozumí se za prvotřídní materiál...*“ a několikrát opakoval, že na stavbu použije kamene „*zdravého, hutného, výhradně loženého, zvlášť tvrdého...*“³⁸⁹

Podle stavebního deníku zdemoloval Houra starou rozhlednu během pěti dní – mezi 4. a 8. květnem,³⁹⁰ za pouhé čtyři, pokud bude ze součtu vyjmuta neděle 6. května,

³⁸³ Tamtéž, sign. D574, Karel Houra, Vzpomínky na dobu od 3. května 1902 do roku 1985, s. 11; V. Vavrýn, *MU Dr. Augustin Krätzer*, s. 19-20.

³⁸⁴ Muzeum Šumavy Sušice, sign. D574, Karel Houra, Vzpomínky na dobu od 3. května 1902 do roku 1985, s. 11.

Zdeněk Papeš, Památníky Karla Houry v Sušici, Sušické noviny, 3. května 2002, č. 9, s. 5.

³⁸⁵ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 75.

L. Nová, *Činnost Klubu*, s. 55.

³⁸⁶ Tatra 57.

³⁸⁷ Muzeum Šumavy Sušice, sign. D574, Karel Houra, Vzpomínky na dobu od 3. května 1902 do roku 1985, s. 112.

³⁸⁸ Tamtéž, D 169/4 Návrhy rozpočtu a účty stavby rozhledny na Svatoboru, *Statistický výpočet rozhledny na Svatoboru v Sušici*, v Sušici v únoru 1934. PB201103

³⁸⁹ Tamtéž, Návrhy rozpočtu a účty stavby rozhledny na Svatoboru, Karel Houra, *Rozpočet na rozbouření a znovupostavení rozhledny na vrchu Svatoboru pro Odbor klubu čsl. turistů*.

³⁹⁰ Tamtéž, D 169/5 Miscellanea, *Stavební deník určený pro stavbu nové rozhledny na vrchu „Svatobor“ u Sušice*, záznam ze 4. – 8. května.

kdy se nepracovalo.³⁹¹ První dny se z vršku rozhledny především snášela střešní krytina, okenní rámy, prkna a byl demontován hromosvod, vše se pečlivě ukládalo. Původně byl však plán trochu jiný: Kohosi napadlo, že stržení nebo odstřel chatrné věže by mohla zajistit nějaké filmová společnost, která by si místo honoráře za demolici odnesla unikátní záběry pádu věže a ty by pak mohla použít v nějakém svém filmu. Žádný zájemce se ale nenašel, a tak z tohoto plánu sešlo.³⁹² Nápad vyhození rozhledny do povětří však Houru zaujal, stavitel ještě několik týdnů uvažoval o tom, že nechá rozebrat a snést jen vršek věže a spodní část odstřelí dynamitem.³⁹³ Sušická veřejnost se už těšila na neopakovatelnou podívanou. Kamenná věž byla nakonec k Hourově spokojenosti rozvalena 8. května metodou „*podbourávání a šprajcování*“,³⁹⁴

Mírně odlišný pohled na to, jak to s pádem rozhledny vlastně bylo, zprostředkovává Václav Vavrýn³⁹⁵ ve svém příspěvku do *Ročenky spořitelny* pro rok 1939. Ve svém článku poeticky vzpomíná na starou rozhlednu a komentuje její zkázu slovy: „*Tak klidně sešla bez hluku a obávaných škod z jejího pádu. Sama se složila, dříve, než skončily se přípravy k jejímu zboření. Po nenáhlém rozpadávání a sesypávání zbyla z ní na témž místě nevysoká hromada zříceniny.*“³⁹⁶ Rozhledna se tedy pravděpodobně sesula snáze a dříve, než Houra očekával, avšak již po zahájení demoličních kroků; s tím se shoduje i další Vavrýnovo vyjádření: „*...stará rozhledna hrozila každou chvíli sesutím ... musela tedy být rozbořena. To stalo se způsobem neočekávaně klidným, po nevelkém zásahu do její vratké stability, sama se sesula v hromadu svých zůstatků.*“³⁹⁷ Vavrýn vůbec ve svých textech Hourovy zásluhy na příznivém výsledku podniku poněkud opomíjí, Houra je však vychválen alespoň v článkách Jaroslava Grunda: „*Zbourání takového kolosu, jakým byla stará, 28 metrů vysoká rozhledna, nebylo jednoduchou věcí. Ale důvtipu architekta p. Karla Houry... se*

³⁹¹ Zde se tedy autoři později referující o stavbě nové rozhledny mýlí, neboť uvádějí pouze 6. – 8. Květen. např. Jaroslav Grund, *Nová rozhledna a chata na Svatoboru*, in: *Spořitelna města Sušice*, 49. účetní zpráva za rok 1934, Sušice 1935, s. 39-41

³⁹² *Stavba rozhledny*, Sušické listy 17, 1934, č. 11.

³⁹³ *Stavba rozhledny*, Sušické listy 17, 1934, č. 11.

³⁹⁴ Muzeum Šumavy Sušice, D 169/5 Miscellanea, *Stavební deník určený pro stavbu nové rozhledny na vrchu „Svatobor“ u Sušice*, záznam z 8. května.

³⁹⁵ Vavrýnovi však nelze vždy bezmezně věřit, jeho vyjádření bývají někdy problematičtější, ať už se stávají obtížně pochopitelnými kvůli Vavrýnově výrazné snaze o poetičnost nebo jsou zavádějící například z důvodu zdůrazňování zásluh, někdy jednoduše faktograficky chybné. Vavrýn například uvádí, že nová rozhledna byla vybudována za dva měsíce, což odporuje informacím v Hourově stavebním deníku.

Václav Vavrýn *Slavnostní otevření turistické chaty na Svatoboru*, in: *Spořitelna města Sušice*, 49. účetní zpráva za rok 1934, Sušice 1935, s. 75-77, zde s. 76.

³⁹⁶ V. Vavrýn, *MU Dr. Augustin Krätzer*, s. 20.

³⁹⁷ V. Vavrýn *Slavnostní otevření chaty*, 76.

podářilo během tří dnů starou rozhlednu posadit na zem, aniž by někdo z dělníků přišel k úrazu.“³⁹⁸

Na bourání a stavbě nové rozhledny se jako městský stavební dozor výrazně podílel také Václav Komárek, svým podpisem každý týden stvrzoval správnost informací uvedených ve stavebním deníku. O něco řídkěji se objevuje také podpis Karla Houry, který deník pravděpodobně spoluzapisoval.³⁹⁹ Výjimečně prošel dokument kontrolou i členů odboru jako například pokladníka Joži Pospíchala.⁴⁰⁰ Stavební deník podává poměrně detailní informace o tom, co se který den konkrétně provádělo za práce, kolik dělníků a řemeslníků bylo přítomno, či kolik povozů s koňmi se použilo pro přivážení potřebného materiálu. (Houra byl jediný, kdo jezdil automobilem.) Jeden z těchto povozů patřil Kláře Wegerové, choti okresního hejtmána Karla Wegera, která si našla způsob, jak stavbu rozhledny efektivně podpořit, aniž by musela ochudit rodinný rozpočet – právě bezplatným zapůjčením dopravního prostředku. Její důvtip oceňoval Klub i článkem v novinách, ve kterém vyzýval veřejnost, aby jeho snahu podpořila a to třeba jako právě Klára – i bez finančních obětí.⁴⁰¹

I ve stavebním deníku je vidět pečlivost, s jakou byla nová rozhledna budována; sice ne úplně bez ohledu na výši nákladů, avšak kvalita a trvanlivost stavby měly vždy přednost před finanční stránkou, a tak je možné například vyčíst, že stavitelé se rozhodli opustit minimálně tři kamenolomy pokusně hloubené pro potřeby stavby v blízkosti rozhledny, protože nebyli plně spokojeni s kvalitou vytěženého kamene. I Houra se pečlivě jistil a vyhrožoval, že jestli zadavatel nepřistoupí na použití kvalitnějšího a dražšího kamene, odmítne garantovat „*jakékoliv záruky za trvanlivost stavby proti vlivům povětrnostním.*“⁴⁰²

Po měsíci a půl prací dosáhla stavba 6 metrů, za slunného dne 18. června 1934 zabudovali pracovníci do stavby pamětní kámen s nápisem „*Postaveno roku 1934 odborem KČST za přispění města Sušice, spořitelny a občanstva.*“⁴⁰³ 2. července proběhla kontrola stavby zástupci KČST; Houru tentokrát doprovodil i Václav Vavrín, Joža Pospíchal a Jaroslav Grund.⁴⁰⁴ Zvláště Jaroslav Grund byl ohromen rychlostí a

³⁹⁸ J, Grund, *Nová rozhledna a chata*, s. 39.

³⁹⁹ Lze tak usoudit mimo jiné na základě pečlivých nárysů a výpočtů v novější části záznamů.

⁴⁰⁰ Muzeum Šumavy Sušice, D 169/5 Miscellanea, *Stavební deník určený pro stavbu nové rozhledny na vrchu „Svatobor“ u Sušice*, záznam z 14. 6.

⁴⁰¹ *Rozhledna na Svatoboru*, Sušické listy 17, 1934, č. 18.

⁴⁰² Muzeum Šumavy Sušice, D 169/5 Miscellanea, *Stavební deník určený pro stavbu nové rozhledny na vrchu „Svatobor“ u Sušice*, záznam z 11. května a 22.5.

⁴⁰³ Tamtéž, záznam z 18. 6.

⁴⁰⁴ Tamtéž, záznam z 2. 7.

kvalitou Hourovy práce: „*p. Karel Houra počal v háji Svatoborském a na temeni Svatoboru čarovati. Za necelé tři měsíce vykouzčil ve výši 839m překrásnou bílou krasavici...*“⁴⁰⁵

Ne vše probíhalo tak hladce, jak by se mohlo zdát z Grundova lehkého a obdivného popisu. Zvláště v červenci ze stavitel musel potýkat z nedostatkem vody, což je problém, který svatoborskou rozhlednu provázal ještě mnoho let. Vzhledem k tomu, že se rozhledna nachází na samém vrcholu kopce, v jejím bezprostředním okolí žádná snadno dosažitelná voda pochopitelně není. Drobné pramínky, které se na kopci tu a tam objevují, jsou spíše sezónní záležitostí, ani pramen u *Scheinostova zátiší* na úpatí vrchu, nebyl natolik vydatný, aby poskytl dostatek vody pro velké množství malty a betonu ke stavbě potřebné. Další zdroj vody se nachází u *Vodolenky*, dnešní osady Odolenov, vzdálené asi dva kilometry od vrchu Svatoboru směrem na severo-východ – tedy na opačnou stranu, než leží Sušice. Během suchého července, kdy se Houra dostal k betonování plošiny na vrcholu věže, každý den zaměštnával alespoň jeden potah pouze přivážením vody, a to někdy až z řeky.⁴⁰⁶

Stavitel byl jistě pod velkým tlakem, neboť 12. srpna – tedy pouhé tři měsíce a osm dní potom, co mu byla předána stará rozhledna – se už konala slavnost otevření nové rozhledny. Přičemž několik posledních dní se část pracovníků nevěnovala dokončování rozhledny, ale připravám na slavnost, jako například stavbě podíí pro hudbu a řečníky.⁴⁰⁷ Ještě 11. srpna pracovali zedníci na omítkách a dutině pro uložení pamětní schránky. Když se v pondělí 13. srpna vrátili do práce, věnovali se už pouze přípravám a v následujících dnech stavbě základů pro novou chatu KČST, která měla k rozhledně těsně přiléhat.⁴⁰⁸

Co se týče zaměstnaných, bylo jejich spektrum poměrně pestré a skoro denně se mírně proměňovalo. Jediný, kdo byl přítomen každý den, byl stavbyvedoucí Komárek, ten měl k ruce obvykle deset zedníků, podobný počet dělníků, dva učně a v druhé polovině stavby také okolo pěti tesařů.⁴⁰⁹ Dle záznamů stavitele, v nejrušnější den na

⁴⁰⁵ J. Grund, *Nová rozhledna a chata*, s. 39.

⁴⁰⁶ Od 29. června je každý den v záznamu uvedeno jméno člověka, který je se svým povozem zaměštnán dovážením vody. Muzeum Šumavy Sušice, D 169/5 Miscellanea, *Stavební deník určený pro stavbu nové rozhledny na vrchu „Svatobor“ u Sušice*, záznamy z 29. června – 18. 7.

⁴⁰⁷ Muzeum Šumavy Sušice, D 169/5 Miscellanea, *Stavební deník určený pro stavbu nové rozhledny na vrchu „Svatobor“ u Sušice*.

⁴⁰⁸ Tamtéž, záznamy z 13. srpna – 15. 10.

⁴⁰⁹ Muzeum Šumavy Sušice, D 169/5 Miscellanea, *Stavební deník určený pro stavbu nové rozhledny na vrchu „Svatobor“ u Sušice*, záznam z 2. 7.

stavbě zaměstnával 37 lidí.⁴¹⁰ Mimo tyto pracovníky se na stavbě výraznou měrou podílelo několik místních dopravců přivážejících potřebný materiál a vodu, v průměru byly denně zaměstnány 3 – 4 povozy tažené zpravidla dvěma koňmi, výjimečně se jejich počet vyšplhal až na třináct.⁴¹¹ Orientační výpočet na základě Hourova záznamu o spotřebovaném materiálu ukazuje, že sušičtí dopravci dokázali během cca tří měsíců na vrchol 845 m vysokého Svatoboru dopravit více než 1500 tun materiálu, a to vše výhradně za použití zvířecí síly. Nejtěžší položkou byl samozřejmě stavební kámen, nezanedbatelnou položku však tvořila i voda, té nechal Houra dopravit 1026 hl, tedy přes 100 tun.⁴¹²

Několik pracovníků, kteří se na stavbě vyskytli jen velice krátce, mohli být členové KČST, neboť asi v polovině výšky stavby na krátko vyschl zdroj peněz, a tak Klub v novinách apeloval na veřejnost, aby pokračovali se zakupováním dlužních úpisů,⁴¹³ a členům spolku bylo nařízeno, aby buď odpracovali dva dny, nebo se *vykoupili* odevzdáním částky 18 Kč za každý nařízený den.⁴¹⁴

4.5 Otevření rozhledny

Přestože Houra dokončil stavbu přesně na čas, ne všechny detaily se stihly ke spokojenosti členů místního KČST. Ti například doufali, že před slavnostním otevřením rozhledny se na vrchol ještě umístí *orientace*, jakási grafická pomůcka umožňující návštěvníkům snadno zjistit, na který ze šumavských vrcholů právě hledí. Ta nebyla dokončena včas, avšak Václav Vavrýn dokázal hbitě vymyslet náhradní řešení, aby návštěvníci nebyli ochuzeni o poznání okolní krajiny. Vavrýn si vytipoval vybrané znalce místopisu a požádal je, zda by se neujali komentování výhledu z rozhledny.⁴¹⁵ Pro omezenou dobu slavnosti mohl být živý průvodce vlastně praktičtější a pro návštěvníky určitě atraktivnější a poučnější, než pouhá grafická pomůcka.⁴¹⁶

⁴¹⁰ Tamtéž, *Materiál použitý na stavbě rozhledny*.

⁴¹¹ Tamtéž.

⁴¹² Vlastní výpočet na základě běžně používaných hodnot pro hustoty materiálů a Hourova seznamu Muzeum Šumavy Sušice, D 169/5 Miscellanea, *Materiál použitý na stavbě rozhledny*. Číslo je pouze orientační a je možné, že ve skutečnosti bylo o něco nižší díky tomu, že malá část potřebného kamení se vzala ze sutí staré rozhledny, k jistému navýšení by naopak došlo, pokud by byl přepravovaný písek mokrá.

⁴¹³ *Stavba nové rozhledny na Svatoboru*, Sušické listy 17, 1934, č. 26.

⁴¹⁴ *Provolání k veřejnosti*, Sušické listy 17, 1934, č. 26.

⁴¹⁵ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K1, Lístek Václava Vavrýna úř. místopředsedy a Hamra?? jednatele váženému pánovi, 10. srpna 1934.

⁴¹⁶ Jakási příručka popisující výhled z rozhledny už pravděpodobně existovala před rozpadem Habsburské monarchie. Roku 1920 chtěl Viktorin Zeithammer „*znovu nákladem odboru vydati svůj popis rozhledu svatoborského jakož zvláštní knížku, kterouž možno prodávati turistům za levné peníze.*“ SOKA Klatovy,

Hlavní program probíhal v neděli 12. srpna, avšak již v předvečer hotel Svatobor pořádal společenský večer s živou hudbou. Stejně jako při otevření první rozhledny,⁴¹⁷ nesměla chybět prohlídka města organizovaná především pro návštěvníky slavnosti, kteří Sušicko ještě moc dobře neznali. Vzpomínalo se na iniciátora rozhledny Vojtěcha Maš'ovského, literáta Viktorina Zeithammera, ale i na Rudolfa Mirvalda, stavitele rozhledny. Jako by Sušice rázem zapomněla, že právě jeho dlouhá léta viděla jako viníka předčasného chátrání první rozhledny. Nesměl chybět průvod městem, hudba a proslovy. Na programu byla také řeč Václava Vavrýna, tou dobou místopředsedy sušického odboru KČST, starosty města Jana Seitze a především hlavního finančního partnera projektu – představitele sušické spořitelny Augustina Krätzera, hovořil i zástupce okresního hejtmána a ústředního výboru KČST. V dalších dnech měly následovat organizované výlety na Šumavu a do Povydří, pořádané podle aktuálního zájmu návštěvníků.⁴¹⁸

Na slavnost bylo pozváno obrovské množství hostů, kromě zástupců snad všech obcí v širším okolí Sušice, také zástupci o něco vzdálenějších měst v jižních a jihozápadních Čechách, ve kterých sídlily spřátelené odbory KČST. Jednalo se například o Písek, České Budějovice, Krumlov; Kdyni, Domažlice i Plzeň nebo středočeský Beroun a Kladno. Mezi pozvanými bylo také několik poslanců a dalších osobností celostátního významu.⁴¹⁹ Například poslanec za agrárníky Josef Kočandrle z Plzně, národní socialista Pavel Moudrý, sociální demokrat Vojta Beneš; agrárník František Machník, ředitel Švehlovy vyšší školy hospodářské v Klatovech a pozdější ministr národní obrany⁴²⁰ nebo národní demokrat Jan Kapras, profesor českého historického práva na Karlově univerzitě, budoucí ministr školství a národní osvěty ve vládách druhé republiky a protektorátu.⁴²¹ Jak je patrné, při zvaní poslanců byl větší důraz kladený na jejich působiště či regionální původ – činnost většiny z nich lze spojovat s Plzní, Klatovy nebo Pískem - než na jejich politické přesvědčení v rámci

F KČST Sušice, Zápisy o schůzích, Zpráva o valné schůzi ... ve středu 30. dubna 1919. Není známo, že by se nějaká z verzí dochovala.

⁴¹⁷ *Slavnostní otevření rozhledny a útulny na Svatoboru*, Časopis turistů 12, 1900, č. 10, s. 321-325

⁴¹⁸ SOKA Klatovy, Archiv města Sušice, F Soudobá dokumentace, leták *Slavnostní otevření rozhledny na Svatoboru 12. srpna 1934*.

⁴¹⁹ Tamtéž, F KČST Sušice K1, Pozvání ku slavnosti otevření rozhledny na Svatoboru (12/8 34).

⁴²⁰ *František Machník*, Klatovy a okolí, [online zdroj], dostupné na: <https://www.klatovy.cz/klatovy/fr.asp?tab=snet&id=1904&burl=&pt=HS> [2.1.2019].

⁴²¹ *Jan Kapras*, Vláda České republiky, [online zdroj], dostupné na <https://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=45320>, [2.1.2019].

československého demokratického spektra. Mezi pozvanými figurovalo také několik zástupců velení ozbrojených složek z Prahy, Plzně a Písku.⁴²²

Ve výběru některých místních čestných hostů pozvaných na slavnost otevření rozhledny se opět projevuje snaha o maximální možnou kontinuitu, kromě seznamu výše jmenovaných hostů se dochoval ještě jiný užší seznam sepsaný modrou pastelkou na konceptu dopisu, který zve na první pohled nesourodou skupinky starých pánů. Tito muži se totiž v očích předsednictva z roku 1934 jeví jako *tvůrci rozhledny*,⁴²³ a jejich přítomnost u otevření *druhé* rozhledny na Svatoboru mohla být chápána jako legitimizační prvek; Sušice *nezbourala* svou tradiční rozhlednu a nezbudovala *jinou*, pouze *nahradila* starou rozhlednu její *novější verzí*. Snaha seznat *původní stavitele* může působit až úsměvně. Vzhledem k tomu, že od položení základního kamene staré rozhledny uplynulo téměř čtyřicet let, a už tehdy nebyla většina jejích iniciátorů žádnými mladíky, výběr, koho na slavnost pozvat se značně zúžil a Klub musel vzít za vděk skoro každým členem z prvních patnácti let existence KČT Sušici, který se roku 1934 vůbec dožil. A tak se zde objevuje bývalý starosta města Josef Seidl, učitel Ondřej Vávra, Hynek Angelis, bývalý nájemce hotelu U Arcivévodý Štěpána a provozovatel turistické stanice Josef Rosenthaler, Dr. Jakub Skála a dva z mnoha autorů *Průvodce* z roku 1902 Dr. Jiří Brey, Dr. Josef Holý.⁴²⁴

Dle dosavadního výzkumu se většina těchto mužů krátce po roce 1900 skutečně podílela na podpoře turistiky na Sušicku, někteří z nich se dokonce aktivně účastnili slavnosti otevření první rozhledny, avšak se samotnou *výstavbou* měla většina z nich pravděpodobně málo společného, neboť všichni kromě jediného vstoupili do KČT teprve koncem devadesátých let, kdy už byla rozhledna téměř hotová, nebo ještě později.⁴²⁵ Snad nejbližší byl první rozhledně tehdejší novopečený místopředseda Dr. Josef Holý, jako jeden z řečníků⁴²⁶ a dr. Jiří Brey; ten v roce 1900 jako jednatel sušického odboru KČT organizoval ubytovávání hostů dorazivších na slavnost otevření,

⁴²² SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K1, Pozvání ku slavnosti otevření rozhledny na Svatoboru (12/8 34).

⁴²³ Tamtéž, koncept dopisu zástupce KČST Seidlovi, O. Vávrovi, H. Angelisovi, J. Rosenthalerovi, Dr. Breyovi, Dr. Holému a Dr. Skálovi, 8. srpna 1934.

⁴²⁴ Tamtéž, koncept dopisu zástupce KČST Seidlovi, O. Vávrovi, H. Angelisovi, J. Rosenthalerovi, Dr. Breyovi, Dr. Holému a Dr. Skálovi, 8. srpna 1934.

⁴²⁵ Josef Rosenthaler přistoupil 1893, Jiří Brey 1897, Ondřej Vávra 1898, Josef Holý 1898, Jakub Skála 1898, Hynek Angelis 1900, Josef Seidl 1901 (starostou Sušice se stal 1905).

L. Nová, *Činnost klubu*, členské seznamy; Josef Hoznan, *Mg. PH. Josef Seidl*, in: Společnost města Sušice, 55. účetní zpráva za rok 1940, Sušice 1941.

⁴²⁶ A. Friedl, *Bývalá první rozhledna*, s. 75.

podobná zásluha náleží také hoteliéru Rosenthalerovi, který poskytl nezanedbatelnou část potřebných lůžek.⁴²⁷

4.6 Stavba chaty

Aby mohla rozhledna plnohodnotně fungovat, bylo potřeba zřídit v její blízkosti ještě chatu, kde by trvale sídlila obsluha rozhledny; někdo, kdo by vybíral vstupné, pouštěl návštěvníky dovnitř a kontroloval přiměřenost jejich chování vůči stavbě. Bylo totiž jasné, že systém, který fungoval u první rozhledny, která o nedalekou útulnu přišla při požáru roku 1905 – totiž že si návštěvníci museli dojet půjčit klíč od rozhledny do Sušice nebo okolních vesnic za poplatek a kauci a po prohlídce jej zase donést zpět – byl velice nepraktický⁴²⁸ a opakovaně kritizovaný městem jako vlastníkem objektu i samotnými návštěvníky.⁴²⁹

Stejně jako návržení a provedení stavby rozhledny, byla i chata svěřena mladému Karlu Hourovi, který při plánování obou staveb prokázal nebývalou trpělivost, ve velmi krátké době několikrát provedl dílčí přepracování návrhů, dokud nebyli Klub a město Sušice plně spokojeni.⁴³⁰ Existují minimálně tři verze Hourova návrhu chaty, nejstarší známý návrh z června 1934 počítal s drobnější chatou. Přestože vzhled stavby se na první pohled zásadně neliší, působí chata na tomto návrhu drobněji především proto, že střecha je v porovnání se skutečně postavenou chatou nižší, takže ve výsledku má prvně navrhovaná chata jen přízemí a dvě poměrně stísněná patra v podkroví.⁴³¹ Chata v tomto návrhu byla pravděpodobně shledána příliš malou, měl v ní totiž trvale bydlet nájemce se svou rodinou a provozovat zde restauraci, v podkroví se počítalo se zřízením hostinských pokojů.

Druhý dochovaný návrh, pečlivě narýsovaný podle jednotlivých podlaží respektuje vzhled původně zamýšlené chaty, avšak střecha je výrazně vyšší, v podkroví tedy přibývá další prostorné patro.⁴³² Celkově se do vyšších pater mělo vejít 13

⁴²⁷ *Slavnostní otevření rozhledny a útulny na Svatoboru*, Časopis turistů 12, 1900, č. 10, s. 321

⁴²⁸ *Zprávy z odborů. Z odboru KČT v Sušici*, Časopis turistů 11, 1899, č. 8, s. 325.

⁴²⁹ Muzeum Šumavy v Sušici, sign. D 169/1 – Došlá korespondence, dopis Městské rady v Sušici Odboru KČST, 26. září 1924.

⁴³⁰ Tamtéž, sign. D169/3 Stavební plány rozhledny na Svatoboru 1894 – 1934, Karel Houra, *Plán rozhledny na Svatoboru pro odbor čsl. turistů v Sušici*, v Sušici v únoru 1934.

⁴³¹ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K1, Architekt Karel Houra, *Pohled jižní, v Sušici v červnu 1934 (náskres chaty a rozhledny)*.

⁴³² Muzeum Šumavy Sušice, sign. D169/3 Stavební plány rozhledny na Svatoboru 1894 – 1934, Karel Houra, *Plán na stavbu chaty u rozhledny na Svatoboru*, v Sušici v říjnu 1934.

hostinských pokojů – 7 do prvního patra, 4 do menšího druhého a 2 do nejvyššího.⁴³³ Právě tento návrh byl během podzimu 1934 a jara 1935 realizován.

Třetí nedatovaný náčrt chaty navrhoval přistavění dalšího křídla podobné velikosti jako sama původní chata. Budova tak měla získat půdorys písmene L. Tato úprava by kromě obytného prostoru přidala chatě také velký sklep a dřevěný částečně prosklený výběžek, který lze přirovnat k zimní zahradě.⁴³⁴

Bohužel se nedochovala druhá část stavebního deníku, která měla popisovat dokončení stavby chaty, podzim 1934 je však ještě částečně zdokumentován v prvním svazku, který končí 15. říjnem 1934. Hned třetí den po dokončení rozhledny, tedy 13. srpna 1934 zahájil Houra s Komárkem práce na základech a vzápětí prvních zdech nové chaty. Město jim jejich úlohu nijak neulehčovalo. Záznamy ve stavebním deníku naznačují, že chata se začala připravovat podle prvního plánu, avšak 1. října, když už měl Houra zpracovanou většinu dřeva potřebného na chatu, město zřejmě vneslo požadavek na rozšíření stavby: „*Přítomen p. starosta J. Seitz a stavební dozor p. V. Komárek, ... a určeno by chata byla zvýšena na stěnách o 1m a krov vyvýšen 2.80m, celkem o 3.80m a ve stavbě připraveno vše tak, aby nechalo se zřídit v I. patře 7 pokojů, v II. patře 4 pokoje a v podkroví 2 pokoje.*“⁴³⁵

Houra se samozřejmě proti takto zásadním změnám bránil, argumentoval právě již přitesaným dřevem, které už prakticky stačilo jen sesadit.⁴³⁶ Na jeho stížnost nebyl brán velký zřetel, byl požádán, aby upravil plány podle nových instrukcí a pokračoval ve stavbě.⁴³⁷ Na Jobovu zvěst dokázal Houra hbitě zareagovat, už dva dny po obdržení nových instrukcí si poroučel, jaké dřevo bude potřebovat. Václav Vavrýn ani Jaroslav Grund tuto skutečnost ve svých textech o stavbě chaty pochopitelně nezmiňují, kupodivu časem zřejmě vyprchalo i Hourovo podráždění z nevídaných zásahů, neboť ve svých pamětech žádné těžkosti při stavbě chaty nezmiňuje a i starostu Seitze vždy

⁴³³ Tamtéž, D 169/5 Miscellanea, *Stavební deník určený pro stavbu nové rozhledny na vrchu „Svatobor“ u Sušice*, záznam z 1. října 1934.

⁴³⁴ Tamtéž, sign. D169/3 Stavební plány rozhledny na Svatoboru 1894 – 1934, *Přístavba chaty na Svatoboru*, nedatováno.

⁴³⁵ Tamtéž, D 169/5 Miscellanea, *Stavební deník určený pro stavbu nové rozhledny na vrchu „Svatobor“ u Sušice*, záznam z 1. října 1934.

⁴³⁶ Při troše představivosti lze Hourovo rozrušení vypočítat i v samotných záznamech ve stavebním deníku. V lakonickém komentáři celého incidentu se Hourovo podráždění zrcadlí výrazněji, než kdyby otevřeně nadával: „*Podnikatel upozornil, že již hotové dříví je vysekáno a vyvázáno. Nařizeno, by nové plány byly předělány.*“ O dva dny později vystupuje mezi řádky psanými lehkou rukou věta tužkou přímo vyrytá: „*Podnikatel upozorňuje, že změnou plánů musí být stropní trámy nad přízemím silnější a žádá...*“ Muzeum Šumavy Sušice, D 169/5 Miscellanea, *Stavební deník určený pro stavbu nové rozhledny na vrchu „Svatobor“ u Sušice*, záznam 2. a 4. října 1934.

⁴³⁷ Tamtéž, záznam z 1. října 1934.

vykresluje v nejlepším světle jako muže s ohromnými zásluhami na rozvoji města i turistiky na Sušicku.⁴³⁸

Přestože konkrétní dokumenty k dokončení chaty se nedochovaly, je jasné, že část prací na chatě probíhala ještě z jara 1935, původně plánované slavnostní předání chaty veřejnosti bylo přeloženo z května⁴³⁹ až na 14. července 1935.⁴⁴⁰

4.7 Slavnost otevření chaty

Druhá velká slavnost turistiky v Sušici během jednoho roku už patrně nezbudila takové vzrušení, jako ta první. Ostatně, kromě chaty samotné, nenabízela nic nového. Program byl prakticky totožný s tím před rokem; který se nijak výrazně nelišil ani od toho v roce 1900; společenské setkání v předvečer hlavních akcí, prohlídka města, průvod, hudba, proslovy a v následujících dnech případně výlet do Povydrí.⁴⁴¹ Na základě torzovitých pramenů těžko soudit, jak pečlivě Sušice a místní KČST připravovaly na tuto druhou slavnost, o leccems však může vypovídat skutečnost, že dochovaný seznam pozvaných je výrazně skromnější než o rok dříve. Figuruje zde výrazně méně celostátně významných osobností, nejproslulejšími z pozvaných byli pravděpodobně pražský primátor Dr. Baxa a starosta Plzně Luděk Pik, není však jisté, jestli skutečně přijeli. Většinu zvaných tvořili především gymnaziální profesori z jihozápadních Čech, starostové blízkých obcí, několik podnikatelů a advokátů.

Velká část předsednictva místního KČST se na slavnostní otevření chaty vůbec nedostavila. Pokladník Joža Pospíchal si v jednom ze svých výmluvných dopisů, kde vysvětloval, proč nemohl některé poplatky zaplatit včas, rozhořčeně stěžoval, že z výraznějších osobností spolku v Sušici zbyl jen on a místopředseda – Václav Vavrýn, tudíž měli tolik práce, že na nějaké další závazky vůbec nezbyl čas. Je možné, že toto naříkání je značně nadsazené, aby vzbudil soucit věřitele a prodleva mu byla prominuta, avšak skutečností zůstává, že předseda Jaroslav Grund se v inkriminovaný čas rekreoval s rodinou na Jadranu, jednatel Albín Havel (přednosta poštovního úřadu) odjel do Františkových Lázní, na prázdninách údajně byl i zbytek členů výboru, sestávající se

⁴³⁸ Muzeum Šumavy Sušice, sign. D574, Karel Houra, Vzpomínky na dobu od 3. května 1902 do roku 1985.

⁴³⁹ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K1, výstřižek *Naše krásná Šumava má novou turistickou chatu*, Národní politika, 21. února 1935; Tamtéž, neoznačený výstřižek *Nová chata při rozhledně na Svatoboru*, ?? č. 52.

⁴⁴⁰ Tamtéž, plakát *Slavnost otevření chaty při rozhledně na Svatoboru*.

⁴⁴¹ Tamtéž, koncept programu slavnosti *Památný Svatobor (839m) – Stráž Šumavy u Sušice. Chata a rozhledna (872m) „Klub čsl. turistů“ odb. Sušice*.

z profesorů a učitelů. Dle Pospíchalových slov tedy většina zásluh na tom, že slavnost vůbec byla uskutečněna, náleží Václavu Vavrýnovi.⁴⁴²

Dvoubarevný leták zhruba velikosti A2 zvoucí veřejnost na *Stráž „Brány Šumavy“* dokazuje, že přes Pospíchalovy stesky přípravy úplně podceněné rozhodně nebyly. Informace o otevírání nové turistické chaty si díky sušickým našla cestu i do několika poměrně významných časopisů; *Letem Světem*⁴⁴³ a *Pestrý týden*⁴⁴⁴ Pospíchalova fotografie nové chaty v den jejího otevření⁴⁴⁵ kromě chaty samotné zobrazuje také frontu, která se zřejmě stála na návštěvu rozhledny. Přestože program slavnosti do detailu kopíroval tu loňskou, účast *obecenstva*⁴⁴⁶ rozhodně nebyla zanedbatelná.

Na rozdíl od rozhledny, nebyla chata při svém otevření ještě zdaleka hotová. Plánované pokojíky v podkroví, kvůli kterým musel Karel Houra narychlo měnit plány už v průběhu stavby, se postupně dodělávaly až v dalších letech, šest z nich dokonce až v roce 1939.⁴⁴⁷ V tomto ohledu se stavba chaty podobala první rozhledně; průtahy v dokončování podkrovních prostor a tudíž dlouhodobě nedostatečné ošetření střechy, způsobovaly, že ještě během 30. let muselo dojít k různým opravám. Také elektrifikace, se kterou se počítalo už při výstavbě, probíhala na etapy ještě několik let.⁴⁴⁸ Kvůli více vlnám dokončování pokojů pravděpodobně sešlo z plánu nechat vyrobit nábytek, který Houra navrhl tak, aby stylově ladil s celou stavbou.⁴⁴⁹ Při zdlouhavém dokončování se opět chata potýkala s problémem financí a sušický KČST opět přišel s originálním řešením. V Sušických listech žádal místní mecenáše, aby zakoupili a věnovali nábytek pro jednotlivé pokoje svatoborské chaty, odměnou jim mělo být to, že pokoj ponese jejich jméno jako poděkování.⁴⁵⁰ Zdá se, že tento plán se však nesetkal s velkým ohlasem.

⁴⁴² Tamtéž, dopis člena představenstva (pokladníka – Joža Pospíchal) KČST v Sušici. Janu Löwenbachovi, 1. srpna 1935.

⁴⁴³ *Letem světem* 9, 1935, č. 41.

⁴⁴⁴ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K1, *Schůze představenstva. Odb. K.Č.S.T. u nás 3/7. 35.*

⁴⁴⁵ Joža Pospíchal, foto *Slavnostní otevření turistické chaty na Svatoboru*, V. Vavrýn, *Slavnostní otevření chaty*, s. 75.

⁴⁴⁶ Dobový výraz pro veřejnost.

⁴⁴⁷ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K1, Karel Houra, *Rozpočet na zřízení hostinských pokojů v I. A II. Podkroví v chatě*, 6. dubna 1939.

⁴⁴⁸ Tamtéž, kopie dopisu jednatele Antonína Janáka a místopředsedy Václava Vavrýna Váženému městské radě v Sušici, 19. května 1939.

⁴⁴⁹ Tamtéž, Architekt Karel Houra, v Sušici v únoru 1935 (návrh vnitřního vybavení pokojů).

⁴⁵⁰ *Dobrý nápad, jak zařídit chatu na Svatoboru*, Sušické listy 18, 1935, č. 8.

4.8 Shrnutí

Během sledovaného období se v chatě vystřídalo několik nájemců, kteří s městem a KČST více či méně spolupracovali na dokončování a zvelebování chaty a jejího nejbližšího okolí. Přestože při vybírání nového nájemce byl obvykle velký zájem, nový hostinský málokdy vydržel na Svatoboru delší dobu. Důvody byly různé; zdraví, malý výnos, obtížná dostupnost,... všichni se však potýkali s problémem, který sužoval už Houru; nedostatkem vody, ten v kombinaci se špatným zdravotním stavem z objektu prakticky vyhnal i oblíbeného nájemce Blažka.⁴⁵¹

Nová rozhledna na Svatoboru byla oproti první vybudována daleko pečlivěji a trvanlivěji, přečkala již 86 let, v roce 2021 se dožije stejného věku, v jakém v roce 1989 skonala její proslulý otec Karel Houra. Dnes je oblíbeným cílem výletu návštěvníků ze vzdálenějších měst i pravidelných vycházek místních, což je umožněno také přiléhající turistickou chatou. Ta si musela ještě několik let počkat na vhodné dokončení, celkovou elektrifikaci a konečně – nalezení vhodného zdroje vody, avšak stojí v nezměněné podobě dodnes. Stále nabízí možnost noclehu, ale co je pro život Svatoboru v současnosti daleko důležitější, po celou letní sezonu a ve vybrané dny i během zbytku roku v ní funguje oblíbená restaurace.⁴⁵²

⁴⁵¹ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, K1,složka p. Blažka, pí. Blažková Svatobor; Tamtéž, složka Svatobor. Pronájem chaty.

⁴⁵² *Rozhledna Svatobor u Sušice* [online zdroj], dostupné na <https://www.rozhlednasvatobor.cz/> [6.7.2020].

5. Možnosti dopravy na Sušicku

V předchozích kapitolách byly naznačeny tři největší podniky sušického odboru Klubu československých turistů – tři velké stavby nebo přestavby; chronologicky stavba Klostermannovy chaty v Modravě, přestavba bývalého schwarzenberského pivovaru v Prášilech na turistickou chatu a obnovení svatoborské rozhledny a chaty u ní.

Nyní budou představeny další aspekty, které napomáhaly ukotvení Sušice jako šumavského turistického centra. Na následujících cílených krocích podporujících rozvoj turistiky si již nemůže hlavní zásluhy připisovat Klub českých turistů, i když dané inovace často alespoň morálně podporoval a nezřídka k nim vznášel podnětné připomínky.

5.1 Železnice

5.1.1 Plánovaná železnice

Velký význam mělo pro Sušici zavedení vlaku. Provoz na dráze Horažďovice – Sušice – Klatovy byl slavnostně zahájen 1. října 1888. V návaznosti na to byly okamžitě zavedeny tři omnibusy (koňské), které nabízely dopravu z poměrně odlehlého nádraží do centra města. Jeden zřizovala pošta, další dva majitelé hotelů *Fialka* a *Koruna*.⁴⁵³

Železnice přinášela nové možnosti přepravy produktů šumavskému průmyslu – především dřevařství a sirkařství. Značně ale usnadňovala cestování i drobným podnikatelům a soukromým osobám, ať už to byli místní, kteří potřebovali cestovat ze Sušice do většího města, nejčastěji Prahy, za obchodem, příbuznými či zábavou, nebo naopak lidé, kteří přijížděli z větších měst blíže přírodě a za odpočinkem.

Celé Sušicko věřilo, že dráha v regionu nezůstane omezená jen na tuto trať, ale brzy přibude další větev, která by vedla do Kašperských Hor a pokračovala dále na Vimperk. Na projektu pro kašperskohorskou větev se zřejmě začalo pracovat nedlouho po napojení Sušice do železniční sítě, potřebná dokumentace byla hotová a v roce 1907 už dokonce schválená k realizaci.⁴⁵⁴ Projekt počítal s využitím slepého železničního ramene připojujícího k nádraží sušické sirkárny. Tato *Pootavská dráha* měla vést podél řeky Otavy, přes Rejštejn, po jižním úbočí svahu pod Kašperské Hory.⁴⁵⁵ Více než další čtvrtstoletí se pak o *Pootavské dráze* živě debatovalo, někteří místní v ní viděli až nadpřirozenou spásu, která měla zároveň s plánovanou přehradou a velkou vodní

⁴⁵³ *Kronika Sušice 1851 – 1900*, s. 122, Šumavanet.eu [online zdroj], dostupné na <http://www.sumavanet.eu/kronikasusice/stranka.php?g=01&o=64&p=121&z=0>, [6. 7. 2020].

⁴⁵⁴ *Pro záchranu Šumavy*, Sušické listy 2, 1919, č. 39; *Pootavská dráha ve spojení s hydroelektrárnami šumavskými*, Sušické listy 11, 1928, č. 4; *Pro záchranu Šumavy*, Sušické listy 2, 1919, č. 39, s. 1.

⁴⁵⁵ Josef Šafhauser, *K otázce dráhy Sušice – Kašperské Hory – Vimperk*, Sušické listy 9, 1926, č. 39.

elektrárnou (již zmiňovanou u stavby modravské chaty) – jako mávnutím kouzelného proutku – zaostalý kraj proměnit na průmyslovou oblast. K realizaci tohoto projektu však nedošlo nikdy, přesto byl po léta jedním ze zásadních hospodářských i politických témat. Zároveň to byla jedna z mála věcí, která dokázala přivést na společnou řeč regionální politiky i české a německé spolky.⁴⁵⁶ „*Celým tím krajem proniklo jediné, společné a nezvratné přesvědčení, že trvajících nesnesitelné bídě může odpomoci jediné železnice.*“⁴⁵⁷ Myšlenku železnice a dalších šumavských komunikací silně podporoval také nově vzniklý *Národohospodářský sbor jihočeský*.⁴⁵⁸

Několikrát ročně probíhala sušickým tiskem zpráva, jak postupuje vyjednávání o dráze na Kašperské Hory. Aby také ne, podle některých měl vznik dráhy mít dopad na životy až 110 000 lidí.⁴⁵⁹ Scházely se výbory a komise, sepisovaly se petice a apely na nejvyšší představitele státu. „*Všechny tyto žádosti a volání bývají odůvodňovány nezbytnou nutností dožadované dráhy. Její vybudování je pokaždé životní otázkou celého interesovaného kraje, jemuž rozřešení má přinést kýžený blahobyt...*“⁴⁶⁰ Obvykle nechyběl patetický povzdech, že když tento *chudý podhorský kraj*⁴⁶¹ opomíjela nenáviděná monarchie, bylo to ještě jaksí pochopitelné a snesitelné, ale že stejně *macešsky* odvrhovala šumavské podhůří i vymodlená republika - to obyvatelé hluboce zarmucovalo a snad i podkopávalo důvěru ve stát „*Odstřkovan za Rakouska, netěší se ubohý kraj ten zasloužené podpoře ani za naší samostatnosti.*“⁴⁶²

Často se zdálo, že se stavbou dráhy musí být započato během pár měsíců, ovšem vždy se našly nějaké překážky. Paradoxně to často byla neochota místních přinést pro zřízení dráhy jisté finanční oběti. Se vznikem republiky a s upřednostňováním českých zájmů se připravený projekt *Pootavské dráhy* nezdál být pro Čechy dostatečně výhodný. Vynořily se proto další možné varianty, které chtěly vést železnici skrze co nejvíce českých vesnic, například Strašín a Nezdice, aby ze vzniku dráhy neprofitovaly

⁴⁵⁶ *K otázce dráhy ze Sušice do Hor Kašperských*, Sušické listy 3, 1920, č. 3, s. 1.

⁴⁵⁷ J. Šafhauser, *K otázce dráhy Sušice – Kašperské Hory – Vimperk*, Sušické listy 9, 1926, č. 39.

⁴⁵⁸ Např. *Elektrárenská sekce Národohospodářského sboru jihočeského*, Sušické listy 10, 1927, č. 14.

⁴⁵⁹ *Projekt dráhy Sušice – Kašperské Hory*, Sušické listy 4, 1921, č. 14.

⁴⁶⁰ J. Šafhauser, *K otázce dráhy Sušice – Kašperské Hory – Vimperk*, Sušické listy 9, 1926, č. 39.

⁴⁶¹ Zprávy o ubohém a trpícím kraji bývaly jistě často výrazně zveličovány, ale alespoň částečně se na skutečnosti jistě zakládaly, jak ukazuje například statistika vystěhovalectví za rok 1930. Z celkového počtu 3881 vystěhovaleckých pasů vydaných v Čechách bylo po Praze nejvíce těchto pasů vydáno pro okres Sušice – 470, z toho 383 lidí mělo odcházet jen na sezónní práce, 4 osoby však dokonce opouštěly kontinent a zřejmě odcházely do Ameriky.

Vystěhovalectví v r. 1930, Sušické listy 14, 1931, č. 38.

⁴⁶² J. Šafhauser, *K otázce dráhy Sušice – Kašperské Hory – Vimperk*, Sušické listy 9, 1926, č. 39.

především jen většinou německé Kašperské Hory.⁴⁶³ Kromě neschopnosti se shodnout, kudy by železnice vlastně měla vést, bylo problémem také její financování: „*zákon o místních drahách ze dne 27. VI. 1919... požaduje k provádění stavby za předpokladů výnosnosti projektované dráhy i oběti od interesentů; předpisuje alespoň 30 proc. zařizovacího nákladu.*“ Jenže v takovém *chudém horském kraji* jako byl tento prý „*sehnati příspěvek v požadované zákonné výši je holou nemožností.*“⁴⁶⁴

5.1.2 Paradox případného železničního spojení a elektrárny

Pro tuto práci je otázka šumavské železnice zajímavá především tím, že zde dochází k paradoxu, na který narazíme ještě několikrát. Obdobné to bylo se Sušicí – ta se prezentovala jako centrum průmyslu a zároveň jako nádherné neznečištěné město uprostřed téměř nedotčené přírody – dvě místní situace, které se z logiky věci obvykle vzájemně vylučují; kde byl v první polovině dvacátého století rozvinutý průmysl, tam jen stěží mohla být čistá a nedotčená příroda a naopak. Tento rozpor si buď málokterý z propagátorů Sušice uvědomoval, anebo jej musel záměrně ignorovat. (Podrobněji v kapitole *Proměny obrazu města.*) Turistika nepatřila mezi nejsilnější argumenty pro zřízení dráhy, ovšem i tento důvod obvykle padl alespoň v jakémsi „výčtu dalších výhod,“ aniž by se propagátoři pozastavili nad tím, jestli to vůbec dává smysl.

Jedním z hlavních vyjednávačů v otázce zřízení dráhy byl Josef Šafhauser, vůdčí postava kašperskohorské české menšiny a iniciátor stavby rozhledny na Javorníku. Šafhauser byl obratným řečníkem a rád své plamenné obhajoby psával do novin. V jeho rozsáhlém článku o železnici i dalších materiálech se čtenář dozví, že zásadním účelem dráhy mělo být „zcivilizování“ tohoto odlehlého kousku republiky; vznik železnice měl podle Šafhauserových představ odstartovat daleko intenzivnější těžbu dřeva, rašeliny⁴⁶⁵ a na mnoha lokalitách i nerostných surovin od vápence po zlato.⁴⁶⁶ Měl umožnit rozvoj zpracovatelských závodů, které by zabránily každoročnímu odchodu prý snad až tisíců lidí z důvodu nedostatku pracovních příležitostí.⁴⁶⁷

Na vznik železnice mělo být také navázáno vybudování soustavy přehrad na Otavě nebo jejích přítocích (Vydře nebo Křemelné) a velké vodní elektrárny.⁴⁶⁸ Přitom

⁴⁶³ J. Šafhauser, *K otázce dráhy Sušice – Kašperské Hory – Vimperk*, Sušické listy 9, 1926, č. 39.

⁴⁶⁴ Tamtéž,

⁴⁶⁵ Antonín Friedl, *Šumava a její bohatství: Léčivá zřídla*, Sušické listy 11, 1928, č. 8.

⁴⁶⁶ *Pro stavbu dráhy Sušice – Nezdice – Kašperské Hory – Stachy – Zdíkov – Vimperk*, Sušické listy 9, 1926, č. 45.

⁴⁶⁷ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, kniha *Zápis o schůzích OKČT v Sušici od r. 1916 – 20. března 1928, 29. října 1920; Vodní síla*, Sušické listy 5, 1923, č. 23.

⁴⁶⁸ *Elektrárenská sekce Národohospodářského sboru jihočeského*, Sušické listy 10, 1927, č. 14.

právě řeka Vydra a hluboký kaňon Povydrí byl už od počátků organizované šumavské turistiky považován za jednu z nejatraktivnějších a nejcennějších lokalit, a to i z hlediska botanického a geologického. I na Otavu, onu *páteř Prácheňského kraje* byli místní hrdí a nezapomněli ji zmínit v žádném propagačním materiálu. To vše mohlo být elektrárenskou soustavou zničeno; mnohá místa od Antýglu přes Čenkovu pilu po Rejštejnu nebo snad až po Annín měla být buď zaplavena, nebo naopak vody zbavena jejím svedením do potrubí,⁴⁶⁹ čímž by došlo k zásadnímu poškození partií střední Šumavy – *Povydrí a horní Otavy* – kterých si Klub čs. turistů tolik cenil.

Dráha by v představách svých zastánců výrazně posílila hospodářství oblasti. Právě tím by však při jistém pohledu – především při pohledu romantického turisty, který Šumavu vyhledával zejména kvůli její odlehlosti, nezkrotnosti a nízkému stupni civilizace – tuto část Šumavy zásadně znehodnotila.

Lze se tedy domnívat, že skutečnost, že projekt *Pootavské dráhy*, či jiné kašperskohorské železnice, nikdy nedošel realizace, byla jeden z aspektů, které pomohly uchovat tuto část Šumavy turisticky atraktivní.

Je otázkou, zda by vznik *Pootavské dráhy* skutečně vedl k rozvoji průmyslu v dané oblasti. Stejná argumentace průmyslového rozvoje a stejné představy zastánců projektu se objevovala i při stavbě větve *Českomoravské transversální dráhy* (Domažlice - Klatovy – Horažďovice), na kterou měla být připojena Sušice. I přesto, že se tak stalo, k žádnému prudkému rozvoji průmyslu v tomto městě nedošlo.

Megalomanské vize o stavbě obřích přehrad by vyžadovaly investice v řádu desítek až stovek milionů korun, které československá vláda do těchto projektů evidentně investovat nehodlala. Tudíž je možné předpokládat, že *Pootavská dráha* by byla výhodná především pro turisty, což byl až jeden z vedlejších argumentů pro její stavbu.

5.1.3 Využití stávající železnice pro turistické účely

Přestože nové větve železnice se Sušicko ani za doby první republiky nedomohlo, i ta stávající, propojující s Sušicí s Horažďovicemi na jedné a Klatovy na druhé straně, poskytovala v oblasti cestování a turistiky značné možnosti. Tedy za předpokladu, že regionální spoje dobře navazovaly na rychlíky na velkých tratích, neboť samotná místní trať se bez pokračování jiným spojem nedala moc využít k ničemu jinému, než návštěvě zříceniny Rabí a Práchně. Místní, kteří měli zájem na

⁴⁶⁹ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, kniha Zápis o schůzích OKČT v Sušici od r. 1916 – 20. 3.1928, 29. října 1920. *Vodní síla*, Sušické listy 5, 1923, č. 23.

zlepšování vlakových spojů, se tak především přimlouvali za dobré načasování přípojů⁴⁷⁰ na trať Plzeň – České Budějovice – Brno,⁴⁷¹ případně Písek – Praha⁴⁷² nebo Plzeň – Praha.⁴⁷³ Problém návaznosti spojů na dráhy vyššího řádu pronásleduje Sušici dodnes. Jako příklad neschopnosti Českých drah vyřešit tento problém může sloužit změna jízdního řádu z jara 2020, která prakticky znemožnila plynulý přestup z lokálky na rychlíkové spoje a odsuzuje tak cestující k nepochopitelně dlouhému čekání na spoj; často až dvě hodiny.

Na rozdíl ode dneška však nebylo v předválečném a meziválečném období problémem zařídit si speciální výletní vlak, za předpokladu, že se pro něj sehnalo dostatečné množství cestujících. Zde lze uvést velmi známý příklad z roku 1889, kdy si Klub českých turistů objednal speciální vlak na Světovou výstavu do Paříže.⁴⁷⁴ Během sledovaného období se Sušice týkalo několik velkých výprav objednaným vlakem, ať už výpravy do Sušice přijížděly z většího města, nebo někam vyráželi místní. Takové výpravy mohly mít velký propagační potenciál. Také samo vedení drah vypravovalo speciální výletní vlaky. Zvláště ke konci 20. let proběhlo několik velmi dobře hodnocených výprav do Sušice pořádaných *Ředitelstvím státních drah Praha – Jih*.

Například 11. září 1927 proběhl velký zájezd z Prahy na Rabí a do Sušice. Původně se očekávalo, že najednou přijede 350 – 400 účastníků.⁴⁷⁵ Zájem o pohodlný organizovaný a poměrně levný výlet na Šumavu, či podhůří Šumavy, byl velký; nakonec přijelo jediným výletním vlakem dokonce 426 osob.⁴⁷⁶ Po zastávce v Žichovicích a příjemné procházce na hrad Rabí, setkání s místním starostou, a komentované prohlídce hradu, pokračovali hosté vlakem do Sušice. Místní nebrali příjezd pražských hostů na lehkou váhu; i jednorázová útrata za obědy pro více než 400 hostů přeci jen hoteliérům, u kterých hosté jedli, znatelně zvedla tržby. Ovšem Sušičtí mohli také doufat, že se Sušice hostům během jejich krátkého pobytu zalíbí natolik, že budou chtít přijíždět znovu a znovu a možná i na delší pobyt na letní byt.

⁴⁷⁰ *Protest obecního zastupitelstva proti zamýšlenému pomíjení oprávněných požadavků železničního spojení na transversální trati*, Sušické listy 8, 1925, č. 15.

⁴⁷¹ *Letní jízdní řád na drahách*, Sušické listy 4, 1921, č. 21.

⁴⁷² *Ředitelství státních drah Praha-Jih*, Sušické listy 10, 1927, č. 47.

⁴⁷³ *Rychlíkové spojení Šumavy s Prahou*, Sušické listy 7, 1924, č. 47; *Vlakové spojení*, Sušické listy 9, 1926, č. 9.

⁴⁷⁴ Leopold Mareš, *Jak jsme začínali před 50 lety*, in: Padesát let KČST, Praha 1938, s. 30-31, zde s. 30; Historie KČT, [online zdroj], Dostupné na: <http://www.kct.cz/cms/historie-kct>, [15. 1. 2016], po aktualizaci dostupné na: <https://kct.cz/historie>.

⁴⁷⁵ Václav Vavrýn, *Výprava zvláštním vlakem z Prahy na Hrad Rabí a do Sušice*, Sušické listy 10, 1927, č. 36.

⁴⁷⁶ *K zájezdu pražských hostů do Sušice*, Sušické listy 10, 1927, č. 41.

Už když vlak přijížděl do Sušice, vyhrávala na nádraží na uvítanou hudba Maxmiliána Hošťálka. A jen co hosté vystoupili, ujímali se jich vybraní průvodci ze sušického odboru KČST a starosta Jan Seitz, který si byl propagačního potenciálu výletu zjevně velmi dobře vědom a později celý podnik v děkvném dopise sušickému KČST komentoval slovy: „*Zájezd pražských hostí ... měl velmi zdařilý propagační výsledek pro turistickou akci našeho kraje. Hosté byli velmi spokojeni a líbilo se jim u nás. ... Pro město byl tento zájezd hospodářským činem. Rozšíření turistické propagační akce u nás, má pro nás velkou důležitost.*“⁴⁷⁷

Po předem ujednaném obědě v pěti sušických hotelích dvě menší výpravy vyrazily auty prohlédnout si Povydrí, Čeňkovu Pilu a Klostermannovu chatu v Modravě. Další tři skupiny se mezitím seznámily s městem a jeho nejkrásnějšími vyhlídkami. Všichni účastníci se opět setkali v podvečer pod Svatoborem na závěrečné pohoštění a rozloučení.⁴⁷⁸ Patron výletu starosta Jan Seitz záhy obdržel několik dopisů děkujících za nádherně zorganizovaný zážitek. „*Po skvělém, v každém ohledu dokonalém zájezdu ... dovoluujeme si vzdáti vřelé díky ... a prosíme, aby všem váženým členům [KČST, kteří s organizací pomáhali] byl tlumočen. Prosíme též, aby i veleváženým majitelům restaurantů ... bylo vyřízeno naše uznání,*“ psal ředitel státních drah dr. Jaroš a zároveň sděloval, že do dalších let plánuje podobné zájezdní vlaky, které by rád vypravil nejen v létě, ale i v zimě.⁴⁷⁹ Měla být zorganizována také výprava opačným směrem; Sušičtí se měli vydat do Prahy, kde by pro ně byla připravena exkurze po památkách, zároveň měli dostat rozchod na nákupy. Zhruba ve stejnou dobu měli Pražané opět přijet na Šumavu, aby si užili zasněžených hor a připraveného sáňkování.⁴⁸⁰

Výlet pro Šumavany na 7. ledna 1928 byl velmi pěkně vymyšlen, kromě již jmenovaného, pro ně měla být zajištěna také svačina a oběd⁴⁸¹ a ve městě měli mít dokonce ještě celý večer až do půlnoci pro návštěvu kulturních akcí jako divadelních představení, koncertů nebo zábavného večera krajanského spolku. Zajímavé je, že se kalkulovalo s tím, že se organizované výpravy za poznáním matičky Prahy zúčastní také šumavští Němci, neboť se počítalo také se zábavním programem v němčině. To je poněkud překvapivé, když uvážíme, že Sušické listy i mnohé spolky si málokdy nechaly

⁴⁷⁷ *K zájezdu pražských hostí do Sušice*, Sušické listy 10, 1927, č. 41.

⁴⁷⁸ *Pražští hosté v Sušici*, Sušické listy 10, 1927, č. 38.

⁴⁷⁹ Výňatek z dopisu ředitele státních drah dr. Jaroša starostovi Janu Seitzovi, publikováno v: *K zájezdu pražských hostí do Sušice*, Sušické listy 10, 1927, č. 41.

⁴⁸⁰ *Výletní vlak*, Sušické listy 10, 1927, č. 46.

⁴⁸¹ *Ředitelství státních drah Praha-Jih*, Sušické listy 10, 1927, č. 47.

utéct možnost rýpnout si do Němců nebo poučovat české turisty, aby v žádném případě nevyházeli vstříc žádnému šumavskému Němci tím, že by se s ním snad pokoušeli mluvit jeho jazykem.

Příležitosti setkat se se sušickými se chopil pražský krajanský *Spolek rodáků a přátel města Sušice*, který právě na 7. ledna přichystal výjimečný večerní program tentokrát ne na svém tradičním místě – U Zlaté Husy – ale v Tyršově domě poblíž mostu Legií. Tradičně vyhrával *Original Jazz-orchestr*⁴⁸² z vinárny *Mascotte*. Přizváni byli také členové ústředního výboru NJP nebo pražský primátor dr. Baxa.⁴⁸³

Termín zájezdu ze Šumavy do Prahy se několikrát odsouval a nakonec k výletu takového rozsahu nejspíše vůbec nedošlo.⁴⁸⁴ I na tomto neuskutečněném výletu je však jasně vidět, kdo se v takových podnicích angažoval; přihlášky na zájezd se buď mohly logicky podávat na nádraží, anebo na náměstí u knihkupce Joži Pospíchala, tak jako při řadě jiných organizovaných aktivit. Joža nejen že přijímal přihlášky, ale ochotně též poskytoval množství cenných rad a informací, například o divadelních představeních, které měly probíhat v den zájezdu.⁴⁸⁵

5.2 Státní linkové autobusy

Významného zastánce měla Šumava v poslanci za Národní demokracii dr. Františku Lukavském. Lukavský ochotně naslouchal požadavkům obyvatel Šumavy a dělal vše pro to, aby je tlumočil na příslušných místech. Snažil se pomáhat také se zavedením nové šumavské železniční větve a zřízením hydroelektrárny. Na jeho opakované dotazy, zda už bude brzy možné s projekty začít, dostal konečně v polovině roku 1929 odpověď, že nověji navrhované trasy železnice přes české obce by byly neúměrně technicky náročné, navíc u případné dráhy tímto krajem šlo jen těžko předem prokázat její výtěžnost, jak to požadoval zákon z 23. června 1919 čís. 373 Sb. Projekt celkově nebyl doporučen k provedení. „Vzhledem k výše uvedenému, ministerstvo

⁴⁸² Jedním ze stálých členů tohoto hudebního tělesa byl jistý Fetter, zřejmě potomek sušické rodiny Fetterů – Leopold Fetter například patřil okolo roku 1900 mezi první členy Klubu českých turistů v Sušici.

Spolek rodáků a přátel Sušice v Praze, Sušické listy 10, 1927, č. 52; L. Nová, *Činnost Klubu*, členské seznamy.

⁴⁸³ *Spolek rodáků a přátel Sušice v Praze*, Sušické listy 11, 1928, č. 1.

⁴⁸⁴ *Zvláštní vlak ze Sušice – Písku do Prahy*, Sušické listy 11, 1928, č. 2.

⁴⁸⁵ *Zvláštní vlak ze Sušice do Prahy dne 7. ledna 1928*, Sušické listy 10, 1927, č. 51.

doporučuje, aby snahy o realizaci zamýšleného železničního projektu byly odloženy, až by nastala doba hospodářsky i provozově příznivější...“⁴⁸⁶

To se již mnozí dovítí, že ono *odložení snah* mělo zřejmě být trvalejšího rázu. Antonín Friedl na schůzi obecního zastupitelstva 11. listopadu 1929 veřejně prohlásil, že už nevěří, že projekt pootavské železnice bude vůbec kdy uskutečněn. V jeho podání to však nebyl důvod k rezignaci, naopak. Friedl zdůrazňoval, že jestliže už je teď jasné, že nové železnice se Sušicko nedočká, je nejvyšší čas intenzivně se zaměřit na vybudování efektivní sítě autobusových linek a poskytnout prostor rozvoji individuální autodopravy: *„Projekt šumavských železnic jest už snad navždy pohřben a automobilová síť má býti za ně plnou a vděčnou náhradou.“*⁴⁸⁷

Aby mohlo dojít k výraznému zkvalitnění autobusové a případně automobilové dopravy, bylo nutné nejprve se zaměřit na stav ulic ve městě i silnic v celém okrese. V první polovině 20. let byla většina Sušice „na blátě.“ Proto když Jan Seitz krátce po svém zvolení starostou představil svůj úmysl do deseti let vydláždít celé město, mnozí prý reagovali prohlášením, že je to nespílitelný nesmysl. Po pouhých pěti letech byl však tento plán naplněn už zhruba ze dvou třetin a na začátku 30. let bylo vydlážděné prakticky celé centrum města a většina důležitějších silnic rozbíhajících se i do okrajových částí.⁴⁸⁸ Péče musela být věnována i ostatním silnicím okresu, z nichž značná část byla zpočátku spíše cestami, pro jízdu automobilů, natož autobusů, zcela nevhodnými.⁴⁸⁹

Prakticky hned po válce začala všechna tři města politického okresu usilovat o zásadní zlepšení silniční sítě, k čemuž zpravidla žádala o státní subvence. Kašperské Hory nejprve žádaly velkou opravu silnice na Vimperk a zavedení poštovního autobusu. *„Již tu ale konstatoval zemský správní výbor výslovně, že stav silnice pro trať automobilní navržené vyžaduje řádné zlepšení spodku přeložením a zlepšením štětu...“*⁴⁹⁰ Vzápětí bylo požadováno, aby byla opravena hlavní komunikační tepna okresu; silnice, která propojovala Sušici na severovýchodě s Horažďovicemi a na jihu s Kašperskými Horami. Na úsek silnice Kašperské Hory – Sušice se navíc připojuje také cesta z Hartmanic. Zde se výrazně angažovala Národní jednota pošumavská, která

⁴⁸⁶ *Ministerstvo železnic a stavba dráhy Sušice – Kašperské Hory – Vimperk*, Sušické listy 11, 1928, č. 26.

⁴⁸⁷ *Schůze obecního zastupitelstva 11. listopadu 1929* – příspěvek Antonína Friedla, Sušické listy 12, 1929, č. 46.

⁴⁸⁸ *Pěkný vzhled ulic našeho města*, Sušické listy 14, 1931, č. 36.

⁴⁸⁹ *Pro záchranu Šumavy*, Sušické listy 2, 1919, č. 38, s. 1.

⁴⁹⁰ *Státní autoposta Kašperské Hory – Vimperk*, Sušické listy, 4, 1922, č. 45.

označovala tuto cestu za hospodářsky strategickou, neboť právě tudy proudila do vnitrozemí a k sušickému vlakovému nádraží veškerá hospodářská produkce značné části Šumavy, a upozorňovala, že rozhodně nestačí silnice jen zválcovat. Válcování silnic okolo Sušice probíhalo zdánlivě nepřetržitě, výsledky však nebyly valné a ani moc dlouho nevydržely.⁴⁹¹ Národní jednota požadovala značné rozšíření silnice⁴⁹² neboť širší její jízdní dráhy sotva stačila na pohodlnou jízdu jednoho vozu a málokde umožňovala bezpečné vyhýbání protijedoucích vozidel, ať už motorových, nebo tažených zvířaty.⁴⁹³

Konečně 27. října 1922 byla po prakticky čtyřletém úsilí místních Čechů i Němců zavedena *státní autopošta Kašperské Hory – Vimperk*. Hlavní zásluha je zde přiznávána převážně německým Kašperským Horám. Spojení údajně vzbudilo velké nadšení a okamžitě začala být hojně využívána, ovšem autor podotýká, že by bylo vhodné spoj protáhnout až do Sušice ať už přes Nezdice nebo přes údolí Otavy, to vše ale záviselo na provedení nákladné rekonstrukce cest.⁴⁹⁴ Provozování spoje bylo však neudržitelné přes zimu kvůli velkému množství sněhu.⁴⁹⁵ Tehdejší předseda sušického KČST Ladislav Švejcar začal záhy přemýšlet, že by bylo možné zavést více autobusů, které by sloužily především jako turistické a tudíž by nevadilo, pokud by byly na zimu pravidelně pozastavovány.⁴⁹⁶

Jako první linka ze Sušice bylo na podzim 1923 zkušebně zavedeno spojení Sušice Kašperské Hory „zadní cestou“⁴⁹⁷ přes Nezdice.⁴⁹⁸ Pravidelně linka jezdila od následujícího roku 1924. Bohužel tento spoj si pravděpodobně nezískal kýženou oblibu, neboť překonat vzdálenost 24 km⁴⁹⁹ trvalo 2 hodiny,⁵⁰⁰ autobus prý odjížděl v nevhodný

⁴⁹¹ např. *Válcování silnice*, Sušické listy 7, 1924, č. 10; *Válcování silnice*, Sušické listy 7, 1924, č. 16; *Válcování silnice*, Sušické listy 8, 1925, č. 16.

⁴⁹² Uvést silnici Sušice – Kašperské Hory do přijatelného stavu muselo být nesmírně obtížné. V době psaní této práce – přesně o sto let později – probíhala mnoho měsíců velká rekonstrukce jmenované cesty, dnes velmi frekventované silnice II. třídy. Ta se ostře se klikatí mezi vysokými erodujícími skalami na jedné straně a řekou na straně druhé. Silnice byla poměrně úzká a nebezpečná. Ani při dnešních technologiích, mnoha měsících práce čtvrt miliardovém nákladu stále tato silnice není příliš pohodlná ani bezpečná. *Úplná uzavírka silnice Dlouhá Ves – Radešov*, isusice.eu [online zdroj], dostupné na <http://www.isusice.eu/index.php/susice/102-zpravy/15691-uplna-uzavirka-dlouha-ves-radesov-bude-prodlouzena>, [7. 7. 2020].

⁴⁹³ *Pro záchranu Šumavy*, Sušické listy 2, 1919, č. 38, s. 1.

⁴⁹⁴ *Státní autopošta Kašperské Hory – Vimperk*, Sušické listy, 4, 1922, č. 45.

⁴⁹⁵ *Autobusové spojení z Kašp. Hor přerušeno*, Sušické listy 4, 1922, č. 49.

⁴⁹⁶ Ladislav Švejcar, *Autobusové spojení na Šumavě*, Sušické listy 6, 1923, č. 2.

⁴⁹⁷ Hlavní silnice na Kašperské Hory dnes vede “spodem” podél Otavy a pak do prudkého kopce od Radešova do Kašperských Hor.

⁴⁹⁸ *Autolinka Sušice – Nezdice – Kašperské Hory*, Sušické listy 6, 1923, č. 48; *Sazebník*, Sušické listy 6, 1923, č. 49.

⁴⁹⁹ Měřeno v aplikaci Mapy.cz, dostupné na:

<https://mapy.cz/zakladni?x=13.5969000&y=49.2229000&z=11>

čas a jízdné bylo poměrně drahé.⁵⁰¹ Místním se tak používání spoje příliš nevyplatilo⁵⁰² a čeští turisté měli častěji namířeno do jiných partií Šumavy, než do Kašperských Hor. Následně byl zaveden také autobus už stejnou trasu, jako dnes – podél řeky, přes Dlouhou Ves.⁵⁰³ V souvislosti s kašperskohorským spojem se dlouhodobě řešilo především to, aby existovaly efektivní přípoje na vlaky do velkých měst. Kolem roku 1930 se například usilovalo, aby z Kašperských Hor do Sušice a zpět jel autobus kolem osmé hodiny večerní, který by umožnil odjet večerním vlakem (např. na Plzeň) nebo se naopak dostat od podvečerního vlaku domů.⁵⁰⁴ Není divu, že byl problém takový spoj zavést⁵⁰⁵ nebýt soukromého autobusu Kašperských Hor, nefungoval by tento spoj až do reorganizace šumavských linek na jaře roku 2020.⁵⁰⁶

S mnohem větším úspěchem se hned po svém zavedení setkala spojení do Čeňkovy Pily, výchozího bodu, na vycházku Povydřím i na větší túru do Modravy a dále k hraničním horám. Linka na Čeňkovu Pilu byla poprvé spuštěna na začátku léta 1925, potom, co v podstatě kvůli ní stavitel Holeček zbudoval v osadě nový most.⁵⁰⁷ Autobus jezdil tam a zpět dvakrát denně.⁵⁰⁸ Také v následujících letech byla linka vždy spuštěna alespoň přes letní turistickou sezonu,⁵⁰⁹ ze dvou jízd denně se linka rozšiřovala na tři⁵¹⁰ a také se posouvala konečná zastávka; poslední ze tří denních spojů na Čeňkovu pilu pokračoval v létě 1928 až do Modravy,⁵¹¹ v pozdějších letech už byl spoj do Modravy standardem.⁵¹² V roce 1928 došlo i k výrazné úpravě jízdného – za účelem podpoření turistiky bylo jízdné na Čeňkovu Pilu zlevněno o 50% na 9 Kč.⁵¹³ Tento krok zřejmě fungoval až *příliš* dobře, neboť následně v novinách vyrojily stížnosti, že na centrální Šumavu a Povydří se téměř nedá dostat, protože to autobusy kapacitně

⁵⁰⁰ Pro srovnání; dnes autobus jezdí silnicí podél Otavy do Kašperských Hor za 30 minut, zde došlo k zásadnímu zrychlení. Naopak doba jízdy vlaků zůstává na lokálních tratích úplně stejná a i cesta do Plzně nebo Českých Budějovic se za 100 let zrychlila maximálně o několik minut. Idos.cz [online zdroj], dostupné na: <https://idos.idnes.cz/vlakyautobusymhdvse/spojeni/>, [7. 7. 2020].

⁵⁰¹ *Pokusná jízda na nově projektované autolince Sušice – Kašperské Hory*, Sušické listy 6, 1923, č. 22.

⁵⁰² *Autobusová doprava a její nevýhody*, Sušické listy 7, 1924, č. 42.

⁵⁰³ *Nová úprava státní autodopravy na Sušicku*, Sušické listy 11, 1928, č. 24; *Druhá autobusová linka do K. Hor*, Sušické listy 11, 1928, č. 38.

⁵⁰⁴ *Nedostatečné autobusové spojení*, Sušické listy 12, 1929, č. 50.

⁵⁰⁵ *Potřeba dalšího autospoje*, Sušické listy 13, 1930, č. 29.

⁵⁰⁶ Idos.cz [online zdroj], dostupné na: <https://idos.idnes.cz/vlakyautobusymhdvse/spojeni/>, [25. 6. 2020].

⁵⁰⁷ *Přestavba mostu u Čeňkovy Pily*, Sušické listy 8, 1925, č. 30.

⁵⁰⁸ *Jízdní řád*, Sušické listy 8, 1925, č. 15; *Automobilové spojení Sušice – Čeňkova Pila*, Sušické listy 8, 1925, č. 25, 26.

⁵⁰⁹ např. *Poštovní autodoprava na Čeňkovu Pilu*, Sušické listy 9, 1926, č. 38; *Od 1. června*, Sušické listy 13, 1930, č. 21.

⁵¹⁰ *Automobilová doprava na Čeňkovu pilu*, Sušické listy 8, 1925, č. 51.

⁵¹¹ *Šumavské turistické novinky*, Sušické listy 11, 1928, č. 20.

⁵¹² *Autobusové spojení do Modravy*, Sušické listy 16, 1933, č. 15.

⁵¹³ *Šumavské turistické novinky*, Sušické listy 11, 1928, č. 20.

nezvládají, často že se do vozu nevejdou už ani lidé na nádraží, kteří právě přijeli navazujícím vlakem, natož pak další, kteří chtějí přistoupit na druhé hlavní sušické zastávce v centru města.⁵¹⁴ Záslouhou KČST byla na Čeňkově Pile zřízena garáž, která umožňovala efektivnější fungování turistické linky a vhodnější časové rozložení spojů.⁵¹⁵

Dalším přáním bylo zavést linku na Srní a Prášily, kde se po roce 1928 nacházela druhá chata sušického KČST, nebo vhodným způsobem opět prodloužit stávající linku Sušice – Čeňkova Pila – Modrava. Zdálo se, že tento spoj by mohl mít slušnou rentabilitu, jeho realizaci však zabránila sama Šumava svými sráznými kopci; dopravní komise totiž shledala, že autobus by se úzkou silničkou a ostrými serpentýnami na Srní nebyl schopen dostat.⁵¹⁶ Dnes se na Modravu typicky jezdí právě nejkratší cestou přes Srní těmito serpentýnami. Autobus tedy tehdy musel jezdit na Modravu velkou oklikou, aby se vyhnul nejprudšímu stoupání (čímž také minul obec Srní), zřejmě přes Svojše a Horskou Kvildu.⁵¹⁷ Místo toho byl do Prášil v roce 1930 zaveden spoj z Železné Rudy.⁵¹⁸

V druhé polovině 20. let se za podpory Národohospodářského sboru jihočeského také usilovalo o autobus ze Sušice přes Petrovice do Hartmanic a v sezóně až do Prášil a Železné Rudy.⁵¹⁹ Kvůli tomuto spoji se měla také v Hartmanicích stavět garáž pro autobus, zdálo se však, že Hartmaničtí o to ani příliš nestáli a až po zdlouhavém přesvědčování o důležitosti garáže a prospěšnosti nového spoje se chvíli zdálo, že budou ochotni poskytnout pro garáž pozemek.⁵²⁰ Pro trvalou nemožnost rozumné domluvy byly garáže pro tuto linku nakonec zřízeny na Prášilech při turistické chatě.⁵²¹ Linka Sušice – Prášily přes Hartmanice byla spuštěna v květu 1928⁵²² a jela dvakrát denně.⁵²³ Hned od prvních dní jezdilo autobusy mnoho lidí, někdy byly autobusy přeplněné. To nadchlo Václava Vavrýna, který prorokoval, že tato linka bude mít vyšší

⁵¹⁴ *Přeplněné autobusy na Sušicku*, Sušické listy 11, 1928, č. 32.

⁵¹⁵ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K3, složka Přístavby – Opravy – Úpravy. Příjezdní cesty. Koupaliště. CH PR, desky Přístavby. Opravy. Úpravy. Změny stavební. Přístupy, dopis ÚV KČST v Praze KČST v Sušici, Antonínu Friedlovi, 6. listopadu 1930.

⁵¹⁶ *Další spoje autobusové a rozšíření trati spojů nyníjších*, Sušické listy 12, 1929, č. 31.

⁵¹⁷ Informovaný odhad na základě znalosti místních poměrů a porovnání mapy (Mapy.cz) a dnešních jízdních řádů (Idos.cz).

⁵¹⁸ *Autobusové spojení Železná Ruda – Prášily*, Sušické listy 13, 1930, č. 28.

⁵¹⁹ *K dalšímu automobilovému spojení se Šumavou*, Sušické listy 9, 1926, č. 39.

⁵²⁰ *Šumavské turistické novinky*, Sušické listy 11, 1928, č. 20; *Spoj Sušice – Prášily*, Sušické listy 11, 1928, č. 22.

⁵²¹ *Jednatelská zpráva odboru KČST v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 15.

⁵²² *Autobusový spoj Sušice – Prášily*, Sušické listy 11, 1928, č. 14.

⁵²³ *Státní autodoprava Sušice – Hartmanice – Prášily*, Sušické listy 11, 1928, č. 27.

výnosnost, než autobus na Kašperské Hory a dokonce i snad na Čeňkovu Pílu.⁵²⁴ Tento autobus si vysloužil i velkou oblibu místních, neboť ušetřil dětem dlouhou pěší túru do školy a jejich matkám mnoho starostí. Velkým zklamáním proto bylo, když byl i tento autobus stahován přes zimu, kdy by jej místní děti a jejich maminky právě nejvíce potřebovaly.⁵²⁵

Ve třicátých letech vedla ze Sušice ještě jedna linka – do Velhartic přes Cihelnu, Zahálku, Nemilkov, a další vsi. Tento autobus však zůstával dost nevyužitý, neboť Velhartice se tradičně orientovaly spíše na Klatovy. Obecně se dá říci, že přes letní sezonu byla autobusová síť na Sušicku na svou dobu velmi dobrá a vykazovala mnoho podobností s dnešní situací, avšak stav spojů během zbytku roku byl dosti nevyhovující.⁵²⁶

5.3 Ohlas automobilismu

5.3.1 Motorizace

Tato podkapitola si neklade za cíl vyjmenovat všechny nehody na Sušicku; to bude tématem samostatné popularizační studie. Úkolem této části textu však je ilustrovat těžké počátky automobilismu na Šumavě s uvedením několika typů nehod, které byly buď poměrně typické, nebo se týkaly přímo turistiky například tím, že účastníkem incidentu byl autobus nebo význačný letní host.

Počet motorizovaných dopravních prostředků na Sušicku se v meziválečném období prudce zvyšoval. První dostupný údaj o počtu vozidel pochází z roku 1927; tehdy bylo v politickém okrese Sušice registrováno 40 motorových vozidel.⁵²⁷ V roce 1930 už to bylo 123 motorizovaných vozidel – 48 osobních aut, 7 autobusů, 23 nákladních aut, 2 dodávkové vozy a 43 motocyklů. Zajímavé bylo také jejich rozložení v poměru k počtu obyvatel jednotlivých částí politického okresu Sušice. Zdaleka nejvyšší hustota motorových vozidel vycházela na sušickou část – zde připadalo jedno vozidlo na 326 obyvatel, pro kašperskohorskou část to bylo jedno vozidlo na 512 obyvatel a zdaleka nejmenší hustota vozidel vycházela na hartmanickou část – téměř 1000 obyvatel na jedno vozidlo.⁵²⁸ Ke konci roku 1930 už mělo být vozidel na Sušicku

⁵²⁴ Václav Vavrýn, *Autobusové spojení Sušice – Prášíly*, Sušické listy 11, 1928, č. 28.

⁵²⁵ *Nedostatky poštovních autobusů*, Sušické listy 14, 1931, č. 12.

⁵²⁶ např. *Pro lepší dopravní plán střední Šumavy*, Sušické listy 18, 1935, č. 42.

⁵²⁷ *Automobily*, Sušické listy 10, 1927, č. 34.

⁵²⁸ *Motorová vozidla v okrese Sušickém*, Sušické listy 13, 1930, č. 21.

150⁵²⁹ a jen o dva roky později, v roce 1933, opět téměř dvojnásobek – 260, z toho 111 osobních automobilů, 8 autobusů, 56 nákladních vozů, 79 motocyklů (často s *lodičkou* nebo vozíkem) a 6 *jiných*.⁵³⁰

Je velmi dobře vidět, že v počátcích autodopravy na Sušicku si nikdo nebyl jistý, jak se vlastně na silnici chovat. Na to, kolik se na Sušicku pohybovalo aut, a s přihlédnutím k tomu, že povolená rychlost ve městě byla jen 6 km/h,⁵³¹ později 15 km/h,⁵³² překvapivě často docházelo ke střetům vozidel.

Pro místní noviny byly nehody motorových vozidel velkou senzací a něčím dosud neznámým, co často nebyli autoři článků schopni popsat, aniž by celé neobratné líčení neznělo bizarně. Kuriózně je pojednáváno například o nehodě, do níž se ne úplně vlastní vinou zapletl stavitel Holeček; „*pozoroval...*, že *proti němu jede po téže straně záhybu silnice motocyklista ohromnou rychlostí*.“ Už volba sousloví *ohromná rychlost* působí zvláště, neboť Holeček motocyklistu prý už několik okamžiků pozoroval a snažil se ho zpomalit různými signály. Aby se vyhnul střetu, Holeček záměrně uhnul ze silnice, nicméně druhý motocyklista dokázal Holečkovu vozidlo zapíchnuté v mělké strouze mimo cestu nabourat i tak. Motocyklista, který střet způsobil, si přivodil „*smrtelné zranění*“, nicméně na závěr článku se čtenář dovídá, že smrtelně raněnému už se „*daří lépe*,“ a je pravděpodobné, že bude úplně vyléčen.⁵³³

Jen pár týdnů po Holečkově nehodě utrpěl zlomeninu ruky stavitel Grabinger, když řidič jeho auta při pokusu rychle zastavit před strženým mostem auto převrátil.⁵³⁴ Sušičtí stavitelé jako by nehody přitahovali. To lze však naprosto racionálně vysvětlit; byli jedni z prvních, kdo si v Sušici pořídil automobil, stejně tak jako další moderní vymoženost – telefon,⁵³⁵ a pravděpodobnost, že se budou nějaké nehodě přítomni právě oni, byla vysoká především proto, že jejich profese, oproti naprosté většině ostatních lidí regionu, vyžadovala velice časté přesuny automobilem a to i na větší vzdálenosti.

Je pochopitelné, že v autodopravě mohl jen těžko být nějaký pořádek, když ani strážníci nevěděli, jak správně postupovat. Pár dní po Grabingerově nehodě mohlo dojít k dalšímu neštěstí, když se v Sušici málem nevyhnul automobil s autobusem, neboť oba

⁵²⁹ *Počet motorových vozidel na Sušicku podle stavu z února, 1930*, Sušické listy 14, 1931, č. 12.

⁵³⁰ *Počet motorových vozidel v politickém okrese sušickém*, Sušické listy 16, 1933, č. 41.

⁵³¹ *Automobily*, Sušické listy 9, 1926, č. 3.

⁵³² *To by mělo přestat*, Sušické listy 13, 1930, č. 35.

⁵³³ *Osudná srážka motorových vozidel*, Sušické listy 9, 1926, č. 21.

⁵³⁴ *Automobilové neštěstí*, Sušické listy 9, 1926, č. 28.

⁵³⁵ *Seznam telefonních účastníků v Sušici*, in: Spořitelna města Sušice, 48. účetní zpráva za rok 1933, Sušice 1934, s. 42-44;

jeli po stejné straně silnice. „K příhodě té přihlížel strážník a jsa požádán o zakročení odvětil, že policie nemá naprosto zájmu na tom, kdo jak jezdí, o tom že nemá přepisů.⁵³⁶

Červen 1928 byl na nehody velice úrodný, jedné se účastnil i ministr Nosek, když se 1. června 1928 vracel z Klatov ze slavnosti otevření nového krajského soudu a šofér jej vezl do Volšov za chotí. Na tomto příkladu je vidět, že veřejnost na Sušicku nebyla na auta vůbec zvyklá a nevěděla, jak se v jejich blízkosti chovat. Když auto projíždělo okolo hloučku osob vracejících se z pohřbu, starší žena, která vedla za ruku dítě, chtěla v poslední chvíli přeběhnout na druhou stranu silnice, aby se na ní od auta neprášilo. I s dítětem však skočila přímo pod vůz.⁵³⁷ K velmi podobné nehodě došlo o rok později jen pár kilometrů od tohoto místa.⁵³⁸ Dalo by se očekávat, že mladí lidé si na novoty automobilismu zvyknou snáze, kupodivu v novinách se objevilo i mnoho zpráv o mladých lidech zraněných příčiněním automobilu. Jejich zranění však měla jinou příčinu než u starších; není zde jediná zpráva o někom mladém, kdo by z leknutí *omylem* skočil pod auto. Naopak, mladí na auta skákali *záměrně*, buď aby se popovezli, nebo z „frajeřiny.“ Několik takových případů skončilo bohužel i smrtí.⁵³⁹

Na to, že ne všichni lidé vědí, jak na auto reagovat, upozorňovaly automobilisty i Sušické listy: „Více pozornosti musí věnovati automobilisté na našem náměstí, zvláště ve dnech, kdy vesničané přicházejí do města, neboť tito nejsou na auta zvyklí a často se pak stane úraz.“⁵⁴⁰ Zvláště po roce 1930, když už se provoz začal značně zahušťovat, docházelo k mnoha vyloženě hloupým střetům s chodci.⁵⁴¹

Počátkem 30. let už Sušicí denně projíždělo až překvapivě velké množství aut. V srpnu 1931 bylo provedeno šetření, při němž se počítalo, kolik dopravních prostředků projede Sušicí během jednoho dne od 5:00 ráno do půlnoci. V neděli 2. srpna byl zaznamenán průjezd 445 vozidel, z toho asi jen 60 nebylo motorizovaných. V pondělí 3. srpna počet ještě výrazně stoupl, vozů bylo dokonce 671, z nichž bylo cca 230 nemotorizovaných, a 281 vozů tvořila osobních auta.⁵⁴² Zde si mimo jiné lze všimnout, že majitelé povozů tažených zvířaty je většinou používali k práci, a tudíž drželi nedělní klid. Naopak provozovatelé motorizovaných dopravních prostředků v neděli zřejmě vyjížděli na výlety. Počet motorizovaných vozidel neděli a v pondělí se zdaleka tolik

⁵³⁶ *K uvážení příslušným činitelům*, Sušické listy 9, 1926, č. 28.

⁵³⁷ *Automobilová nehoda ministra dra. Noska*, Sušické listy 11, 1928, č. 24.

⁵³⁸ *Automobilní nehoda*, Sušické listy 12, 1929, č. 18.

⁵³⁹ *Smrtelný pád pod nákladní auto*, Sušické listy 15, 1932, č. 50.

⁵⁴⁰ *Více pozornosti*, Sušické listy 13, 1930, č. 28

⁵⁴¹ *Neopatrní chodci*, Sušické listy 16, 1933, č. 33; *Neopatrnost zavinila smrt*, Sušické listy 18, 1935, č. 32.

⁵⁴² *Sčítací akce průjezdu vozidel*, Sušické listy 14, 1931, č. 33.

nelišil – 385 v neděli, 441 v pondělí (nárůst o 14,5%), kdežto počet zvířecích povozů se zvedl o 280% – z 60 na 230.⁵⁴³

Drobné nehody byly už za první republiky, když ne každodenní, tak každotýdenní záležitostí. Zde si lze všimnout, že nešvary řidičů před devadesáti lety se, kromě několika až groteskních případů, příliš neliší od dnešního stavu. Poměrně častým problémem bylo dávání přednosti při vyjíždění z menší cesty na hlavní,⁵⁴⁴ odbočování vpravo (které bylo díky jízdě po levé straně ekvivalentem dnešního problematického odbočování vlevo) v kombinaci s absencí vhodné signalizace.⁵⁴⁵ Často byl z podílu na neštěstí podezříván také alkohol. Nutno říci, že Sušické listy dvakrát neváhaly takový incident pořádně „rozmáznout:“ Auto spadlo u Kotrchova mlýna z několikametrové straně do Otavy a převrátilo se na střechnu. Údajně auto selhalo řízení, ale Sušické listy trefně poznamenávají, že si to nemyslí, neboť řidič přišel rovnou z hospody.⁵⁴⁶ K daleko horší tragédii došlo v září 1932 vlivem alkoholu a mladické impulzivnosti nedaleko Dlouhé Vsi. Řidič bez zjevné příčiny neovládl vůz a auto spadlo do příkopu a několikrát se převrátilo. Řidič se dostal z vozu jako první a patrně proto, že se domníval, že právě zabil několik lidí, vrazil si přímo do srdce nůž.⁵⁴⁷

Velmi odsouzeníhodným zvykem nejen šoférů, ale i cyklistů, bylo od nehody ujet. A to nejen v poměrně banálních případech, jako když došlo k poškození hydrantu,⁵⁴⁸ ale i v případech, kdy došlo k zranění člověka, či dokonce dítěte, a byla nutná okamžitá pomoc.⁵⁴⁹

5.3.2 Předpisy

S přibývajícím dopravou bylo stále jasnější, že bude nutné vymezit jasná pravidla silničního provozu. Za to se přimlouvaly Sušické listy, které často na konci článku o nějakém incidentu důrazně žádaly, aby s tím příslušné orgány něco udělaly. Také sušický Autoklub vznášel připomínky i sám nabízel řidičům přednášky o vhodném chování na silnici.

Mezi první předpisy regulující jízdu po městě patřilo například vymezení jízdní dráhy a požadavek nejezdit moc po kraji, neohrožovat chodce, nevyvracet patníky,

⁵⁴³ *Sčítací akce průjezdu vozidel*, Sušické listy 14, 1931, č. 33.

⁵⁴⁴ *Varietní kousek na silnici*, Sušické listy 20, 1937, č. 28.

⁵⁴⁵ *Spadl z motocyklu a zabil se*, Sušické listy 18, 1935, č. 39.

⁵⁴⁶ *Auto v Otavě*, Sušické listy 13, 1930, č. 37.

⁵⁴⁷ *Havaroval s plně obsazeným autem a pak se probodl*, Sušické listy 15, 1932, č. 41.

⁵⁴⁸ *Poškodil hydrant a ujel*, Sušické listy 13, 1930, č. 48.

⁵⁴⁹ *Nesvědomitý automobilista*, Sušické listy 13, 1930, č. 44; *Surovost*, Sušické listy 14, 1931, č. 20; *Přísně trestat*, Sušické listy 15, 1932, č. 41.

nevozit nebezpečně přetížené přívěsy, nevodit dobytek po chodníku,⁵⁵⁰ v noci či brzy ráno zbytečně hlasitě nespouštět motory, (ti, kteří „*přílišným vytáčením plynové páky způsobují ohlušující výbuchy,*“ měli být pokutováni)⁵⁵¹ atd. Tato pravidla se však zpočátku nesetkala s úspěchem, neboť nebyl nikdo, kdo by na jejich dodržování dohlédl, tudíž ani nikdo kdo by se jimi obtěžoval.⁵⁵²

Zavděčit se veřejnosti nebylo vždy jednoduché. Objevilo se několik stesků, že nikdo nekontroluje dodržování přiměřené rychlosti ve městě. Koncem 20. let byla tedy pověřena městská stráž, aby intenzivně stíhala ty, kteří překračovali povolenou rychlost 15 km/h, v létě 1930 však prý byla rychlost podle redaktora Sušických listů zase kontrolována až nepřiměřeně přísně, na což dopláceli především motoristé přijíždějící na výlet. O Sušici se údajně začínalo „*v kruzích autoturistických mluvit jako o automobilové pasti, kde automobilista bývá pokutován pro rychlou jízdu, jíž se dopustil, že jel rychlostí kolem 20 až 30km/h.*“ Redaktor dokonce osočoval jednoho „*strážce rychlosti*“ z toho, že mu vůbec nešlo o pořádek a bezpečnost, ale o to, aby pokutováním co největšího množství motoristů mohl vykázat činnost, a varoval, že takové chování může Sušici připravit o mnoho návštěvníků.⁵⁵³

Nové silniční pokyny se týkaly také chodců. Kritickým místem Sušice byl most přes Otavu poblíž náměstí. Sušice měla přes řeku Otavu několik lávek a mostků, tento jediný byl však použitelný pro dopravu. I tak byl dost nevhodný; původně čtyř obloukový kamenný most z doby okolo roku 1660 v polovině 18. století připravila o dva oblouky povodeň.⁵⁵⁴ Chybějící část kamenného mostu byla po desetiletí nahrazována dřevěnými lávkami⁵⁵⁵ a teprve v roce 1882 alespoň kovovou konstrukcí. O náhradu úzkého raně barokního mostu s kapličkou se usilovalo od 30. let, k uskutečnění došlo až v roce 1959.⁵⁵⁶ Už od počátků automobilismu na Sušicku tu byl poměrně velký provoz – projížděli tudy jak sušičtí podnikatelé, tak mnoho turistů. Stejně jako dnes to byl hlavní tah na Šumavu z celých západních a vlastně i středních Čech. Zároveň byl na úzkých chodničkách po obou stranách mostu také silný pěší provoz. Sušické listy komentovaly situaci slovy, že je takřka zázrakem, že se zde ještě nepřišlo žádné

⁵⁵⁰ *Opětná stížnost*, Sušické listy 6, 1923, č. 45.

⁵⁵¹ *Cyklisté a motocyklisté dodržujte silniční řád!* Sušické listy 12, 1929, č. 32.

⁵⁵² *O čem se v Sušici mluví*, Sušické listy 11, 1928, č. 2.

⁵⁵³ *To by mělo přestat!* Sušické listy 13, 1930, č. 35.

⁵⁵⁴ Kajetán Turek, *Kamenný a železný most přes Otavu*, in: Společnost města Sušice, 54. účetní zpráva za rok 1939, Sušice 1935, s. 34-36.

⁵⁵⁵ Což se v roce 1859 stalo osudným desítkám lidí, když se konstrukce zřítila do Otavy pod velikonočním procesím. J. Lhoták – J. Pachner – V. Razím, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, s. 554.

⁵⁵⁶ Tamtéž, s. 554-555.

neštěstí. Poměrně dobře proto bylo přijato nařízení, aby v zájmu větší bezpečnosti a plynulosti provozu pěší chodili jen po jedné vyhrazené straně.⁵⁵⁷

Od podzimu 1933 byly ve městě také intenzivně přidávány *cedule pro parkování motorových vozidel* a ukazatele směru jízdy.⁵⁵⁸ Tehdy byla také zvýšena povolená rychlost v obci na 35 km⁵⁵⁹ nebo vydány pokyny o používání světel.⁵⁶⁰

V polovině 30. let se zřejmě dopravní situace v Sušici už výrazně zlepšila, neboť cizí automobilisté oceňovali pohodlný průjezd městem a chválili příkladné značení.⁵⁶¹

5.3.3 Přehnaná reakce tisku a vybrané absurdity

Pro barvitě dokreslení stavu dopravy na Sušicku je nutné ještě jednou zmínit roli Sušických listů v utváření veřejného názoru na automobily. Na jednu stranu noviny informují o děsivých neštěstích a důrazně žádají autority o tvrdé zakročení proti nebezpečným nešvarům. Na straně druhé, tragédie byly vždy skvělou látkou pro úspěšný článek. Proto nehody automobilů přitahovaly pozornost jak novin, tak místních klevetníků.

Zprávy šířené ústně i písemně byly zřejmě nezdědka zveličované a každé ťuknutí bylo hned prezentováno jako nebezpečný střet. „*Zajímavou přitom budiž zmínka, jak >snadno a rychle< se dělají zprávy. Při otáčení neobsazeného auta sjela přední kola do příkopu, ale auto bylo hned zase usazeno na silnici bez jakékoliv sebemenší příhody. Věrní zpravodajové však rozšířili hned zprávu o neštěstí, potlučení a kdo ví o čem. ... A proč? Jen pro tu zlou povídavost, dnes tak rozšířenou, která za každou cenu chce mít něco nového a to vždy něco většího, než opravdového.*“⁵⁶² Jen o čtyři týdny později se v redakce Sušických listů usvědčila z do očí bijícího pokrytectví, když uveřejnila článek *Auto smrtící*. Tento popisuje neštěstí, které vedlo ke ztrátě dvou životů. Nejednalo se ale o lidské životy; auto zranilo dvě krávy.⁵⁶³ Další hlášení o nehodě, které zní poněkud nadsazeně, bylo publikováno v září 1929. Po pročtení článku hrozivě nadepsaného *Plně obsazené auto se převrátilo*, se mohl čtenář dovtípit, že vůz zřejmě jen sklouzl do příkopu.⁵⁶⁴

⁵⁵⁷ *Velmi správné nařízení*, Sušické listy 15, 1932, č. 7.

⁵⁵⁸ *Pěkná věc*, Sušické listy 16, 1933, č. 45.

⁵⁵⁹ *Dobře, že zmizí*, Sušické listy 16, 1933, č. 1.

⁵⁶⁰ *Motoklub >Šumavan< v Sušici*, Sušické listy 9, 1926, č. 31.

⁵⁶¹ *Cizí automobilisté*, Sušické listy 17, 1934, č. 17.

⁵⁶² *Jak se líbí Sušice a její okolí*, Sušické listy 12, 1929, č. 23.

⁵⁶³ *Auto smrtící*, Sušické listy 12, 1929, č. 26.

⁵⁶⁴ *Plně obsazené auto se převrátilo*, Sušické listy 12, 1929, č. 37.

Třešničkou na dortu za touto částí budiž zpráva o groteskní nehodě státního linkového autobusu citovaná in extenso:

„V neděli o druhé hodině odpoledne srazil se státní autobus a nákladním automobilem, patřícím zasílateli p. Čáchovi v Sušici v Palackého ulici... Když přijížděl státní autobus na zmíněný roh Palackého ulice, vyjel proti němu nákladní automobil, který řídil šofér Emanuel Rend, a jelikož neměl čas žádný z uvedených šoférů vůz ihned zastaviti, narazila obě auta na sebe, takže se značně porouchala. K úrazu však nepřišel nikdo, ani dva cestující, kteří ve státním autobusu seděli, neb tito včas, když zpozorovali nebezpečí, z vozů vyskočili. Státní autobus mohl ještě ... do nádražních garáží dojeti, avšak hůře bylo nákladnímu autu p. Čáchy, toto muselo býti za pomoci obecnstva s místa srážky do garáže dopraveno.“⁵⁶⁵

5.4 Autokary, autoklub, soukromí dopravci

Kromě linkových autobusů bylo ve sledovaném období čím dál běžnější potkávat na Sušicku také nájemní auta soukromých dopravců a speciální výletní autokary, i když to bylo spíše až záležitostí počátku 30. let. Také se v Sušici úctyhodně rozvíjelo to, co by bylo možné nazvat městskou hromadnou dopravou. Pro čtyři hotely v centru města nebyla pravidelná doprava k vlakovému nádraží žádnou novinkou, jen v příhodnou dobu vyměnily tradiční koňské omnibusy za malé autobusy. Další autobus z centra k nádraží byl zřízen Železniční správou, která mohla být na počátku 30. let s jeho obsazeností vskutku spokojena. Kompletní údaje bohužel opět nejsou k dispozici, lze tedy jen uvést příklad, že za listopad 1930 přepravil autobus železniční správy 5280 osob a v prosinci dokonce 6330, tedy v průměru asi 200 osob denně. Při takové obsazenosti neváhala správa vyměnit autobusy za modernější.⁵⁶⁶

Koncem 20. let začal Klub českých turistů v Sušici v čele s oficiálním pořadatelem vycházek Jaroslavem Grundem⁵⁶⁷ organizovat výlety do okolí Sušice pro své členy i pro veřejnost.⁵⁶⁸ Brzy se vycházky ujaly natolik, že byly během letní sezony organizovány každou neděli, veřejnost se o nich dozvěděla z novin, z vývěsky hotelu Fialka a později také u Joži Pospíchala.⁵⁶⁹ Během léta 1931 byla zahájena intenzivnější spolupráce s Poštovní správou a drobné vycházky začaly být nahrazovány celodenními

⁵⁶⁵ *Karambol*, Sušické listy 12, 1929, č. 8.

⁵⁶⁶ *Železniční správa chytá dáti*, Sušické listy 14, 1931, č. 4

⁵⁶⁷ *Autokarové výlety*, Sušické listy 17, 1934, č. 22.

⁵⁶⁸ *Vycházka*, Sušické listy 13, 1930, č. 12.

⁵⁶⁹ *Autokarové výlety*, Sušické listy 17, 1934, č. 22.

túrami do nitra Šumavy a za použití objednaných autobusů, které výletníky přiblížily cíli výletu.⁵⁷⁰ Při prvních takových „zájezdech“ se výletníci podívali na Železnou Rudu, vrchol Pancíř a Černé a Čertovo jezero,⁵⁷¹ na Modravu, Roklanské jezero a Luzný,⁵⁷² na Březník, prameny Vltavy a Bučinu⁵⁷³ nebo do údolí řeky Křemelné.⁵⁷⁴ Jindy proběhl jakýsi malý poznávací zájezd do okolních měst, jako jsou Klatovy, Švihov nebo Písek, přičemž výlet často spojoval návštěvu nějakého historického objektu poblíž města a kulturní akce ve městě – například cestou ze zámku Chudenice a hradu Švihova mohli výletníci navštívit v Klatovech výstavu karafiátů nebo katakomby,⁵⁷⁵ následujícího roku se například jelo do Hořic na produkci proslulých pašijových her.⁵⁷⁶ Výjimkou nebyly ani jednodenní zájezdy na akce jiných odborů KČST sousedících se sušickým.⁵⁷⁷ Za sezonu roku 1931 bylo podniknuto takových „zájezdů“ 18, přičemž se při nich nachodilo 321 km a státními poštovními autobusy ujelo 1386 km.⁵⁷⁸

Pravidelné zájezdy poštovním autobusem na Šumavu pořádané ve spolupráci s KČST a propagované v novinách i na městských vývěskách hodnotily na podzim 1932 Sušické listy jako skvělý podnik prospívající oběma stranám – turistům, kteří se levně a rychle dostali do nejvýznačnějších bodů střední Šumavy, i poštovní správě, která měla záruku plné obsazenosti výletních autokarů a tudíž slušného výdělku. Za léto 1932 skutečně poštovní autokary důkladně projezdily velkou část české Šumavy a bylo vhodné zamyslet se, kam dál nebo jinam se ještě vypravit. Nabízela se bavorská část Šumavy, kde české turisty mohly lákat nejen přírodní krásy, ale také příhraniční města a nedaleké zámky. Toho by se ale býval musel ujmout někdo jiný, než státní pošta – soukromí *autodrožkaři*. Ti sušičtí se tímto směrem podnikání nevydali, neboť neměli zajištěné povolení přejíždět automobilem hranici. První v regionu, kdo mohl a chtěl takovéto cesty za hranice podnikat, byli soukromí autodopravci z Klatov, a autor článku *To jest nutné* doufal, že si brzy i někteří sušičtí dopravci zaplatí *triptik* – ono povolení k přejíždění hranic, a rozšíří nabídky malých zájezdů do Bavorska.⁵⁷⁹ Tímto směrem se nakonec možnosti příliš nerozvíjely.

⁵⁷⁰ *Klub čsl. turistů v Sušici*, Sušické listy 14, 1931, č. 28.

⁵⁷¹ *Odbor klubu čsl. turistů v Sušici*, Sušické listy 14, 1931, č. 30.

⁵⁷² *Klub českoslov. turistů v Sušici*, Sušické listy 14, 1931, č. 32.

⁵⁷³ *Klub turistů*, Sušické listy 14, 1931, č. 35.

⁵⁷⁴ *Klub turistů*, Sušické listy 14, 1931, č. 38.

⁵⁷⁵ *Klub československých turistů v Sušici*, Sušické listy 14, 1931, č. 29.

⁵⁷⁶ *Odbor Klubu čsl. turistů v Sušici*, Sušické listy 16, 1933, č. 34.

⁵⁷⁷ Např. Slavnost otevření chaty ve Volarech (KČST Volary) spojená a menšinou slavností v červenci 1931. *Zájezd ku slavnosti otevření turistické chaty ve Volarech*, Sušické listy 14, 1931, č. 29.

⁵⁷⁸ *Valná hromada odboru Klubu čsl. turistů v Sušici*, Sušické listy 15, 1932, č. 11.

⁵⁷⁹ *To jest nutné*, Sušické listy 15, 1932, č. 40.

I tak se pravidelných výletů vyhlídkovým autokarem zúčastňovalo množství lidí včetně nezanedbatelného počtu letních hostů, a to především ve dnech, kdy v Sušici nebylo dostatečně teplo na koupání.⁵⁸⁰ Účast bývala dokonce tak velká, že výletníci, kteří přišli na autobus, aniž by si předtím u Joži Pospíchala zamluvili místo a zaplatili zálohu, už nemohli být z nedostatku sedadel přibírání.⁵⁸¹ Lidé jezdili opakovaně i na místa, kde už byli. Ukázalo se, že tradice nedělních výletů je životaschopná a stojí za to ji udržovat i do dalších let. Pro velkou oblibu se přidávaly i páteční výlety.⁵⁸² Tyto výlety se pravidelně pořádaly až do konce první republiky,⁵⁸³ přestože v roce 1937 si podnik poněkud pokazil reputaci, když byl Sušici pro tyto účely přidělen nový vůz, který byl ale daleko poruchovější, než ten starý⁵⁸⁴ a nevládal zdolávat strmé šumavské silnice.⁵⁸⁵

Co se týče soukromých dopravců, v Sušici bylo několik takových, kteří tuto živnost provozovali už za monarchie s povozy a koňmi, ti se typicky zaměřovali především na přepravu nákladu a přeprava osob byla až druhotná. Nejznámějším z nich byl zasílatel Antonín Čácha, který byl zřejmě také prvním, kdo své služby inzeroval v Sušických listech.⁵⁸⁶ V první polovině 20. let to byl právě Čácha, kdo často vozil předsednictvo sušického odboru KČST a stavitele Holečka na inspekce do Modravy ke stavbě Klostermannovy chaty⁵⁸⁷ nebo k prašilské chatě. Jindy se tohoto úkolu ujímala Autodoprava Mirvald.⁵⁸⁸ V průběhu 20. let začalo dopravců výrazně přibývat. Nejpozději v roce 1924 se začala prosazovat autodoprava František Vinický, která inzerovala, že „na přání vyučujeme též jízdě automobilem“⁵⁸⁹ Brzy se přidala Autodoprava Schell z Dlouhé Vsi, Autodoprava Hrach vedle hotelu Fialka,⁵⁹⁰ Autodoprava Václav Kohel Žichovice – Kejnice,⁵⁹¹ Osobní autodoprava Josef Vlček,⁵⁹²

⁵⁸⁰ *Zájezdy autokarem ČSD po Šumavě*, Sušické listy 20, 1937, č. 28; Sušické listy 20, 1937, č. 29; Sušické listy 20, 1937, č. 31; *Letos hodně letní hosté*, Sušické listy 20, 1937, č. 30.

⁵⁸¹ *Naši letní hosté*, Sušické listy 15, 1932, č. 32.

⁵⁸² *Autokarové výlety*, Sušické listy 17, 1934, č. 22.

⁵⁸³ *Výlety autokarem (na 15 neb 25 osob) ČSD ze Sušice*, Sušické listy 18, 1935, č. 31; *Další zájezdy autokarem ČSD po Šumavě, ze Sušice*, Sušické listy 18, 1935, č. 34.

⁵⁸⁴ *Sušice propagátorkou turistického ruchu*, Sušické listy 20, 1937, č. 31.

⁵⁸⁵ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K1, složka Rozhledna na Svatoboru 1933 – 1934, opis dopisu Ředitelství státních drah v Plzni Městskému úřadu v Plzni, 3. srpna 1937.

⁵⁸⁶ *Dovozy všeho druhu*, Sušické listy 5, 1922, č. 2.

⁵⁸⁷ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K1, složka Podniky: slavnosti – zábavy – Otevření chaty. CH PR, dopis Antonín Čácha KČST O S, 22. června 1929.

⁵⁸⁸ Tamtéž, složka Počátky projektu. Ch PR, Počátky projekt. Kupní smlouva, Účet za cestu autem do Prašil – Mirvald 22/25. března 1927.

⁵⁸⁹ *Autodoprava*, Sušické listy 8, 1925, č. 1; *Automobily*, Sušické listy 9, 1926, č. 4.

⁵⁹⁰ *Autodopravu ... zařídil Ladislav Hrach*, Sušické listy 10, 1927, č. 50.

⁵⁹¹ *Do Žichovic a okolí*, Sušické listy 11, 1928, č. 1.

⁵⁹² *Osobní autodopravu*, Sušické listy 15, 1932, č. 6.

který v inzerátech nabízel své služby přímo letním hostům a turistům pro pořádání výletů,⁵⁹³ Eman Rendl,⁵⁹⁴ V. Kořenský, Rud. Grabmiller, Jes. Chalupský a další.⁵⁹⁵ Podnikatelé s dopravou nebyli výhradně muži, v roce 1933 získala koncesi například i Marie Ebertová.⁵⁹⁶

Během 20. let vznikl také specializovaný spolek, který sdružoval automobilové nadšence. Ti se nejen bavili na společných setkáních a četných výletech, ale také ovlivňovali zavádění některých lokálních dopravních předpisů, pomáhali zájemcům naučit se řídit nebo pořádali přednášky o nových silničních předpisech, které byly doporučovány k vyslechnutí všem řidičům.⁵⁹⁷ Spoluprací s členy jiných auto- nebo motoklubů, pomáhal Autoklub do Sušice a na Šumavu přivést další návštěvníky.

Potenciální hosty přiváděly na Šumavu například automobilové závody pořádané především plzeňským autoklubem. První velký závod se konal 23. června 1929 v den otevírání Prášílské chaty. Závod měl skoro 270 km, vedl z Plzně přes Horažďovice, Sušici a Kašperské Hory do Modravy, pak zpět do otavského údolí, Annína, přes Hartmanice na Železnou Rudu a Špičák a končil opět v Plzni, kam tentokrát vedl přes Klatovy.⁵⁹⁸ Zajímavé je, že už tehdy se závodu účastnilo nezanedbatelné množství řidiček žen.⁵⁹⁹ Podobné závody se konaly i v následujících letech, a to i za nejhlubší krize v roce 1933.⁶⁰⁰ V roce 1934 se dokonce konal speciální automobilový závod Šumavou výhradně pro ženy.⁶⁰¹ 21. a 22. dubna následujícího roku se Šumavou klikatila také trasa velké motocyklové soutěže Motocyklistické sekce pražského autoklubu, která měla dokonce 936 km.⁶⁰²

Kromě závodů byly pořádány společné autovýlety, ať už za přítomnosti pouze místních členů, kteří si v cílové destinaci obvykle udělali vycházku či rozdělali ohniček a opekli vuřty,⁶⁰³ nebo s přizváním autoklubů z jiných měst, nejčastěji z Plzně nebo

⁵⁹³ *P T obecnstvu, pp. letním hostům, pp. turistům*, Sušické listy 18, 1935, č. 28.

⁵⁹⁴ *Osobní autodopravu*, Sušické listy 15, 1932, č. 29.

⁵⁹⁵ *Ze schůze městské rady*, Sušické listy 16, 1933, č. 15.

⁵⁹⁶ Tamtéž.

⁵⁹⁷ např. *Z autoklubu Sušice*, Sušické listy 14, 1931, č. 41

⁵⁹⁸ *Automobilový závod Šumavou*, Sušické listy 12, 1929, č. 25.

⁵⁹⁹ *Automobilový zájezd Šumavou*, Sušické listy 12, 1929, č. 26.

⁶⁰⁰ *Velká šumavská soutěž*, Sušické listy 16, 1933, č. 13.

⁶⁰¹ *Automobilová soutěž našim krajem*, Sušické listy 17, 1934, č. 14.

⁶⁰² *Pozor na tento závod*, Sušické listy 18, 1935, č. 16.

⁶⁰³ Například dojeli Autem na Špičák a pěšky se pak vydali na Černé jezero nebo přes rozvodí na Svaroh. *Autoklub Sušice*, Sušické listy 17, 1934, č. 38.

Klatov. Pak byl na programu obvykle společný oběd v Sušici a jízda na příklad do Klostermannovy chaty na Modravě.⁶⁰⁴

Závodům i přátelskému setkávání s ostatními autokluby byl vždy právem připisován značný propagační potenciál.

⁶⁰⁴ *Velký zájezd západočeského Auto a moto-klubu*, Sušické listy 11, 1928, č. 18; *Zájezd autoklubu plzeňského a klatovského*, Sušické listy 11, 1928, č. 20.

6. Značení turistických stezek

6.1 Značící a označovaný

Jedním z nejdůležitějších úkolů KČST už od jeho založení v roce 1888 bylo turistům zprostředkovávat pohodlné a bezpečné výlety, což chtěl Klub zajistit úpravou a značkováním stezek. Už za monarchie vznikla slušná síť turistických cest, mnohé z nich se však dočkaly samostatného československého státu v dosti špatném stavu. V prvních poválečných letech byl také problém s nedostatkem barev, jak již bylo naznačeno výše, a činnost odborů se přes všechnu snahu vracela do starých kolejí jen pomalu.

Poněkud paradoxně působí, že Klub českých turistů v Sušici velmi často jednal o práci na turistických stezkách a referoval o ní v novinách, stezek však alespoň v 20. letech příliš nepřibývalo. A kupodivu, málokdy nalezneme zmínku od někoho jiného než samotného Klubu nebo osob jemu blízkých, že by docházelo k zásadnímu zlepšování stezek. Lze nad tím uvažovat tak, že těsně před první světovou válkou se sušický odbor už přiblížil maximální kilometrácii stezek, kterou byl při své velikosti a personálních a technických možnostech schopen udržovat. Základní síť značených stezek byla do velké míry vytvořena ještě za monarchie a velkou námahu stálo je jen udržovat.

Přestože technologie šla kupředu a velká část Sušice *následkem automobilisace* prodávala koně,⁶⁰⁵ v oblasti techniky a technologie značkování se nezměnilo prakticky nic. Značkování stále znamenalo, že se činovník klubu vybavil *pikslou* barvy, sadou štětců a nástrojů na případné ohlazení kůry označovaného stromy a sám nebo v malé skupince se vydal pěšky po stezce přemalovávat rychle blednoucí značky, které obvykle sám natíral i v „předchozím kole“ jen o několik málo let dříve.

Ač se značkování může zdát jako poměrně levná záležitost, (samozřejmě za předpokladu, že značkář je dobrovolník), částka za barvy, štětce nebo dopravu na dané místo a především za zakázkovou výrobu orientačních tabulek, se mohla vyšplhat poměrně vysoko; snadno překračovala 1000 Kč ročně,⁶⁰⁶ navíc peníze vydané na značení byly nenávratnou investicí. Materiál se často neplatil z pokladen místních odborů, ale z ústředí,⁶⁰⁷ které někdy provádělo také distribuci barev regionálním značkářům.⁶⁰⁸

⁶⁰⁵ Antonín Čácha, inzerát, Sušické listy 10, 1927, č. 12.

⁶⁰⁶ *Jednatelská zpráva odboru KČST v Sušice*, Sušické listy 13, 1930, č. 14.

⁶⁰⁷ *Valná hromada klubu Čs turistů v Sušici*, Sušické listy 8, 1924, č. 5.

⁶⁰⁸ J. Pospíchal, *Turista*, s. 80.

Prvorepublikovým značkářem číslo jedna, aneb *Turistou, který se zasloužil* nejen o stezky, ale i mnohé další aktivity klubu, byl především ředitel obecné školy Václav Vavrýn,⁶⁰⁹ který se naplno ujal vedení značkování v roce 1930, kdy vystřídal učitele Josefa Tittla.⁶¹⁰ Současníci vzpomínali, jak se Vavrýn o školních prázdninách často vydával na Šumavu, někdy pouze v „doprovodu“ svých nástrojů, jindy mu pomáhaly jeho dcery,⁶¹¹ jiné školní děti⁶¹² nebo Junáci.⁶¹³ Václav Vavrýn se stal živoucí legendou, velmi dobře jej znaly celé jihozápadní Čechy i Praha. Už za jeho života o něm vznikaly oslavné texty, a to v době, kdy se jako čerstvý penzista angažoval v turistice možná více, než kdy dříve – na konci 30. a na počátku 40. let kdy se z místopředsedy posunul na funkci předsedy odboru KČST, která mu byla nabízena jako nejzasloužilejšímu členovi už v roce 1933 po rezignaci Antonína Friedla, tehdy však nominaci Vavrýn skromně odmítl a byl po mnoho let *pouze* místopředsedou.⁶¹⁴ Jeho odmítnutí mohlo mít také ten důvod, že už byl sbormistrem sušického pěveckého spolku nebo to, že prý neměl rád schůze a politické řeči.⁶¹⁵ Notář Jaroslav Grund, který se právě v roce 1933 stal předsedou po Vavrýnově odmítnutí, mu v roce 1938 ve své studii o turistice na Sušicku věnoval několik pochvalných slov a stručně, ale výstižně zachytil Vavrýnovu práci. Část o něm otevírá otázkou, kdo že to byl, kdo se zasloužil o tak skvělé turistické značení. „... *to byl místopředseda našeho odboru p. Václav Vavrýn, řídící učitel obecné školy chlapecké v Sušici, který nelituje času ani námahy a rok co rok na několik týdnů zmizí o prázdninách ze Sušice a putuje s vozíčkem, pořízem, drátěným kartáčem, žebříčkem, barvami a štětci dál a dál od Sušice, až zapadne do hlubokých šumavských hvozdu, aby konal jednu z nejpotřebnějších, ale také nejnávnějších prací odboru – práci značkáře. Jako jedinečný znatel celé Šumavy jest kromě toho také župním značkovatelem celé turistické župy >Šumavské<, která se prostírá od Českých Velenic až do Domažlic.*“⁶¹⁶

⁶⁰⁹ Tamtéž, 79-82; Emil Kintzl, *Jak jsem ke strejčkovi Vavrýnů přišel*, Sušické noviny, 2010, č. 10.

⁶¹⁰ *Značení turistických cest*, Sušické listy 13, 1930, č. 33.

⁶¹¹ Soukromý archiv Emila Kintzla, Fotografie Václava Vavrýna a jeho dcer při práci na turistickém značení.

⁶¹² *Značení cest také letos*, Sušické listy 11, 1928, č. 37.

⁶¹³ Právě Junák, jako organizace, které nezáleželo jen na sobě, ale také na veřejné prospěchu často v podobě zušlechtění města a jeho okolí, se v letech těsně po válce stával vítaným spojencem především při nízkonákladových opravách a úpravách v bezprostředním okolí Sušice – Lze jmenovat například úpravu schodů na cestě k rozhledně na Svatoboru, provedenou v roce 1920 převážně dobrovolnými silami Junáků nebo právě pomoc se značením.

Každý návštěvník rozhledny na Svatoboru, Sušické listy 3, 1920, č. 17.

⁶¹⁴ *Volby funkcionářů odboru klubu čsl. turistů v Sušici*, Sušické listy 16, 1933, č. 12.

⁶¹⁵ J. Pospíchal, *Turista*, s. 80-81.

⁶¹⁶ J. Grund, *Turistika*, s. 51.

Trasy postupně nabývaly prakticky dnešní podoby, někdy dokonce zaváděly turistu na místa dnes běžné veřejnosti nedostupná kvůli omezení Národního parku Šumava, například k Modrému sloupu, na Luzný nebo do Luzenského údolí z české strany.⁶¹⁷ Za klíčové byly považované díky nové Klostermannové chatě na Modravě v dvacátých letech především trasy ze Sušice do vyšších poloh Šumavy, které procházely právě Modravou nebo se k ní vracely na svém konci. Jako nejnavštěvovanější za rok 1923 prezentoval spolek v novinách tyto dvě trasy: 1) Sušice – *Otygl* (Antýgl) – Modrava – Roklanská hájenka a slatě, 2) Sušice – *Břežník* (Břežník) – Prášilské jezero – *Polední hora* – Modrava⁶¹⁸ (výčet míst zjednodušen). K rozvoji turistického značení přispělo nařízení ministerstva zemědělství o volném přístupu do lesů včetně těch soukromých, kde majitelé doteď turistům nezřídka bránili.⁶¹⁹

V roce 1928 měl KČST Sušice označen 140 km cest, tou dobou měřila celá síť turistických stezek KČST celkově asi 20 000 km.⁶²⁰ Snad byly nějaké starší cesty pozapomenuty, neboť následujícího roku bylo prý označeno už 287 km, ovšem v jednatelské zprávě se nehovoří o žádném zásadním prodlužování stezek, ale je poznamenáno, že byly znovu vyznačené trasy, které vznikly ještě za předsednictví Viktorina Zaithammera,⁶²¹ a ten zemřel už roku 1925. Do roku 1938 se síť značených stezek území sušického odboru údajně rozrostla především zásluhou Vavrýnovou na 618,5 km.⁶²²

K péči o cesty přirozeně patřila úprava vyhlídkových míst. V druhé polovině 20. let se renovace dočkalo oblíbené *Scheinostovo zátiší* ve svahu Svatoboru. Vojtěch Scheinost, zakladatel sušické sirkařské tradice na toto místo k pramínku pitné vody rád chořoval posedět pod malý altánek, ten však po jeho smrti v roce 1894⁶²³ chátral. Jeho obnovu prosadil Antonín Friedl, který přesvědčil firmu SOLO, aby Scheinostovi na památku provedla renovaci místa podle návrhu firmy Freiwald – Böhm. Místo bylo slavnostně odevzdáno veřejnosti 28. srpna 1927. Zpráva o otevření mimo jiné dokumentuje proměnu krajiny a opětovné zalesnění některých ploch. Dnes se místo

⁶¹⁷ J. Pospíchal, *Turista*, s. 79-82.

⁶¹⁸ *Valná hromada klubu Čs turistů v Sušici*, Sušické listy 8, 1924, č. 5.

⁶¹⁹ *Volný přístup do lesů*, Sušické listy 8, 1925, č. 30.

⁶²⁰ *Několik dat z turistiky*, Sušické listy 11, 1928, č. 25.

⁶²¹ *Jednatelská zpráva odboru KČST v Sušice*, Sušické listy 13, 1930, č. 14.

⁶²² J. Grund, *Turistika*, s. 50. Toto číslo může být tak vysoké také z toho důvodu, že mnohé úseky mohly být započítávány nejen jednou, ale hned několikrát, pokud se na nich krylo více tras symbolizovaných několika různými barvami značení.

⁶²³ *Sušické sirkařství*, Muzeum Šumavy Sušice [online zdroj], dostupné na: http://muzeum.sumava.net/?page_id=246, [10. 7. 2020].

ukrývá v lese, tehdy byl výhled úplně jiný: „*Kol dokola se táhne věnec modravých lesů s Sedlem, krásnou vyhlídkou kalovskou a historickým Kašperkem.*“⁶²⁴

Další krásné místo s výhledem vzniklo v roce 1930. Tentokrát spíše zásluhou městské rady, která tehdy budovala vodovodní síť s dostatečným objemem vody pro celé město, včetně všech překotně vznikajících nových částí. Jedna ze zásobních nádrží byla vystavěna *Na Homolce*, jihozápadním cípu svatoborského masivu, ze kterého je dodnes výtečný výhled na Sušici. Důvtipem architektů bylo spojeno užitečné s krásným a dílu byla přidána věž – nevysoká ale velmi pěkná rozhlednička.⁶²⁵

Jestliže bylo zmíněno místo pojmenované po Vojtěchu Scheinostovi, je potřeba také připomenout další místa nebo trasy, které nesou jména významných osobností. *Cesta Klostermannova* pojmenovaná v roce 1930, vedoucí ze Sušice Povydrím na Modravu již byla zmiňována dříve.⁶²⁶ Počátek této trasy – cesta při řece v Luhu byla v roce 1935 pojmenována *Nábřeží Jindřicha Vanička* (†1934) po náčelníku Sokola, který pravidelně jezdil do Sušice na letní byt.⁶²⁷ Trasa ze Sušice přes Sedlo na Kašperk nesla jméno *Zeithammerova stezka*, po Viktorinu Zeithammerovi (†1925), přední osobnosti sušického KČ(S)T i kulturního života obecně.⁶²⁸ Cesta ze Sušice k *Nové hospodě* u Skránčic (směr Plánice u Klatov) nesla jméno dalšího spisovatele, Rudolfa Mayera (†1865).⁶²⁹ Toto je jediná cesta sušického odboru KČST, která nevede na Šumavu, ale naopak do vnitrozemí.

6.2 Nedostatky stezek a značení

Samozřejmě se našli tací, kterým postupná obnova a značení nových tras rozhodně nepřišly dostatečné a rádi si v satirické rubrice *Tipličky* do KČST a stavu značení ve městě *štípili*: „*Co hledá v Sušici marně turista, jestliže to potřebuje? Strážníka a orientační tabulky v okolí města,*“ stěžuje si jedna *tiplička* v roce 1925.⁶³⁰ Tento nedostatek byl vzápětí snad částečně odstraněn rozmístěním tabulek alespoň po

⁶²⁴ *K otevření Scheinostova zátiší*, Sušické listy 10, 1927, č. 36.

⁶²⁵ *Vkusná rozhlednička na věži*, Sušické listy 13, 1930, č. 43.

⁶²⁶ *Cesta Klostermannova*, Sušické listy 13, 1930, č. 42.

⁶²⁷ *Při poslední procházce po nábřeží Jidř. Vanička*, Sušické listy 19, 1936, č. 13; *Slavnost odhalení pamětní desky bratřím Karlovi a Jindrovi Vaničkovi v Sušici*, Sušické listy 18, 1935, č. 40; Antonín Friedl, *Slavnostní dny odhalení pamětní desky bratřím Karlu a Dr. Jindřichu Vaničkovi v Sušici 27., 28. a 29. září 1935*, in: *Spořitelna města Sušice*, 50. účetní zpráva za rok 1935, Sušice 1936, s. 83-88.

⁶²⁸ J. Grund, *Turistika*, s. 50.

⁶²⁹ Tamtéž; Alexandr Berndorf, *Na co by se nemělo zapomenout v r. 1937*, Sušické listy 20, 1937, č. 7.

⁶³⁰ *Tipličky*, Sušické listy 8, 1925, č. 12.

městě,⁶³¹ v lesoparku Luhu a vrších Kalovy a Svatobor.⁶³² Těžko však říci, jestli orientační tabulky vedoucí turistu na *Krásnou vyhlídku* na Kalovech spíše veřejnost proti činnosti KČST ještě více nepopudily, místo aby spolku pomohly udělat dobré jméno: „*Jest jen vítati snahu odboru, aby turistu seznámil nejen s krásnými zákoutími města a jeho okolí, ale aby mu také umožnil cestu k nim. ... Již všechny tabulky orientační z města vedoucí označují na Kalovech Krásnou vyhlídku. Ale co [tam turista] vidí? ... marně po vyhlídce pátrá, zastíněna jsou vysokými stromy. Bylo by záhodno, aby ta část Kalov, která je označena „Krásnou vyhlídkou“, také tak upravena byla...*“⁶³³ Tento případ je ovšem také jasnou ukázkou toho, že sebepečlivější práce turistických i okrašlovacích spolků přicházela vniveč, nejevili-li dostatečný zájem o věc také vlastník nebo správce dotčeného pozemku, v tomto případě sušická lesní správa.⁶³⁴ Problém výhledu byl nakonec více než uspokojivě vyřešen v létě 1930 vykácením některých stromů a především postavením malé dřevěné rozhledničky, ze které byl údajně náramný výhled do širokého okolí.⁶³⁵

6.3 Přístup veřejnosti – vandalismus i pomocná ruka

Ne vždy ovšem způsobovaly *nedostatky ve značení*, ať už skutečné nebo zdánlivé, způsobené příliš vysokými očekáváními turistů, jen zanedbatelné problémy a komické stížnosti. Otázkou je, do jaké míry je tento náрек přibarvený, ovšem jistý návštěvník Šumavy referoval dokonce o tom, že ho absence značek na kritickém místě mohla stát zdraví, ne-li život: „*Vydali jsme se po neobyčejně srázné cestě na Plesnou horu (Plechý)... Spoléhalí jsme ale na turistické označení cesty, neboť z právě letos KČT vydané mapy lze vyčísti pěkné modré a od zemské hranice vedoucí značení. Ale! ... Po značkách ani potuchy. Hledali jsme dlouho, ... ale marně. ... rozhodli jsme se, silně unaveni, jíti podle směru do Železné Rudy. Přes hodinu brodili jsme se močály za silného lijavce. ... Tento den vryl se mně hluboko do paměti, poněvadž nikdy, ač jsem již dlouho vášnivým turistou, se mně nestalo, abych zbloudil, nebo dokonce ztratil značky.*“⁶³⁶

Ještě horší zkušenost měl s výletem na Šumavu pražský turista pan Novák. Autor zprávy však z tohoto neštěstí nevinil KČST nebo Sušici, ale Kašperské Hory, jež

⁶³¹ *Orientační tabulky*, Sušické listy 8, 1925, č. 29.

⁶³² *Nové orientační tabulky*, Sušické listy 8, 1925, č. 22.

⁶³³ *Krásná vyhlídka*, Sušické listy 8, 1925, č. 30.

⁶³⁴ *>Krásná vyhlídka< v Kalovech*, Sušické listy 8, 1925, č. 32.

⁶³⁵ *Krásná vyhlídka v Kalovech*, Sušické listy 13, 1930, č. 33.

⁶³⁶ *Turistická označení*, Sušické listy 8, 1925, č. 35.

byly vlastníkem blízkého objektu, nicméně podotýkal, že KČST, jako regionální garant turistiky, by na takovéto nedostatky měl upozorňovat a dohlížet, aby vlastníci vykonali nápravu. „*Nad Turnerovou chatou položena je velmi primitivní lávka... Ačkoliv [členové skupiny z Prahy] přecházeli velmi opatrně, jedno z prken se sešinulo a turista p. J. Novotný... spadl do řeky, naraziv na balvany pod mostem, vedle něho ještě dva členové výpravy pádem způsobili si lehčí zranění.*“⁶³⁷

Když už bylo sušické značení na velmi slušné úrovni, neodpustily si Sušické listy rýpnutí do Kolinec, kde se se zřizováním nějakých orientačních tabulí zatím nikdo neobtěžoval, redaktor však doufal, že se i to brzy změní: „*Snad Kolinečtí nebudou trvat na té cti, že jsou jedinou obcí v Č.S.R., kde nejsou cesty opatřeny orientačními tabulkami.*“⁶³⁸

Chybějící značení ovšem často nebylo způsobeno pochybením místního odboru. Značky postupně samy mizely; barva vybledla a opršela, před značkou vyrašila nová vegetace a překryla ji, označený strom nepřečkal vichřici nebo byl poražen, aniž by v tom byl lesníkův zlý úmysl. Mnoho značek a tabulek ale zničili lidé úmyslně. Ze záměrného poškozování značek bývali často obviňováni Němci. Pisatel jejich vinu usuzoval například z toho, že v místech, kde byly turistické tabulky dvojjazyčné, nebyly úplně zničené všechny, jen byl na některých přečmárán nebo odřen český nápis a německý zůstal bez úhony. U některých značek namalovaných na kameni si prý někdo dal práci s tím, že je z těchto kamenů otesal, jinde, poblíž vesnic byly značky zamazány nátěrem „*žluté barvy kravského původu*“ nebo alespoň pískem.⁶³⁹ Známary případ ničení jednoznačně připisovaný na vrub Němcům byl zničený český znak na Třístoličnicku v roce 1925.⁶⁴⁰

Němci však nebyli jediným vandaly. Mnoho značek a tabulek bylo zcela jasně zničeno Čechy, některé z nich přímo v Sušici, a to dokonce hned několik dnů po své instalaci.⁶⁴¹ „*Šetřete turistických značek,*“ žádaly nejednou Sušické listy a znovu a znovu vysvětlovaly veřejnosti, že značky a orientační tabulky přece slouží všem. Občas bylo dokonce poukazováno na to, že přehledná síť cest – rozumějme značená KČST – má i vojensko-strategický význam.⁶⁴² Také učitelé byli vyzýváni, aby děti poučili o

⁶³⁷ *Nad Turnerovou chatou*, Sušické listy 8, 1925, č. 32.

⁶³⁸ *Kolinec*, Sušické listy 9, 1926, č. 38.

⁶³⁹ *Turistické značky a orientační tabulky*, Sušické listy 10, 1927, č. 35.

⁶⁴⁰ *Zničený znak republiky čsl.*, Sušické listy 8, 1925, č. 30

⁶⁴¹ *Šetřete turistických značek*, Sušické listy 12, 1929, č. 21; *Upozornění*, Sušické listy 18, 1935, č. 41.

⁶⁴² *Náš program. Vstupní projev inž. J. Čížka na ustavující schůzi okres. zastupitelstva*, Sušické listy 18, 1935, č. 43.

prospěšnosti značkování a nutnosti jeho ochrany. Prosba, aby se snažili dohlížet na to, aby značky nebyly svévolně ničeny, byla směřována jak k členům KČST, tak k nesdruženým přátelům turistiky. Nežřídko bylo nutné také připomenout, že „úmyslné poškození jest trestné.“⁶⁴³

Vandalismus bohužel nebyl v Sušici ničím výjimečným. Asi nejčastějšími terči bývaly stromky. Noviny jsou plné zpráv o tom, že čerstvě vysázené stromky, které měly přispívat k okrašlení města zelení, tolik oblíbenou u mnoha letních hostů,⁶⁴⁴ někdo hned zpřelámal a v sezoně ze starších stromů otloukal nezralé ovoce i s větvemi. Některé články dokonce referovaly o mládeži, která v neosvětlené části města nastražovala do ulic kameny a pak se zpovzdálí bavila, když chodci nebezpečně klopýtali. Také lavičky byly často poničené, nebo rovnou ukradené, zvláště špatně na tom prý byly ty umístěné při příkré stezce od řeky na vrch Stráž (Andělíček).⁶⁴⁵

Ochranu turistických značek vytvářených KČST podpořilo ministerstvo vnitra, které vydalo pokyny, podle kterého měly zemské politické správy instruovat okresní politické správy aby „učinily rázná opatření a postaraly se vhodným způsobem o to, aby značkovací akce KČST byla co nejúčinněji chráněna.... Ministerstvo vnitra projevilo znovu porozumění pro ochranu turistické práce obnovou nařízení, podle něhož příslušnými vyhláškami v obcích má se ničení značek čeliti a četnictvu uložiti, aby na svých pochůzkách všímalo si značek a poškozovatele stíhalo.“⁶⁴⁶

Ne vždy byly ale reakce jen negativní. V roce 1926 Okresní školská komise nabídla pomoc tím, že vyzývala učitele, aby dětem předávali lásku k turistice a úctu k turistům. Učitelé byli také vyzýváni, aby se přihlásili jako dobrovolníci ke značkování.⁶⁴⁷ Žádná velká vlna dobrovolnictví se nezvedla, je však nutné poznamenat, že oba výše jmenovaní značkáři – Josef Tittl i Václav Vavrýn – byli učitelé a další dvě osoby, ve kterých našli značkáři velké zastání – Viktorin Zeithammer a Antonín Friedl – byli profesory. Veřejnost mohla hlášením o stavu značení a tabulek pomáhat Klubu plánovat, kde je již potřeba provést obnovu.⁶⁴⁸ Sami občané někdy přicházeli s přínosnými návrhy, co by mohly KČST a Jednota okrašlovací v bezprostředním okolí Sušice ještě upravit. A tak se objevil například pěkný nápad upravit stezku na pravém

⁶⁴³ *Šetřete turistických značek*, Sušické listy 12, 1929, č. 21.

⁶⁴⁴ *Nezapomeňte!* Sušické listy 17, 1934, č. 17.

⁶⁴⁵ *Na uváženou*, Sušické listy 9, 1926, č. 24.

⁶⁴⁶ *Ochrana značek a turistické orientace*, Sušické listy 10, 1927, č. 45.

⁶⁴⁷ *Značení turistických cest a umístění orientačních tabule*, Sušické listy 9, 1926, č. 14.

⁶⁴⁸ *Velmi povděčným*, Sušické listy 8, 1925, č. 32.

břehu řeky od Čáповny (hotelu Pod Stráží) až k nádražnímu mostu⁶⁴⁹ – tedy od centra po proudu řeky. Na levém břehu se nacházely především objekty továrny SOLO, kdežto pravý břeh byl zcela nezastavěný a mohl blíže připomínat volnou přírodu a tudíž poskytnout osvěžující vycházku,⁶⁵⁰ podobně jako na druhé straně města, výše po řece, lesopark Luh.

V roce 1930 například turista z Prahy oceňoval, jak KČST pečovalo o šumavskou turistiku a chválil pěknou shrnující mapu v Klostermannově chatě. Poznamenával však, že by bylo vhodné umístit v Sušici na různá veřejná místa (alespoň na dvě, lépe tři) podobné velké mapy, které by podávaly přehled všech značených tratí. Na sušické radnici sice jedna taková mapa byla, ale jak pisatel dodával, ta už byla tou dobou dosti omšelá. Bylo by, podle něj, záhodno umístit podobnou novou mapu na nádraží a při vstupu do města Volšovskou silnicí a obnovit tu radniční.⁶⁵¹ Novou velikou mapu značených cest na Sušicku a okolí pro vyvěšení na radnici vyrobil značkář a učitel Josef Tittl podle návrhu tehdejšího předsedy Antonína Friedla. Byla umístěna zvenku na radnici na čestném místě proti informační turistické stanici – obchodu knihkupce Joži Pospíchala. Mapa se neomezovala striktně na stezky vyznačené sušickým odborem KČST, ale zobrazovala také některé stezky, vzniklé díky odboru klatovskému a volyňskému. Délky tras byly uváděny v hodinách.⁶⁵² Jak tato mapa na radnici vypadala, si lze zprostředkovaně prohlédnout v propagační brožuře Antonína Friedla *Sušice. Letovisko a horské klimatické místo* z roku 1932, která bude ještě podrobně rozebrána dále, nebo na fotografii v *Sušických novinách* z dubna 2010.⁶⁵³

⁶⁴⁹ *U nás a pro nás*, Sušické listy 9, 1926, č. 14.

⁶⁵⁰ *Nová turistická pěšina*, Sušické listy 19, 1936, č. 12.

⁶⁵¹ *Co se mluví*, Sušické listy 11, 1928, č. 30.

⁶⁵² *Mapa značených turistických cest*, Sušické listy 13, 1930, č. 2.

⁶⁵³ Emil Kintzl, *Výročí 120 let vzniku odboru KČT v Sušici*, Sušické noviny, 2010, č. 7.

7. Česko německá zášť

Podle sčítání obyvatelstva z roku 1921 se 40% obyvatel politického okresu Sušice hlásilo k německé národnosti. Německé osídlení bylo kompaktní v hartmanickém a značné části kašperskohorského soudního okresu,⁶⁵⁴ kde se nachází turisticky nejatraktivnější cíle střední Šumavy. To mohlo být do určité míry problematické s ohledem na fenomén nacionalismu, který ve zkoumané době nesporně patřil k mentalitě většiny obyvatel moderního světa.

Již v předchozí kapitole bylo zmíněno, že se našlo množství Němců, kteří nepřáli značení Klubu československých turistů a české turistice. Tato kapitola se pokusí odpovědět na otázku, do jaké míry nacionalistické smýšlení obyvatelstva turistiku komplikovalo. Sušické listy se poměrně striktně držely narativu *mírumilovný Čech – agresivní Němec*, což byl oblíbený stereotyp českého nacionalistického myšlení. Nicméně jak vyplývá z některých textů, provokace, naschvály a až extrémní jazykový šovinismus nebyly cizí ani české straně.⁶⁵⁵

Výstižný příklad pochází z roku 1930. Sušické listy píšou o výpravě vinohradského Sokola na Šumavu do Kašperských Hor a Sušice. Sokolská výprava je vyličená přesně podle výše zmiňovaného vzorce: neměla žádných zlých úmyslů, byla „uctivá a mírumilovná“ a její průchod německými obcemi si rozhodně nedával za cíl nikoho provokovat. Padouchem tohoto příběhu jsou samozřejmě nepřející Němci, v tomto případě dokonce *Hakenkreuzlěři*, kteří už předem štváli proti výpravě Sokolů a všemožně se snažili zabránit tomu, aby průvod procházel Kašperskými Horami, zkrátka jakkoli odvrátit tuto *zkázu*. Na truc si dokonce na dopoledne téhož dne uspořádali vlastní průvod a odpoledne, než přišli Sokolové, se vydali na organizovanou vycházku.⁶⁵⁶

Tuto událost popisují dva články v Sušických listech. Dávají do kontrastu mírumilovnost a rozvahu české kašperskohorské menšiny a Sokolů se zaslepujícím vztekem a nenávistí místních radikálnějších Němců. Ale celou situaci lze číst i jinak. Sokolský průvod *triumfálně vpochoval* do Kašperských Hor... už samotné sousloví *triumfální pochod* nezní jako nevinná turistická vycházka, ale spíše jako manifestace síly. Navíc je třeba si uvědomit, že Kašperské Hory byly z drtivé většiny německé, a

⁶⁵⁴ Lucie Elizabeth Bayerová, *Odstoupení Sudet v říjnu 1938 na území politického okresu Sušice*, Plzeň 2017, s. 23.

⁶⁵⁵ Také v: P. M. Judson, *Guardians of the Nation*, kapitola *Schoolhouse Fortresses*, s. 19-55.

⁶⁵⁶ *Jázezd Pražského Sokola do Sušice*, Sušické listy 13, 1930, č. 24.

Triumfální pochod Sokola >vinohradského< Kašperskými Horami, Sušické listy 13, 1930, č. 21.

Sokol byl vnímán jako česká nacionalistická organizace, tudíž *nelze* jeho pochod Kašperskými Horami chápat jinak, než jako provokaci. Zvláště když Sokolové procházeli městem za doprovodu hlasité hudby a jistě ne zcela nacionálně neutrálních písní, a navíc při tom na sebe s místními Čechy hlasitě pokřikovali „*Na Zdar!*“

Redakce sama sebe opět usvědčuje z manipulativního výkladu celé události, když přiznává, že Sokolové nepotkali jediného Němce, který by jakkoli dával najevo nepřátelství. Navíc, německý pochod byl záměrně stanoven na dobu, kdy nehrozilo, že se oba zneprátelené průvody potkají a dojde ke konfrontaci. V době českého průvodu Němci vyklidili pole. Buď odešli na organizovanou vycházku, nebo se naopak zavřeli doma a na české halekáni nijak nereagovali.⁶⁵⁷ Ostatně podobnou taktiku volila i česká kašperskohorská menšina v případě, že Kašperskými Horami pro změnu pochodovaly německé nacionální spolky.⁶⁵⁸ Zajímavá je zmínka o několika místních Němcích, kteří ignorovali pokyny *Hakenkreuzlěříů* a vyšli odpoledne z centra Kašperských Hor sokolské výpravě naproti a zvědavě pak postávali podél trasy průvodu, aby si jej prohlédli.⁶⁵⁹

Sami Sokolové se (alespoň podle článků v Sušických listech) nemohli rozhodnout, jestli jsou silně nacionální organizací, která je schopná a ochotná se v případě potřeby okamžitě proměnit v národní milice, nebo jestli jsou naopak především podporovatelem kultury širokých vrstev a *garantují* mír mezi jednotlivými třídami a národnostmi: „*Naše sokolské organizace jsou zárukou pořádku a míru v Evropě... Jsme hrdi na náš sokolský nacionalismus, který stojí na strážích proti všem, kdož pošilhávají po našem, ale hájí při tom pevné zásady nacionální snášenlivosti a spravedlnosti.*“⁶⁶⁰

Spolky, které za monarchie vznikly, aby se zastávaly znevýhodněných Čechů, po vzniku republiky ne vždy odhadly vhodnou míru, a samy se mohly zvrhnout v utlačovatele. Češi se velmi rychle přeorientovali z chápání sebe sama jako nejposlednějšího, monarchií utlačovaného chudáčka, na sebevědomý státotvorný národ, který je ve svém státě ochoten strpět konformní „německy mluvící Čechoslováky“⁶⁶¹ ale rozhodně nehodlá trpět „typickou německou rozpínavostí“ a aroganci, natož pak nějaké

⁶⁵⁷ *Zájezd Pražského Sokola do Sušice*, Sušické listy 13, 1930, č. 24.

Triumfální pochod Sokola >vinohradského< Kašperskými Horami, Sušické listy 13, 1930, č. 21.

⁶⁵⁸ Adam Hanus, „*Bouře v Kašperských Horách*“ v *perspektivách dobového tisku*, in: Jan Lhoták (ed.), *Vlastivědný sborník muzea Šumavy 10*, Sušice 2018, s. 267-296.

⁶⁵⁹ *Zájezd Pražského Sokola do Sušice*, Sušické listy 13, 1930, č. 24.

Triumfální pochod Sokola >vinohradského< Kašperskými Horami, Sušické listy 13, 1930, č. 21.

⁶⁶⁰ Marie Nesnídalová, *Situační kapitoly a naše krédo*, Sušické listy 15, 1932, č. 30.

⁶⁶¹ Viz. část textu analyzující průvodců a především Friedlův a Švejcarův.

jejich snahy o emancipaci. „Dvojí metr“ byl naprosto v pořádku, pokud Čechům *měřil lépe*.

Jestli-že se sušičtí Češi všemožně snažili uměle udržet českou školu ve Světlé, byla to otázka přežití a cti; bylo bezpodmínečně nutné uchránit těch pár čistých českých dětských dušiček před zlem poněmčení.⁶⁶² Když však chtěli Němci udělat něco podobného v Albrechticích – postavit pro svou menšinovou školu vhodnou budovu, autoři článků v *Sušických listech* se pravidelně rozohňovali, kam až si dovolí zajít německá troufalost a provokace. Dokonce i hromádka materiálu připravená pro použití na stavbě německé školy, rozpalovala některé sušické Čechy do běla. Po několika slovních přestřelkách s německými časopisy utnul redaktor Sušických listů rozbory o albrechtické německé škole těmito slovy: „*Jest naším nejvroucnějším přáním, aby se splnilo, oč interpelace žádá, totiž – aby konečně (pan ministr) sprovedil se světa ostudu se školou (německou) v Albrechticích u Sušice. To už je opravdu na čase.*“⁶⁶³

Často nenávisť k německému smýšlení a řeči vedla k tomu, co lze bez nadsázky nazývat šikanou. A spolky a média toto chování ještě rády podporovaly a přižívovaly. Časopis turistů vyzývá české turisty k bojkotu německých hostinců, jejichž majitel nebyl dostatečně úslužný: „*československý turista se bude podle možnosti vyhýbatí těm neochotným německým [hostincům] vyhledávaje české, a tam, kde hospod českých není, zařídí podle možnosti svoje cestování tak, aby mohl hospody německé míjeti.*“⁶⁶⁴

Češi byli v novinách opakovaně nabádáni, aby za všech okolností trvali na používání *státního jazyka* – tedy češtiny, a to i v případě, že s nějakým Němcem uzavírali obchody, nebo když jako turisté přišli do německého hostince. Přestože značnou část českých turistů tvořili středoškolská profesoři, právníci nebo úředníci, u nichž se dá předpokládat slušná znalost němčiny, české noviny je nabádaly, aby i od německého hostinského v téměř výlučně německé oblasti Československa zásadně vyžadovali jídelní lístek a obsluhu v češtině, a nikdy se nesnižovali k tomu, že na použití jazyka svého protějšku přistoupí oni.⁶⁶⁵ „*Mluvte výhradně státním jazykem, a to všude na nádraží, s každým zaměstnancem dopravních prostředků, se zaměstnanci kteréhokoliv podniku a živnosti... - s každým, s kým přijdete do rozhovoru za doby svého pobytu a zájezdu, ať se ho ptáte, či něčeho žádáte, obzvláště když něčeho kupujete, jakož*

⁶⁶² Touto problematikou se zabývá Pieter Judson a především jeho pokračovatelka Tara Zahra. T. Zahra, *Kidnapped souls*.

⁶⁶³ *Štvaní začíná opět*, Sušické listy 13, 1930, č. 24.

⁶⁶⁴ *Problém německých hostinců*, Časopis turistů 33, 1921, č. 9-10, s. 249.

⁶⁶⁵ *Naším turistům*, Sušické listy 3, 1920, č. 20.

i v jiných případech.“⁶⁶⁶ Takto šovinisticky se chovaly Sušické listy na začátku 30. let, kdy pro porovnání Friedl a Švejcar ve svých publikacích téměř zapomněli na polarizaci *my Češi versus oni Němci* a považovali všechny, kteří tolerovali republiku, prostě za *československé občany*.⁶⁶⁷ Zato některé jiné dobové texty prakticky pasovaly německy mluvící obyvatelstvo na minimálně druhořadého občana, někdy i vyloženě na nepřítele, který „zamořoval“ československé území, jak naznačuje článek *Nacionální význam turistického ovládnutí kraje* z léta 1932.⁶⁶⁸ Takovým, jako jsou Němci v Československu, by správný Čechoslovák nikdy neměl ustupovat. „*Neponižujte se, buďte národnostně hrdi, uvědomte si, že jsme v Československé republice, ve své vlasti, uvědomte si, že poškozujete posici hraničářů tím, že vy neuplatňujete státního jazyka v plné míře... Nepodceňujte této výzvy, naopak, buďte důslední v každém směru.*“⁶⁶⁹

Pokud se nějaký Čech provinil proti těmto zásadám, snesla se sprška kritiky i na něj: „*Nepřáli bychom si, aby se měl opakovat případ, kdy český turista z Klatov na dotaz, zda si přeje českého nebo německého průvodce, odpověděl, že jest mu to jedno! aneb, aby Češi lámanou němčinou žádali na kašperskohorské poště u přepážky poštovní ceniny. Nepodryvejte a nepodkopávejte půdu snaživým a neúporným menšinářům kašperskohorským a buďte vždy a v každé době důslední své národ. cti a hrdosti.*“⁶⁷⁰

Důrazné upřednostňování Čechů je za hospodářské krize v první polovině 30. let je vidět také v jasném preferenci poskytovat (nouzovou) práci v první řadě Čechům. „*Traduje se po Sušici, že někteří zaměstnavatelé přijali do práce i Němce, ač jest v Sušici dost nezaměstnaných Čechů.*“⁶⁷¹

Velká část „bojů o jazyk“ a důsledného vyžadování českého jazyka se měla odehrávat v hostincích a hospodách. Tato záležitost byla novinami často zveličována a zbytečně prezentována jako vyhrocenější, než byla ve skutečnosti. Vehementní a prakticky bezúčelné vymáhání komunikace v češtině zní jako hloupý vtíp. Nechybějí ale ani případy, kdy se české lamentování nad službami německých hostinců zdá opodstatněné. 1. května 1933 německý hostinský ve Stodůlkách odmítl obsloužit českou společnost ze Sušice, přestože i přistoupili na to, že ho žádali německy. Zůstává otázkou, jestli byli hosté odmítnuti opravdu na základě národnostního hlediska, nebo

⁶⁶⁶ *Apel hraničářů na české návštěvníky smíšeného území*, Sušické listy 15, 1932, č. 28.

⁶⁶⁷ Blíže v kapitole *Proměny obrazu města*.

⁶⁶⁸ *Nacionální význam turistického ovládnutí kraje*, Sušické listy 15, 1932, č. 37.

⁶⁶⁹ *Apel hraničářů na české návštěvníky smíšeného území*, Sušické listy 15, 1932, č. 28.

⁶⁷⁰ *Více národní hrdosti!* Sušické listy 16, 1933, č. 26.

⁶⁷¹ *Traduje se*, Sušické listy 16, 1933, č. 17.

jestli to bylo třeba proto, že se v prostorách hostince právě konala schůze. Tato schůze byla ovšem chůzí *Hakenkrajclerů*.⁶⁷²

Odpor k Němčině se v prvních poválečných letech projevoval také v publikování jakýchsi *seznamů hanebných Čechů*, kteří ze setrvačnosti stále posílali děti do německé školy nebo jim v logu na vývěsním štítě, produktu nebo voze zůstal německý nebo dvojjazyčný název.⁶⁷³ A plamenného odsouzení se v roce 1932 dostalo údajnému výroku sociálně demokratického poslance dr. Dérera, kterým se měl zastat českých Němců slovy: „*Jako jsme byli za Rakouska proti poněmčování, jsme i nyní proti čechisování.*“⁶⁷⁴

Sušické listy však rázem změnilý tón, pokud přijel do Sušice Němec zahraniční, který se ubytoval v některém sušickém hotelu a zásobil sušickou ekonomiku svými penězi. Takovíto Němci a Rakušané se zvláště hodili do statistiky zahraničních hostů, kterou se Sušice ráda pochlubila. Například roku 1929 přenocovalo v sušických hotelích 143 zahraničních hostů „*téměř ze všech zemích evropských*“ a z USA, nicméně více než tři čtvrtiny těchto hostů pocházely z německy mluvících zemí (45 z Německa, 67 z Rakouska). Čtenář by také očekával, že „*téměř všech zemí Evropy*“ bude o něco více než deset.⁶⁷⁵

Na začátku třicátých let se občas vyskytují články, které jsou až šokující a absurdní. Vehementní prosazování české řeči je prioritně stavěno nad ekonomickou prosperitu celých měst Československa. V článku *Nacionální význam turistického ovládnutí kraje* překvapuje autor dnešního čtenáře odvážnými prohlášeními. Například tím, když tvrdí, že současná hospodářská krize v letní sezoně 1932 má pro Čechy a státní jazyk nesporný přínos, neboť cizinci (především německy mluvící) prakticky přestali jezdit do západočeských lázní a majitelé rekreačních zařízení museli dělat vše pro to, aby návštěvnost z Československa alespoň částečně pokryla obrovské ztráty příjmu způsobené odstavením zahraniční klientely. „*...s hlediska nacionálního, znamenalo to jistou výhodu pro nás.*“ Autor článku jako by říkal: *A dobře jim tak!* A pokračuje: „*Zpupní páni ve zmíněných lázních byli nuceni počítati hlavě s návštěvníky Československa... a čeští lidé žádali víc než kdy jindy respektu české řeči...*“⁶⁷⁶ Komickým detailem je, že přímo pod touto plamennou obhajobou použití češtiny vždy,

⁶⁷² *Německý hostinský nechtěl Čechy obsloužiti*, Sušické listy 16, 1933, č. 21.

⁶⁷³ Sušické listy 1, 1918 – Sušické listy 3, 1923.

⁶⁷⁴ *Kde zůstali ti ochránci menšin*, Sušické listy 15, 1932, č. 47.

⁶⁷⁵ *Statistika cizinců*, Sušické listy 13, 1930, č. 20.

⁶⁷⁶ *Nacionální význam turistického ovládnutí kraje*, Sušické listy 15, 1932, č. 37.

všude a i za cenu statistických hospodářských ztrát, najdeme inzerát: „*Němčině vyučuji... podle nejnovější metody,*“⁶⁷⁷ v předchozím čísle novin inzerátem „*[hledal] se praktikant, znalost němčiny podmíněnou,*“⁶⁷⁸ a v čísle následujícím inzeroval veřejné kurzy němčiny zase Odbor Jednoty soukromých úředníků.⁶⁷⁹

Afěrku způsobila v roce 1934 také turistická značka v Kochánově u Keplí. Problém byl v tom, že nápis byl jen německy a ještě byla tabulka v říšsko-německých barvách. Sušické listy věřili, že „*přísně zakročit je třeba*“ a tento projev drzosti hned odstranit. O celé věci bylo informováno četnictvo, které začalo vyšetřovat, kdo stojí za touto *velkoněmeckou propagandou*.⁶⁸⁰

Hněv se obracel proti lidem, kteří v Sušici na náměstí začali rozmlouvat německy nebo měli někde nápis v němčině. „*Kde je národní hrdost?*“ rozčiloval se redaktor. „*Což naši lidé necítí, že v některých místech němčení je provokací? Na ráz české Sušice musíme být opatrní a vymýtit vše, co by tento ráz ohrozilo. Bude třeba i ty německé tabulky se všech domů bez výjimky odstranit.*“⁶⁸¹ Chudák Vídeňka, která v roce 1934 prodávala v Sušici v obchodě s módou a neuměla dostatečně plynule česky.⁶⁸²

Incident z kašperskohorské pouti ke kostelu Panny Marie Sněžné místy připomíná grotesku a ukazuje, že často je vhodnější dělit lidi spíše na ty racionální a ty hysterické, než na Čechy a Němce. Poutě se tradičně účastnily zástupy lidí, Němci i Češi. Na náměstí před hotelem *Skála* Němec Wolf naboural nákladním autem osobní auto, z toho se vysypalo okénko. Pan Wolf uznal svou chybu, přijal zodpovědnost a začal se domlouvat, kolik má majiteli osobního vozu zaplatit škodu. Zatímco se domlouval na ceně, a prý to činil poměrně ochotně, špatně zabrzděné nákladní auto začalo couvat, jen zázrakem nesrazilo žádného člověka a nabouralo do stánku cukráře Vydry. I tuto škodu Wolf uznal a bez okolků zaplatil. To prý ovšem popudilo vysloužilého německého učitele Arlta z Teplic, který se začal rozčilovat, co vůbec Češi pohledávají na Kašperských Horách „*patrně ho rozčilovalo to, že Němec musel platit Čechovi; na to zdejší Němci nejsou zvyklí. Oni totiž podle zásady raději od Čechů berou,*“ komentoval celou situaci autor článku sarkasticky. Arlt navíc strhl

⁶⁷⁷ *Němčině vyučuji*, Sušické listy 15, 1932, č. 37.

⁶⁷⁸ *Hledá se praktikant*, Sušické listy 15, 1932, č. 36.

⁶⁷⁹ *Kursy jazyka německého*, Sušické listy 15, 1932, č. 38.

⁶⁸⁰ *Přísně zakročit je třeba*, Sušické listy 17, 1924, č. 16.

⁶⁸¹ *Smutné a trapné zjevy*, Sušické listy 18, 1935, č. 38.

⁶⁸² *Naše město na Otavě*, Sušické listy 17, 1934, č. 32.

k nenávisnému pokřikování několik německých mladíků, kteří by se snad i dopustili výtržností, kdyby jim to nebyl rozmluvil jiný rozváznější německý učitel.⁶⁸³

V roce 1937, kdy se situace objektivně zostřovala, objevil se v Sušických listech nadpis, po jehož přečtení muselo hrknout v nejednou čtenáři: *Kdo neumí německy, nesmí být přijat na obchodní školu*. Ukázalo se však, že neměli být přijati jen ti žáci, kteří měli ze školního předmětu *Německý jazyk* známku nedostatečnou. Sušické listy najednou obrátily a upozorňovaly žactvo, jak je důležité se ve škole pilně věnovat němčině. Autor článku vybízel, aby děti z vísek na Hartmanicku využily nynější jedinečné příležitosti vzdělávat se v češtině – tedy navštěvovat nedávno založenou českou měšťanskou školu v Hartmanicích, kde se pro školní rok 1937/38 otevíral konečně i čtvrtý ročník a škola se tedy stávala kompletní – tím se mělo předcházet odnárodňování českých dětí. Zároveň bylo doporučováno, aby ale děti po dobu tohoto vzdělávání alespoň rok nebo dva bydlely v nějaké spolehlivé německé rodině, aby se dobře naučili jazyku, neboť perfektní znalost němčiny, kromě *státního jazyka*, jim do budoucna měla poskytnut jistotu získání dobrého úřednického místa právě zde, v pohraničí, kde takto jazykově kvalifikovaní pracovníci stále chyběli.⁶⁸⁴

Okolo roku 1937 množství sebevědomých Němců na Šumavě mohlo představovat reálnou hrozbu. Otevřeně podporovali Henleina, SdP a Hitlera, což je jasně vidět už na výsledcích voleb z roku 1935,⁶⁸⁵ a neváhala své přesvědčení hájit pěstmi. V létě 1937 například skupina Němců v Prášilech fyzicky napadla učitele Kosmatu, který na obecní radě odmítal, aby bylo rozšiřování německé školy hrazeno z obecních peněz.⁶⁸⁶

Po celé sledované období Sušické listy referovaly o *hanebném chování, nepřístojnostech* nebo *nepřípustných provokacích a útocích*. Až do poloviny třicátých let se však vesměs jednalo o značné přehánění ze strany redakce Sušických listů. Hostinský dostatečně neovládal češtinu, obchodník v Sušici měl i dlouho po převratu stále německý vývěsní štít ještě z dob monarchie, dvě přítelkyně se na sušickém náměstí bavily německy, v Albrechticích toužili Němci postavit novou školní budovu, v nejhorších případech si někdo před Čechy provokativně prozpěvoval německy. Situace se začala výrazně měnit v druhé polovině 30. let, kdy se nepatrné přečiny urážející českou hrdost začaly měnit ve skutečnou agresi. Situace se vyhrtila na

⁶⁸³ *Kašperské Hory (Povedený německý učitel. Troufalost Němců)*, Sušické listy 14, 1931, č. 33.

⁶⁸⁴ *IV. ročník v Hartmanicích a němčina*, Sušické listy 20, 1937, č. 33.

⁶⁸⁵ *Výsledky voleb do sněmovny a senátu v politickém okrese sušickém*, Sušické listy 17, 1935, č. 21.

⁶⁸⁶ *Trestuhodná provokace Henleinovců*, Sušické listy 20, 1937, č. 31.

sklonku léta 1938. V Hartmanicích a Kašperských Horách pochodovaly stovky organizovaných *SdPmannů*⁶⁸⁷ a kameny létaly nejen na domy známých Čechů, ale i německých sociálních demokratů: „700 až 800 osob srotilo se před německým spolkovým domem [v Kašperských Horách] a odtud táhl dav *SdPmannů*, vedený uniformovanými ordněři, označenými červenými páskami s hákovitým křížem, po městě a za zpěvu velkoněmeckých písní přitáhl před Českou Besedu, kde kamením rozbil okna. Při tom stále voláno *Heil Hitler*... Část *SdPmannů* vnikla také do hostince něm soc. dem *Reckerziegla*, kde poškodili zařízení a rozbili dvě piana.“⁶⁸⁸ Německé řádění nepřečkaly mnohé české znaky, nápisy nebo značky: „Všechny české nápisy v Kašperských horách během pondělní noci zmizely. Také většina státních znaků zamazána. Orientační tabule rovněž poškozeny.“⁶⁸⁹ „Dva ordněři [napadli] cestáře *Wastla*... Strhli mu s čepice státní odznak... s výhružkou, že už se podobné odznaky nenosí.“⁶⁹⁰ Tyto demonstrace německé síly a loajality třetí říši vyvolaly v mnoha Česích oprávněné obavy: „Ráno mnozí občané [Hartmanic] a hlavně ženy s pláčem na četnické stanici žádali o ochranu před možným dalším násilím.“⁶⁹¹ „V úterý byly ženy a děti českých lidí z nebezpečného prostředí [K. Hory]dopraveny do Sušice a dále do kraje.“⁶⁹²

⁶⁸⁷ *Teror henleinovců v pohraničí*, Sušické listy 21, 1938, č. 38; *Kašperské Hory*, Sušické listy 21, 1938, č. 38; *Hartmanice*, Sušické listy 21, 1938, č. 38.

⁶⁸⁸ *Kašperské Hory*, Sušické listy 21, 1938, č. 38

⁶⁸⁹ *Kašperské Hory*, Sušické listy 21, 1938, č. 38

⁶⁹⁰ *Kašperské Hory*, Sušické listy 21, 1938, č. 38

⁶⁹¹ *Hartmanice*, Sušické listy 21, 1938, č. 38.

⁶⁹² *Kašperské Hory*, Sušické listy 21, 1938, č. 38

8. Sušice jako letovisko

8.2 Vznik letoviska

První letoviska, jako místa, kam bohatí měšťané jezdili o volnu na oddych, vznikala už hluboko v 19. století. Zásadní pro tato místa byla jejich poloha - nejlépe poblíž Prahy,⁶⁹³ o něco později poblíž dalších větších měst.⁶⁹⁴ „*Klíčovou roli ve vzniku letovisek hrála zejména železnice, která umožňovala jejich dopravní spojení s městem.*“⁶⁹⁵ Sušice, jako městečko při samé jihozápadní hranici státu, rozhodně nemá polohu typického letoviska, také na železniční síť bylo napojeno až poměrně pozdě – koncem roku 1888,⁶⁹⁶ navíc neleží na žádné z hlavních spojnic, ale na méně používané „odbočce.“ Proto je pochopitelné, že se zde letní hosté začali objevovat až výrazně později, než v lokalitách s výhodnější polohou. V 90. letech 19. století, kdy už na jiná místa proudilo množství hostů i z (vyšší) střední třídy,⁶⁹⁷ se na Sušicku objevují jednotlivé případy, jako politik Vilém Kurz a spisovatel Karel Klostermann.⁶⁹⁸ Navíc pozici Klostermanna jako sušického letního hosta lze zpochybnit, neboť v Sušici strávil velkou část svého dětství, a můžeme na něj tedy nahlížet ani ne tak jako na *hosta*, jako spíše na člověka, který se prostě *vrací domů*. Od 90. let také v Sušici vznikaly studentské a turistické noclehárny,⁶⁹⁹ ale skutečný pobyt na letním bytě lze ve větší míře pozorovat v Sušici až od 20. let.

Krátce po roce 1920 se v místním tisku objevovaly první inzeráty nabízející letní byty,⁷⁰⁰ v roce 1923 už noviny varují: „*Nedostatek letních bytů v Sušici.*“ K růstu zájmu o letní byt v Sušici prý došlo velkou měrou díky propagačním přednáškám předsedy sušického KČST Ladislava Švejcara, který v předchozích letech navštěvoval československá města a přednášel o Šumavě a Sušicku, přičemž povídání ilustroval množstvím *světelných obrazů*.⁷⁰¹ Objevily se i nápady vybudovat na úpatí Svatoboru čtvrť letních bytů a vilek.⁷⁰² To se v plné míře nikdy neuskutečnilo. Snad i proto, že ve

⁶⁹³ J. Šoukal, *Slasti a strasti*, s. 29-52; Petra Javornická, Jiří Šoukal, *Strasti a slasti letních bytů za první republiky*, Xantypa 23, 2017, dvojčíslo 7 a 8.

⁶⁹⁴ J. Šoukal, *Slasti a strasti*, s. 29.

⁶⁹⁵ J. Šoukal, *Slasti a strasti*, s. 31.

⁶⁹⁶ *Kronika Sušice 1851 – 1900*, s. 122, Šumavanet.eu [online zdroj], dostupné na <http://www.sumavanet.eu/kronikasusice/stranka.php?g=01&o=64&p=121&z=0>, [6. 7. 2020].

⁶⁹⁷ J. Šoukal, *Slasti a strasti*, s. 24.

⁶⁹⁸ *Ku pětasedmdesátinám Karla Klostermanna*, Sušické listy 6, 1923, č. 8.

⁶⁹⁹ L. Nová, *Činnost Klubu*, s. 80-81.

⁷⁰⁰ *Pronajmu letní byt* – inzerce, Sušické Listy 6, 1923, č. 25; *Letní byt* – inzerce, Sušické Listy 6, 1923, č. 32.

⁷⁰¹ *Ze zdejšího odboru „klubu čl. turistů*, Sušické listy 4, 1921, č. 43; *Přednášku >O krásách střední Šumavy<*, Časopis turistů 24, 1922, č. 1, s. 5

⁷⁰² *Nedostatek letních bytů v Sušici*, Sušické listy 6, 1923, č. 36.

dvacátých letech panovala v Sušici poměrně vážná bytová krize a bytové prostory byly potřeba v první řadě pro místní obyvatele.

Jiří Guth-Jarkovský ve svém výčtu atraktivních lokalit Sušici a Šumavu vůbec neregistroval, a i Jiří Šoukal v práci *Strasti a slasti letních bytů* zmiňuje Sušici pouze okrajově, a to ne jako typické letovisko, ale jako jihočeské specifikum, kdy letní hosté nejedli přímo na venkov ani nevytvářeli prakticky nová městečka stavbou vlastních vil, ale rozptýlili se ve stávajícím městě do podnájímů. Podobnou pozici jako Sušice, mělo podle Šoukala také „město v lesích“ Písek.⁷⁰³

Na vznik a rozvoj letoviska měli velký vliv místní podnikatelé, vedení města i spolky. V Sušici během první republiky můžeme pozorovat značný rozvoj všech aspektů, které Šoukal uvádí jako klíčové pro ustavení města jako oblíbeného letoviska: vzniká jakýsi předchůdce městské hromadné dopravy, který přepravuje cestující mezi nádražím a jejich ubytováním.⁷⁰⁴ Dochází k rozšiřování a modernizaci hotelů, přibývají restaurace. Je zaveden vodovod a elektřina do celého města, vznikají telefonní hovorny a hoteliéři i jiní podnikatelé si pořizují vlastní telefon, dochází k budování říčních lázní včetně zázemí. Vznikají a rozšiřují se další sportoviště (například tenisové kurty, poskytující společensky přijatelné sportovní vyžití i ženám).⁷⁰⁵ Obchodníci si dávají záležet, aby jejich sortiment byl široký a výlohy atraktivní. Na pěkný stav města dohlíží různé okrašlovací spolky. Veřejná knihovna začala půjčovat knihy i návštěvníkům, atd.⁷⁰⁶

Výhodou, ze které Sušice těžila, jsou, okolní kopce, řeka a lesy vhodné k houbaření.⁷⁰⁷ Oblibu houbařských procházek mezi letními hosty potvrzují i Sušické listy: Deštivé počasí některým hostům umělo pokazit náladu, zvláště koupání chtivým dětem, avšak „...houbaři měli v dny, kdy přšelo, velikou radost. Nic jiného nebylo slyšeti, než >porostou houby<“.⁷⁰⁸

Kontakt mezi pronajímateli a letními hosty pomáhal zpočátku za Klub čs. turistů zprostředkovávat stavitel František Holeček,⁷⁰⁹ ke konci 20. let pak knihkupec Joža Pospíchal ve svém obchodě⁷¹⁰ a nakonec nově zřízená cizinecká kancelář.⁷¹¹ Od roku

⁷⁰³ J. Šoukal, *Slasti a strasti*, s. 46-47.

⁷⁰⁴ Tamtéž, s. 59.

⁷⁰⁵ Tamtéž, *Slasti a strasti*, s. 105, 150.

⁷⁰⁶ *Knihy pro letní hosty*, Sušické listy 20, 1937, č. 29.

⁷⁰⁷ J. Šoukal, *Slasti a strasti*, s. 45.

⁷⁰⁸ *Jedni se zlobí, druzí mají radost*, Sušické listy 12, 1929, č. 34.

⁷⁰⁹ *Volné letní byty*, Sušické listy 8, 1925, č. 17

⁷¹⁰ *Majitelé volných bytů*, Sušické listy 12, 1929, č. 12.

⁷¹¹ *Záznam bytů pro letní hosty*, Sušické listy 16, 1933, č. 11.

1935 převzalo evidenci volných bytů město, byty se měly hlásit policejnímu úřadu nebo policejní strážníci, přičemž pronajímatel musel zaplatit 5 Kč jako manipulační poplatek a za výlohy spojené s propagací města.⁷¹² Byty měla evidovat také cizinecká komise.⁷¹³

8.4 Návštěvníci v průběhu let

V této části bude nastíněn vývoj počtu letních hostů v Sušici v období první republiky. Velmi závažným problémem v tomto ohledu je, že nebylo možné pracovat se sušickými přihlašovacími seznamy z 30. let. Odkázání jsme pouze na ne zcela spolehlivý pramen, a to rubriku Sušických listů, ve které vycházely seznamy letních hostů. Z počátku dvacátých let tuto agendu redakce sušického periodika vůbec nesleduje. Sporadicky se články začínají objevovat v roce 1923.⁷¹⁴ A ani poté, co seznamy letních hostů začaly vycházet pravidelně, nejedná se o jednoduše interpretovatelná statistická data. Do seznamů letních hostů v novinách se totiž nedostali všichni. Přestože autor výčtů prý pracoval s úředními přihlašovacími seznamy, z jiných článků v Sušických listech víme, že někteří letní hosté pobývali v Sušici „na černo“ – nebyli hlášeni. Už v roce 1927 se v Sušických listech objevovaly důrazné připomínky: „*Pronajímatelé bytů jsou povinni hlásit do 48 hodin každého svého podnájemníka i letního hosta, což se mnohdy neděje.*“⁷¹⁵ Počet nenahlášených letních hostů jistě ještě narostl od roku 1935, kdy se státu měla odvádět 3% daň rentová a také obec hledala nové zdroje peněz a rozhodla se pro obecní přírážky z pronájmů.⁷¹⁶

V seznamech v novinách navíc nejsou zaznamenány děti a zřejmě ani lidé, kteří v Sušici nepobývali dostatečně dlouhou dobu, aby byli považováni za letní hosty a ne jen „krátkodobě ubytované.“ Vzhledem k tomu, že noviny v Sušici vycházely s týdenní periodicitou, lze předpokládat, že hranicí pro zápis hosta do seznamu byl právě týden. Také není jasné, jestli jsou zaznamenaní lidé, kteří pocházeli ze Sušice, v dospělosti se přestěhovali do jiného města a přes léto se do Sušice vraceli na dovolenou ke svým rodičům, potažmo příbuzným. Do seznamů se tak zřejmě nedostala poměrně velká část návštěvníků. V roce 1929 totiž Sušické listy v souhrnném přehledu uvádí, že tento rok navštívilo Sušici 1745 osob,⁷¹⁷ a pro období od podzimu 1931 do podzimu 1932 uvádí

⁷¹² *Městský úřad*, Sušické listy 18, 1935, č. 14.

⁷¹³ *Cizinecká komise*, Sušické listy 18, 1935, č. 14.

⁷¹⁴ např. *K letnímu pobytu zavítali*, Sušické listy 6, 1923, č. 32.

⁷¹⁵ *Z policejního úřadu*, Sušické listy 10, 1927, č. 28.

⁷¹⁶ *Ohrožení našeho cizineckého ruchu*, Sušické listy 18, 1935, č. 5.

⁷¹⁷ *Statistika cizinců*, Sušické listy 13, 1930, č. 20.

4984 osob,⁷¹⁸ celkový počet návštěvníků za rok 1930 nebyl v novinách nalezen, ale v seznamech letních hostů za rok 1930 bylo napočteno jen 685 jmen, což ani vzdáleně neodpovídá počtům z předchozího a následujícího roku. Také citace z článku o návštěvnosti Sušice naznačuje, že za letního hosta byl považován až člověk, který v Sušici pobýval určitý počet dní, ač ani tento text neříká, kolik dní bylo hranic: „... voda jest již studená – letní hosté odjeli. Krásné procházky v zářijovém slunci s doprovodem babího léta neudrží v našem městě hostů vícedenních.“⁷¹⁹

Problémem přehledů v Sušických listech je, že několikrát mění kritéria počítání. Pro rok 1929 je v novinách uveden počet návštěvníků. Podle přihlašovacích seznamů, s nimiž autor údajně pracoval, navštívilo a ubytovalo se v ní 1940 osob, z nich nezanedbatelná část pocházela ze zahraničí. Ze zahraničních hostů logicky převažovali Němci a Rakušané, přijelo však i několik návštěvníků z balkánských států, také z Ruska, Polska i států jižní a západní Evropy. Nechyběli ani tři Američané. Co se týče návštěvníků z československých měst, téměř polovinu (830 ku 915 z jiných měst) tvořili Pražané.⁷²⁰

Pro jiné roky však články uváděly souhrnný počet dnů, které zde návštěvníci strávili. Takový článek byl například publikován v roce 1931 a shrnoval údaje od roku 1925 do roku 1930. Oproti předpokladu zde nelze sledovat lineárně rostoucí trend, naopak rok 1927 přinesl značný propad z 8289 dnů předchozího roku na pouhých 5344 – nejnižší z celé druhé poloviny 20. let, hned následující rok (1928) však počet dní vystoupal na 8600. V tomto rozmezí se pohybovala návštěvnost i v roce 1925, 1926 a 1928. Nejvýraznější nárůst lze pozorovat v roce 1930, kdy cifra oproti předchozímu roku narostla téměř o 3 500 a vyšplhala se na 10 255 dní.⁷²¹ Návštěvníky za následující dva roky počítal autor článku v Sušických listech opět jiným způsobem, nelze tedy údaje jednoduše porovnat, nicméně je jasně vidět, že v období monitorovaném tímto článkem (15. říjen 1931 – 15. říjen 1932) návštěvnost stále ještě rostla. V Sušici přenocovalo 4984 osob, z nichž téměř polovinu tvořili Pražané. Ze zahraničí pocházelo 116 osob, polovina Rakušané, asi pětina Němci a deseti návštěvníky byly zastoupené také Spojené státy americké. Asi 3500 osob se zdrželo méně než týden, 324 návštěvníků pak v Sušici zůstalo nejméně 4 týdny. Jen tito dlouhodobější návštěvníci využili 11 988 noclehů, ke kterým mohli v plné sezoně použít některé ze 735 dostupných lůžek (162

⁷¹⁸ *Zajímavá čísla*, Sušické listy 15, 1932, č. 47.

⁷¹⁹ *Bude třeba nápravy*, Sušické listy 16, 1933, č. 37.

⁷²⁰ *Statistika cizinců*, Sušické listy 13, 1930, č. 20.

⁷²¹ *Rozvoj Sušice jako oblíbeného letoviska*, Sušické listy 14, 1931, č. 8.

celoročních v hotelích a hostincích, zbytek soukromých a sezonních).⁷²² Reálně mohlo být poskytnutých noclehů ještě více, opomíjení ohlašovací povinnosti již bylo zmiňováno.⁷²³

V roce 1933, alespoň podle Sušických listů, byla návštěvnost Sušice asi o třetinu slabší, přestože jiný článek s tím úplně nesouhlasí.⁷²⁴ Tento rok bylo v Sušici na letním bytě přihlášeno 388 rodin. Autor článku v Sušických listech vysvětloval, že příčinu spatřuje nejen v celosvětové hospodářské situaci, ale také v tom, že je v Sušici dražší než jiných srovnatelných letoviscích. Autor chválil všechny vymoženosti Sušice i již dobře zavedenou tradici letoviska. Varoval však, že je nutné dávat si pozor, aby potenciální hosty zbytečně neodradily třeba právě přemrštěné ceny, neboť je možné, že v budoucnu se bude muset Sušice spoléhat na příjmy z turistiky a rekreace čím dál tím více, neboť není jisté, jak dlouho se v Sušici zvládne ještě udržet průmysl.⁷²⁵ Také Šoukal vtipně komentuje obecný úbytek letních hostů: “ *V roce 1933 už mnohé rodiny raději zůstaly přes léto ve městě a koloval dokonce vtip, že >letos stráví Pražáci dovolenou v Praze, protože je tam krásně a přes léto tam nebývá moc lidí.* “⁷²⁶

Nárůst údajně přišel hned následujícího roku. V 1934 prý do Sušice dorazilo 9928 osob z Československa, 123 ze zahraničí, tedy dohromady 10 051 osob. Z toho 1222 bylo počítáno jako letní hosté.⁷²⁷ Autor článku vypočítal o 40% větší návštěvnost, než za 1933. Ale velká část letních hostů co bydlela v soukromí, nebyla zřejmě hlášena.⁷²⁸ Je ovšem zvláštní, že v roce 1935 přijelo už zas jen 6 045 osob, 5933 z Československa, 112 osob ze zahraničí (po 1 osobě z Belgie, Francie, Holandska, Jugoslavie, Maďarska, Polska a Ameriky) 22 osob z Německa a 83 z Rakouska.⁷²⁹ Hlášeno velmi málo letních bytů a také jejich obsazení často nehlásili.⁷³⁰

Za rok 1936 noviny uvádí pouze 4581 osob, které v Sušici údajně pobýly 22 117 dní. Nechybělo několik zahraničních návštěvníků. Šest osob z Anglie (92 dní), pět z Belgie 5 (70 dní), tři z Bulharska (74 dní), sedm z Francie (106 dní), jeden Ital (16 dní),

⁷²² *Zajímavá čísla*, Sušické listy 15, 1932, č. 47.

⁷²³ *Majitelé domů*, Sušické listy 16, 1933, č. 18.

⁷²⁴ Od 15. října 1932 do 15. října 1933 přenocovalo v Sušici 5 193 osob (14 060 dní), z Prahy 2128. Více než 14 pobýlo 624 lidí, 380 dokonce déle než měsíc. *Podle statistiky*, Sušické listy 16, 1933, č. 45.

⁷²⁵ *Bude třeba nápravy*, Sušické listy 16, 1933, č. 37.

⁷²⁶ J. Šoukal, *Slasti a strasti*, s. 77.

⁷²⁷ *Návštěva cizinců v Sušici*, Sušické listy 17, 1934, č. 53.

⁷²⁸ Prý kvůli nerozumnosti jistého úřadu – zřejmě šlo o obecní dávky, podle autora přemrštěné.

Návštěva cizinců v Sušici, Sušické listy 17, 1934, č. 53.

⁷²⁹ *Návštěva letních hostů v Sušici*, Sušické listy 19, 1936, č. 1.

⁷³⁰ *Pronajimatelům letních bytů*, Sušické listy 19, 1936, č. 14.

dva Jugoslávci (22 dní), sedm Maďarů (17 dní), 27 Němců (654 dní), čtyři Poláci (24 dní) a 67 Rakušanů (1440). Dohromady na cizince mělo připadat 2645 dní pobytu.⁷³¹

Také v roce 1937 údajně počet návštěvníků nepřesáhl pět tisíc: 4745 osob.⁷³²

Velká rozkolísanost počtů návštěvníků v Sušici v jednotlivých letech, je v první řadě způsobena neustáleným pojmoslovím a různými výpočetními klíči, které redakce Sušických listů pro své statistiky využívala. Kvůli tomu nelze konstatovat ani to, zda v absolutních číslech počet návštěvníků lineárně narůstal, či kopíroval křivku ekonomického vývoje. Nicméně konstatovat lze, že na počátku třicátých let již Sušice patřila mezi etablované destinace pro trávení letní dovolené.

8.4 Letní hosté roku 1930

V této podkapitole bude provedena sonda do struktury letních hostů v Sušici. Pro tuto sondu byl vybrán rok 1930, a to ze dvou důvodů. Za prvé, v roce 1930 se v Sušických listech začaly objevovat články se seznamy letních hostů, za druhé, v tomto roce se v Československu ještě naplno neprojevila velká hospodářská krize, která mohla poptávku po letních bytech v dalších letech značně ovlivňovat. „*Ještě v roce 1930 k žádným citelným změnám nedocházelo a zdálo se, že světová hospodářská krize se Československu vyhne.*“⁷³³

V novinovém výčtu osob na letním bytě zpravidla najdeme tyto informace: jméno, příjmení, zaměstnání osoby, případně zaměstnání manžela, pokud se jedná o nepracující choť, město bydliště osoby a často také číslo domu, ve kterém je host v Sušici ubytovaný. Za rok 1930 se v seznamech publikovaných v novinách objevuje 685 osob.⁷³⁴ Z toho 46% je žen (315 osob) a 54% mužů (370 osob).⁷³⁵ Z počtu 315 žen jich více než polovina – přesněji 57% (179) vykonávalo nějaké zaměstnání. Byly to především úřednice, učitelky drobné živnostnice (modistky, krejčí), soukromnice a několik zaměstnankyň ve službách... Jedná se tedy o příslušnice střední vrstvy. Rovněž je možné předpokládat, že většina z nich byla relativně nízkého věku a byla svobodná. Výsledky sčítání lidu z roku 1930 totiž ukazují, že povolání měly svobodné dívky

⁷³¹ *Návštěva letních hostů a turistický ruch*, Sušické listy 20, 1937, č. 2.

⁷³² *Cizinecký ruch*, Sušické listy 20, 1937, č. 51.

⁷³³ J. Šoukal, *Slasti a strasti*, s. 76.

⁷³⁴ *Během měsíce června*, Sušické listy 13, 1930, č. 26; *Seznam letních hostů*, Sušické listy 13, 1930, č. 28; *Seznam letních hostů*, Sušické listy 13, 1930, č. 29; *Seznam letních hostů*, Sušické listy 13, 1930, č. 30; *Letní hosté v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 31; *Letní hosté v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 32; *Letní hosté v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 33; *Letní hosté v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 34; *Letní hosté v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 35; *Letní hosté v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 36.

⁷³⁵ výpočet vlastní

dvakrát častěji, než ženy ve středních letech.⁷³⁶ Jasným předělem v tomto ohledu byl sňatek. Po svatbě zpravidla ženy povolání opustily a věnovaly se péči o rodinu.

U 43% (136) žen je uvedeno pouze zaměstnání jejich manžela. Dá se tedy předpokládat, že se oproti první skupině (žen s vlastním zaměstnáním) jednalo o ženy ve středních letech, či o starší dámy, což platilo v první řadě pro 39 z těchto žen, u kterých bylo uvedeno, že jsou vdovy. Ze všech žen bylo vdov 12%. Ve skupině žen bez zaměstnání pak tvořily vdovy téměř třetinu. (29%). Zajímavé je, že „nepracující“ ženy byly situovány společensky výše. Jednalo se o vdovy, či manželky, státních zaměstnanců, a to i těch nejvyšších, středoškolských profesorů nebo vykonavatelů svobodných povolání – doktorů, advokátů, architektů...

Ženy a muži zpravidla přijížděli do Sušice odděleně. Mezi skoro sedmi stovkami letních hostů lze identifikovat pouze cca dvacet manželských párů. (Muž a žena stejného příjmení jsou v seznamech hned za sebou, pocházejí ze stejného města a ubytovávají se v Sušici na téže adrese, navíc všechny tyto ženy jsou zaznamenány jako *choť*.)

Daleko častěji zřejmě přijížděly společně dvě ženy, nezřídka příbuzné. Zde lze předpokládat několik schémat. Za prvé: svobodná pracující žena přijíždí se svou matkou vdovou (ženy stejného příjmení bydlí na jedné adrese, často přijíždějí ze stejného města, jedna z nich vykonává povolání typické pro svobodnou ženu ze střední vrstvy, například učitelka, úřednice nebo modistka, a druhá žena je vdova): „*Berta Vejlupeková, poštovní úřednice, Praha, hotel Pod Stráží, – Berta Vejlupeková, vdova, Praha, hotel Pod Stráží*“.⁷³⁷

Z druhé: přijíždějí dvě zatím zřejmě svobodné sestry (stejně jméno, trvalé bydliště i adresa v Sušici): „*Věnceslava Blahovcová, pokladní, 57/1, – Anna Blahovcová, modistka, 56/1*“.⁷³⁸

Za třetí: přijíždí již provdané sestry nebo ženy navzájem spřátelené na základě kontaktů svého muže. (Ženy různých příjmení, zpravidla *choť*, přijíždějí ze stejného města a ubytují se na stejné adrese.) Například tři *choť* brněnské smetánky: „*Marie Pánková, vdova po prof. Brno, 254/II, – Olga Veselá, choť vrch. stav. rady, Brno, 254/II, – Vlasta Matlová, choť inž. rady, Brno, 254/II*“.⁷³⁹

⁷³⁶ A. Hanus, *Hrad vzdělání*, s. 443.

⁷³⁷ *Letní hosté v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 33.

⁷³⁸ *Letní hosté v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 34.

⁷³⁹ *Letní hosté v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 33.

Za čtvrté přijíždí svobodné kamarádky z práce: „*Marie Fridová, úřednice, Plzeň, Sušice, 27/I, – Ludmila Racková, úřednice, plzeň, 27/I, – Berta Baxová, úřednice, Plzeň, 27/I,*“⁷⁴⁰

Výjimečně se objevuje žena vyššího postavení doprovázená *služkou* nebo *kuchařkou*: „*Greta Fürthová, choť továrníka, 44-I, – Anna Preglerová, služebná, 44-I.*“⁷⁴¹ Bylo zaznamenáno také několik žen, které zřejmě cestovaly se svým dospívajícím nebo dospělým synem (muž a žena mají stejné jméno a adresu, ale muž je buď *student*, nebo žena *vdova*): „*Ing. Emil Pasovský, komisař pozemk. úřadu, Praha, 312/II – Zdenka Pasovská, vdova, 312/II*“⁷⁴²

Ač jsou výše zmíněná schémata spekulací, je jisté, že Sušice nebyla destinací rodinných dovolených, tak jak je známe dnes – tedy otec, matka a malé děti. Dá se předpokládat, že alespoň část žen s sebou měla své děti, pravděpodobně spíše ty označované jako *choť*, než ženy s vlastním zaměstnáním. Kvůli značné odlehlosti Sušice a zdlouhavosti cesty není pravděpodobné, že by za těmito ženami s dětmi jejich manželé pravidelně dojížděli na víkend nebo neděli, jak bylo typické pro „příměstská“ letoviska.⁷⁴³

Zdá se, že muži daleko častěji jezdili na letní byt úplně sami, i když i zde nalezneme dvojice, které by mohly být bratry nebo otec s dospívajícím nebo dospělým synem: „*Václav Blažek, ředitel cementárny, Brno, 247/II, JUC. – Václav Blažek, studující, Brno, 347/II.*“⁷⁴⁴ Výhradně mužská je také největší skupina, která zjevně přijela společně: 10 pánů z Čáslavi se ubytovalao v hotelu Koruna, zde stojí za to rozvést i jejich zaměstnání, neboť všichni jistě patřili mezi nejvlivnější osoby města: starosta, okresní hejtman, advokát, majitel cihelen, velkoobchodník s obilím, tři továrníci a dva úředníci městské spořitelny.⁷⁴⁵ Zde tedy Sušice odpět odpovídá Šoukalově obrazu letoviska: „*mnohdy se zde dojednávaly i důležité zakázky nebo politické dohody.*“⁷⁴⁶ Při pohledu na „čáslavskou společnost,“ se korupční potenciál jejich zájezdu přímo nabízí.

Pokud bychom se pokusili rekonstruovat, kde se v Sušici letní hosté ubytovali, nenajdeme žádné významné místo koncentrace. Je tu oněch pět již zmiňovaných hotelů;

⁷⁴⁰ *Letní hosté v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 33.

⁷⁴¹ *Letní hosté v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 35.

⁷⁴² *Letní hosté v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 34.

⁷⁴³ J. Šoukal, *Slasti a strasti*, s. 118.

⁷⁴⁴ *Letní hosté v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 32.

⁷⁴⁵ *Letní hosté v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 32.

⁷⁴⁶ J. Šoukal, *Slasti a strasti*, s. 70; tamtéž, s. 44.

Fialka, Koruna, Svatobor, Pod Stráží a V Luhu (jinde v této práci i v pramenech uváděný také jako hotel *Otava*), ale v nich se ubytoval jen asi každý šestý host (108 osob), zpravidla ti nejlépe situovaní či nejvýše postavení. Ostatní dávali přednost ubytování v soukromí. Pokud by i v Sušici platilo to, co v jiných letoviscích, obnos, který zaplatil pár za týden v hotelu, stačil na pronajmutí bytu pro celou rodinu na měsíc.⁷⁴⁷ Jak se zdá z adres uváděných v seznamech, letní byty byly rozloženy rovnoměrně po celém městě, majitelé pronajímali letním hostům byty v centru i Horním a Dolním předměstím, od náměstí, přes vilky po celém městě, po usedlosti v Červených Dvorcích, vsi splývající se Sušicí.

Jakousi sázkou na jistotu mohlo být pro samotné ženy ubytování v klášteře Notre Dame. Zřejmě ani příliš nezáleželo na zbožnosti ubytovaných dam, neboť jedna z nich byla paní Anna Tučná, manželka poslance a ministra za národní socialisty Aloise Tučného: „*Anna Tučná, choť poslance, Praha, klášter de N.D.*“⁷⁴⁸

Časopis *Týden* byl v šoku a *Sušické listy* si tento paradox – socialistku v klášteře – i vyvedení rivala z konceptu náležitě „vychutnaly.“ Redaktor *Týdne* se rozhořčil: „*Nechceme věřit zprávě >Suš. Listů<, podle níž Anna Tučná, choť poslance z Prahy, bydlila za svého letního pobytu v Sušici v Klášteře Notre Dame! Bratr Tučný... jistě se ohradí proti tomuto tvrzení o jeho ženě a vyžádá si opravu zprávy! Jest nemyslitelné, by vůdce strany čes. nár. socialistů, strany, jež razila heslo >Ani Moskva, Ani Řím<, uvedl je činem své ženy v posměch a opravil je: >Ani Moskva, ani Řím, ale klášter De Notre Dame!*“ *Sušické listy* reagovaly: „*Můžeme >Týden< ubezpečiti, že naše zprávy nejsou brány ze vzduchu... Nechce-li >T.< věřit, může si to u měst. úřadu ověřit.*“⁷⁴⁹

Pro analýzu sociální struktury letních hostů byl využit graf sociálního prostoru, což je koncept francouzského sociologa Pierra Bourdieu. Graf publikoval například v knize *Teorie jednání*.⁷⁵⁰ V diplomové práci *Hrad vzdělání a národa*⁷⁵¹ s tímto konceptem dále pracoval Adam Hanus. Graf byl zvolen pro svou přehlednost, kdy vynášením jednotlivých aktérů – v našem případě letních hostů podle jejich povolání – sociální pozice, kterou zastávají, vznikají „shluky“ aktérů s podobnou pozicí v sociálním prostoru. Lze tak určit pro jaké sociální skupiny, či vrstvy, je daný sociální jev typický. V tomto případě z jakých sociálních skupin se rekrutovali, či naopak

⁷⁴⁷ Tamtéž, s. 116-118.

⁷⁴⁸ *Letní hosté v Sušici*, *Sušické listy* 13, 1930, č. 34.

⁷⁴⁹ *Soudružskému >Týdnu<*, *Sušické listy* 13, 1930, č. 38.

⁷⁵⁰ P. Bourdieu, *Teorie jednání*.

⁷⁵¹ A. Hanus, *Hrad vzdělání*.

nerekrutovali letní hosté v Sušici v roce 1930. Muži jsou v grafu znázorněni modrým křížkem, ženy s vlastním povoláním (vlastní sociální pozicí) růžovým křížkem. Červeným křížkem jsou označeny ženy, jejichž sociální pozici určuje povolání manžela. Z grafu je na první pohled vidět, které skupiny lidí se fenomén letního bytu vůbec netýkal. Z celého zemědělského sektoru – domkáři, rolníci statkáři – se v Sušici za celý rok jako letní host nevyšly ani jedna osoba. Je pochopitelné proč; v případě domkařů a větší části rolníků lze předpokládat, že neměli na dovolenou dostatek financí. Hlavním důvodem ale bylo, že léto je z hlediska polních prací vůbec nejvytíženějším obdobím roku, a tak opustit v této době hospodářství, pro ně vůbec nepřicházelo v úvahu. Rovněž se jako hosté neobjevovali ani dělníci. Ti rovněž postrádali potřebné množství financí. Navíc nedisponovali ani dostatkem času, protože většina z nich sociální výdobytek dovolené prostě neměla. Přijelo jen několik kvalifikovaných dělníků, mistrů nebo dílovedoucích, tedy příslušníků dělnické aristokracie.

Malou skupinu mezi letními hosty též tvořili zaměstnanci ve službách (21), což vzhledem k tomu, že v tehdejší ekonomice ve službách pracovalo pouze malé procento populace, není až tak překvapivé. Většinu z této skupiny tvořily „pracující ženy.“ O něco větší zastoupení měli řemeslníci, živnostníci a obchodníci.⁽⁶⁵⁾ Ani všechny tři tyto skupiny dohromady se nepřibližovaly počtu úředníků na letním bytě. Úředníci měli vyšší kulturní kapitál, tudíž u nich lze předpokládat zájem o smysluplné trávení volného času například cestováním, či poznáváním venkova. Důležité rovněž je, že tato sociální skupina obvykle měla alespoň několik dní dovolené, kdežto, řemeslníci živnostníci a obchodníci – dnešní terminologií samostatně výdělečně činní, si nemohli dovolit na několik týdnů „zavřít krám“ a ztratit kontakt se zákazníky. Někteří mohli mít v tuto část roku dokonce více práce než jindy, a tak delší dovolená pro většinu nepřicházela v úvahu a to pravděpodobně spíše z časových důvodů, než z těch finančních. To je zcela jistě případ manželů Vaňurových. Paní Vaňurová, manželka restaurátora z Brna, se přijela do Sušice rekreovat s dospívající dcerou,⁷⁵² zatímco manžel zřejmě zůstal doma, neboť svou restauraci nemohl na vrcholu turistické sezony opustit: „*Marie Vaňurová, choť restaurátora, Zdenka vaňurová, dcera, Brno, 467/II.*“⁷⁵³ A nejednalo se o ojedinělý případ.

⁷⁵² To připomíná situaci, kterou dokumentuje Šoukal – i hoteliéři jezdili na letní byt a zpravidla co nejdál, od svého hotelu. J. Šoukal, *Slasti a strasti*, s. 134.

⁷⁵³ *Letní hosté v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 33.

Nicméně mezi živnostníky a hlavně pak mezi obchodníky je možné najít i velké procento pracujících žen. V drtivé většině se jedná o modistky a soukromnice. Je možné, že část z nich pobyt na letním bytě využila i obchodně. Jinými slovy přijela za potenciální klientelou. Jistě si mnohá paní zapomněla přibalit apartní klobouček, který bylo nutné koupit na místě. Tuto teorii ale není z dostupných pramenů možné ověřit.

Zdaleka nejpočetnější skupinou (122), což ostatně přesně odpovídá situaci i v jiných lokalitách,⁷⁵⁴ jsou úředníci a úřednice. Žen je v této skupině 40%, z nichž přesně čtvrtina jsou *choti*. Většina žen tedy byly aktivní úřednice. A jak se zdá, kromě práce si poměrně rychle osvojily i volnočasové aktivity svých mužských kolegů, což lze považovat za jeden z důkazů postupné emancipace, ke které po první světové válce docházelo. V rozporu s očekáváním, je skupina učitelů poměrně malá, což je překvapivé, neboť učitelé již disponovali dostatečným ekonomickým kapitálem, ale především, díky letním prázdninám zdaleka převyšovali všechny skupiny na srovnatelné ekonomické úrovni množstvím svého volného času. Většina hostů této skupiny jsou manželky učitelů. Ve skupině řídicích učitelů už získávají převahu muži a mezi ženami roste podíl *chotí*.

V následujících skupinách, kde se dostáváme do vyšší střední a vyšší společenské vrstvy se již pracující ženy takřka nevyskytují – okolo roku 1930 stále nebyly vrcholové pozice ve státní správě, ministerstvech, či bankovní a průmyslové sféře pro ženy dostupné. Několik zaměstnaných žen se ještě objevuje mezi nižšími státními zaměstnanci, většina žen už jsou ale *choti*.

U skupin středoškolských profesorů, vyšších státních zaměstnanců a vykonavatelů svobodných povolání (doktoři, právníci, architekti) se až na dvě doktorky, pracující ženy vůbec nevyskytují. Nicméně ženy v pozici manželky tvoří 40% letních hostů z těchto sociálních skupin. Pro tyto skupiny bylo tedy nejtypičtější vzorec chování, kdy manželka, případně s dětmi, odjela léto trávit na letní byt, zatímco dobře situovaný pán zůstal ve městě jako „slaměný vdovec.“⁷⁵⁵ Zdaleka nejpočetnější skupinou jsou státní zaměstnanci, zvláště pokud budeme počítat vyšší a nižší dohromady.

Téměř výhradně muži tvoří skupiny nejvýše postavených hostů s vysokým ekonomickým kapitálem – management, ředitelé továren, průmyslníci. Žádnou ženu,

⁷⁵⁴ „Nejpočetnější vrstvu mezi návštěvníky tvořilo úřednictvo, které jezdilo nejčastěji do nájmu.“ J. Šoukal, *Slasti a strasti*, s. 21.

⁷⁵⁵ *Slaměný vdovec*, Československá filmová databáze [online zdroj], dostupné na: <https://www.csfd.cz/film/9792-slameny-vdovec/prehled/>, [15. 7. 2020].

ani *choť* nenalezneme ve skupině s nejvyšším kulturním kapitálem – vysokoškolských profesorů.

Na základě tohoto rozboru můžeme konstatovat, že rozvrstvení letních hostů v Sušici – odpovídá předpokladu. Na letní byt do Sušice jezdili nejčastěji lidé situovaní v levé horní části grafu, což ve společnosti odpovídá finančně dobře zabezpečeným, středně a vysokoškolsky vzdělaným lidem pracujícím ve stabilním zaměstnaneckém poměru. Jinými slovy to odpovídá nové střední a vyšší společenské vrstvě. Pobyt v Sušici si tedy nemohl dovolit úplně každý, Sušice si pravděpodobně vytvořila jisté jméno a oblibu, takže lákala i hosty celostátního formátu, zároveň však jistě stále byla výrazně levnější, než například západočeské lázně. Nejvíce letních hostů v Sušici mělo svůj trvalý domov v Praze. Takových byla téměř polovina (319). Druhé místo sice náleželo Plzni, ale v absolutních číslech přijelo ze západočeské metropole pouze 50 hostů, což je jen o 5 více, než Vídně. Vazba na bývalé hlavní město monarchie zůstávala v tomto ohledu zachována a podle jmen letních hostů lze předpokládat, že většina z nich patřila k etnicky české komunitě: „*Kubitschková Marie s dcerou, Vídeň, čp. 38-II.*“⁷⁵⁶ Totéž patrně platí i pro několik Američanů, kteří přijeli navštívit zem, ze které pocházeli. Ostatní města ať československá, nebo zahraniční jsou již statisticky nepodstatná.

Kromě „čáslavské kliky“ a chotě socialistického poslance Tučného stojí za zmínku alespoň pár dalších hostů a jejich povolání. Kromě čáslavského okresního hejtmana a vládního rady Žižky⁷⁵⁷ v Sušici pobýval také okresní hejtman Faltis z Kralup. Za rok 1930 hostila Sušice několik osob z ministerstva financí, z nichž někteří byli zjevně dost důležití – dva ministerští radové, vrchní berní ředitel a dvě chotě tajemníků tohoto ministerstva. Z finančního sektoru dále ředitel pojišťovny, kontrolor Národní banky, vrchní úředník Živnobanky, náměstek ředitele České průmyslové banky,... Množství hostů pracovalo v oblasti justice – prezident krajského soudu, dva okresní soudci, (vrchní) soudní radové a pět vdov po nich, mezi hosty se nacházejí též soudní úředníci a jejich manželky. Sušici navštívilo také několik redaktorů celostátně známého tisku, například tři redaktori Národních listů (přestože všichni tři bydleli v hotelu Fialka, zdá se, že nepřijeli spolu, neboť v publikovaných seznamech hostů jsou od sebe velmi daleko). Možná přijížděli postupně na doporučení svých kolegů. Dále je možné jmenovat vrchního účetního pražského magistrátu, několik kontrolorů státních

⁷⁵⁶ *Letní hosté v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 36.

⁷⁵⁷ *Letní hosté v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 32.

drah, špičkové zaměstnance Škodových závodů, referenta zemské školní rady nebo několik architektů.⁷⁵⁸

8.5 Zajímaví hosté v průběhu let

Rovněž bylo poměrně běžné, že se do svého rodného města na letní byt vraceli lidé, kteří v rané dospělosti odešli za studiem nebo prací do většího města. Tím nejznámějším je pro Sušici Karel Klostermann, za zmínku však stojí také prezident uherskohradištského krajského soudu Eduard Souček. Sušice si svých úspěšných „dětí“ velmi vážila a i v novinách jim projevovala lásku a úctu. Tyto osobnosti si obvykle v Sušických listech zasloužily vlastní článek a někdy i veřejné přání příjemného pobytu nebo gratulaci k jubileu⁷⁵⁹ či dosažení titulu.⁷⁶⁰ Dá se předpokládat, že také velká část hostů z Vídně měla na Sušici nějaké příbuzenské vazby, jako například student, později doktor práv Viktor Hutter, synovec továrníka Fürtha.⁷⁶¹

Dalším zajímavým krajanem byl žurnalista Miloš Slíva pracující na československo-belgických vztazích a dlouhodobě pobývajícím v Belgii. Ten do Československa a Sušice přivedl své belgické známé, přímo výpravu v čele s žurnalistou Arturem Cantillionem. Zde je vidět, kam až mohla sahat sušická propagační činnost, neboť Slívu tento zájezd napadl poté, co mu starosta Seitz do Belgie zaslal Friedlovu propagační brožurku o Sušici *Sušice. Letovisko a horské klimatické místo*.⁷⁶² Jak později psal Cantillion pro belgické noviny, skupinka Belgičanů a pár Francouzů byla Šumavou a Sušicí nadšena, líbila se jim příroda a řeka, pochutnali si na otavských pstruzích a byli velmi rádi, když je v Sušici obklopilo množství lidí, kteří hovořili francouzsky plynule a s láskou, a co teprve když zjistili, že Marsellaisu uměl v Sušici zazpívat *skoro každý*. Cantillion oceňoval upřímný nacionalismus, avšak přiměřený a kombinovaný s láskou ke kultuře ostatních národů a jazyků, především francouzského.⁷⁶³

⁷⁵⁸ Během měsíce června, Sušické listy 13, 1930, č. 26; Seznam letních hostů, Sušické listy 13, 1930, č. 28; Seznam letních hostů, Sušické listy 13, 1930, č. 29; Seznam letních hostů, Sušické listy 13, 1930, č. 30; Letní hosté v Sušici, Sušické listy 13, 1930, č. 31; Letní hosté v Sušici, Sušické listy 13, 1930, č. 32; Letní hosté v Sušici, Sušické listy 13, 1930, č. 33; Letní hosté v Sušici, Sušické listy 13, 1930, č. 34; Letní hosté v Sušici, Sušické listy 13, 1930, č. 35; Letní hosté v Sušici, Sušické listy 13, 1930, č. 36.

⁷⁵⁹ *Šedesáté narozeniny našeho hosta*, Sušické listy 14, 1931, č. 30.

⁷⁶⁰ *Každoroční letní host*, Sušické listy 19, 1936, č. 19.

⁷⁶¹ *Každoroční letní host*, Sušické listy 19, 1936, č. 19.

⁷⁶² Antonín Friedl, *Sušice. Letovisko a horské klimatické místo šumavské*, Sušice [1932].

⁷⁶³ Miloš Slíva, *Večeře v Sušici, neboli české poučení*, Sušické listy 15, 1932, č. 32.

Menší skupinky Belgičanů navštívily Sušici při svých cestách Československou republikou i nezávisle na Slívovi. Jedním z nich byl malíř Marcel Stobbaerts, který v následujících letech výrazně přispěl k propagaci Československa v Belgii. Při své návštěvě Sušice si hned načrtl náměstí a obrázek si s sebou odvezl do své vlasti. Když byl pak v dosti významném vlámském časopisu *Het Laatste* (náklad 400 000 kusů) uveřejňován článek o tomto umělci, doplňovala jej právě kresba Sušice. Malby a kresby dalších českých měst se pak objevily také na veletrhu v Bruselu, který navštívil sám belgický král Leopold III.⁷⁶⁴

Inženýr Slíva přivedl do Československa a na svou rodnou Šumavu další Belgičany znovu v roce 1936. 11 dní prováděl Belgičany jihozápadními Čechami, přičemž je pozval například na sokolské cvičení, které jim přišlo velmi zajímavé, také s hotelem Svatobor byli spokojeni a i tato skupina byla velmi mile překvapena kolik Sušičanů si s nimi rádo promluvilo francouzsky. Sušičtí byli na tuto odezvu patřičně hrdí a doufali, že takovýto propagační zájezd z Belgie nebude posledním.⁷⁶⁵

Mezi návštěvníky Sušice nebyli výjimkami ani Angličané. V létě 1930 pobýval v hotelu Fialka anglický pár dva týdny. Byli údajně Šumavou nadšeni a divili se „*proč nejedí do Sušice Angličani, že tak nádherné koupání v řece Otavě a možnost lovení pstruhů v žádných světových lázních nenašli.*“ Prý měli velký zájem i o šumavské trojhradí a Povydrří a byli by zůstali v Sušici i déle, nebýt komplikací se zákonem o přihlašování a dávce z motorových vozidel, proto svůj pobyt v Sušici po čtrnácti dnech ukončili a pokračovali vlastním vozem do Rakouska.⁷⁶⁶ Jiná skupinka čtyř Angličanů – dva z nich profesori z Cambrige a Yorku – byli při svém pobytu přizváni přihlížet sokolskému cvičení v sokolovně. Ač tam byli úplnými cizinci, dostalo se jim vřelého přivítání a do společnosti byli přijati jako staří známí, což je velmi potěšilo. Také oceňovali jim zaslouženou děkovnou kartu starosty a psali mu poděkování a pochvalu jeho krásného a přívětivého města.⁷⁶⁷

Letní hosté s sebou do Sušice přinášeli velké množství peněz, čehož si Sušice byla moc dobře vědoma a dělala vše pro to, aby se hostům zavděčila. Po zavření *horní sirkárny* v roce 1932 si mnoho Sušických bylo vědomo, že je možné že podobný osud brzy postihne i druhou sušickou sirkárnu nebo tradiční zpracovnu kůží, a je tedy nezbytné zaměřit se na alternativní zdroje peněz – turistický ruch.

⁷⁶⁴ *Sušice ve Vlámském časopise*, Sušické listy 19, 1936, č. 17.

⁷⁶⁵ *Zájezd belgických turistů do Sušice*, Sušické listy 19, 1936, č. 39.

⁷⁶⁶ *Návštěva z Londýna*, Sušické listy 13, 1930, č. 28.

⁷⁶⁷ *Hosté z přátelské Anglie*, Sušické listy 19, 1936, č. 38.

Návalu letních hostů chtěli využít nejen podnikatelé, poskytující ubytování a služby, ale svou cestu si našli také majitelé průmyslových podniků. Například annínská sklárna se stala vděčným místem exkurzí a výletů, její majitel Ed. Schmid dokonce zařídil výstavku svých produktů, na které lákal návštěvníky, ať už chtěli něco kupovat nebo ne. V Sušických listech nalezneme zvláštní kombinaci reklamy na sklo a pozvánky právě na tuto výstavku.⁷⁶⁸ Letní hosté také využívali autokarových výletů na Šumavu⁷⁶⁹ nebo se připojovali ke slavnostem a manifestacím, například se často účastnili národní pouti na Javorník.⁷⁷⁰

⁷⁶⁸ *Letním hostům a turistům*, Sušické listy 15, 1932, č. 36.

⁷⁶⁹ Viz kapitola *Možnosti dopravy*.

⁷⁷⁰ *Tábor pošumavského lidu na Javorníku*, Sušické listy 14, 1931, č. 32.

9. Léto v Sušici

9.1 Sokolové

Role Sokola v rozvoji turistiky na Sušicku se zdá být sice menší, než role KČST, rozhodně však není zanedbatelná. Sušický Sokol sám pro své členy pořádal vycházky⁷⁷¹ a drobné zájezdy,⁷⁷² ale také díky jeho činnosti přijíždělo na Sušicko množství návštěvníků. I když tito návštěvníci, až na jednotlivé výjimky, zde zpravidla strávili jen jeden den, maximálně prodloužený víkend, takže nemohou být považováni za *letní hosty*. Sušičtí poměrně často konali společné akce spolu s ostatními odbory Šumavské župy,⁷⁷³ ale také zvali členy jiných žup a vzdálenějších odborů.⁷⁷⁴

Velkou událostí bylo, když se Sušice koncem června 1927 stala místem konání sletu Šumavské župy sokolské.⁷⁷⁵ Takovéto delší dobu plánované akce často „popohnaly“ opravy a zvelebování Sušice, pro tento konkrétní případ se do příprav aktivně zapojil i sušický starosta Jan Seitz, který v rámci příprav vyzýval občany k opravě průčelí svých domů a žádal, aby si vyzdobili domy národními barvami. Samozřejmostí měla být okna plná květin a pokud možno prapory.⁷⁷⁶ Kromě Šumavské župy, se do Sušice sjížděli i vybraní zástupci Podbělohorské župy. Pro společnost byl připraven zábavný večer v sokolovně a pro zájemce následoval dokonce pětidenní zájezd po Šumavě - přes Kašperské Hory, Vimperk, Bučinu, Lenoru, Volary až do Prachatic.⁷⁷⁷ Slet Šumavské župy v Sušici přitáhl pozornost i *Kroužku rodáků a přátel města Sušice v Praze*, kteří se při této příležitosti hromadně vraceli do rodného města, aby si nenechali ujít slávu, která se zde odehrávala jen jednou za několik let.⁷⁷⁸ O důležitosti sletu vypovídá také to, že Sušické listy na něj upozorňovaly už s velkým předstihem a v týdnu konání sletu se prakticky v celém čísle nemluví o ničem jiném.⁷⁷⁹ Ještě v září doznívaly zprávy ze sletu, dokumentované i fotografiemi⁷⁸⁰ – jedněmi z prvních, které byly v Sušických listech vůbec publikovány.⁷⁸¹

⁷⁷¹ *První jarní výlet v kroji s hudbou*, Sušické listy 9, 1926, č. 20.

⁷⁷² *Výlet IV. okrsku sušického*, Sušické listy 5, 1922, č. 26.

⁷⁷³ *V neděli 18. července na Rábí pout*, Sušické listy 9, 1926, č. 29.

⁷⁷⁴ např. *Zájezd Podbělohorské župy Sokola do Sušice*, Sušické listy 7, 1924, č. 28.

⁷⁷⁵ *Župní slet Sokolů 1927*, Sušické listy 9, 1926, č. 46.

⁷⁷⁶ Jan Seitz, *Našemu občanstvu Sušickému*, Sušické listy 10, 1927, č. 21.

⁷⁷⁷ *Župní slet Sokolů 1927*, Sušické listy 9, 1926, č. 46.

⁷⁷⁸ Emanuel Myslík, *Kroužek rodáků a přátel města Sušice a okolí v Praze, Rodáci ze Sušice a okolí*, Sušické listy 10, 1927, č. 25.

⁷⁷⁹ Sušické listy 10, 1927, č. 27.(2. července)

⁷⁸⁰ *Rodiče!* Sušické listy 10, 1927, č. 40.

Z našeho sletu – fotografie, Sušické listy 10, 1927, č. 40.

⁷⁸¹ Fotografie se začaly stávat běžnou součástí Sušických listů až v polovině 30. let. Ani tehdy to však ještě obvykle nebyly fotografie dokumentující místní dění, ale jakési miniatury filmových upoutávek.

Jedním z nejváženějších (téměř) každoročních sušických letních hostů nebyl nikdo jiný, než náčelník České obce sokolské dr. Jindra Vaníček⁷⁸² a jeho bratr Karel.⁷⁸³ Jindra Vaníček jezdil do Sušice až do svého posledního léta roku 1933.⁷⁸⁴ Podle Antonína Friedla Vaníček na jaře 1934 doufal, že se ještě alespoň jednou podívá do své milé Sušice, jenže zemřel akorát na začátku léta – 6. června.⁷⁸⁵ Vůbec největší sokolská událost se konala v roce 1935 právě na počest Jindry Vaníčka. Jako zasloužilému Sokolovi se mu samozřejmě dostalo pocty umístění pamětní desky na budově Sokolovny, ale to zdaleka nebylo vše.⁷⁸⁶ První úsek *Klostermannovy stezky* na Modravu v Luhu podél řeky byl pojmenován *Nábřeží Jindřicha Vaníčka*,⁷⁸⁷ a *Vaníčková* byla pojmenovaná snad nejvýstavnější ulice města – krátká ulice vedoucí ze severozápadního rohu náměstí, kde se nacházely tři nově zbudované majestátní stavby – městská spořitelna, živnostenská škola a poštovní budova – a úhledný květinový parčík.⁷⁸⁸ Při příležitosti odhalení desky a dvou nových pojmenování byly konány velké závody dokonce pěti sokolských žup: Husovy (České Budějovice), Jeronýmovy (Písecko)⁷⁸⁹, Plzeňské, Rokycanovy (Rokycansko) a Šumavské (Klatovsko a Sušicko).⁷⁹⁰

9.2 Feriálky, neboli dětské prázdninové osady

Znečištěná velkoměsta versus průzračný horský vzduch na Šumavě, rozpálené prašné ulice oproti stinným zákoutím sušického lesoparku, nuda v městském bytě, nebo koupání v Otavě a příjemné vycházky přírodou. Kdo by nechtěl opustit Prahu nebo jiné velké město a strávit pár týdnů v Sušici, na hraně šumavské divočiny, a přitom stále jen pár kroků od městského komfortu? U velké části populace však rodinná dovolená na letním bytě nepřipadala v úvahu. Ovšem díky aktivitě mnoha svépomocných spolků se

⁷⁸² Dr. Jindra Vaníček přijede, Sušické listy 16, 1933, č. 17.

⁷⁸³ Prázdninová osada žactva Sokola vršovického, Sušické listy 18, 1935, č. 39.

⁷⁸⁴ Bratři Karel a Dr. Jindřich Vaníčkové na pobytu v městě Sušici a v Šumavě, in: Spořitelna města Sušice, 49. účetní zpráva za rok 1934, Sušice 1935, s. 52-56; Slavnost odhalení pamětní desky bratřím Karlovi a Jindrovi Vaníčkově v Sušici, Sušické listy 18, 1935, č. 40.

⁷⁸⁵ Antonín Friedl, Slavnostní dny odhalení pamětní desky bratřím Karlu a Dr. Jindřichu Vaníčkově v Sušici 27., 28. a 29. září 1935, in: Spořitelna města Sušice, 50. účetní zpráva za rok 1935, Sušice 1936, s. 83-88.

⁷⁸⁶ Slavnost odhalení pamětní desky bratřím Karlovi a Jindrovi Vaníčkově v Sušici, Sušické listy 18, 1935, č. 40.

⁷⁸⁷ Při poslední procházce po nábřeží Jidř. Vaníčka, Sušické listy 19, 1936, č. 13.

⁷⁸⁸ J. Lhoták – J. Pachner – V. Razím, Památky, s. 96.

⁷⁸⁹ Vítá vás Sokolská župa Jihočeská [online zdroj], dostupné na: https://www.zupajihoceska.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=146&Itemid=3, [11. 7. 2020].

⁷⁹⁰ A. Friedl, Slavnostní dny, s. 83-88.

na venkov mohly podívat alespoň děti. A nejen děti vojenského důstojnictva nebo živnostníků, ale i děti těch chudších městských vrstev – dělnické děti. Posílání dětí na venkov za čistším prostředím a zdravější stravou se praktikovalo už za první světové války například díky spolku *České srdce*, ten od léta 1918 posílal děti z Prahy a Vídně na venkov do bezpečí a na zotavenou.⁷⁹¹ *České srdce vídeňské* ještě několik let po válce umisťovalo české vídeňské děti do rodin na Sušicku, aby si užily léto mimo město a nezapomněli na své češství.⁷⁹²

Myšlenka posílat děti „na čerstvý vzduch“ se brzy ujala ve více (svépomocných) spolcích, netrvalo dlouho a Sušice každoročně vítala hned několik *prázdninových osad* neboli *feriálek*, dnešní terminologií vlastně letních táborů. Již nebylo třeba utíkat na venkov před městskou válečnou bídou a hladem. Ovšem úkol napravit dětem městem poškozené zdraví čerstvým vzduchem, pohybem a vydatnou stravou přímo od lokálních producentů, umožnit jim „vyběhat se“ a zocelit se sportem – ten zůstal: „*Mladí kolonisté, studující, vysláni k nám bledí, slabí, choří, vrací se k drahým svým ... opálení, s růžovým ruměncem na tvářích, posílení na těle, osvěženi na duchu...*“⁷⁹³

Zpočátku zdaleka nebyly podmínky ideální, ale díky ochotě města, škol i dárců bylo možné uložit děti na slavnících v budovách škol nejen v Sušici, ale třeba i v Kašperských Horách. Tam byla například v létě 1924 v prostorách státní odborné školy ubytovaná *prázdninová kolonie* Čsl. obce úřednické v Plzni.⁷⁹⁴

Pro Sušici se hned několik *feriálek* stalo standardem v druhé polovině 20. let. Přestože jednotlivé se vyskytovaly už krátce po roce 1920.⁷⁹⁵ Od roku 1926 do Sušice přijížděly desítky důstojnických dětí z Prahy, ubytovány byly za souhlasu starosty města v budově gymnázia, kterou vedoucí velmi chválili, neboť v případě špatného počasí se děti mohly zabavit v tělocvičně nebo hrou na piano. Proč byly děti rodičů sdružených v Odbočce Svazu čsl. důstojnictva v Praze posílány „na venkov“, bylo sušické veřejnosti vysvětleno takto: „*[Sdružení] Vysílá děti svých členů do zdejšího krásného města a okolí, by si užily zdravého vzduchu, vody a přírodních krás, jež zdejší krajina poskytuje v hojné míře. Toto jim Praha nemůže dát, a proto se děti těší na pobyt...*“⁷⁹⁶

⁷⁹¹ *Historie, České srdce* [online zdroj], dostupné na: <https://www.ceske-srdce.at/cz/historie/>, [11. 7. 2020].

⁷⁹² *České děti vídeňské*, Sušické listy 6, 1923, č. 40.

⁷⁹³ *Feriální osada v Sušici*, Sušické listy 10, 1927, č. 29.

⁷⁹⁴ *Prázdninová kolonie*, Sušické listy 7, 1924, č. 30.

⁷⁹⁵ *Nechte maličkých přijít ke mně*, Sušické listy 4, 1921, č. 35.

⁷⁹⁶ *Oprava*, Sušické listy 10, 1927, č. 30.

V roce 1927 už hostila Sušice zřejmě tři feriální osady o desítkách dětí, kromě již zmiňovaných důstojnických dětí, také živnostnické děti z Prahy, ubytované ve staré měšťanské škole, a ještě jednu blíže nespecifikovanou *osadu* v budově obecných škol. I tato výprava již navštívila Sušici poněkolkáté, snad to byla *Česká feriální osada*.⁷⁹⁷ Dětem se ze strany Sušických dostalo vlídného přijetí: „*Sušice, středisko všeho života střední Šumavy, přivítala je právě tak mile a srdečně, jako vítá všechny turisty dospělé. ... Přejeme přítomným výpravám radostného domova a plného načerpání nových sil k práci.*“⁷⁹⁸

I v následujících letech sídlily v Sušici vždy alespoň dvě *feriálky*.⁷⁹⁹ V roce 1929 jedna z *osad* – *Svépomoc* pro dělnické děti zaslala na městský úřad k rukám starosty Seitze krásný dopis, v němž děkovala za vstřícný přístup vedení města, bez něhož by jen těžko bylo možné pořádat v Sušici *feriální osady* městských dětí a ubytovávat je v prostorách škol.⁸⁰⁰ Také druhá *osada* toho roku *Česká feriální osada* se prý velmi vydařila, v článku k odjezdu dětí z této *osady* domů naopak Sušičtí oceňovali jejich přítomnost zde a vlastně až litovali odjezdu veselých městských dětí: „*Ulice naše, kudy každodenně naši milí kolonisté procházeli, utichnou a mnohému snad bude se i stýskati.*“⁸⁰¹ Také ředitel *České feriální osady* František Citta zaslal Sušickým listům svůj text *Milá vzpomínka*, z něhož dýchá láska a obdiv k Sušici, na kterou autor, jakoby zasněn, vzpomíná.⁸⁰²

O děti *feriálních osad* vzorně pečovalo i množství známých sušických osobností. V děkovném článku je vyzdvihována rada města v čele se starostou Seitzem, ředitel továrny SOLO ing. Čížek a *zasílatel* Antonín Čácha, díky jejichž vozům se mohly děti vydat i na vzdálenější výlet a snáze se přestěhovat, ředitel reálky jako poskytovatel ubytování nebo dr. Brey ochotně řešící případné zdravotní komplikace. Samotné děti si pak odvezly asi nejlepší vzpomínky na Aloise Čáchu, který jim zajišťoval program.⁸⁰³

Feriálky nebyly pozastavené ani v době hospodářské krize,⁸⁰⁴ i na počátku 30. let na 5 týdnů pravidelně přijíždělo okolo devadesáti osob *České feriální osady*

⁷⁹⁷ *Feriální osada v Sušici*, Sušické listy 10, 1927, č. 29.

⁷⁹⁸ *Feriální osada v Sušici*, Sušické listy 10, 1927, č. 29.

⁷⁹⁹ *Bud'te nám vítáni*, Sušické listy 12, 1929, č. 27.

⁸⁰⁰ *Ocenění péče starostovy o prázdninovou oslavu*, Sušické listy 12, 1929, č. 31.

⁸⁰¹ *Česká feriální osada*, Sušické listy 12, 1929, č. 31.

⁸⁰² František Citta, *Milá vzpomínka*, Sušické listy 12, 1929, č. 36.

⁸⁰³ *důstojnická prázdninová osada z Velké Prahy*, Sušické listy 10, 1927, č. 33.

⁸⁰⁴ *Z české feriální osady*, Sušické listy 14, 1931, č. 31; *Feriální osady*, Sušické listy 15, 1932, č. 29.

z Prahy.⁸⁰⁵ Někdy na Šumavu zavítala také *Zdravotní kolonie čsl. Červeného kříže* a roku 1930 byla dokonce obnovena spolupráce s organizací *České Srdce vídeňské*, takže se na Sušicko po několika letech opět dostaly desítky dětí vídeňských Čechů.⁸⁰⁶ Někteří lidé zdůrazňovali, že i nenáročná *feriálka* přináší do Sušice značné obnosy peněz jen za potraviny, které děti zkonsumují. Navíc se dá předpokládat, že si děti budou chtít přivést domů také nějaký suvenýr,⁸⁰⁷ i když zde se nemohlo počítat s horentními sumami.

Všechny tyto *feriálky* zpravidla ubytovávaly své účastníky se souhlasem městské rady v budovách sušických škol. Až v roce 1931 přišla "Zdravá generace" sociálně demokratického družstva *Svépomoc* s nápadem vybudovat domky či chatky pro trvalou osadu v Luhu. Město jim pronajalo vhodný pozemek na 25 let, kde byla zřízena *rekreační stanice*⁸⁰⁸ pro 160 dětí pod dohledem architekta a stavitele Karla Houry.⁸⁰⁹ Osada s dřevěnými sruby, v některých zdrojích pojmenovaná *Habrmanův tábor*,⁸¹⁰ byla dokončena v červenci 1932 a hned ji využilo asi 180 dětí kladenských horníků.⁸¹¹

V roce 1933 do *feriálek* přijelo ještě více dětí než v předchozích letech: 54 dětí ze Žižkova bydlelo v Gymnasiu, 160 dětí kladenské *Svépomoci* v měšťanských školách, 60 dětí pražské *feriálky* v obecných školách a údajně 520⁸¹² dětí „Zdravé generace“ ve srubech v Luhu.⁸¹³ *Feriálky* byly velice oblíbené až do konce sledovaného období, kdy se k již zavedeným *osadám* připojila například ještě *feriálka* vršovického Sokola.⁸¹⁴ Právě bratr Šlehofer udělal na konci léta 1935 Sušici krásnou reklamu, když ve *Zpravodaji Sokola Praha* vychválil pobyt sokolských dětí v Sušici a zvláště zdůraznil péči a ochotu místních, městské rady i jednoho statkáře, který pro děti vyrobil a zapůjčil dostatek slavníků. Také oceňoval zapůjčení sokolského hřiště a vzorné ubytování ve škole.⁸¹⁵

⁸⁰⁵ *Z české feriální osady v Sušici*, Sušické listy 13, 1930, č. 28; *Do našeho města*, Sušické listy 13, 1930, č. 29.

⁸⁰⁶ *Zdravotní kolonie*, Sušické listy 13, 1930, č. 33.

⁸⁰⁷ Jaroslav Hladký, *Sušice – Ráj dětí*, in: Spořitelna města Sušice, 48. účetní zpráva za rok 1933, Sušice 1934, s. 23-25.

⁸⁰⁸ *V Sušici bude vybudován rekreační tábor*, Sušické listy 14, 1931, č. 47.

⁸⁰⁹ *Stavební ruch v Sušici v roce 1932*, Sušické listy 15, 1932, č. 15.

⁸¹⁰ J. Hladký, *Sušice – Ráj*, s. 23-25.

⁸¹¹ *Kolonie „Zdravá generace“*, Sušické listy 15, 1932, č. 29.

⁸¹² Buď se v osadě muselo vystřídat několik turnusů, nebo je tento údaj chybný. Osada měla stačit pro 160 dětí, je pochopitelné, že se do ní vešlo dětí i 180, ale 520 už zní velmi nepravděpodobně. Možná bylo myšleno 250, což je stále hodně, ale už by to mohlo být reálné.

⁸¹³ *Děti již přijely*, Sušické listy 16, 1933, č. 27.

⁸¹⁴ *Děti feriálek*, Sušické listy 18, 1935, č. 28.

⁸¹⁵ *Prázdninová osada žactva Sokola vršovického*, Sušické listy 18, 1935, č. 39.

9.3 Učitelé a studenti

Učitelé patřili mezi první propagátory Šumavské turistiky, od účasti na vytvoření *Průvodce z roku 1902* po pořádání školních výletů, které mládež motivovaly k dalším cestám a lepšimu poznání míst navštívených se školou.

Je potřeba připustit, že přílišná snaha učitelů, podobně jako dnes, mohla naopak některé děti od pěší turistiky odradit: Učitel Josef Hozman ještě za monarchie i za války pravidelně brával děti na pěší výlety na Šumavu. V roce 1916 se mu jeden výlet příliš nedařil. Chtěl s manželkou vzít dívky třetího ročníku měšťanské školy k Prášilskému jezeru, přenocovat v Prášilech a druhý den se opět pěšky vrátit do Sušice. První den odpoledne to vypadalo na déšť, a tak šli rovnou do ubytování a návštěva prášilského jezera byla odložena, což plánovanou trasu pro druhý den prodloužilo o několik kilometrů. Následujícího dne tedy došli k jezeru a vydali se k domovu do Sušice. Cestou zpět děvčata „hnala“ napřed a Hozman měl radost, že se jim výlet líbí, a tak příliš nedával pozor na cestu. Že už si zašli mnoho kilometrů, zjistili, až když došli na rozcestí k Železné Rudě. Některé dívky už začaly škemrat, ať nejdou do Sušice, ale do Železné Rudy a přenocují tam. Hozman toto s ohledem na rodiče dívek zavrhl a vydal se k Sušici doslova cestou necestou. Mezi Gerlhütte a Zhůřím se brodili bažinami, takže se děvčata zablátila a promočila, u Petrovic je dohnal silný liják. Úsměvné je že Hozman předem dívky instruoval, aby si s sebou vzaly deštníky, ale asi polovina je z pochopitelných důvodů neměla. (Kdo by se chtěl dva dny nosit po Šumavě s neskladným *parapletem*?!). Déšť neustával, tak pokračovali z Petrovic do Sušice celou cestu v silném lijáku, vždy dvě dívky pod jedním deštníkem, takže byly úplně promočené všechny. Ten den ušli při návratu do Sušice přes 40 km,⁸¹⁶ z toho značná část byla jistě dosti nepříjemným terénem, skrze močály nebo po kamenitých svazích. Navíc několikrát zmokli v krátkých přeháňkách a celou cestu z Petrovic do Sušice šli vytrvalým lijákem.⁸¹⁷

Každým rokem přijíždělo do Sušice a na Šumavu několik školních výprav,⁸¹⁸ a když s sebou učitelé zrovna neměli své žáky, přijížděly alespoň výpravy *učitelských*

⁸¹⁶ Orientační měření na stránce [Mapy.cz](https://mapy.cz), dostupné na:

<https://mapy.cz/zakladni?x=13.5969000&y=49.2229000&z=11>.

⁸¹⁷ V *Petrovicích musím zmoknout*, Sušické listy 16, 1933, č. 23.

⁸¹⁸ Například jen za rok 1932: SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K4 složka Vycházky – výlety – výpravy, desky Vycházky a výlety. Dotazy a návrhy. Výpravy, Lístek Prof. Em. Rösenthaller, Tábor odboru KČST v Sušici, 11. května 1932; tamtéž, dopis Obchodní akademie v Berouně odboru KČST v Sušici, 21. května 1932; tamtéž, dopis KČST Nepomuk (Z. Bomdorf? Václ. Maruna) odboru KČST v Sušici, 6. května 1932; tamtéž, dopis Josef Vrba, profesora ČS obchodní akademie v Praze odboru KČST v Sušici, 9. 5 1932; tamtéž, lístek Josef Drholec, odb. učitel, Praha odboru KČST v Sušici S, 3. června 1932

jednot.⁸¹⁹ „Vštěpování lásky k turistice“ prováděné sušickým učitelstvem zjevně přinášelo ovoce, neboť několik takových výprav vedli bývalí žáci zdejších profesorů, jako například Ezechiel Ambros, ještě předválečný žák Antonína Friedla, který přivezl do Sušice dívky olomoucké sexty a za doprovodu profesora Friedla je vzal na výlet na Šumavu.⁸²⁰ Přijížděly i výpravy vysokoškoláků, v kterých bylo velké zastoupení cizinců, například ruských emigrantů studujících na pražské zemědělské fakultě.⁸²¹ Antonín Friedl pravidelně doprovázel na Šumavu i jiné skupiny, například skauty.⁸²²

V krátce vycházejícím časopisu *Bod varu* septimy sušického gymnázia jeden ze studentů s odstupem času referoval o svém týdenním výletu na Šumavu, který zatoužil podniknout, když v tercii navštívil se školním výletem Javorské, Černé a Čertovo jezero. Zdá se, že týdenní výlet Šumavou podnikl autor se svým kamarádem sotva ve čtrnácti letech. Prošli Prášílsko, Železnorudsko, došli do Lenory a jako poslední navštívili Český Krumlov, odkud se vrátili vlakem. Doma už o ně měli velkou starost a hubovali, že mladí výletníci neposlali domů ani lístek.⁸²³ *Bod varu* podává ještě jednu „reportáž“ výletu sušických studentů, tentokrát na Domažlicko. Tento článek mimo jiné naznačuje, že pravý tramping Sušičtí, a zřejmě ani lidé na Sušicko přijíždějící, příliš nepěstovali. Během vícedenního výletu plánovali kamarádi přespávat pod stanem, ale jen se přehnal deštík, už si to rozmysleli a rychle si zamlouvali nocleh ve vesnici. Po několika nocích pod střechou se dva rozhodli, že musí alespoň jednou využít stan. Už ve tři hodiny v noci přiběhli za svými kamarády, aby je vzali k sobě do pokoje. Z celé „dobrodružné výpravy“ strávili hoši venku jen jedinou noc.⁸²⁴

Absenci trampské tradice na Sušicku částečně potvrzuje ve svém textu o typech turistů studentský *pokusný fejetonista* Macholda. Popisuje zde, jak nahlíží na „cestovatelské třídy.“ Legraci má z *ultrapad'ourů*, k nimž musela náležet část sušických letních hostů – radové a továrníci, kteří jezdí limuzínou do hotelů a vezou s sebou hromadu večerních šatů; to kvůli nim nesmyslně rostou ceny. Jsou k něčemu, jen když se slitují nad upachtěncem u silnice a kousek ho svezou autem.

⁸¹⁹ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, složka Vycházky – výlety – výpravy, desky Vycházky a výlety. Dotazy a návrhy. Výpravy, dopis ústřední spolek jednot učitelských/ Novotný odboru KČST v Sušici, 12. května 1929; tamtéž, dopis Zemský ústřední spolek jednot učitelských v Čechách, Josef Pešek jednatel odboru KČST v Sušici, 6. června 1932.

⁸²⁰ *Z krás Šumavských*, Sušické listy 8, 1925, č. 28.

⁸²¹ *Exkurze ruských studentů na Šumavě*, Sušické listy 8, 1925, č. 29.

⁸²² např. Antonín Friedl, *Se skauty na Vydru a Boubín*, Sušické listy 3, 1920, č. 34.

⁸²³ Naxera, *Putování léta pán 1928*, *Bod varu* 1, 1932, č. 2.

⁸²⁴ Polák, *Krásy cestování*, *Bod varu*, č. 6., 7.

Poměrně užitečným druhem je prý *pad'our obecný*, typicky až trochu moc hrdý příslušník KČST, který v každém místě koupí štítek na hůl a pošle štos pohledů, vždy má však při sobě mapu, a rád poradí *divočejším druhům* cestovatelů. Ideální typ je podle autora Macholdy nějaký rozumný, a přece trochu dobrodružný kompromis mezi tímto trochu přehánějším turistou a *ultratrapem*, kterého nelze názvem dobře vystihnout. Také *ultratrapové* jsou zde trochu zesměšňováni – *...zdobí si hlavu pestrobarevným šátkem... kolem krku křiklavý hadr a za pasem zálesácký nůž...*⁸²⁵

Studentské výpravy nebyly pro účastníky vždy jen zábavnou nebo dobrodružnou zkušeností. Jedna studentská šumavská výprava skončila tragédií. Jedenadvacetiletý student pražské přírodovědecké fakulty se na začátku léta 1927 vypravil na Šumavu, po čemž prý snil už od dětství. 18. července 1927 objevili kolemjdoucí v Prášílském jezeře tělo bez jakýchkoliv průkazů totožnosti. Na Sušicku se hned začalo spekulovat, zda se nejedná o oběť vraždy, což bylo pitvou vyloučeno, v úvahu připadala sebevražda nebo nehoda. K mladíkovi se brzy přihlásil jeho otec, který jej poznal podle popisu oblečení v novinách. Přestože měl student všechny kapsy naplněné kamením, otec popíral, že by se mohlo jednat o sebevraždu, a tvrdil, že syn se zajímal o geologii a musel uklouznout na jezerní stěně při cestě za dalším pěkným kamínkem. Otázkou je, zda se otec jen nesnažil uchránit rodinu před pohanou, s níž byla sebevražda stále ještě spojovaná.⁸²⁶ Škoda je, že nikdo neověřil, zda kameny v mladíkových kapsách byly zajímavé vzorky, nebo jen běžné bezcenné kamení. To by mohlo pomoci záhadu objasnit.

Jak tedy docílit toho, aby si i sušické děti užily šumavské přírody, aniž by se rodiče museli obávat o jejich zdraví? Tak uvažoval učitel Josef Hozman. Děti z Prahy přijížděly do *feriálek* a se svými vedoucími prošli krásné okolí Sušice skrz na skrz, užily si koupání i týmových sportů, zatímco sušické děti běhaly jen ve městě okolo svého domu a dýchaly znečištěný vzduch. Hozman byl snad jediný, kdo připustil, že Sušice není kvůli svým průmyslovým podnikům ani zdaleka tak čistá a zdravá, jak se všeobecně tvrdilo: „*Šumava je z nejzdravějších krajů četnými lesy, proto mělo by k nim patřiti i město naše. Uvážíme-li, že je zde pivovar, cihelna, dvě sirkové továrny, dvě vápenky, továrna na obuv, tři koželuhovny, nádraží, sta komínů, z nichž všechny ... chrlí spousty dýmu... tím seznáme, že nejzdravěji je v Luhu, Kalovech a Svatoboru, kde*

⁸²⁵ Tamtéž.

⁸²⁶ *Nehoda či sebevražda turistů v Prášílském jezeře*, Sušické listy 10, 1927, č. 30; *K tragédii v prášílském jezeře*, Sušické listy 10, 1927, č. 31.

*bychom – a hlavně děti – měli nejdéle prodlévatí.*⁸²⁷ Hozman tedy navrhoval udělat jakousi *feriálku* i pro sušické děti. Sušická *feriálka* by skoro nic nestála, pokud by se zorganizovala tak, že by děti bydlely a stravovaly se doma. „*Dalo by se to zařídit tak, že by se dívky asi šestileté až desetileté scházely vždy ráno a po obědě ve škole, ..., odkud by je jich dohlížitelové vedli buď do řeky koupat, nebo do lesa na jahody, maliny, borůvky, ostružiny, houby, takže vedle osvěžujícího vykoupání, zábavného zaměstnání (též hraním), užily by zdravého vzduchu a příjemného pochutnání.*“⁸²⁸ Čas od času by se mohly připojit klidně i maminky, které si za běžných okolností netroufily vydat se s ratolestmi do okolních lesů samy.⁸²⁹ Jak vidíme, zde Hozman promýšlí dnes tak oblíbený koncept *příměstských táborů*. Bohužel během sledovaného období se tento nápad neujal, přestože by jistě mnoha matkám ulehčil a dětem zprostředkoval zábavné léto ve skupině vrstevníků.

9.4 Koupání

Jedním z důvodů proč si Sušice získala a dodnes získává oblibu u široké škály návštěvníků – turistů i letních hostů – je bezesporu řeka Otava.

Otava lákala ke koupání vždy, ale ještě v 60. letech 19. století se museli muži a ženy koupat striktně odděleně a pouze na dvou vyhrazených místech. Ale už v 80. letech se objevil nápad zřídit říční lázně, které by činily koupání výrazně pohodlnějším. To se ještě dlouho neuskutečnilo, ale některé rodiny nebo spolky si začaly podél řeky stavět soukromé převlékací kabiny. Drobná plovárna s několika veřejnými kabinami byla otevřena roku 1907, kabiny se však vždy na zimu rozebíraly a od roku 1916 už znovu sestaveny nebyly.⁸³⁰

Podle Kajetána Turka pocítila Sušice nutnost znovu vybudovat kabiny v roce 1923, kdy do Sušice začali ve velkém přijíždět turisté a letní hosté.⁸³¹ Pro následující rok byly tedy v městských sadech vybudovány říčních lázně.⁸³² Výstavbu kabin vedli již mnohokrát zmiňovaní stavitelé Robert Grabiger a František Holeček, součástí kabin byl i bufet.⁸³³ Lidé byli vyzýváni, aby neriskovali a využívali nových převlékáren, neboť se

⁸²⁷ Josef Hozman, *Feriálka sušická*, Sušické listy 12, 1929, č. 12.

⁸²⁸ Tamtéž.

⁸²⁹ Tamtéž.

⁸³⁰ Kajetán Turek, *Jak se koupali a užívali lázní měšťané sušičtí v minulé době*, in: Společnost města Sušice, 55. účetní zpráva za rok 1939, Sušice 1940, s. 33-40.

⁸³¹ Tamtéž, s. 40.

⁸³² *Stavba lázní*, Sušické listy 7, 1924, č. 23.

⁸³³ K. Turek: *Jak se koupali*, s. 38-40.

u vody hodně kradou šaty.⁸³⁴ Přestože zázemí bylo zbudováno, ještě dlouho trvalo, než bylo prostředí pro koupání v Sušici opravdu příjemné. V Sušických novinách se nejednou objevili stesky, že park je plný odpadků,⁸³⁵ že jakýsi muž a žena se nejspíše pravidelně koupají v řece v zadní části Luhu úplně nazi a ohrožují tak mravnost mládeže,⁸³⁶ že promenádou v Luhu jezdí cyklisté velkou rychlostí a bezohledně ohrožují chodce⁸³⁷ nebo že podél řeky volně běhají psi, kradou svačiny, zkrápějí hromádky odloženého šatstva a tu a tam i porazí dítě.⁸³⁸ Sušické listy také připomínaly, že udržování parku Luhu v pěkném stavu není jen starostí pověřeného lesního personálu, ale všech občanů, kteří nesmí být lhostejní.⁸³⁹

Procházky okolo Otavy a osvěžující koupel si v letních měsících oblíbilo množství místních i hostů. Postupně byly upravovány také břehy řeky, některé úseky se dláždily, jinde byly přidávány lavičky nebo vysazované aleje, aby bylo okolí řeky ještě příjemnější.⁸⁴⁰ V zájmu bezpečnosti *obecenstva*⁸⁴¹ bylo zakázáno vodit do městských lesů a především do Luhu psy. Vozy zde byly úplně zakázané, ač se sem tam nějaký vyskytl, také pohyb cyklistů po Luhu byl vyhláškami a informačními cedulemi omezen.⁸⁴²

Koncem dvacátých let se začalo uvažovat také o větší úpravě levého břehu Otavy na pláž a vhodnosti zřídit tam další kabiny.⁸⁴³ Úpravy v roce 1931 urychlila mimo jiné katastrofální povodeň z podzimu 1930.⁸⁴⁴ Sušice také nechtěla zaostávat za Domažlicemi, Klatovy a Kdyní.⁸⁴⁵ Nové kabiny, údajně více odpovídající moderním požadavkům, byly záhy vybudované na Fufernách⁸⁴⁶ na levém břehu Otavy blíže

⁸³⁴ *Nastala doba koupání*, Sušické listy 7, 1924, č. 30.

⁸³⁵ *Městský park*, Sušické listy 7, 1924, č. 28.

⁸³⁶ *Stačí malé toto upozornění?* Sušické listy 12, 1929, č. 29.

⁸³⁷ *Naši občané si stěžují*, Sušické listy 16, 1933, č. 25.

⁸³⁸ *Z plovárny*, Sušické listy 15, 1932, č. 33.

⁸³⁹ *Bud'te všichni ochránci našeho krásného Luhu*, Sušické listy 12, 1929, č. 25.

⁸⁴⁰ *Úprava nábřeží Buryňky*, Sušické listy 7, 1924, č. 24; *Úprava pravého břehu Otavy*, Sušické listy 7, 1924, č. 38; *Úprava ostrova u městských koupelen*, Sušické listy 7, 1924, č. 38; *Úprava břehu Otavy*, Sušické listy 9, 1926, č. 16.

⁸⁴¹ Slovo *obecenstvo* užívaly dobové materiály ve významu *veřejnost*.

⁸⁴² *Na ochranu a příjemnému pobytu letních hostů a turistů*, Sušické listy 12, 1929, č. 30.

⁸⁴³ *občerstvujících koupelí*, Sušické listy 12, 1929, č. 30.

⁸⁴⁴ *Povodeň, jaké není pamětníka*, Sušické listy 13, 1930, č. 38.

⁸⁴⁵ *Koupaliště*, Sušické listy 14, 1931, č. 15.

⁸⁴⁶ Fuferna – prostor na levém břehu Otavy mezi městským lesoparkem Luh a centrem města. Název je údajně odvozen do německého slova *das Ufer* – břeh. Skloňujeme: *bez Fuferen, na Fufernách*. tak se ostatně jmenuje i ulice při Otavě.

Lesopark Luh, Město Sušice [online zdroj], dostupné na:

<https://www.mestosusice.cz/susice/fr.asp?tab=icsusice&id=63>, [18. 7. 2020];

Na Fufernách, Sušice, Mapy.cz [online zdroj], dostupné na:

<https://mapy.cz/zakladni?x=13.5183596&y=49.2274761&z=17&source=stre&id=98440>, [18. 7. 2020].

městu.⁸⁴⁷ V roce 1932 byl také usnadněn přístup z městského parku do Luhu novou masivní betonovou lávkou Karla Houry (dnešní lávka na ostrov Santos).⁸⁴⁸ Dále byl také upravován městský park – dnešní ostrov Santos.⁸⁴⁹ Byl výrazně snížen počet stromů,⁸⁵⁰ při úpravách bylo pamatováno na zvidavé a mlsné dětské návštěvníky – nejenže pro děti bylo na ostrově hřiště, ale především bylo při péči o lesní porost dbáno na to, aby zde nebylo ponecháno nebo vysazeno nic jedovatého.⁸⁵¹

Řeka nad centrem Sušice i její okolí se i dnes těší velké oblibě. Role Santosu, Luhu a Fuferen jako míst pro aktivní trávení volného času i odpočinek nikdy zcela nezmizela, ale zvláště Santosu nebyla po druhé světové válce věnována náležitá péče a tak se za desetiletí z příjemného parku s hřišti, občerstvením i tanečním parketem stala neupravená „džungle.“ Tehdy se však ujalo současné pojmenování ostrova, když si tam malí fotbalisté chodili hrát „na Pelého“ a vypůjčili si jméno jeho brazilského fotbalového klubu.

K zásadní proměně došlo mezi lety 2009 a 2013, kdy proběhla revitalizace prostoru v mnohém připomínající zásahy z meziválečného období. „*Na Santos se vrátila atmosféra z dob jeho někdejší slávy. Původně zpustlé místo ožilo a dnes sklízí uznání široké veřejnosti i odborníků.*“⁸⁵²

9.5 „Neturistické“ důvody k návštěvě: *Andělíček*

Andělíček neboli Kaple Anděla Strážce se nachází na pravém břehu Otavy na vrchu Stráž, nejnižším z několika vrcholů, které obklopují Sušici. Původně byl od města poměrně vzdálen; od centra je asi kilometr, ale v 20. letech se začala Sušice *přibližovat*. Nejprve postavením dnešní Základní školy Tomáše Garrigue Masaryka, vzápětí budov okresního úřadu a vil nové *zahradní čtvrti*. Během 2. poloviny 20. století rodinné domky *dostoupaly* na pouhých několik desítek metrů pod samý vrchol a zdá se, že v blízké době bude *Andělíček* Sušicí úplně *obestoupen*.

Kaple Anděla Strážce je viditelná takřka ze všech míst Sušice a je tedy výraznější sušickou dominantou, než mnohokrát zmiňovaná svatoborská rozhledna.

⁸⁴⁷ K. Turek: *Jak se koupali*, s. 40; *Stavba koupaliště na Fufernách*, Sušické listy 14, 1931, č. 22; *Další krok k rozvoji*, Sušické listy 14, 1931, č. 22.

⁸⁴⁸ *Kolaudace*, Sušické listy 15, 1932, č. 48.

⁸⁴⁹ *Novinky v úpravě Sušice a nejbližší okolí*, Sušické listy 16, 1933, č. 10.

⁸⁵⁰ *Ještě slovo k úpravě městského parku*, Sušické listy 17, 1934, č. 4.

⁸⁵¹ *Přírodní úprava městského parku*, Sušické listy 17, 1934, č. 16.

⁸⁵² Nadace Proměny, *Příběh proměny ostrova Santos* – informační a propagační leták, dostupné na: https://ostrov-santos.nadace-promeny.cz/userfiles/files/2016/PROJEKTY/SANTOS_web_NPKK.pdf, [15. 7. 2020].

Vycházku ke kapli s širokým rozhledem na celé město nemohl a nemůže vynechat snad jediný návštěvník Sušice, nehledě na to, jestli je nábožensky založený, nebo ne. Také hlavní sušická pouť slavená první zářijovou nedělí se koná při této kapli. Tato pouť měla již stoletou tradici a byla prý vždy hojně navštěvována. Představu, kolik lidí a z jak širokého okolí obvykle navštěvovalo církevní svátky v Sušici si lze udělat z textu Kajetána Turka o sušickém hlavním mostu, ve kterém vyjmenovává, odkud pocházelo oněch 52 osob, které utonuly v rozvodněné Otavě, když se v roce 1852 zřítily dřevěná část mostní konstrukce pod velikonočním procesím. Mrtvých Sušičanů prý bylo z celkového počtu jen šest, všichni ostatní utonuli poutníci pocházeli z blízkých i vzdálených obcí.⁸⁵³

Pouť na *Andělíček* nikdy nebyla jen čistě církevní záležitostí. Nižší návštěvnost pouti v krizových letech bolestivě pocítili sušičtí obchodníci a provozovatelé hostinců, kterým se obvykle díky velkému množství přespolečných poutníků dostávalo mnoho pozornosti i příležitosti výborného výdělků.⁸⁵⁴ Jediným pozitivem poutí v krizových letech byla skutečnost, že se tolik neutratilo za alkohol a výrazně se díky tomu snížil počet rvaček na večerních zábavách.⁸⁵⁵ I ve „slabých letech“ však kvůli pouti do Sušice přijíždělo kolem 350 prodejců.

Výrazné povzbuzení návštěvnosti *Andělíčku* přinesl rok 1936. Kaple postupně chátrala a s prvorepublikovým odklonem od klerikalismu se v Sušici dlouho vedly zuřivé debaty, zda by město mělo pečovat o stav kaple. Zaznívaly i nápady tento *anachronismus* prostě nechat rozpadnout. S přihlédnutím nejen k historii ale i k turistickému potenciálu kaple bylo v polovině 30. let nakonec rozhodnuto, že bude nákladně opravena. Na opravu se pořádala veřejná sbírka. Lidé byli motivováni k přispívání pravidelným zveřejňováním děkovného seznamu dárců v Sušických listech.⁸⁵⁶ Hlavní restaurační práce vedl Karel Houra v létě 1936,⁸⁵⁷ na začátku září už bylo vše hotovo a přichystáno na pouť.⁸⁵⁸ Tato pouť se od běžných značně odlišovala; na pouť a svěcení přijel pražský arcibiskup dr. Karel Kašpar. Nově zbudovanou středovou kapli posvětil 6. září⁸⁵⁹ a následně v komplexu vedl první mši. Díky jeho

⁸⁵³ Kajetán Turek, *Kamenný a železný most přes Otavu*, in: Spořitelna města Sušice, 54. účetní zpráva za rok 1939, Sušice 1935, s. 34-36.

⁸⁵⁴ *Pouť v Sušici*, Sušické listy 12, 1929, č. 36.

⁸⁵⁵ *Naše pouť*, Sušické listy 16, 1933, č. 36.

⁸⁵⁶ např. *Výkaz darů na opravu kaple sv. >Andělů strážných<*, Sušické listy 18, 1935, č. 36.

⁸⁵⁷ Karel Houra, *Přestavba a úprava kaple Anděla strážce v Sušici*, in: Spořitelna města Sušice, 50. účetní zpráva za rok 1936, Sušice 1937, s. 64-66.

⁸⁵⁸ *Kaple andělů strážných*, Sušické listy 19, 1936, č. 23.

⁸⁵⁹ *Posvěcení kostelíka sv. Andělů strážných*, Sušické listy 19, 1936, č. 32.

přítomnosti se sušické poutě roku 1936 zúčastnilo neobyčejně velké množství lidí z míst blízkých i vzdálenějších.⁸⁶⁰

V současné době (2020) opět probíhá sbírka na nutné opravy oblíbeného sakrálního komplexu.

⁸⁶⁰ *Návštěva velmi vzácná*, Sušické listy 19, 1936, č. 37.

10. Proměny obrazu města v propagačních materiálech: *Průvodce po Sušicku (1902) versus brožura Sušice. Letovisko a horské klimatické místo (1932) a další dobové materiály*

Tato kapitola se pokusí zmapovat, jak se proměňoval obraz Sušice, který si o sobě město samo aktivně vytvářelo. K tomuto účelu bude využito několika průvodců a propagačních materiálů. Úkolem je zjistit, jestli se pohled první republiky výrazněji lišil od pohledu 19. století, případně postihnout, jakým způsobem se proměnil. K tomuto účelu budou použity nejen dvě výrazné publikace z roku 1902 a 1932, ale i několik dalších dobových průvodců, brožur i jiných propagačních materiálů, spadajících zhruba do období mezi lety 1880 a 1940.

Jako hlavní byl pro komparaci s meziválečnými materiály vybrán *Průvodce po Sušicku* z roku 1902. Tento materiál se výrazně liší od většiny ostatních propagačních počinů té doby svou obsažností. Ač existovalo několik dalších nezanedbatelných textových a v menší míře i obrazových materiálů, dokazujících jak sušičtí viděli své město, většina ostatních materiálů tisknutých přímo v Sušici nebo výhradně pro Sušici před rokem 1914 byla obvykle velmi omezeného rozsahu nebo tématu. Jednalo se především o články v novinách nebo jednodušší letáky vyvěšené na nádražích. *Průvodce* je profesionálně vyvedenou knihou, která ukazuje Sušicko hned z několika úhlů pohledu za použití rozsáhlých textů i (až na výjimky) poměrně kvalitní obrazové dokumentace.

Nutno zdůraznit, že *Průvodce po Sušicku* rozhodně není jediným šumavským průvodcem z dob monarchie, velká část jiných děl však není pro tyto účely tak vhodná, neboť jsou obvykle vytvořeny buď jednotlivými soukromými osobami,⁸⁶¹ nebo se naopak jedná o publikace daleko širšího zaměření, jejichž iniciátoři měli mnohdy se Sušicí jen málo společného.⁸⁶² Tyto publikace se tedy zpravidla zabývají Šumavou výrazně širěji a neobsahují doklady o tom, jak Sušice viděla a prezentovala sama sebe.

Detailní rozbor *Průvodce po Sušicku* z roku 1902 včetně grafického zpracování tras průvodcem nabízených provedla autorka ve své předchozí kvalifikační práci a poté

⁸⁶¹ např. Antonín Frána, *Vycházka do Šumavy. Dospělejší mládeži líčí Antonín Frána*, Praha 1879. Josef Hora, *Procházky po hořejší a střední Otavě*, Praha 1879. Josef Hora, *Procházky po školních okresích Strakonickém a Sušickém, jakož i po přítocích hořejší Otavy*, Praha 1984.

⁸⁶² např.: František A. Borovský, *Řivnáčův průvodce po Šumavě: zevrubný popis celé Šumavy, jejích svahů, blízkých důležitých měst a krajin a pohoří Novohradského*, Praha 1883.

Josef Kafka, *Kafkův ilustrovaný průvodce po království českém 3, Šumava a Pošumaví*, 1. vyd., Praha 1898.

v příspěvku pro *Vlastivědný sborník Muzea Šumavy*.⁸⁶³ Pro účely této práce a komparace obrazu města v roce 1902 a v první polovině 30. let zde bude poněkud jinou optikou znovu rozebrána první část této knihy, která se věnuje samotné Sušici.

10.1 *Průvodce a jeho hlavní odlišnosti od Letoviska*

Vydání *Průvodce* inicioval a zajistil sušický odbor Klubu českých turistů a sepisování díla se účastnil široký kolektiv autorů. Větší část z nich se jen nedlouho předtím přidala ke spolku, který dokončením stavby rozhledny na Svatoboru, soudě podle nárůstu členů, začal značně nabývat na popularitě.⁸⁶⁴ Druhou část autorského kolektivu tvořili především sušičtí učitelé.⁸⁶⁵

Průvodce je rozdělen do několika částí. Po úvodní s věnováním a výčtem spolupracovníků⁸⁶⁶ pokračuje *Průvodce* stručným přehledem místních obchodů, podniků či zdravotnických zařízení a značně omezených možností dopravy.⁸⁶⁷ Následuje výčet krátkých vycházek po Sušici⁸⁶⁸ a několik stran, kde je prezentována samotná Sušice. Popsána jsou zajímavá místa v tomto městě a také jeho historie, v tomto případě výrazně romantizovaná a vlastenecky přibarvená.⁸⁶⁹ Právě tato část bude především sloužit pro ilustraci posunu ve způsobu sebeprezentace města. Poslední výrazná část *Průvodce*, která nabízí výlety do širšího okolí,⁸⁷⁰ zde nebude příliš využita, neboť komparovaný prvorepublikový materiál žádnou srovnatelnou část neobsahuje. Krátce porovnány se stavem v 30. letech budou také reklamy uzavírající publikaci.

Oním vybraným materiálem ilustrujícím sebeprezentaci města navenek v meziválečném období je *Sušice. Letovisko a horské klimatické místo*. Jedná se o brožuru menšího rozsahu, než byl *Průvodce*, je však velmi profesionálně zpracována. Ač nebylo provedení *Průvodce* na svou dobu a dostupné prostředky špatné, na *Sušici. Letovisku* je jasně znát i posun v technologických možnostech tisku.

Tento materiál, přestože se od prvního vybraného poněkud odlišuje svou koncepcí, byl zvolen také s ohledem na jeho autora. Antonín Friedl byl od roku 1912 s krátkou přestávkou během války profesorem na sušické reálce, aktivně se účastnil spolkového života v Sušici, zastával vysoké posty v Sokolu, byl členem městské rady a

⁸⁶³ Lucie Nová, *Průvodce po Sušicku odboru Klubu českých turistů v Sušici*, in: Jan Lhoták (ed.), *Vlastivědný sborník muzea Šumavy 10*, Sušice 2018, s. 247-266.

⁸⁶⁴ L. Nová, *Činnost Klubu*.

⁸⁶⁵ Podrobněji: L. Nová, *Činnost Klubu*, s. 58-70.

⁸⁶⁶ J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*, nečíslovaná strana.

⁸⁶⁷ Tamtéž, s. 5-7.

⁸⁶⁸ Tamtéž, s. 8-9.

⁸⁶⁹ Tamtéž, s. 13-30.

⁸⁷⁰ Tamtéž, s. 31-69.

místního odboru KČST, přičemž několik let zastával funkci předsedy.⁸⁷¹ Jeho profesní kariéra a postavení v sušickém kulturním životě se zásadně neodlišovala od postavení tvůrců *Průvodce* z roku 1902. Navíc lze předpokládat, že Friedlův pohled se shoduje s oficiálním náhledem sušického KČST v té době.

Sušice. Letovisko je výrazně většího formátu, než byl *průvodce po Sušicku*. Blíží se velikosti A4, má 16 listů ze silnějšího matného papíru, používá různé fonty a velikosti písma a přestože všechny obsažené fotografie jsou černobílé, obsahuje brožura také zajímavé barevné akcenty.

Naprostá většina fotografií je velmi kvalitní, focené objekty nebo scenerie jasné a kontrastní. O něco nižší technická úroveň je znatelná například u ilustrace rozhledny na Svatoboru, kde je z pochopitelných důvodů použita fotografie, která je zjevně staršího data – zde by nebylo vhodné zobrazovat aktuální žalostný stav věže. Značná část obrazového materiálu však musela vzniknout bezprostředně před sestavováním brožury nebo dokonce přímo pro ni; publikace obsahuje zobrazení množství moderních sušických budov dokončených v některých případech pouhých pár měsíců a snad i dokonce týdnů před vydáním brožury.

Brožura postrádá datum vydání, na základě použitého obrazového materiálu se však dá usuzovat, že vznikla během roku 1932, 1933, nejdéle však na počátku roku 1934. To naznačuje fotografie již zrekonstruovaného hotelu Svatobor Augustina Krätzera, která jasně stanovuje spodní datovou hranici, (modernizace objektu byla dokončena na sklonku roku 1931),⁸⁷² a zobrazení staré svatoborské rozhledny, která ohraničuje možnou dobu vzniku materiálu jarem 1934, kdy byla stará věž stržena.

Že tato publikace přesahuje většinu další materiálů (kromě čtyř průvodců) vzniklých na meziválečném Sušicku nebo pro něj, dokazuje také fakt, že ji, na rozdíl od valné většiny ostatních sušických letáků a brožur, vede v patrnosti i Národní knihovna, jejíž záznamy souhlasí s výše uvedenou spekulací a pokládají vznik brožury do roku 1932.

Sušice je zde prezentována především jako moderní a velice pokrokové město, které se zároveň může pyšnit bohatou historií včetně perfektně dochovaných historických památek, ale také blízkostí přírodních divů. Zároveň si návštěvník může

⁸⁷¹ Zdeněk Papeš, *Kdo byl Antonín Friedl?* Sušické listy, 2010, č. 20, s. 4,

⁸⁷² Muzeum Šumavy v Sušici, D574, Karel Houra, *Vzpomínky na dobu od 3. května 1902 do roku 1985, Paměti*, s. 11.

J. Lhoták – J. Pachner – V. Razím, *Památky*, s. 465-466.

„zvolit,“ na jak moc divokou krajinu si troufá nebo má zrovna chuť. Rozhodně však nemá potřebu využívat k legitimizaci významu města pouze jeho minulost.

Na rozdíl od *Průvodce po Sušicku*, z roku 1902, obsahuje *Sušice. Letovisko* minimum textu. Ač také poukazuje na významné historické objekty, zcela se distancuje od nedostatečně podloženého sentimentálně romantického výkladu historie Sušice, jež se o třicet let dříve stal zásadní částí *Průvodce*.

Titulní stranu *Sušice. Letoviska* zdobí znak Sušice, jehož základ se v detailech liší od současného. Hradební zeď s cimbuřím se třemi věžemi se stínkami, otevřenou bránou, ve které je ležící, doprava hledící dvouocasý lev s korunkou jsou shodné pro současnost i variantu na přebalu. Oproti současnosti se na zpodobnění z roku 1932 nachází ještě habsburský prvek – nad prostřední věží se vznáší k nebi černý rozkřídlený orel. Použitá varianta městského znaku doplněného florálním dekorem, královskou korunou na erbu a stuhou s nápisem *KRÁL. SVOBOD. MĚSTO SUŠICE*, je jedním z mála výraznějších odkazů ke „slavné minulosti města“. Přitom titul *královské město* zastupitelstvo města 30. srpna 1919 zrušilo, na stejné schůzi došlo i k odstranění habsburské symboliky z městského erbu.⁸⁷³

Na jedné z prvních stran brožury je zobrazena budova staré lékárny s renesančními sgrafity, tím jsou však odkazy na minulost po velkou část brožury vyčerpány. Na další straně již nacházíme fotografii moderní vodárenské věže s vyhlídkou a jediný delší text brožury „*Hlavní přímá cesta jde z nádraží...*“ a následuje výčet zajímavých míst, kolem kterých může návštěvník projít, pokud přijel na vlakové nádraží a přesouvá se do centra nebo pokračuje dále proti proudu Otavy do *Luhu* a městských sadů nebo přes řeku na horní předměstí neboli *Burýnku*.⁸⁷⁴ Ani zde není místo pro historický sentiment, text poukazuje především na moderní budovy stojící při cestě skrz Sušici, jen výjimečně a bez jakéhokoli zdůrazňování zmíní nějakou kulturně historickou památku.

„*Hlavní přímá cesta jde z nádraží třídou Masarykovou (vlevo pohled na vrch Stráž s kaplí, vpravo na Svatobor s rozhlednou, továrna na obuv firmy Schwarzkopf & spol., koželužny, továrna „Solo“, sociální dům „Sola“ s lázněmi, ...) Tyršovou (st. ref. reál gymnasium, Sokolovna, měst. elektrárna) a Palackého na náměstí Svobody*

⁸⁷³ Kajetán Turek, *Kronika města Sušice 1915 – 1925*, s. 16, Šumavanet.eu [online zdroj], dostupné na: <http://www.sumavanet.eu/kronikasusice/stranka.php?g=02&o=10&p=254&z=1>, [18. 7. 2020].

⁸⁷⁴ A. Friedl, *Sušice. Letovisko*.

(*městská spořitelna, školy práce, pošta, ..., hlavní stanice státních autobusů, radnice, děkanství*).“

I zbytek textu (citace je asi třetinou) se nese v podobném duchu, poukazuje především na technické vymoženosti a ke konci na nově budovanou infrastrukturu umožňující aktivní trávení volného času v jakési „sportovní čtvrti města,“ která soustřeďovala na jednom místě plovárnu, rozličná hřiště nebo sad či aleje přímo určené k vycházkám.

Oproti tomu, část *Průvodce* z roku 1902 nazvaná *Sušice*, je nabitá odkazy na historické památky a zevrubně líčí slavnou historii města i objektů v něm. Autoři nevynechají snad jedinou příležitost upozornit na stále patrné prvky gotického slohu nebo na renesanční štíty budov. Také použitý jazyk se čtenáři jeví jaksi uměle zdobný a výrazně archaičtější, než v jiných sušických textech té doby. *Průvodce* sice zmiňuje i moderní budovy, většinu z nich ale více méně přechází, jako by sotva mělo cenu se o nich zmiňovat. O největším tehdejším průmyslovém podniku ve městě se například dočteme pouze to, že u rozcestí silnic ke Klatovům a k nádraží „*stojí velká továrna na sirky p. B. Fürtha*.“ Naopak o kaplička, která v textu navíc slouží jen jako orientační bod kde odbočit, autoři vysvětlují, že kaplička je zvaná „Boží muka“ a že zde „*dříve konaly se popravy stětím (odtud také název „Na Stínadlech“*).“

Z průmyslových podniků či moderních vymožeností se toho čtenář dozvídá více alespoň o Scheinostově továrně na sirky, ovšem i zde je současný stav podniku shrnut tím, že podporuje Matici školskou a je možné si domluvit prohlídku, načež následuje půlstránkový rozbor historie sirkařství v Sušici, který nacionalisticky a romanticky zároveň vyzdvihuje činy sušického rodáka a správného Čecha Vojtěcha Scheinosta, který začal s výrobou sirek v Sušici v roce 1838, poté co tajnou recepturu zápalné směsi a postup výroby prakticky ukradl ve Vídni. Kromě toho je zde budova továrny do jisté míry použita jako místo určení, kde byly okolo roku 1900 nacházeny zřejmě raně středové hroby.⁸⁷⁵

V podobném duchu se nese i zbytek tohoto textu. Čtenář se dozvídá desítky a snad i stovky střípků ze sušické historie, ať už se jedná o prokazatelná data opravy a přestavby té či oné historické budovy – historii kostela sv. Václava včetně detailního přehledu letopočtů se *Průvodce* podrobně věnuje celé dvě stránky – nebo o ne zcela podloženou ústní tradici. Podobně kostelu Panny Marie na pravém břehu Otavy se

⁸⁷⁵ J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*, s. 18.

dostává velké pozornosti.⁸⁷⁶ Naopak například budově *obecné školy* (právě školy jsou stěžejním bodem *Letoviska*) je věnováno jediné souvětí a *Měšťanské školy* jsou vyloženě odbyty kratičkou větou.⁸⁷⁷ Vrcholem až nepochopitelné přichylnosti k čemukoli „historickému“ je půlstránkový výčet jmen osob pohřbených v kostele sv. Václava vesměs v 17. století, který se zde vytržen z kontextu bez jasného smyslu.⁸⁷⁸

Co se týče města samotného, v *Průvodci* z roku 1902 je zobrazeno jako místo, které na člověka dýchá historií na každém kroku. Ještě více, než tato *Procházka městem* ukazuje význam, jaký tvůrci publikace připisovali minulosti města, část *Dějepisný přehled*: „*Sušice v kraji Píseckém jest místo, jehož osudy úzce spojeny jsou se sudbami naší vlasti. Upomínky v ústech lidu zachované, jakož i památky na povrch země vynesené málo vrhají světla na šedou dávnověkost. Pohled na Sušici a okolí upomíná nás na dobu, když český národ osadil tyto žirné kraje, kdy nad Otavou plály ohně Svantovítu, kdy ctěn byl Perun, kdy vládly zde Lada, Živa i Morana.*“⁸⁷⁹ Ještě v roce 1902 sušičtí rozhodně nebyli těmi, kteří by chtěli „*konec učiniti hájkování v českých dějinách,*“⁸⁸⁰ opak je pravdou. *Průvodce* se bez zaváhání chlubí, že Hájek klade počátky Sušice do roku 790.⁸⁸¹ Publikace dále hýří různými pověstmi a mýty: o Svatoboru, jako místu, kde se moudří pohanští Slované shromažďovali „*nejen k úctě bohův, ale i k radám a soudům.*“⁸⁸² o pohanské kněžně *Vodolence*, dceři *Klatovy*, zakladatelky *Klatov*, která si úpatí Svatoboru vybrala za svůj hrob, a protože to byla panna vznešená, u místa jejího posledního odpočinku vytryskl pak pramen léčivé vody.⁸⁸³ Po mýtech následuje období středověkých dějin Sušice, kde je opakovaně zdůrazňováno, jak navzdory svým osudům (dočasné odtržení od českých zemí) stále byla silným centrem Čechů a v *současnosti* se opět probouzí, aby byla tím, čím vždy bývala: „*Nezdolnou českou baštou na Otavě.*“⁸⁸⁴ Také nesmí chybět několik zmínek o tom, že od 15. století byla Sušice *vždy* zastáncem a věrným vyznavačem toho pravého českého křesťanství pod obojím způsobem: „*V bouřlivých těchto dobách husitských stála Sušice vždy věrně při straně Tábořské a později i při králi Jiřím z Poděbrad.*“⁸⁸⁵

⁸⁷⁶ Tamtéž, s. 20-23.

⁸⁷⁷ Tamtéž, s. 23

⁸⁷⁸ Tamtéž, s. 22-23.

⁸⁷⁹ Tamtéž, s. 27.

⁸⁸⁰ Parafráze na hodnocení Františka Palackého,

⁸⁸¹ J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*, s. 27.

⁸⁸² Tamtéž, s. 29.

⁸⁸³ Tamtéž, s. 31-32.

⁸⁸⁴ Tamtéž, s. 30.

⁸⁸⁵ Tamtéž, s. 29.

Z uvedených příkladů a citací by mělo být dostatečně patrné, jak moc se autoři průvodce snažili Sušici prezentovat jako místo vznešené a starobylé, přičemž tato starobylost, která měla sahat hluboko do dob pohanských Slovanů, byla hlavním argumentem, proč mělo město stát za návštěvu. Druhý argument, kterým byla nezkracená okolní příroda, zde byl výrazně slabší, přestože právě ten přetrval do následujících desetiletí, kdy se *historičnost města* z narativu postupně vytrácela. Je s podivem, že autoři k vykreslení obrazu města roku 1902 příliš nevyužili potenciál moderních budov nebo podniků, který je naopak plně rozvinut v propagační brožůře z 30. let, přestože ani kolem roku 1900 už počet modernizačních kroků v Sušici provedených rozhodně nebyl zanedbatelný.

Lze se domnívat, že město bylo v *Průvodci* prezentováno tímto způsobem do jisté míry proto, že autoři byli buď členy nacionálně silně uvědomělých (či vyhraněných) spolků, jako byla Národní jednota pošumavská, ale i Klub českých turistů, nebo to byli učitelé romanticko-vlasteneckého ražení.⁸⁸⁶ Právě tyto spolky a někdy i jednotlivci si dávali za cíl hájit pro český národ stará území, a pokud možno získávat i nová, což mohlo probíhat jak v rovině hospodářské, tak v rovině ideologické, či symbolické.⁸⁸⁷ Hájení starých českých území právě pomocí pověstí a místní lidové tradice nic nestálo, přesto mohlo být pro mnoho lidí poměrně přesvědčivým argumentem. Populární bylo i dokazování skrze ne vždy příliš přesvědčivý lingvistický rozbor, jaká národnost nebo etnikum bylo na konkrétním území podél jazykové hranice⁸⁸⁸ první, a kvůli tomu má daleko větší nárok aby toto území i jeho obyvatelé (nehledě na jejich vlastní smýšlení) patřili k danému národu. Podobné pseudohistorické nacionální spory se vedly mezi historiky a lingvisty mnohdy i na nejvyšší úrovni.⁸⁸⁹

10.2 Historie žije v Sušici a Sušice žije v historii, aneb nahlédnutí do dalších předválečných materiálů

Pokud pro porovnání nahlédneme i do jiných průvodců vzniklých ještě za monarchie, zjišťujeme, že ne vždy orientace na minulost tak silně převažovala nad

⁸⁸⁶ Rozbor profesí kolektivu autorů a jejich příslušnost ke spolkům proveden v L. Nová, *Činnost Klubu*, s. 61.

⁸⁸⁷ Jednou z možností hájení či získávání území, která se pohyboval na hraně hospodářské a ideologické roviny mohlo být přesvědčování nerozhodnutých jedinců, aby se přihlásili k té či oné národnosti, s tím souvisela také podpora menšinových škol, kdy vánoční nadílka „národnostně ohroženým dětem“ fungovala doslova jako úplatek, zajišťující, že rodina se i nadále bude hlásit k té *obcovací řeči*, v jaké je vyučováno jejich dítě. P. M. Judson, *Guardians of the Nation*, kapitola *Schoolhouse Fortresses*, s. 19-65.

⁸⁸⁸ Koncept *Language frontier* v P. M. Judson, *Guardians of the Nation*.

⁸⁸⁹ Příklady pro Šumavu i další hraniční hory uvádí např. Eduard Maur, *Paměť hor*, Praha 2006.

modernitou města, ač je obvykle stále patrná. Obecně se zdá, že velice záleží na autorovi, a pokud nebyl autor na obrazu Sušice osobně zainteresovaný, jeví se text obvykle o něco vyváženější. Nicméně v porovnání s prvorepublikovými materiály je účta k nacionálně pojaté historii jakousi vodící linkou většiny prací.

10.2.1 *Řivnáčův průvodce po Šumavě a Vilímkův průvodce Šumavou*

*Řivnáčův průvodce po Šumavě*⁸⁹⁰ z roku 1883 reprezentuje právě skupinu děl, jejichž iniciátor se rozhodl zaměřit se na výrazně širší region a na zobrazení samotné Sušice nebo jejího bezprostředního okolí má minimální osobní zájem.

Editoři průvodce pro nakladatelství Františka Řivnáče František Adolf Borovský a Jan Krejčí sice vypracováním části o Sušicku svěřili sušickému učiteli F. Slívovi⁸⁹¹ na popsání celé Sušice i s vycházkami do blízkého okolí měl však jen dvě stránky.⁸⁹² Slíva v *Řivnáčově průvodci* většinu prostoru věnuje ryze praktickým informacím, jako je vyjmenování hotelů včetně ubytovacích kapacit nebo poštovnímu spojení, přičemž zmiňuje i konkrétní časy odjezdů. Čtenář se opět setká se stručnými informacemi o historii místních kostelů, při procházce po okolí nesmí chybět pověst o pohanské kněžně Vodolence, nicméně dozvídáme se i o právě zakládané instituci muzea, ovšem zmínka o nové Scheinostově továrně na sirky je opět následována především líčením nalezených raně středověkých hrobů.⁸⁹³

Velice stručný popis Sušice se podobně jako u Řivnáče nachází také ve *Vilímkově průvodci Šumavou* z roku 1905.⁸⁹⁴ Zde není příliš co komentovat, kvůli minimálnímu rozsahu textu nemá autor prostor příliš zdůrazňovat ani starobylost, ani modernitu.⁸⁹⁵

10.2.2 **Pohled NJP**

Poměrně specificky začíná autor vykreslovat Sušici v jednom z dílčích textů *Pošumaví. Sborníku původních prací odboru Národní jednoty pošumavské v Sušici* z roku 1897.⁸⁹⁶ Úvodní dvě strany pomalu odkrývají čtenáři poeticky vykreslenou Sušici, jež hraje jasnými barvami a přece se její obrysy jaksi ztrácejí v magických

⁸⁹⁰ F. A. Borovský, J Krejčí (edd.), *Řivnáčův Průvodce*.

⁸⁹¹ Tamtéž, s. 8.

⁸⁹² Tamtéž, s. 85-87.

⁸⁹³ Tamtéž, s. 85

⁸⁹⁴ *Vilímkův Průvodce Šumavou: Cestovní rádce po Šumavě, Českém Lese a Novohradských Horách pro turisty a cyklisty*, Praha 1905.

⁸⁹⁵ Tamtéž, s. 82-83.

⁸⁹⁶ Josef Šebesta (ed.), *Pošumaví, sborník původních prací Národní jednoty Pošumavské v Sušici*, Praha 1897.

stínech všudypřítomných lesů a zrcadlení *perlorodé Otavy*.⁸⁹⁷ Přesto zde použité literární obrazy a metafory nepůsobí strojeně a nabubřele jako v *Průvodci*. Na dalších stránkách pokračuje detailní „tvrdá statistika“ o obyvatelích města, jejich zaměstnání, vzdělání atd. Teprve v třetí části se autor dostává k popisu významných bodů města. Ani tento popis nevynechává alespoň stručný přehled všech zdejších pamětihodných kostelů a kaplí, avšak výrazně více než většina ostatních průvodců vzniklých ještě za monarchie se zaměřuje také na současný stav města i na případný pokrok, na který nahlíží s důvěrou a optimismem:

„Kolem do kola náměstí vedou široké kamenné chodníky, které zásluhou městské rady postupují Palackého⁸⁹⁸ a Nádražní třídou až na silnici hrádeckou. Vůbec dlužno s uznáním říci, že za nynější správy městské provedeno bylo mnoho, co slouží k zevní ozdobě obce.“⁸⁹⁹ A otevřeně si vysoce cení nejnovějšího modernizačního kroku: „Nemluvě o jiných značných pokrocích, nemohu zatajiti nejnovější podnik, do kterého se obecní správa naše pustila s nadějí ve zdar využitkování vodní síly zřízením elektrického osvětlení a to nejen ve městě, nýbrž i na vzdáleném nádraží.“⁹⁰⁰

Na druhou stranu, po zmínce o elektrárně text opět sklouzává k obligátnímu omílání, jak byla Sušice v průběhu věků několikrát odtržena od českých zemí, vždy se ale nakonec šťastně navrátila a vždy zůstala věrná českému jazyku a kultuře a následně Husovu učení.⁹⁰¹

Ke konci existence habsburské monarchie (pravděpodobně v roce 1909)⁹⁰² vydala Národní jednota pošumavská ještě jednu práci; *Průvodce Šumavou*⁹⁰³ pojatou do jisté míry jako sborník uspořádaný Antonínem Baštou. Tato práce je poměrně obsáhlá, má přes 400 stran a také její tematický rozsah je velmi široký. První část nazvaná *Země a lid*⁹⁰⁴ obsahuje 9 příspěvků od různých autorů. Šest textů přibližuje čtenáři šumavskou geografii, květenu a zvířenu, další dvě pak národnostní poměry a jeden obchod.

Část II. *Kraj*⁹⁰⁵ popisuje 18 *tratí* (myšleno tras), které turistovi nabízejí vícedenní výlety. Většinou je zde celkem jednoduše popsána cesta z obce do obce

⁸⁹⁷ Tamtéž, s. 32.

⁸⁹⁸ Dnes Masarykova, dnešní Palackého ulice se nachází na druhém břehu řeky a vede od řeky podél vrchu Stráž směrem na Podmokly.

⁸⁹⁹ J. Šebesta (ed.), *Pošumaví*, s. 37.

⁹⁰⁰ Tamtéž, s. 37.

⁹⁰¹ Tamtéž, s. 38.

⁹⁰² Ani národní knihovna neuvádí jisté datum, ale dá se tak však soudit například ze zmínky o dvaceti letech existence časopisu Klubu českých turistů.

⁹⁰³ Antonín Bašta, *Průvodce Šumavou*. Praha [1909?].

⁹⁰⁴ Tamtéž, s. 3-116.

⁹⁰⁵ Tamtéž, s. 117-385.

s upozorněním na použitelná ubytovací zařízení, u větších obcí jsou připomenuty výraznější pamětihodnosti historického nebo národního rázu. Pro tuto publikaci je typické, že u obcí pečlivě uvádí, zda je česká nebo německá, a u smíšených obcí zpravidla poukazuje na konkrétní počty Čechů a Němců.

O Sušici si čtenář sbírá střípky informací z různých *tratí*, které jí procházejí. Až na jednu informaci se nedozví nic, co by už několikrát nečetl v jiných publikacích. Sušice oplývá množstvím historických staveb, vždy věrně stála *na straně podobojí*, vždy byla a stále je baštou češství. Zde je však český charakter a protigermanizační působení Sušice prezentováno o poznání ostřeji, než v jiných publikacích a silně kontrastuje se smířlivým postojem starší publikace NJP. Čtenář si může například všimnout, s jakým odporem je zde zmiňována německá menšinová škola v Sušici.⁹⁰⁶ O Němcích se navíc nezdá hovořit jako o *našich odpůrcích*.⁹⁰⁷

10.2.3 Čtyři *Kafkové* a nacionalismus

Kafkův ilustrovaný průvodce po král. českém se typově blíží Řivnáčovi a Vilímkovi, hned v úvodu však dnešního čtenáře zaujme, jak silně nacionalistický *Kafkův průvodce* je., Řivnáč s Vilímkem v takové míře nacionalismus neprojevovali. „*Šumava, ..., jest horkou půdou, na níž lid český těsně prostupuje se s lidem německým a kde tuhý vede se zápas národnostní. Česká Jednota Pošumavská a německý Böhmerwaldbund jsou předními harcovníky v tomto zápase.*“⁹⁰⁸ Takové silné vyjádření čtenáře poněkud zaskočí,⁹⁰⁹ zvláště vezme-li v potaz smířlivost jednoho z děl, které vydala právě sama Národní jednota pošumavská, která je zde označována jako hlavní bojovník. *Kafkův průvodce* však musel být mimořádně úspěšný, neboť původní verze z roku 1898⁹¹⁰ byla jen do války dvakrát reprintedována, a to v roce 1904⁹¹¹ a 1912,⁹¹² a potřetí⁹¹³ v roce 1924.⁹¹⁴

⁹⁰⁶ Tamtéž, s. 14.

⁹⁰⁷ např. A. Bašta, s. 14.

⁹⁰⁸ Josef Kafka, *Kafkův ilustrovaný průvodce po království českém 3, Šumava a Pošumaví*, 3. vyd., Praha 1912, s. 3.

⁹⁰⁹ Citovaná pasáž i celý dvoustránkový úvod se nachází ve stejné podobě jak ve verzi z roku 1904, tak z roku 1912, které měla autorka možnost porovnat. Lze předpokládat, že jde o převzetí z prvního vydání z roku 1898.

⁹¹⁰ Josef Kafka, *Kafkův ilustrovaný průvodce po království českém 3, Šumava a Pošumaví*, 1. vyd., Praha 1898.

⁹¹¹ Josef Kafka, *Kafkův ilustrovaný průvodce po království českém 3, Šumava a Pošumaví*, 2. vyd., Praha 1904.

⁹¹² J. Kafka, *Kafkův průvodce*, 3. vyd., 1912.

⁹¹³ Josef Kafka, *Kafkův ilustrovaný průvodce po království českém 3, Šumava a Pošumaví*, 4. vyd., 1922.

⁹¹⁴ Každý reprint byl údajně aktualizován a doplněn, ne vždy však kvalitně a k lepšímu. Například pokus o aktualizaci stavu rozhledny a tou dobou již neexistující útulny (zaniklé 1905) v roce 1912, skončila vpiskem, ze kterého situace neznalý čtenář nemá šanci pochopit, co tím autor myslel.

Samotná Sušice, jak je typické pro obsažnější průvodce, zde má jen asi dvoustránkový prostor, kde se sice přímo nedozvídáme o boji sušických s Němci, ale nechybí evergreen slovanského pohanského osídlení a věrnosti *straně podobojí*. V čem je Kafka relativně pokrokový, je krátké shrnutí tovární výroby v Sušici a zdržení se „Hájkování“ a střízlivějším zasazení vzniku města do konce 12. století.⁹¹⁵

10.2.4 *Vycházka do Šumavy Antonína Frány*

Kupodivu podobně jako poetická a popisná část staršího díla NJP působí nejstarší porovnatelný materiál; *Vycházka do Šumavy* Antonína Frány dokonce z roku 1879.⁹¹⁶ Srovnatelná je nejen forma podání; klidně plynoucí citově zabarvení líčení, místy prokládané citáty básní více či méně známých dobových autorů,⁹¹⁷ ale také prezentování starobylosti, i modernity, i když o nějaké vyváženosti stále nemůže být řeč. Na padesáti stránkách líčení není bezprostřednímu okolí Sušice dán příliš velký prostor, nicméně i zde se poměrně jasně vykresluje Fránovo vidění širšího regionu.

Frána například věnuje poměrně velký prostor obživě místních v šumavských lesích, přičemž hladce spojuje téma lesa jako odvěkého zdroje příjmů místních s nastíněním moderních průmyslových odvětví, které jsou vystavěny právě na zdánlivé nevyčerpatelnosti starobylých šumavských lesů. Velký prostor je věnován sirkárně SOLO a zevrubnému vysvětlení technologických postupů předcházejících vzniku sirky, zmíněny jsou i proslulé sklárny a výroba rozličných dřevěných výrobků.

Na stranu druhou, ač Frána pečlivě líčí modernizační procesy na Šumavě, nevyhne se mnoha těžko podložitelným klišé.⁹¹⁸ K hluboké minulosti se vztahuje Fránovo tvrzení o pradávnmém rýžování zlata na Otavě a vznikání prvních osad, které dokládá *Libušiným soudem*, součástí slavného falza *Rukopisu Zelenohorského*.⁹¹⁹ Nechybí ani teze o původním osídlení Šumavy Slovany, přičemž k zásadní proměně obyvatelstva mělo dojít teprve kvůli pohromě třicetileté války a následnému dosidlování. V osídlení Němců zásadní problém nevidí, neboť tito Němci „*snášejí se svorně a přátelsky se svými krajany českými, od nichž již některé obyčeje bezděky přijali*.“⁹²⁰ V tomto pohledu se značně liší od *Průvodce* z roku 1902, který zdůrazňuje

⁹¹⁵ J. Kafka, *Kafkův průvodce*, 3. vyd., s. 97.

⁹¹⁶ A. Frána, *Vycházka do Šumavy*.

⁹¹⁷ Např. Eliška Krásnohorská v A. Frána, *Vycházka do Šumavy*, s. 12, 31,...; P. Jehlička v A. Frána, *Vycházka do Šumavy*, s. 6, 8,...

⁹¹⁸ A. Frána, *Vycházka do Šumavy*, s. 7.

⁹¹⁹ Rukopis Zelenohorský. A. Frána, *Vycházka do Šumavy*, s. 9.

⁹²⁰ A. Frána, *Vycházka do Šumavy*, s. 15.

úlohu Sušice jako „*nezdolné české bašty nad Otavou*,“⁹²¹ jejímž dějinným údělem je čelit germanizaci.

Co tato publikace nesdílí s žádnou jinou, je obrovský prostor věnovaný Břetislavovi II. a jeho potýkání se s Němci; tato historie tvoří téměř třetinu díla.⁹²² Dále romanticko-nacionální optikou přibližuje další historické události a pověsti, které se váží k oblasti od Sušice směrem k Horažďovicím nebo Domažlicím. Co však samotné Sušici rozhodně nesmí chybět je opět příběh pohanské kněžny Vodolenky a léčivého pramene.

10.2.5 Procházky po hořejší a střední Otavě Josefa Hory

Horovy *Procházky* lze přiřadit do stejné skupiny jako knihu Fránovu; je to dílo vytvořené soukromou osobou, které asi není primárně zamýšlené jako propagační materiál, dost dobře však funguje jako průvodce. Obě knihy sdílejí i stejný rok vydání: 1879. Vazba Josefa Hory na Sušici navíc nebyla tak silná; Horovou základnou pro nahlížení na Otavu a její okolí jsou Horažďovice. Dalším specifikem, které dílo vyčleňuje ze skupiny průvodců a propagačních materiálů je skutečnost, že informace jsou zde podány formou příběhu o dospívajícím chlapci, který přijel do Horažďovic za svým strýcem a bratrancem na prázdniny a díky nim se seznamuje s místy na Otavě a jejich historií. Řeka Otava je zde skutečně hlavním tématem, když Hora svého hrdinu konečně zavede do Sušice, nechá ho zajímat se především o líheň pstruhů a lososů, která odchovanými rybkami osazovala řeku.⁹²³ Kromě toho Hora opět vzpomíná pověsti a romantickou historii míst.⁹²⁴

10.3 Nová éra, nová identita. Sušice to je pokrok.

10.3.1 Recyklace i nový pohled Kajetána Turka

*Sušice. Historie města a výlety do okolí*⁹²⁵ ředitele sušického městského muzea Kajetána Turka z roku 1924 je jakousi výjimkou prověřující pravidlo⁹²⁶ odlišnosti prvorepublikové prezentace Sušice od té z dob monarchie. Toto dílo se v určitých svých částech, více než jakékoliv jiné po roce 1918, podobá předválečným publikacím a jejich pohledu na to, co bylo v Sušici v jejich době i v průběhu dějin zásadní.

⁹²¹ J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*, s. 30.

⁹²² A. Frána, *Vycházka do Šumavy*, s. 18-32.

⁹²³ J. Hora, *Procházky*, s. 39-43.

⁹²⁴ Také odkazuje na Hájka. J. Hora, *Procházky*, s. 48.

⁹²⁵ Kajetán Turek, *Sušice: historie města a turistické výlety do okolí*, Sušice 1924.

⁹²⁶ „Exceptio regulum probat.“

Tato je ovlivněno především samotnou koncepcí díla; jako jediné z uváděných knih má líčení historie města za jeden ze svých hlavních cílů. Některé části strážlivě reflektují tehdejší situaci města; zvláště část *Možnosti ubytovací*⁹²⁷ je dnes velmi cenná, neboť podává podrobný přehled nejen hotelů, restaurací a nocleháren včetně jejich umístění ve městě a jmen zodpovědných osob, ale pokračuje také detailním výčtem lékařských praxí, úřadů, obchodů a průmyslových podniků.

Zato část *Historie města* je svým laděním i podávanými informacemi téměř k nerozeznání od textů o 30 až 50 let starších, některé části textů jsou téměř totožné, místy dokonce doslovně opsané ze starších děl,⁹²⁸ jinde jen nepatrně změněné v parafrázi. Antonín Friedl ve své publikaci z roku 1929 na Turka prozrazoval, že ve značné míře *excerpoval Průvodce po Sušicku Klubu českých turistů (1902)*. Přestože autor omílá „starou písničku“ (slovanští pohané, Hájkův údaj o začátcích města, rozvoj města za mytického knížete Mnaty), nelze mu upřít, že čtenáři dává najevo, že ne všem těmto informacím lze bezmezně věřit; text tu a tam prokládá frázemi typu „prý“, „podle pověsti“,⁹²⁹ či „vypráví se, že...“⁹³⁰

V následující části *Procházka městem*,⁹³¹ která má skoro 40 stran, autor podrobně líčí čtenáři město a jeho blízké okolí. V textu dostávají větší prostor staré části města, budovy a jejich stavební vývoj, líčení však působí, že se autor oproti předchozím pracím snaží o nezájatost a místy až odborný kulturně-historický výklad. Navíc nejsou vynechány ani záležitosti poslední doby, jako nové budovy kulturního významu (nová sokolovna nebo budova reálného gymnázia), továrny nebo nově upravené parky. Podobné jsou i další části díla jako část *Výlety*.⁹³²

Ač tedy publikace na první pohled připomíná spíše romantické výklady z dob monarchie orientované na vzdálenou až mytickou minulost, při bližším pohledu již čtenář v autorově přístupu zaznamenává nezanedbatelný posun. Také postoj vůči Němcům na Sušicku a Šumavě se mění. Autor v části *Výlety* vede turistu českými i německými osadami bez rozdílu a zdůrazňování jazykové příslušnosti oblasti. Tu si

⁹²⁷ K. Turek, *Sušice*, s. 6-12.

⁹²⁸ např. K. Turek, *Sušice*, s. 38 podle J. Brey – A. Cyppl – J. Holý, *Průvodce*.

⁹²⁹ např. K. Turek, *Sušice*, část *Dějiny Sušice*, s. 14.

⁹³⁰ např. K. Turek, *Sušice*, část *Procházka městem*, s. 52.

⁹³¹ Tamtéž, s. 19-54.

⁹³² Tamtéž, s. 55-109.

čtenář vyvodí až ze zmínek např. o „*středisku Čechů v České besedě*“ a v hotelu *Skála* v Kašperských Horách⁹³³ nebo o české menšinové škole v Hartmanicích.⁹³⁴

10.3.2 *Průvodce Šumavou a Pošumavím* Ladislava Švejcara

*Průvodce*⁹³⁵ Ladislava Švejcara z roku 1923⁹³⁶ zase upouští od zažitého předválečného obrazu Sušice jako centra obrany proti německému vlivu na Šumavě. V očích Švejcara Sušice přebírá roli spravedlivého a smírujícího subjektu, který snad může přesvědčit své obyvatele, že jim i přes jejich historické pře a jazykové i kulturní rozdíly, může všem nabídnout důstojný život v relativním smíru. „*Chování šumavských Němců nelze ani zdaleka srovnávat s oním v severních a západních Čechách. Zvláště středošumavský Němec je dalek národní invectivy. Zvykl své Sušici, ..., a vida důsledné spravedlivé jednání úředníků, ..., začíná si vážit státu, který v chaosu rakouské i německé republiky dovedl zachovati svým občanům minimum hospodářské stability, jejíž vyšinutí by cítil horský kraj velice bolestně.*“⁹³⁷ Přesto ne se všemi šumavskými Němci bylo podle Švejcara tak snadné soužití, jako s těmi na Sušicku. Například severošumavské Němce okolo Nýrska a Všerub považoval za výrazně bojovnější a méně přístupné.⁹³⁸ Tímto komentářem se zřejmě snažil o to více vyzdvihnout Sušici poukázáním na to, že v podobných, ne příliš vzdálených městech se národnostní vztahy nutně tak dobře vyvíjet nemusí.

Švejcar také zajímavě hovoří i o svém ideálu budoucnosti vztahů Čechů a Němců na Šumavě. Rozhodně si nepřeje se německy hovořících obyvatel zbavit, „předělat“ je na Čechy či je „neutralizovat,“ jak se podle něj často dělo vlivem početných smíšených sňatků.⁹³⁹ Necht' si šumavský Němec ponechá svou řeč a svébytnost, svou loajalitu ať však věnuje československému státu, který si ji ale zaslouží vhodným přístupem k „okrajovým“ oblastem nebo skupinám obyvatel: „*nejlépe bude dosaženo vítězství, získá-li jednou státní správa a sám národ kraj tento rozumnou politikou a cílevědomou péčí tak, aby Šumava byla obydlena Čechoslováky řeči německé.*“⁹⁴⁰

⁹³³ Tamtéž, s. 88.

⁹³⁴ Tamtéž, s. 101.

⁹³⁵ Ladislav Švejcar, *Průvodce Šumavou a Pošumavím*, České Budějovice 1923.

⁹³⁶ Švejcar a Turek jsou zde záměrně představeni v opačném pořadí, právě proto, že u Turka je větší podobnost se staršími díly, kdežto Švejcar se stylem více blíží publikacím okolo roku 1930 a déle.

⁹³⁷ L. Švejcar, *Průvodce Šumavou*, s. 13.

⁹³⁸ Tamtéž, s. 13.

⁹³⁹ Tamtéž, s. 14.

⁹⁴⁰ Tamtéž, s. 16.

Ani Švejcar úplně nedokáže vyhnout narativu o česko-německém zápolení o pozice na Šumavě například v části *Povaha a kultura lidu*.⁹⁴¹ Tam mimo jiné vzpomene onu roli Sušice jako hráze proti německému vlivu, jak ji známe z předválečných textů. Švejcar však věří, že tato role obránce se už změnila na jakousi roli mediátora. Přesto si občas neodpustí protiněmecké poznámky, třeba když popisuje turistické body v Anníně, včetně místního hostince, „*kde stanice českých turistů (...), nájemce bohužel Němec*.“⁹⁴²

V „průvodcovské části“ se přes pamětihodné budovy vrací k minulosti města, avšak stejně, jako Kajetán Turek, už dávno nevěří Hájkovi, dokonce naznačuje, že Hájek byl žvanil, když se o něm vyjadřuje jako o „*žvavém Hájkovi*.“⁹⁴³ Ve značné části díla se Švejcar věnuje stavu průmyslu a hospodářství obecně, hledí do budoucnosti a navrhuje, co by bylo vhodné zlepšovat a rozvíjet. Například upozorňuje na potenciál místních dravých říček jako zdroje energie. Také předpokládá nárůst cestovního ruchu, přičemž počítá se stoupající oblibou koupání se v řekách, k čemuž doporučuje například Vltavu, která bývá v porovnání s ostatními šumavskými řekami zpravidla teplejší.⁹⁴⁴

10.3.3 Nadšení a nedočkavost Antonína Friedla

Průvodce Antonína Friedla z roku 1929 *Sušice a okolí. Procházky, vycházky, výlety*⁹⁴⁵ je spíše drobnou brožurkou, než knihou. Jedná se o přibližně padesátistránkový svazček jednoduché grafiky, z kterého jen asi třicet stran zaujímá text doplněný několika fotografiemi. Zbylých dvacet stran je věnováno reklamám vesměs na ubytovací zařízení na Sušicku a běžné obchody a služby, takže ani u této části není informační přínos zanedbatelný.

Kromě krátkého úvodu se publikace se dělí na tři části: dvanáct *procházek*, které se omezují na město a nejbližší okolí, tři *vycházky* mimo Sušici a devět větších *výletů* na šumavské trojhradí, vyhlídková místa nebo do Povydrří.

Hned v úvodu Friedl vysvětluje, že nemá v plánu podat podrobného průvodce s přesným líčením, ale spíše „*slovní kompas nebo turistické vademecum či něco*

V podobném duchu vyznívala také Švejcarova řeč na rozloučenou, když v roce 1923 přestupoval do Plzně: „...*jen hospodářské styky to budou, jež nám získají celou německou Šumavu, kterou nechceme počestiti, ale chceme z bodrých drsných horalů míti spolehlivé občany státu.*“ *Na rozloučenou*, Sušické listy 4, 1923, č. 36.

⁹⁴¹ L. Švejcar, *Průvodce Šumavou*, s. 30-34.

⁹⁴² Tamtéž, s. 123.

⁹⁴³ Tamtéž, s. 117.

⁹⁴⁴ Tamtéž, s. 26.

⁹⁴⁵ Antonín Friedl, *Sušice a okolí: procházky, vycházky a výlety*, Sušice 1929.

takového. ⁹⁴⁶ Na Friedlové práci je unikátní, že jmenuje velkou část zde zmíněných děl a čtenáře, který by toužil po detailnějších informacích, odkazuje právě na ně. Zmiňuje například Baštovu práci pro NJP, Kafku, Švejcara, Turka a zdůrazňuje *Průvodce po Sušicku* sušického odboru KČT z roku 1902.

Od pojetí předchozích děl se odlišuje především část *Procházky*. Friedl začíná na náměstí, kde se nemůže vyhnout alespoň pár historickým budovám, vzápětí však od nich upouští a láká čtenáře do kaváren a vináren a upozorňuje na významné nové objekty a podniky, některé akorát čerstvě zřízené,⁹⁴⁷ a nejednou dokonce na ty, které ještě ani neexistují: „*Na konci této strany náměstí budova městské spořitelny (letos ve stavbě),... se sousední budovou živnostenské školy a poštovní budovou.*“⁹⁴⁸ O něco dále při vycházce Luhem dále proti proudu Otavy se zase čtenář dozví, že v hostinci „*Na Šumavě*“ „*Měšť. pivovar sušický, jemuž hostinec patří, chystá tu i příjemné byty letní.*“⁹⁴⁹ Dokazuje také, jak se Sušice během několika let rozrostla o nové čtvrtě. Ty se skládají jak z vilek a malých sériových rodinných domků:⁹⁵⁰ „*Za gymnasiem nová čtvrť města zvaná „Benátky“ „Nové Benátky“ a „Stodůlky“;*“ tak z vkusných malých činžáků postavených buď za účelem řešení poválečně bytové krize, nebo poskytnutí důstojného a přitom dostupného ubytování například dělníkům SOLA. „*Proti továrně na zápalky Solo... nová čtvrť, lidově „Betlem“ zvaná.*“⁹⁵¹

Stejně tak Friedl nezapomíná upozornit na nové zásahy v oblasti infrastruktury, několikrát poukazuje na „*nově vydlážděnou silnici,*“⁹⁵² „*přes novou železnou lávku*“ vede čtenáře „*na „Burýnku“ (nové budovy měšťanských škol a finančních úřadů), po nábřeží, večer elektricky osvětleném.*“⁹⁵³ Z některých částí textu přímo sálá, jak se Friedl na dokončení všech těchto nových objektů a technických vymožeností ve své milé Sušici těší a má chuť se o tuto radost a nedočkavost podělit. Z poklidné procházky městem vede své čtenáře „*k zalesněnému strmému výběžku Svatoboru, s vodojemem, jenž zásobovati má celé město dobrou pitnou a užitkovou vodou. ... má být vypracován nákladem 3 mil. Kč. S přípravnými pracemi počato v r. 1929.*“⁹⁵⁴

⁹⁴⁶ A. Friedl, *Sušice a okolí*, s. 3.

⁹⁴⁷ např. knihtiskárna Jos. Procházky v Palackého ulici (dnešní T. G. Masaryka), A. Friedl, *Sušice a okolí*, s. 6.

⁹⁴⁸ A. Friedl, *Sušice a okolí*, s. 5-6.

⁹⁴⁹ A. Friedl, *Sušice a okolí*, s. 12, ta samá informace trochu jinak formulovaná se znovu opakuje při jiné vycházce. A. Friedl, *Sušice a okolí*, s. 17.

⁹⁵⁰ J. Lhoták – J. Pachner – V. Razím, *Památky*, s. 479-481.

⁹⁵¹ A. Friedl, *Sušice a okolí*, s. 9.

⁹⁵² Tamtéž, s. 13

⁹⁵³ Tamtéž, s. 15

⁹⁵⁴ Tamtéž, s. 13

Je to právě Friedl, který Sušici „objevuje“ pro širokou turistickou veřejnost. Jeho Sušice už není místem, kam se má člověk přijet podívat kvůli nějaké polozapomenuté a polovymyšlené slavné minulosti. Ani nezve „správné Čechy,“ aby přijeli hospodářsky podpořit chudý podhorský kraj a pomohli tak Sušici rázně bránit germanizaci regionu. Na nikoho už se Friedl nepokouší působit bájemi o pradávne pohansko-slovanské demokracii vykonávané na Svatoboru, také kněžna Vodolenka se už ze sušické identity úplně vytratila, dokonce i obligátní zmínka o věrnosti města straně podobojí je jen jaksi „zamumlána mezi řečí,“ když Friedl zve návštěvníky vyzkoušet na vlastní oči proměňující se výhled na krajinu a město, jaký turista zažije, vystoupí-li postupně na co nejvíce vrcholů okolo Sušice, z nichž jeden se nazývá Žižkův vrch či Kalich.⁹⁵⁵

Friedlova Sušice je moderní sebevědomé město, které má vše co potřebuje, a pokud náhodou ne, už usilovně pracuje na nápravě, ke které však nedojde snad někdy během příští generace, ale do dvou let! Sušice konce 20. let překypuje životem, nabízí pestrou paletu možností ubytování od „nízkonákladové“ studentské noclehárny, přes několika pokojovou nabídku mnoha hostinců na periferii města, až po hotely „na úrovni“ nacházející se přímo na náměstí nebo v jeho těsné blízkosti.

Kromě toho město oplývá množstvím venkovních prostor, která zvou místního i návštěvníka k příjemnému trávení volného času. Kromě klasických veřejných parků, sadů nebo promenád v alejích, („*Všude pro pohodlí návštěvníků u cest postaveny jsou lavičky.*“)⁹⁵⁶ nabízí Sušice i modernější místa pro různé druhy sportů a aktivnější trávení volného času. Nejvíce takových míst se nacházelo v oblasti Luhu, Fuferen a městského ostrova, kde město zřídilo na řece plovárnu a sluneční lázně včetně kabin pro pohodlné převlékání a bezpečné uložení věcí,⁹⁵⁷ kde na člověka bavícího se koupáním nebo sluněním už rozhodně nebylo pohlíženo jako na nemravného blázna, jak se podle Gutha Jarkovského v té době stále hojně dělo v obcích méně zvyklých na turisty a benevolentnější zábavu.⁹⁵⁸ V blízkosti plovárny se nacházelo nejen několik restaurací, ale především moderní sportoviště včetně tenisových kurtů, které *Lawn-tennis odbor S. K. Sušice* propůjčoval letním hostům.⁹⁵⁹

⁹⁵⁵ Tamtéž, s. 14.

⁹⁵⁶ Tamtéž, s. 12.

⁹⁵⁷ Tamtéž, s. 14.

⁹⁵⁸ Jiří Guth-Jarkovský, *Turistika. Turistický katechismus*, Praha 2003.

⁹⁵⁹ A. Friedl, *Sušice a okolí*, s. 9.

10.3.4 *Friedlova Sušice a okolí jako předzvěst Letoviska*

Přestože Friedlova brožurka zrovna neoplývá obrazovou přílohou, vykresluje čtenáři jasný obraz moderního města, o který se předchozí autoři pokoušeli jen v drobných náznacích. Nelze si nevšimnout její podobnosti s o tři roky mladší publikací *Sušice. Letovisko a horské klimatické místo*. Ač je technické provedení úplně odlišné, obsah se do velké míry shoduje. Podobnost zde zdaleka není čistě náhodná; osobou, která uspořádala *Sušici. Letovisko* je totiž opět Antonín Friedl. Není tedy divu, že fotodokumentace *Letoviska* v nádherné shodě portrétuje prakticky všechna nová, nově vybudovaná nebo zmodernizovaná místa zmiňovaná v *Sušici a okolí*, a díky malému časovému odstupu ukazuje také, že všechno budoucí budování, které bylo čtenáři v „prvním Friedlovi“ naslibováno, bylo během těchto tří let skutečně úspěšně a zpravidla poměrně velkolepě dokončeno.

10. 4 *Letovisko a jeho hlavní odlišnosti od Průvodce a ostatních předválečných materiálů.*

Jak již bylo zmiňováno na začátku kapitoly u *Průvodce* z roku 1902, *Sušice. Letovisko a horské klimatické místo* je především obrazová publikace zobrazující moderní a sebevědomou Sušici třicátých let, tak jak ji na sklonku dvacátých let Friedl již jednou vykreslil. Autor publikace nezavrhuje cokoli minulého úplně, avšak dává si pozor, aby čtenáře nezahrnoval množstvím nevýznamných drobností, jak se tomu často dělo v předválečných publikacích, naopak pečlivě vybírá pro každou oblast historie ideálně jeden reprezentativní obraz. Kromě úvodního erbu a první fotografie renesanční „staré lékárny“ na náměstí, jsou další fotografie vztahující se k minulosti shromážděny v sekci *Pamětihodnosti*. Zde nacházíme výškovou fotografii celého sušického náměstí při pohledu na čelní stranu radnice, zdá se, že tato fotografie byla pořízena z věže blízkého kostela sv. Václava. Znovu v detailu je zobrazený jihozápadní roh náměstí se „starou lékárnou“ a bývalým děkanstvím přeměňovaným na městské muzeum, který nebyl na celkové fotografii kvůli její orientaci zachycen. Tento roh je zobrazen ještě jednou z vnějšku z hlavního mostu přes řeku Otavu. Místo na této fotografii, je jedno z mála v brožuře zobrazených, které se během druhé poloviny 20. století výrazněji změnilo, neboť v roce 1959 byl kamenný most nahrazen novým železobetonovým, kvůli čemuž bylo zbouráno několik starých objektů v těsné blízkosti mostu.⁹⁶⁰ Změny pokračovaly také na přelomu šedesátých a sedmdesátých let, kdy došlo k přesunutí

⁹⁶⁰ J. Lhoták – J. Pachner – V. Razím, *Památky*, s. 107-110, 555.

hlavní sušické silnice z náměstí na nábřeží vyčištěné zbouráním množství zadních traktů domů z náměstí.⁹⁶¹ Kromě toho se v sekci *Pamětihodností* nachází ještě menší vyobrazení loutkového divadla, cínového pokladu – nádobí objeveného při rekonstrukci jednoho z domů na náměstí těsně před vznikem této brožury.⁹⁶² Náboženství a jeho historii v Sušici zde reprezentují tři menší fotografie – kostel sv. Václava, kostel Panny Marie a starý židovský hřbitov.

Většina zbytku brožury dokumentuje právě dokončené modernizační kroky a ukazuje promyšlenou infrastrukturu města. Je zde zobrazeno množství impozantních staveb, z nichž mnohé vznikly nebo získaly svou finální podobu během předchozího desetiletí a některé sotva pár měsíců před sestavením brožury.

První dvojstrana přináší přehled vlakových tratí napojených na Sušici včetně názorného schématu a upozorňuje návštěvníka na velkoformátovou mapu *Značených cest KČST ve střední Šumavě* na vnější zdi radnice a úvodním nejdelším textu publikace *Hlavní přímá cesta*, následuje strana *Státní autobusové spoje*. Zde jsou vyjmenovány základní autobusové spoje ze Sušice na Šumavu a velice stručně nastíněno, kam se dá ze jmenovaných stanic vyrazit na pěší výlet. Stránka obsahuje tři fotografie: pohled na vlakové a autobusové nádraží, které se bohužel nachází od centra poměrně daleko, tudíž jakési „zástupné“ autobusové nádraží muselo a stále musí existovat i v centru, v roce 1932 to byla na druhé fotografii zobrazená právě dostavěná poštovní a telegrafní budova, jež sloužila jako stanice československých státních autobusů. Poslední fotografie zobrazuje část Wilsonova nábřeží s novou pěší železnou lávkou a pohledem na kapli Anděla strážce jako trefnou předzvěst toho, kam se „vnitroměstské nádraží“ přesouvalo v následujících desetiletích: na toto nábřeží přebudované okolo roku 1970⁹⁶³ a opětovně modernizované kolem roku 2010,⁹⁶⁴ dnes nesoucí jméno Karla Houry. Schéma, které v brožure zobrazuje vlakové tratě, svou platnost neztratilo; dnešní rozsah tratí v regionu je totožný s tím před téměř sto lety. Také základní síť dnešních autobusových spojů (zejména těch „letních turistických“) byla zaváděna už před rokem 1932.⁹⁶⁵

⁹⁶¹ Tamtéž, *Památky*, s. 111.

⁹⁶² Antonín Janák, *Z místopisu staré Sušice*, in: Spořitelna města Sušice, 50. účetní zpráva za rok 1936, Sušice 1937, s. 44-57.

⁹⁶³ J. Lhoták – J. Pachner – V. Razím, *Památky*, s. 111.

⁹⁶⁴ *Nábřeží projde rekonstrukcí*, Sušické noviny, 2010, č. 7., s. 1-2.

⁹⁶⁵ Otázka, zda se stav dopravy zásadně nezměnil proto, že tehdy byl tak dobrý a pokrokový, nebo proto, že je dnes zastaralý, (či obojí?) už je předmětem jiné debaty.

Následuje část *Duševní život, Sociální život*, kde jsou představeny dvě velkolepě koncipované budovy škol postavené na sklonku monarchie. Tehdejší *Reformní reálné gymnázium* a *Masarykovy měšťanské školy* v prakticky nezměněné podobě slouží svému účelu jako *Gymnázium Františka Procházky* a *ZŠ T. G. Masaryka* dodnes.⁹⁶⁶ *Hospodářská škola* na okraji města při silnici na Klatovy z další fotografie je dnes v Sušici známá především jako „bývalá porodnice.“ Přestože tato budova již svému původnímu účelu dávno neslouží, zachovala si svou podobu a teprve v současnosti (2020) dochází k její výraznější přestavbě pro využití k novým účelům, to se však týká především interiéru. Poslední fotografie v této části zobrazuje celou ulici vybíhající ze severozápadního rohu náměstí. Zde dle rozsáhlého plánu inženýrů Freiwalda a Böhma⁹⁶⁷ vyrostly pod rukama sušických stavitelů – známého trojlístku Holeček – Houra – Grabinger – během pouhých dvou let tři majestátní budovy. Jako první z „trojčat“ této ulice byla v druhé polovině roku 1929 dokončena již zmíněná budova poštovní a telegrafní (na tuto fotografii se již nevešla). Na poštovní budovu navazuje budova *Masarykových škol práce*, dokončená asi o rok později, zároveň⁹⁶⁸ s novou budovou městské spořitelny na rohu náměstí,⁹⁶⁹ kterou Antonín Friedl sliboval už ve svém *Průvodci*. Dnešní fotografie této ulice by byla od té v *Letovisku* téměř k nerozeznání; také účel budov – sídlo České spořitelny, učiliště a pošta – se od původního příliš neliší. Následuje *Sociální dům fy „Solo“* opět dostavěný Karlem Hourou⁹⁷⁰ pouhých pár měsíců (jaro 1931)⁹⁷¹ před vydáním brožury. Kromě průčelí budovy se zde čtenář skrze fotografie seznámí i s vývažovnou a oddělením pro kojence. Tento krásný příklad funkcionalismu v Sušici je jedním z mála objektů portrétovaných v *Letovisku*, který si nedokázal zachovat svůj původní účel, budova sice stále existuje, ale je ve špatném stavu a bez vhodného využití.⁹⁷²

S podobou *horní továrny* a *dolní továrny* společnosti Solo se setkáme v části *Průmysl a obchod, peněžnictví*. Tentokrát se zřejmě nejedná o fotografie, ale o velmi pečlivě vyvedené kresby, které lze od ostatních černobílých fotografií jen těžko odlišit. Pravděpodobně alespoň jedna z kreseb je také o něco starší, neboť areál *dolní továrny* zobrazuje ještě bez *Sociálního domu*, jehož fotografie je v brožuře o stránku dříve.

⁹⁶⁶ Přestože za komunismu „Masaryčka“ na dlouhá léta nesla jiné jméno a instituce gymnázia si na určitou dobu vyměnila budovy s jinými sušickými školami.

⁹⁶⁷ J. Lhoták – J. Pachner – V. Razím, *Památky*, s. 460-461.

⁹⁶⁸ Tamtéž, s. 461.

⁹⁶⁹ A. Friedl, *Sušice. Letovisko*, s. 8.

⁹⁷⁰ Houra, *Paměti*, s. 11.

⁹⁷¹ J. Lhoták – J. Pachner – V. Razím, *Památky*, s. 483.

⁹⁷² Tamtéž, *Památky*, s. 484.

Následuje areál *Koželužen a továren na obuv fy. Schwarzkopf a spol.* zdemolovaný v roce 2016.⁹⁷³ Poslední v tomto oddílu je čelní pohled na novou budovu *Spořitelny města Sušice* u náměstí, která již byla částečně zachycená na fotografii celé nové ulice u náměstí s hospodářskou školou.

Po tomto oddílu následují již popisované *Pamětihodnosti* a po nich poslední dva oddíly týkající se zábavy a volného času. *Rekreace: Tělocvik – Sport – Hry – Zábavy* zobrazuje jako první budovu Sokolovny a stručná poznámka upozorňuje, že zde sídlí *biograf Hvězda* a vyjmenovává hotely, kde se pravidelně pořádají další kulturní akce. Než se brožura pustí do představování dalších konkrétních míst k trávení volného času, je zde zařazen detailní náčrt A. Otčenáška a A. Kroupy jak by si představovali další rozvoj *Sokolského letního cvičiště* v Sušici. Pokračují velké fotografie míst, která opět Friedl vyjmenovával už v prvním díle: *tennisové dvorce*, velké víceúčelové *hřiště sportovního klubu před Luhem*, a tři fotografie míst vhodných pro koupání: dvě městské plovárny s kabinami; jedna v Luhu na stejném (levém) břehu řeky jako centrum města, druhá na opačném břehu hlavního ramene Otavy na městském ostrově, dnešním „špicu“ *Santosu*, třetí *městské koupaliště* (tentokrát bez zázemí) na spodním konci městského ostrova nad jezem u *Kotrchova mlýna*. Poslední fotografie zobrazuje z výše větší kus krajiny pravděpodobně kus proti proudu Otavy. Jediné, co z tohoto oddílu již dnes neexistuje, jsou převlékací kabiny. *Luh* a *Santos* dodnes rozvíjí svou roli hlavní sušické oblasti pro aktivní trávení volného času, která se úspěšně zakotvila již v meziválečném období.

Poslední oddíl *Procházky, výlety* opět zobrazuje *Luh* – pás podél Otavy, na který navazovaly plovárny a většina sportovišť. Navíc zde již Friedl naznačuje, že pokračoval-li by turista stále dále ve směru zobrazené cesty, mohl by dorazit až do Povydrí a na Modravu. *Volšovská kaštanová alej* zase zavede výletníka na pěkné místo nedaleko Sušice – *Páteček*, kde bylo možné využít převozu. Posledních několik fotografií zobrazuje město ze tří stran: od kaple Anděla Strážce, z Kalov a od Svatoboru, *Scheinostovo zátiší* – altánek k příjemnému odpočinku asi v polovině stoupání na Svatobor a první rozhlednu na Svatoboru na fotografii z doby, kdy věž ještě nebyla tak drasticky nahnutá. Malou část brožury zabírají fotografie vzdálenějších míst; šumavské trojhradí: Kašperk, Velhartice a Rabí, a několik fotografií divoké přírody vysoké Šumavy: *Sekerský potok* s obřimi balvany u řeky *Křemelné*, *Povydrí*, *Smetanův*

⁹⁷³ Továrna na obuv značky Schwarzkopf, <https://pamatkovykatalog.cz/tovarna-na-obuv-znacky-schwarzkopf-2282742>

smrk na Čeňkově pile. Plesné (Plešné) jezero snadno dosažitelné z chaty KČST na Prášilech, Rokytská slat' (zde uváděná jako *Weitfällerská*), pohled na hraniční horu Lužný (Luzný) a dvě rekreační zařízení – *Klostermannovu chatu* KČST na Modravě a *Roklanskou hájenku*.

Závěrečná část brožury je věnována reklamám, velká část z nich je doprovozená alespoň menšími fotografiemi. Čtenář se tak seznamuje se *Spořitelnou města Sušice*, *Okresní záložnou hospodářskou*, lázněmi v *Sociálním domě Sola* a čtveřicí hotelů *Koruna*, *Svatobor*, *Pod Stráží* a *Fialka*. Nechybí také jednoduchý seznam zřejmě všech sušických služeb, obchodů a podniků od potravin přes módu, řemeslníky a lékaře až po peněžní ústavy, zabírající téměř celou stránku. Brožura je uzavřena připomenutím možnosti pronajmutí letních bytů a získání informací v cizinecké kanceláři.

Za zmínku stojí ještě drobné ladné kresbičky, které tu a tam vyplňují volná místa na stránkách mezi fotodokumentací a texty. Styl kresby a osobní značka⁹⁷⁴ prozrazují, že všechny pocházejí od stejného, zatím neznámého kreslíře. Tyto ilustrace vždy trefně a obvykle docela vtipně konkretizují právě zobrazovaný tematický okruh. U výčtu autobusových tratí se nachází kresba autokaru se střechou naloženou kufry, u *Průmyslu a peněžnictví* dělník ovládá důmyslný stroj poháněný soustavou řemenů, u *Rekreace* nabízí kresbička pohled i na dobovou sportovní módu; krátkovlasé děvče zde hraje tenis v blůzce bez rukávů a volné sukni, která sotva zakrývá kolena. Jinde statný moderně vyzbrojený rybář zápasí s drobnou rybičkou.

Jediná věc, která z pohledu dnešního čtenáře jaksi neladí, je část textu krátkého úvodního shrnutí na titulní straně brožury, kde nacházíme informace, které si nazírané dnešní optikou do velké míry protirečí. Jen v pár větách se zde přejde od vychvalování „zdravotně rekreačního podnebí“ (vyzdvihován je „křišťálový tok Otavy“ a zalesněné hřebeny obklopující město na Otavě) ke zdůrazňování role Sušice jako kolébky „světového československého průmyslu sirkařského a koželužského.“⁹⁷⁵ Tedy dvou výrobních odvětví, která silně zapáchala a používáním různých chemikálií často výrazně škodila zdraví svých zaměstnanců a nezřídka měla na svědomí i znečišťování prostředí, především vodních toků. Na tento rozpor bylo již několikrát v této práci poukázáno.

⁹⁷⁴ Méně než centimetrové kolečko, jehož se zevnitř ve třech bodech dotýká velké psací S, jehož dolní část ale vypadá jako nota.

⁹⁷⁵ A. Friedl, *Sušice. Letovisko*.

10.5 Ohlas *Letoviska*

Sušice. Letovisko je nadčasová publikace, která by svou kvalitou a výběrem zajímavých míst jistě obstála i v konkurenci se současnými propagačními materiály. Zajímavé srovnání dostaneme, pokud tuto brožuru porovnáme také s nejnovějším obsáhlejším materiálem sloužícím k propagaci města; oficiálním videem města Sušice uvedeným na začátku roku 2017 *Sušice – Brána Šumavy – Brána do světa zážitků*. Toto video, na němž kamera „prolétává“ městem a na pár vteřin vždy zabírá nějaké místo nebo skupinu lidí aktivně trávících svůj volný čas, se až překvapivě přesně shoduje s tím, co doporučuje Friedl v *Sušici a okolí* a v *Letovisku*. Ve videu vlastně není nic, co co by ve svých publikacích nepropagoval už Friedl: Vodárenská věž s vyhlídkou, kaple Anděla Strážce, rozhledna s chatou na Svatoboru a Žižkův vrch a výhled na město z těchto míst. Náměstí s muzeem a konkrétní stručnou ukázkou interiéru muzea, kostel sv. Václava, kino a koncertní sál v gymnáziu. Následuje detailní prohlídka „vycházkové a sportovní čtvrti“ města *Luhu, Fuferen* a *Santosu*, včetně kratičkého představení míst pro jednotlivé sporty: koupaliště, tenisových kurtů, volejbalového a fotbalového hřiště. V neposlední řadě mezi těmito záběry několikrát zahlédneme jednotlivce i skupinky odpočívající na zahrádkách sušických hospůdek a restaurací.

Můžeme bez nadsázky konstatovat, že Sušice, která po roce 1989 usilovně pracuje na vybudování infrastruktury i mediálního obrazu města vhodného k aktivnímu trávení volného času, navazuje na kroky, které byly v tomto směru učiněny již ve dvacátých letech minulého století. Rozvoj turistického ruchu přerušily události druhé světové války a období komunistické diktatury, která neprodyšným uzavřením západní hranice nejen bránila nespokojeným obyvatelům opustit Československo, ale i na dlouhá desetiletí znehodnotila turistický potenciál Šumavy i Sušice.

Pokud se vrátíme k samotnému *Letovisku*, vyvstává otázka, proč tato publikace vznikla právě v roce 1932, kdy bylo „právě dokončeno“ takové množství výrazných staveb a modernizačních kroků. Pokud budeme nahlížet na *Letovisko* jako na pokračování a uzavření dřívější Friedlovy publikace *Sušice a okolí* či jako odpověď na ní, jeví se zcela přirozené, že Friedl měl potřebu se znovu vrátit k místům a stavbám, která v první publikaci popisoval jako zbrusu nové nebo teprve napjatě očekával, až budou dokončeny. Když k tomu došlo, bylo potřeba znovu o tom zpravit veřejnost. Friedl zřejmě skutečně plánoval novou a atraktivnější publikaci hned, jak dokončil *Sušici a okolí*. Jako obratný politik i propagátor turistiky dokázal hned v roce 1930 přesvědčit městskou radu, aby jeho projekt zaštitila a do finančního plánu následujících

let zařadila na každý rok po 10 000 Kč na tuto propagační publikaci.⁹⁷⁶ V dopisu starostovi Českých Budějovic, který Friedla vzápětí po zveřejnění brožury kontaktoval s tím, že by se rád jeho počinem inspiroval a žádal ho o praktické rady,⁹⁷⁷ Friedl vysvětluje: „*Chtěl jsem vydati něco, co by sneslo konkurenci i ciziny...Cítil jsem již před třemi lety, že u nás... je třeba konečně něco konkrétního stvořit, co by bylo náhradou za nedostatečný a za i ten malý, stále klesající náš průmysl. A poznal jsem a přesvědčil se, že touto náhradou by mohl býti rozumně řízený a řekl bych přímo obchodním duchem řízený ruch turistický.*“⁹⁷⁸

Friedlovým vlivným spojencem se stal starosta Jan Seitz, jehož postoj k turismu známe z o dva roky mladší brožurky *Vývoj sušické samosprávy. Proslov starosty Jana Seitze k novinářům*, ve které popisuje, jak se obec od roku 1930, kdy se v regionu začala projevovat krize, snažila starat o své občany umělým vytvářením pracovních míst naplňováním *investičního hospodářského programu* s hospodářským cílem „*upraviti město tak, aby vzhledem, čistotou a hygienou nevtíravě zapadlo do rámce přírodních krás, která je obklopují... dnes můžeme říci: výsledek práce je všude patrný...Každým rokem stoupá u nás návštěva letních hostů, kteří jsou spokojeni, neboť se každoročně vrací.*“⁹⁷⁹ I Seitz byl tedy zastáncem myšlenky, že turismus může městu prospět hned na dvou frontách; úpravy, které město učiní turisticky atraktivnější, poskytnou práci místním nezaměstnaným a navíc je to investice do budoucna, kdy zisky z přilákaných turistů mohou částečně kompenzovat ztráty způsobené ochabnutím průmyslu.

Podobně chápal účel brožury také autor článku *Šumavanu*, periodika sousedních Klatov. Zároveň chválil vhodné načasování: „*Vydání této -- na naše poměry neobvykle krásné -- brožury je činem, kterým nastoupilo město Sušice jedinečnou a zdravou cestu svépomoci. Jako v tolika jiných městech, tak i v Sušici jsou továrny nuceny omezovati práci a občanstvo musí hledati nové cesty příjmu. Sušice leží v krásném šumavském kraji a je výhodným východiskem výletů. Městská rada rozhoduje se prozíravým způsobem včas pro cílevědomou propagaci Sušice jako letoviska a střediska turistického ruchu.*“⁹⁸⁰ Také celostátní *Národní politika* brožuru vychvalovala, zde do velké míry na základě technické stránky: „*Takhle as si lze představovat účinnou propagandu míst a měst pro letní pobyt vhodných a měla by tedy příkladu Sušice*

⁹⁷⁶ SOKA Klatovy, F KČST Sušice, K6, opis dopisu Antonína Friedla starostovi Českých Budějovic, 20. dubna 1932.

⁹⁷⁷ Tamtéž, opis starosty města České Budějovice Váženému panu profesorovi (Friedl), 11. dubna 1932.

⁹⁷⁸ Tamtéž, opis dopisu Antonína Friedla starostovi Českých Budějovic, 20. dubna 1932.

⁹⁷⁹ *Vývoj sušické samosprávy. Proslov starosty Jana Seitze k novinářům*. Sušice 1934, s. 7-8.

⁹⁸⁰ *Krásně vypravená propagační brožura města Sušice*, Šumavan 64, 1932, č. 30.

*následovat všechna města, jež pro osvěžení za léta mají podmínky, ... Obrazy sušické brožury mluví o kráse krajiny. Vidíme, co znamená dobrá fotografie. Co milionů našich peněz by zůstalo. v Československu; kdyby naše města následovala příkladu Sušice a přesvědčila naše občany, jak je u nás krásně.*⁹⁸¹ Brožuru oceňovala okolní města podobné velikosti jako Sušice a doporučovala ji jak *obecenstvu*, tak městské radě k inspiraci.⁹⁸² Dílko se rychle šířilo také proto, že se pravděpodobně zdarma rozdávalo zájemcům ve velkých městech. U upoutávky na letní byty v Sušici poznamenává *Národní politika*: „*Žádejte zdarma propagační brožuru města a okolí.*“⁹⁸³ Friedl obdržel také množství pochvalných dopisů, mezi nimi například již zmiňovaný list českobudějovického starosty.⁹⁸⁴

Kromě městské rady jako finančního partnera se lze ptát po dalších Friedlových spolupracovnících na *Letovisku*. V radách Budějovicím vychvaluje především tiskárnu *Neubert a synové na Smíchově*, která dle Friedlových slov vyslala svého *chefa a výtvarného architekta*, aby s Friedlem přímo v dané lokalitě konzultoval všechna místa, jejichž fotografie plánoval Friedl do brožury zařadit. Zde se nenahraditelným spojencem stal také výhradní šumavský vydavatel pohlednic KČST Joža Pospíchal. V konceptu *Letoviska*, který se dochoval ve fondu KČST v okresním archivu v Klatovech jsou ve většině případů nalepeny Jožovy pohlednice (zpravidla jsou ty samé obrazy použity i ve finálním produktu), což není ve výsledně brožure k poznání, neboť tam jsou obrázky otištěny bez typického pohlednicového bílého popisku v dolní části fotografie.⁹⁸⁵

Další okolností, která vedla Friedla k vytvoření materiálu a městskou radu k tomu, že na konečných 10 000 výtisků byla ochotná dát skoro 30 000 Kč,⁹⁸⁶ byl fakt, že nedlouho předtím⁹⁸⁷ si Sušice po dlouhých snahách a dvojnásobném zamítnutí konečně vymohla „*u ministerstva [železnic] zařazení ... města do seznamu lázeňských a*

⁹⁸¹ *Příklad města Sušice*, *Národní politika* 19, 15. dubna 1932.

⁹⁸² např. *Sušice, letovisko a horské klimatické místo šumavské*, *Písecký obzor* 2, 1932, č. 52.

⁹⁸³ Tamtéž, *Letní byty v Sušici*, 9. dubna 1932 a 23. dubna 1932.

⁹⁸⁴ Tamtéž, dopis starosty města České Budějovice Váženému panu profesorovi (Friedl), 11. dubna 1932.

⁹⁸⁵ Těžko lze však dokázat, jestli všechny obrazy byly původně pohlednicemi, nebo jestli byly naopak vytvořené především pro *Letovisko* a následně „zrecyklované“ na Jožových pohlednicích.

⁹⁸⁶ SOkA Klatovy, F KČST Sušice, K6, opis dopisu Antonína Friedla starostovi Českých Budějovic, 20. dubna 1932.

⁹⁸⁷ „*Obnovena žádost o přiznání názvu letovisko pro naše město.*“ Zpráva o činnosti městské rady od 1. ledna do 31. května 1930, Cizinecká a dopravní komise.

*klimatických měst.*⁹⁸⁸ Tento úspěch, na jehož dosažení se opět z iniciativy Friedla pracovalo už od roku 1927, nemohl zůstat nepřipomenut.⁹⁸⁹

Jak již bylo ilustrováno porovnáním brožury z roku 1932 s dnešním stavem města a dnešními propagačními prostředky i uvedením některých ohlasů na tento počín, je jasné že se jednalo o mimořádné, až vizionářské dílo, které ve své době, i ještě dlouhá léta po svém vydání, jen těžko hledalo konkurenci. Další „rozměr mimořádnosti“ pochopíme, pokud nahlédneme do zápisů městského zastupitelstva, zhruba v období mezi lety 1929 a 1932. Velkou část agendy zastupitelů zde tvoří péče o krizi postižené občany, ať už se jedná o přidělování uhlí chudým, schvalování odložení platby nájemného v obecních bytech, mléčné akce pro vyživování dětí postižených rodin, nebo nejvýraznější zásahy: *nouzové práce* – zadávání množství staveb a úprav v Sušici, které by vytvořily nová pracovní místa pro Sušické, kteří v prohlubující se krizi jinou práci nedokázali sehnat. V ovzduší nedostatku a nutnosti alespoň základně zabezpečit méně šťastné spoluobčany, vedli zastupitelé debaty o každou storkorunu, je tedy skutečně s podivem, že je Friedl přesvědčil k vydání 30 000 Kč na propagační brožuru, jejíž přínos se mnohým, především socialistickým zastupitelům musel jevit jako značně diskutabilní.⁹⁹⁰

10.6 Shrnutí

Jak bylo na předchozích stránkách nastíněno a ilustrováno četnými citacemi a komparacemi, prošel názor Sušice na sebe sama a na způsob, jakým chtěla být prezentována, výrazným vývojem. Ač nelze první světovou válku použít jako striktní mezník, je možné v sušických průvodcích a propagačních materiálech pozorovat dva trendy, z nichž jeden je spíše předválečný, ale v některých dílech o něco slaběji přetrvává ještě do počátku dvacátých let, kdežto druhý má opět kořeny už v předválečných materiálech, ale silněji se formuje až v průběhu 20. let a vrcholně se ukazuje v dílech Antonína Friedla na začátku třicátých let.

Malé městečko, typicky zobrazované jako staré slovanské sídlo, bašta češství v regionu a nejpevnější protigermanizační hráz v širokém okolí, kde historie tryská z každého místa, na které se národně uvědomělý návštěvník (který přijel ekonomicky podpořit chudý český podhorský region) podívá, se během několika desetiletí mění.

⁹⁸⁸ *Sušice – horské klimatické město – v lesích a zahradách letoviskem*, Sušické listy 13, 1930, č. 30, s. 1-2.

⁹⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁹⁰ SOkA Klatovy, Archiv města Sušice, sign. 111, Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1929 – 1932.

V Turkově a Švejcarově publikaci začíná převládat obraz Sušice jako města, které sice oplývá bohatou historií, ale také současnost má co nabídnout, neboť se město pouští do zásadních modernizačních kroků. Na opačném pólu zobrazení než okolo roku 1900 pak vidíme Sušici v roce 1929 a především v roce 1932, kdy je to progresivní sebevědomé město se slavným průmyslem, které, pravda, kvůli hospodářské krizi mírně ztrácí, ovšem hledí do budoucna a aktivně hledá, čím v těžké době tyto ztráty nahradit, či dokonce jak obtížné roky využít ve svůj prospěch a „odrazit se“ vstříc úplně novému odvětví – turistickému průmyslu.⁹⁹¹

⁹⁹¹ Což je pohled a obraz, který je po ukončení výroby sirek v Sušici v roce 2008 dnes opět aktuální.

Závěr

Úkolem této práce bylo zmapovat, jak se v období první republiky rozvíjely možnosti turistiky na Sušicku, jak se proměňovala infrastruktura, náhled na Šumavu i město samotné. Prameny pro dílčí otázky byly často torzovité a tak není možné, aby práce podala kompletní statistická data pro jednotlivé fenomény, například návštěvnost města. Proto bylo nutné pracovat formou sond a příkladů, které přinesly sice jen dílčí výsledky, nicméně dle mého názoru, dostatečně reprezentativní pro poznání zkoumaného fenoménu.

V kapitolách o třech velkých stavebních podnicích sušického KČST, se ukazuje, že jak v 19. století, tak po vzniku Československa kladly nacionalistické spolky velký důraz na pronikání českého etnika do většinově německojazyčného prostoru v příhraničních oblastech, onoho Judsonova *Language frontier*. Zásadní rozdíl je však v tom, že po roce 1918 toto pronikání nabralo úplně jinou dynamiku. To bylo způsobeno nahrazením úředníků a finanční stráže zaměstnanci českého původu, zřizováním českých menšinových škol i politickou a finanční podporou akcí KČST. Budováním chat vznikaly v německojazyčném prostoru nové české *ostrůvky*. V případě Klostermannovy chaty její zbudování odstartovalo množství dalších proturistických opatření, která na Šumavu přiváděla čím dál více českých turistů. Díky Klostermannově chatě byly především zřizovány sezonní turistické autobusy a vznikaly nově značené turistické cesty k hraničním horám. Tyto odlehlé stezky byly přístupné pro běžného turistu z vnitrozemí výhradně díky novým autobusovým spojům a možnosti přenocování v chatě.

Snaha o *čechizaci* Šumavy se projevovala také v požadavcích, aby se Němci hostinští kvůli novým zákazníkům naučili česky. Čeští turisté byli důrazně nabádáni, aby zásadně trvali na komunikaci v českém jazyce a sami se nikdy nesnižovali k používání němčiny, přestože ji často bezpečně ovládali. Tento přístup lze bez nadsázky označit jako českou šikanu vůči německému obyvatelstvu. V kapitole *Česko německá zášť* se ukázalo, že oblíbený narativ českojazyčného tisku *mírumilovný Čech – agresivní Němec* na Sušicku po většinu období první republiky (kromě několika posledních vyhrocených měsíců před podpisem Mnichovské dohody) neodpovídal realitě.

Případ prášilské chaty však ukazuje i to, že česko-německý antagonismus nebyl vždy tak silný, jak se často prezentovalo; mezi prášilskými Čechy a nájemcem chaty

Bohumilem Pšeničkou se namísto očekávané spolupráce rozvinul tak silný odpor, že se prášilská Národní jednota pošumavská raději scházela v *německém* hotelu Götz.

Kapitola o *znovuvystavění* rozhledny na Svatoboru ukazuje, že věž, budovaná v 90. letech 19. století aby symbolicky zabrala území pro Čechy, získala před rokem 1914 věhlas a mnoho skalních příznivců. Proslavila se jako symbol Sušice i české Šumavy a neodmyslitelně *srostla* s panoramatem majestátního vrchu Svatobor. Tento obraz si udržela i ve 20. letech, přestože byl v ostrém rozporu ze skutečným stavem – věž byla po většinu 20. let uzavřená a neúspěšně opravovaná. Díky tomu, že se rozhledna prakticky stala symbolem Sušice, byla v roce 1934 bleskurychle nahrazena svou novější a modernější variantou. Přístup KČST i architekta Karla Houry se zásadně lišil od stavby první rozhledny. KČST zdůrazňoval kontinuitu tradice Sušické rozhledny, což je vidět i v důsledně používaném jazyce, jež jsem se snažila v textu analyzovat. V jazykovém diskurzu používaném KČST nedošlo k *demolici a výstavbě nové věže*, ale k *obnově* té původní. Dokladem úspěchu této strategie je skutečnost, že svatoborskou rozhlednu dnes znají lidé po celé republice, ale často ani místní netuší, že se jedná o druhou věž.

V oblasti dopravy došlo na Sušicku ve sledovaném období k zásadnímu přechodu od zvířecí síly k motorovým dopravním prostředkům, ostatně stejně jako ve zbytku *moderního* světa. Z výzkumu vyplývá, že první motorové dopravní prostředky si na Sušicku pořizovali soukromí dopravci a majitelé hotelů, kteří chtěli zajistit pohodlí svým zákazníkům, dále pak vykonavatelé svobodných povolání, jako sušičtí architekti a lékaři. (Stejní lidé si jako první zařizovali také telefonní spojení.) Z příkladů je jasné, že počátky automobilismu byly v regionu krušné nejen z důvodu nevyhovujícího stavu cest, ale i absence rozumných dopravních předpisů. Tato situace se koncem dvacátých let začala výrazně zlepšovat a Sušicko se stalo oblíbeným cílem autoturistů a procházely jím trasy zajímavých dálkových závodů. Zároveň docházelo k zavádění linek státních autobusů. Některé si kvůli své ceně a zdlouhavosti nezískaly velkou oblibu, jiné, například spoj do Čeňkovy Pily, bývaly přes léto vytížené na maximum. Velmi oblíbené se staly nedělní autobusové zájezdy zřizované státními poštami ve spolupráci s KČST, které se okolo roku 1930 vyvinuly z nedělních vycházek Jaroslava Grunda. Organizovaných výletů do bližších i vzdálenějších cílů se pravidelně účastnilo velké množství místních i letních hostů.

Naopak značkování probíhalo prakticky stejným způsobem, jako před válkou. I tak se síť turistických stezek na Sušicku rozrostla z několika desítek kilometrů ve dvacátkách letech na více než 600 km okolo roku 1938.

Pokud se zaměříme na značení stezek, zřizování autobusových spojů a usilování o zbudování nové větve železnice nebo alespoň výrazné modernizaci silniční sítě, narážíme na dva zajímavé náhledy na Šumavu. Oba přístupy se shodují na tom, že Šumava je divoká a nezcivilizovaná oblast, jen zřídka obdělávaná, v pravém slova smyslu panenská. V očích první skupiny je nedotčenost Šumavy zásadním nedostatkem a hlavním úkolem do budoucna je tuto oblast zcivilizovat a protnout železnicí vodní toky spoutat přehradami a vystavět průmyslové podniky, které by těžily a zpracovávaly šumavské přírodní bohatství.

Některé subjekty, jako KČST naopak nespoutanou krajinu oceňují a touží ji zachovat. Málokdy ale jejich pohled odpovídá dnešní myšlence ochrany přírody, lze pozorovat spíše jakýsi „proto environmentální pohled,“ kdy je vyzdvihována krása některých lokalit a Klub hledá způsoby, jak tato jedinečná místa zpřístupnit turistům, aniž by si ale uvědomoval, že právě tím může lokalitu nenávratně poškodit. Častá je také jakási iracionální kombinace obou pohledů – ta se projevila především při usilování o novou železnici; ti samí lidé, kteří oceňovali nespoutanost Šumavy, zároveň volali po jejím zprůmyslnění.

Sušice se svou polohou značně odlišuje od typických letovisek, také oblibu u letních hostů získala o mnoho později, než bylo typické. Ve většině ostatních aspektů však překvapivě přesně odpovídá tradičním letoviskům Jiřího Šoukala. Snad nejvýraznější odchylkou bylo, že pracující hlavy rodin jen stěží mohly za svými rekreačními se blízkými dojíždět na neděli.

Při rozboru letních hostů z roku 1930 jsem narazila na několik zajímavých vzorců; do Sušice zpravidla přijížděli muži a ženy odděleně, což je v přímém rozporu s dnešní představou rodinné dovolené. Celkový počet mužů a žen na letním bytě v Sušici byl srovnatelný. Přestože ženy se v Sušici ubytovávaly bez mužů, málokdy přijely samy. Lze pozorovat množství dvojic až trojic žen, které cestovaly společně, ať už to byla dospělá dcera s (ovdovělou) matkou, sestry nebo kamarádky z práce. Více než polovina žen byla v sezamech letních hostů definována skrze vlastní povolání, u těch se dá předpokládat, že byly svobodné. Nejčastěji pracovaly jako učitelky, úřednice, obchodnice nebo ve službách. Ve vyšší vrstvě nacházíme téměř výhradně ženy uváděné jako manželky nebo vdovy. Mezi mužskými návštěvníky převažují úředníci a státní

zaměstnanci, silnou skupinou byli také vykonavatelé svobodných povolání. Oproti očekávání přijelo do Sušice na letní byt překvapivě málo učitelů. Hosté se sjížděli z celé republiky, ale jasně dominovali návštěvníci z Prahy – byla jich téměř polovina. O druhé místo se dělila Plzeň a Vídeň s cca padesáti hosty. Zdá se, že většin hostů ze zahraničí (především u Vídeňáků je to zjevné) přijížděla do Sušice kvůli rodinným kořenům.

V poslední části své práce jsem sledovala jak se ve vybraných průvodcích a propagačních materiálech v rozmezí let cca 1880 – 1932 proměňoval obraz města. Zde jsou patrné dvě tendence, ačkoli na jejich základě nelze materiály striktně rozdělit. V předválečných průvodcích reprezentovaných především *Průvodcem po Sušicku* z roku 1902 se obvykle vyskytuje spíše romanticko-nacionalistický výklad role Sušice. Posláním města je podle nich především bránit germanizaci. Publikace jsou plné odkazů na slavnou polomytickou minulost města a soudobému stavu je zpravidla věnován mnohem menší prostor. Sušice podle těchto průvodců stojí za návštěvu především kvůli své slavné minulosti. Zobrazení Sušice i vztah autorů k Němcům se po roce 1918 postupně mění. Autoři většinou upouštějí od historické argumentace a zaměřují se spíše na modernizační kroky v regionu, které by v kombinaci s okolní krásnou přírodou měly být hlavním turistickým lákadlem. Sušice podle Ladislava Švejcara a Antonína Friedla již nemusí být obráncem češství, ale stává se jakýmsi mediátorem mezi Čechy a Němci. Tito dva autoři nechápou Němce jako nepřátele, ale jednoduše jako československé občany jiné řeči. Tento pohled však zjevně nesdíleli všichni, neboť Sušické listy zůstávaly po celé sledované období silně pročesky nacionalistické.

Perspektivy dalšího výzkumu vidím především v rozšíření tématu letních hostů v Sušici. Jistě by bylo zajímavé sledovat jak Sušice, kromě návštěvnické oblíby, získala také oficiální titul *letovisko*, a jestli tento fakt měl nějaký pozorovatelný vliv na vývoj návštěvnosti města. Pokud by byly k dispozici příslušné záznamy, bylo by přínosné udělat podobnou analýzu jako zde pro rok 1930 i v dalších letech a tyto roky komparovat. Zanesením místa dočasného bydliště jednotlivých osob do mapy Sušice by mohly vyjít najevo dosud nezjištěné tendence v ubytování jednotlivých socioprofesionálních skupin.

Samozřejmě se nabízí možnost zaměřit se také na poválečné období, kdy došlo k přerování prvorepublikové tradice. Odsun Němců zcela změnil sídelní strukturu na Šumavě. Znárodnováním byly „vyřazené ze hry“ mnohé subjekty za první republiky pro turistiku zásadní a také rozsáhlé oblasti Šumavy byly zřízením vojenského prostoru a

železné opony pro turistiku rázem ztraceny. Naopak docházelo k rozvoji podnikové rekreace a pořádání škol v přírodě.

Zkoumání historickými nástroji by si konec konců zasloužila už i šumavská turistika po roce 1989 a zvláště po roce 2004, kdy byla Česká republika přijatá do Evropské unie a následně do Schengenského prostoru, čímž byl umožněn rozvoj turistiky na Šumavě zcela novým způsobem. Sušice opět cíleně pracuje na vytvoření image turisticky atraktivního města, i když jinými prostředky a novými technologiemi. Hourova rozhledna na Svatoboru stále stojí a je turisticky oblíbená. Naopak náhled na přírodu a její ochranu se díky vzniku Národního parku Šumava výrazně odlišuje a také už není „zločinem“ promluvit v Sušici německy nebo mít jídelní lístek ve více jazycích.

Seznam použitých zkratek

F – fond

Ch Kl – Klostermannova chata na Modravě

Ch Pr – chata v Prášílech

KČST – Klub československých turistů

KČT – Klub českých turistů

NJP – Národní jednota pošumavská

SOkA – Státní okresní archiv

ÚV KČST – Ústřední výbor Klubu československých turistů

Seznam pramenů a literatury

PRAMENY

Archivní prameny:

Muzeum Šumavy v Sušici

Sign. D 169/1 – Došlá korespondence.

Sign. D 169/2 – Koncepty odeslané korespondence.

Sign. D 169/3 – Stavební plány rozhledny na Svatoboru 1894 – 1934.

Sign. D 169/4 – Návrhy rozpočtu a účty stavby a opravy turistické rozhledny na Svatoboru.

Sign. D 169/5 Rozhledna Svatobor – miscelanea.

Sign. D574, rukopis Karel Houra, Vzpomínky na dobu od 3. května 1902 do roku 1985, 1985.

Sign. TA 13/1 – Předtištěné stanovy.

Sign. P 92/4 rukopis Vojtěch Maš'ovský, Poznámky z dob žití svého, 1915.

Soukromý archiv Emila Kintzla, Kašperské Hory.

Soukromý archiv Lucie Nové, Kolinec.

Státní okresní archiv Klatovy

Fond Klub československých turistů Sušice 1890 – 1940, (neuspoř.).

Fond Archiv města Sušice (1341 – 1947)

„Muzeální spisy.“

Soudobá dokumentace.

Vydané prameny:

Bělohav, Josef, *Šumava*, Praha 1912, (= Knihovna Vlastivědného Sborníku).

Borovský, František A., *Řivnáčův průvodce po Šumavě: zevrubný popis celé Šumavy, jejích svahů, blízkých důležitých měst a krajin a pohoří Novohradského*, Praha 1883.

Brey, Jiří – Cyppl, Adolf – Holý, Josef, *Průvodce po Sušicku*, Sušice, 1902.

Brynda, Eduard – Dostál, Jaroslav – Pater, Bohumil (edd.), *Padesát let Klubu československých turistů: na paměť padesátého výročí své práce*, Praha 1938.

Červinka, Václav, *U kolébky Sokola*, Praha 1920.

Frána, Antonín, *Vycházka do Šumavy. Dospělejší mládeži líčí Antonín Frána*, Praha 1879.

Friedl, Antonín, Jak jsem přišel, odešel a opět se vrátil do Sušice, in: Procházka, František (ed.), *65 let střední školy v Sušici 1606-1971*, Sušice 1971.

Friedl, Antonín, *Sušice a okolí: procházky, vycházky a výlety*, Sušice 1929.

Friedl, Antonín, *Sušice. Letovisko a horské klimatické místo šumavské*, Sušice [1932].

Guth-Jarkovský, Jiří, *Společenský katechismus*, Praha 2000.

- Guth-Jarkovský, Jiří, *Turistika. Turistický katechismus*, Praha 2003.
- Heršt, Václav, *Mapa politického okresu sušického s vyznačením území zabraného Němci v letech 1938-1945*, in: Václav Halla (ed.), *Sušicko za okupace 1939-1945*, Sušice 1947.
- Hora, Josef, *Procházky po hořejší a střední Otavě*, Praha 1879.
- Hora, Josef, *Procházky po školních okresích Strakonickém a Sušickém, jakož i po přítocích hořejší Otavy*, Praha 1984.
- Hostaš, Karel – Vaněk, Ferdinand, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století. XII, Politický okres Sušický*, Praha 1900.
- Kafka, Josef (ed.), *Almanach léčebných míst, lázní a letních sídel českých: S balneotherapeutickým úvodem od MUDra Vl. Preiningera*, Praha 1898.
- Kafka, Josef, *Kafkův ilustrovaný průvodce po království českém 3, Šumava a Pošumaví*, 1. vyd., Praha 1898.
- Kafka, Josef, *Kafkův ilustrovaný průvodce po království českém 3, Šumava a Pošumaví*, 2. vyd., Praha 1904.
- Kafka, Josef, *Kafkův ilustrovaný průvodce po království českém 3, Šumava a Pošumaví*, 3. vyd., Praha 1912
- Kafka, Josef, *Kafkův ilustrovaný průvodce po království českém 3, Šumava a Pošumaví*, 4. vyd., Praha 1922.
- Krásně vypravená propagační brožura města Sušice*, Šumavan 64, 1932, č. 30.
- Leiš, Martin, *Šumava na pohlednicích ateliéru Seidel = Der Böhmerwald auf den Ansichtskarten des Ateliers Seidel*, Hostivice 2016.
- Leiš, Martin, *Šumava na pohlednicích Joži Pospíchal knihkupce v Sušici*, Hostivice 2017.
- Leiš, Martin, *Šumava na pohlednicích ateliéru WOLF*, Hostivice, 2015.
- Maloch, František, *Ke kolébce zlatonosné Otavy*, Sušice 1934.
- Naše krásná Šumava má novou turistickou chatu*, Národní politika 53, 1935, č. 52, 21. 2. 1935.
- Pootaví: Sušicko, Horažďovicko a Strakonicko, turistická mapa 1:50 000* [kartografický dokument], Praha 2011 (=edice Klubu českých turistů; 68).
- Průvodčí do Hvozdu Královského. Vydán péčí a nákladem „Šumavské jednoty pohorské“ ve Klatovech*, Klatovy 1884.
- Příklad města Sušice*, Národní politika 19, 15. 4. 1932.
- Sborník Sušicka. Vlastivědné dílo*, Sušice 1938.
- Spořitelna města Sušice, 48. účetní zpráva za rok 1933, Sušice 1934.

Spořitelna města Sušice, 49. účetní zpráva za rok 1934, Sušice 1935.

Spořitelna města Sušice, 50. účetní zpráva za rok 1935, Sušice 1936.

Spořitelna města Sušice, 51. účetní zpráva za rok 1936, Sušice 1937.

Spořitelna města Sušice, 52. účetní zpráva za rok 1937, Sušice 1938.

Spořitelna města Sušice, 53. účetní zpráva za rok 1938, Sušice 1939.

Spořitelna města Sušice, 54. účetní zpráva za rok 1939, Sušice 1940.

Spořitelna města Sušice, 55. účetní zpráva za rok 1940, Sušice 1941.

Sušice, letovisko a horské klimatické místo šumavské, Písecký obzor 2, 1932, č. 52

Šebesta, Josef (ed.), *Pošumaví. Sborník původních prací odboru Národní Jednoty Pošumavské v Sušici*, Praha 1897.

Šumava – Povydrří a národní park Bavorský les = Nationalpark Bayerischer Wald, turistická mapa 1:50 000 [kartografický dokument], Praha 2013 (= edice Klubu českých turistů; 65).

Šumava – Železnorudsko, turistická mapa 1:50 000 [kartografický dokument], Praha 2009, (= edice Klubu českých turistů; 64).

Švejcar, Ladislav, *Průvodce Šumavou a Pošumavím*, České Budějovice 1923.

Turek, Kajetán, *Sušice: historie města a turistické výlety do okolí*, Sušice 1924

Útulna klubu českých turistů na Svatoboru u Sušice, Technický obzor 13, 1900, č. 34.

Vilímkův průvodce Šumavou. Cestovní rádce po Šumavě, Českém lese a Novohradských horách pro turisty a cyklisty, Praha 1905.

Ze slavnosti otevření rozhledny KČST, Letem světem 9, 1935, č. 41.

Zeithammer, Viktorin, *Jed v žilách: povídky z ovzduší alkoholismu v horách šumavských*, Praha 1922 (= Abstinenční knihovna).

Zeithammer, Viktorin, *Pošumaví. III, Sušicko a Nýrsko*, Praha 1911, (= Korbroy monografie starobylých měst čes.; 7).

Zeithammer, Viktorin, *Šumavské dumy a turistické táčky*, Sušice 1911.

Periodika:

Bod Varu. Nepolitický studentský měsíčník 1 – 2, 1931 – 1932.

Časopis turistů 1 – 50, 1889 – 1938.

Sušické noviny. Časopis pro zábavu a ponaučení 1 – 3, 1891 – 1893.

Sušické listy. Místní orgán České státoprávní demokracie 1 – 21, 1918 - 1938

Sušické noviny 1 – 30, 1991 – 2020.

Svatobor 1 – 16, 1893 – 1908; 1 – 7, 1908 – 1915.

LITERATURA:

Bayerová, Lucie Elizabeth, *Odstoupení Sudet v říjnu 1938 na území politického okresu Sušice*, Plzeň 2017 (= kvalifikační práce).

Bernášek, Bohumír, *Písek – proměna lokální identity během procesu modernizace (1861 – 1914)*, Praha 2012 (= kvalifikační práce).

Bourdieu, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998.

Fialová, Ivana, *Role a fungování Klubu českých turistů v cestovním ruchu*, Hradec Králové 2015 (= kvalifikační práce).

Frolich, Jiří – Lhoták, Jan, *Archeologické nálezy ze Svatoboru u Sušice*, in: *Zlatá stezka*. Sborník Prachatického muzea 18, Prachatice 2011, 225-237.

Gellner, Ernest, *Národy a nacionalismus*, Praha 1993.

Hanus, Adam, *Hrad vzdělání a národa Vznik, proměny a význam středního školství v politickém okresu Sušice mezi reformami 1869 a 1953*, Praha 2018, (= kvalifikační práce).

Hanus, Adam, *Muzeum v Sušici a veřejnost, 1880-1945*, Praha 2015, (= kvalifikační práce).

Hlavačka, Milan, *Dějiny dopravy v českých zemích v období průmyslové revoluce*, Praha 1990.

Hobsbawm, Eric, *Národy a nacionalismus od roku 1780: program, mýtus, realita*, Brno 2000.

Holá, Věra, *Osídlení šumavského pohraničí na Sušicku 1945 – 1948*, in: Miroslav Bělohávek (ed.), *Minulostí západočeského kraje*, Plzeň 1981, s. 27.

Hroch, Miroslav, *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*, Praha 2009.

Judson, Pieter M., *Guardians of the Nation: Activists on the Language Frontiers of Imperial Austria*, Cambridge – Mass 2006.

Kliment, Jiří, *Historie KČT (KČST) v českých zemích od roku 1888 do roku 1949*, České Budějovice 2004, (= kvalifikační práce).

Kosinová, Kristýna, *Představy českých turistů ze střední třídy o „pravém turistovi“ a jejich snahy šířit zásady turistiky v českých zemích ve druhé polovině 19. století*, *Theatrum historiae* 12, 2013, s. 157-170.

Kosinová, Kristýna, *Cestování před sto lety, aneb, Všude dobře, doma nejlépe: rozvoj českého turismu v kontextu světových výstav ve druhé polovině devatenáctého století*, Praha 2011.

Kozák, Roman – Šlégr, Vladislav – Hajník, Roman, *Svět šumavských železnic v proměnách času*, Praha 2014.

Král, Mojmír a kol., *Československá turistika*, Praha – Brno 1988.

- Krčál, Martin, *100 let Klubu českých turistů v Kroměříži*, Kroměříž 2009.
- Ledvinka, Václav – Pešek, Jiří (edd.), *Od středověkých bratrstev k moderním spolkům*, Praha 2000.
- Lesák, Jiří, *100 let turistiky v Milevsku*, Milevsko 2019.
- Lhoták, Jan – Pachner, Jaroslav – Razím, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012.
- Lhoták, Jan (ed.), *Vlastivědný sborník Muzea Šumavy 8*, Sušice 2014.
- Librová, Hana, *Láska ke krajině*, Brno 1988.
- Maidl, Václav (ed.), *Znovuobjevená Šumava*, Klatovy 1995.
- Maur, Eduard, *Paměť hor*, Praha 2006.
- Nora, Pierre, *Mezi pamětí a historií: problematika míst*, in: *Politika paměti. Antologie francouzských společenských věd*, Praha 1998.
- Nouza, Jan, *Rozhledny Čech, Moravy a Slezska*, Liberec 1999.
- Nová, Lucie, *Činnost Klubu českých turistů v Sušici 1890 – 1914*, České Budějovice 2016 (= kvalifikační práce).
- Rychtařík, Václav, *Základní kameny národního divadla v Praze*, Časopis Národního muzea, ř. hist. 152, 1983, s. 180-204.
- Šmíd, Marek, *Československo ve 20. století. Na společné cestě 1914-1992*, České Budějovice 2016.
- Šoukal, Jiří, *Slasti a strasti letních bytů: život na letních bytech a v letních vilách v éře první republiky*, Praha 2016.
- Štemberk, Jan a kol., *Kapitoly z dějin cestovního ruchu*, Pelhřimov 2012.
- Štemberk, Jan, *Fenomén cestovního ruchu: možnosti a limity cestovního ruchu v meziválečném Československu*, Pelhřimov 2009.
- Štemberk, Jan, *Pěšky, na lyžích, na kole, lodí či autem: k dějinám československé turistiky v letech 1945-1968*, Pelhřimov, 2017.
- Štumpfová, Monika, *Role a fungování Klubu českých turistů v cestovním ruchu, kraj Vysočina*, Hradec Králové 2015, (= kvalifikační práce).
- Švadlenová, Olga, *Šumava v prózách Karla Klostermanna*, České Budějovice 2001, (= kvalifikační práce).
- Topinka, Jiří, *110 let Klubu českých turistů v Berouně: 1889-1999: říkali nám "šlapácká republika,"* Beroun 1999.
- Vaněček, Josef, *100 let turistiky v Sušici 1890-1990*, Strakonice 1989.
- Zahra, Tara, *Kidnapped souls: National indifference and the battle for children in the Bohemian Lands, 1900-1948*, Ithaca 2008.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

František Machník, Klatovy a okolí, [online zdroj], dostupné na:

<https://www.klatovy.cz/klatovy/fr.asp?tab=snet&id=1904&burl=&pt=HS>.

Historie KČT, KČT – Klub českých turistů [online zdroj], dostupné na:

<http://www.kct.cz/cms/historie-kct>, <https://kct.cz/historie>.

Historie Turnerovy chaty, Turnerova chata na Šumavě [online zdroj], dostupné na:

<http://www.turnerovachata.cz/cs/turnerova-chata/historie-turnerovy-chaty>.

Historie, České srdce [online zdroj], dostupné na: <https://www.ceske-srdce.at/cz/historie/>.

Idos.cz [online zdroj], dostupné na: <https://idos.idnes.cz/vlakyautobusymhdvse/spojeni/>.

Jan Kapras, Vláda České republiky, [online zdroj], dostupné na:

<https://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=45320>.

Klostermannova chata, Modrava, Šumavanet.cz, [online zdroj], dostupné na

http://www.sumavanet.cz/ki/mo/fr.asp?tab=ki_mo&id=1034&burl=&pt=TUMZ.

Kronika Sušice 1851 – 1900, s. 122, Šumavanet.eu [online zdroj], dostupné na

<http://www.sumavanet.eu/kronikasusice/stranka.php?g=01&o=64&p=121&z=0>.

Krošlák, Slavomil, *Obchody, obchůdky a provozovny* [5. 6. 2020], soukromá skupina *Sušičané* [online zdroj], dostupné na:

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=3309800252385816&set=g.423204541036049&type=1&theater&ifg=1>.

Lesopark Luh, Město Sušice [online zdroj], dostupné na:

<https://www.mestosusice.cz/susice/fr.asp?tab=icsusice&id=63>, [18. 7. 2020].

Mapy.cz, dostupné na: <https://mapy.cz/zakladni?x=13.5969000&y=49.2229000&z=11>

Na Fufernách, Sušice, Mapy.cz [online zdroj], dostupné na:

<https://mapy.cz/zakladni?x=13.5183596&y=49.2274761&z=17&source=stre&id=98440>, [18. 7. 2020].

První plzeňský KČT, [online zdroj], dostupné na

http://www.plzenskykraj.kct.cz/sinlavy/16_prvniplzensky.htm.

Příběh proměny ostrova Santos, Nadace Proměny – informační a propagační leták, dostupné na: https://ostrov-santos.nadace-promeny.cz/userfiles/files/2016/PROJEKTY/SANTOS_web_NPKK.pdf.

Roklanská hájenka, roklanská chata, Modrava a okolí [online zdroj], dostupné na:

<https://www.sumavanet.cz/modrava/fr.asp?tab=snet&id=8137&burl=&pt=HS>.

Rozhledna Svatobor u Sušice [online zdroj], dostupné na:

<https://www.rozhlednasvatobor.cz/>.

Rozhledna Svatobor, Město Sušice [online zdroj], dostupné na:
<https://www.mestosusice.cz/susice/fr.asp?tab=snet&id=1295&burl=>.

Síň slávy české turistiky, [online zdroj], dostupné na: <http://www.kct.cz/cms/sin-slavy-ceske-turistiky>.

Slaměný vdovec, Československá filmová databáze [online zdroj], dostupné na:
<https://www.csfd.cz/film/9792-slameny-vdovec/prehled/>.

Sušické sirkařství, Muzeum Šumavy Sušice [online zdroj], dostupné na:
http://muzeum.sumava.net/?page_id=246.

Továrna na obuv značky Schwarzkopf, Národní památkový ústav, Památkový katalog [online zdroj], dostupné na: <https://pamatkovykatalog.cz/tovarna-na-obuv-znacky-schwarzkopf-2282742>.

Úplná uzavírka silnice Dlouhá Ves – Radešov, isusice.eu [online zdroj], dostupné na
<http://www.isusice.eu/index.php/susice/102-zpravy/15691-uplna-uzavirka-dlouha-ves-radesov-bude-prodlouzena>.

Vítá vás Sokolská župa Jihočeská, Sokolská župa jihočeská [online zdroj], dostupné na:
https://www.zupajihoceska.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=146&Itemid=3.

Z historie, Rozhledna na Svatoboru u Sušice [online zdroj], dostupné na:
<https://www.rozhlednasvatobor.cz/historie.html#>.

Seznam příloh

Příloha 1 – Fotografie sušických hotelů

Příloha 2 – Fotografie sušických osobností

Příloha 3 – Fotografie Klostermannovy chaty na Modravě

Příloha 4 – Fotografie chaty KČST v Prášilech

Příloha 5 – Fotografie rozhledny a chaty na Svatoboru

Příloha 6 – Mapka značených turistických cest

Příloha 7 – Podklady Václava Vavrýna pro značení turistických stezek

Příloha 8 – Ukázky dalších pohlednic knihkupce Joži Pospíchala,

Příloha 9 – Joža Pospíchal

Příloha 10 – Letní hostě v Sušici v roce 1930

Příloha 11 – Příklady *děkovných karet* starosty města

Příloha 12 – Desky propagační brožury *Sušice. Letovisko a horské klimatické místo*

Antonína Friedla

Přílohy

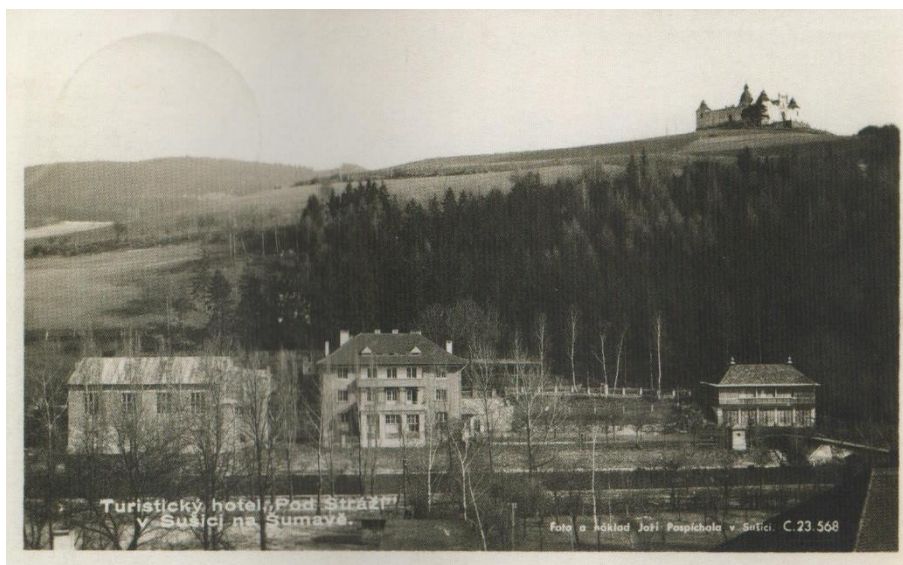
Příloha 1 – Fotografie sušických hotelů

Příloha 1.1 – Fotografie hotelu *Svatobor* před přestavbou v roce 1931 a po ní

Příloha 1.2 – Fotografie hotelu *Fialka* okolo roku 1910

Příloha 1.3 – fotografie hotelu *Pod Stráží* před rokem 1936, v pozadí *Andělíček*

Příloha 1.3 – Fotografie hotelu *Otava*, 30. léta

Příloha 1.2 – Fotografie hotelu *Koruna* pořizená během hasičského cvičení 30. září 1877

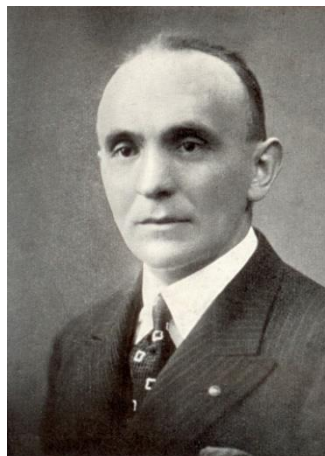
Příloha 2 – Fotografie sušických osobností

Antonín Friedl

František Holeček

Karel Houra

Robert Grabinger

Joža Pospíchal

Jan Seitz

Josef Šafhauser

Václav Vavrín

Viktorin Zeithammer

Příloha 3 – Fotografie Klostermannovy chaty na Modravě – od prvorepublikové podoby na pohlednici Joži Pospíchala po současný stav

**Příloha 4 – Fotografie chaty KČST v Prášilech – starý schwarzenberský pivovar,
přestavba na chatu a slavnostní otevření chaty**

Příloha 5 – Fotografie rozhledny a chaty na Svatoboru

Příloha 5.1 – Fotografie staré rozhledny – pohlednice zřejmě z roku 1905 po přistavění zasklené *lucerny* (popisek na fotografii je chybný), rozhledna krátce před demolicí (1934), suť z rozhledny (květen 1934)

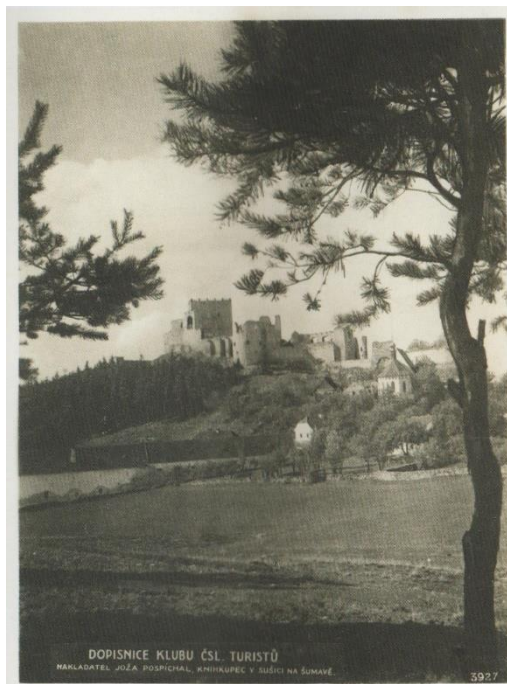

Příloha 5.2 – Fotografie nové rozhledny a chaty na Svatoboru – průběh stavby chaty (1934 – 1935) versus dnešní stav, slavnost otevření chaty 14. července 1935

Příloha 8 – Ukázky dalších pohlednic knihkupce Joži Pospíchala

Příloha 8.1 – Šumavské Trojhradí: Velhartice, Rábí, Kašperk

Příloha 8.2 – další místa v Sušici (30. léta) – rozhlednička na vodárně, *Luh* s plovárnou, chatky *feriální osady* „Nová generace,“ kaple Andělů strážných před přestavbou 1936

Sušice na Šumavě: Městské lázně
u vchodu do lesa Luhu

Polovina, Křižák, Sušice na Šumavě, C0449

Část Habermannova srubového tábora „Zdravé generace“
v měst. les. sadu „Luhu“ v Sušici na Šumavě.

Nakladatel Jozef Pospíšal, knihtiskár v Sušici 1921.

SUŠICE na Šumavě:
Kostelík na vrchu Andělů strážných, Vystaven 1602.

Příloha 10 – Joža Pospíchal

Příloha 10.1 – Joža před svým obchodem (Sušice, Náměstí Svobody, č. p. 3)

Příloha 10.2 – Reklama ohlašující Pospíchalův příchod do Sušice (1910)

Obdržev výnosem c. k. místodržitelství v Čechách, ze dne 28. září t. r. koncessi knihkupeckou a nakladatelskou pro královské město Sušici, oznamuji všem přátelům literatury, obyvatelům města Sušice a celého Pošumaví, že zřídím a

v první polovici listopadu t. r. otevru vlastní závod
s firmou

Pošumavské knihkupectví
:: JOŽA POSPÍCHAL, ::

antikvariát, obchod hudebninami a umě- Závod kolportážní, novinářský a nakla-
leckými výrobky. datelský.

OBCHOD PAPIREM A PSACÍMI POTŘEBAMI

V SUŠICI, Nádraž. tř. v domě „u Myslíků“, (u nové budovy c. k. vyšší reálky).

Opřavíc se o dobré literární i obchodní znalosti, kterých jsem získal, absolvovav nejdříve nižší reálku, 14letou práci v předních závodech knihkupeckých, nakladatelských a papírnických v Telči, Jičíně, Chrudimi, Přerově a ve Vídni, vynasnažím se, abych potřebám a každému, i sebe menšímu přání vážených pp. zákazníků v každém ohledu vyhověl. Prosím jen. aby se každý s důvěrou na závod můj obrátil a znamenám se

Objednávky přijímám do 1. listop. 1910 v úctě veškeré
ve Vídni, později v Sušici.

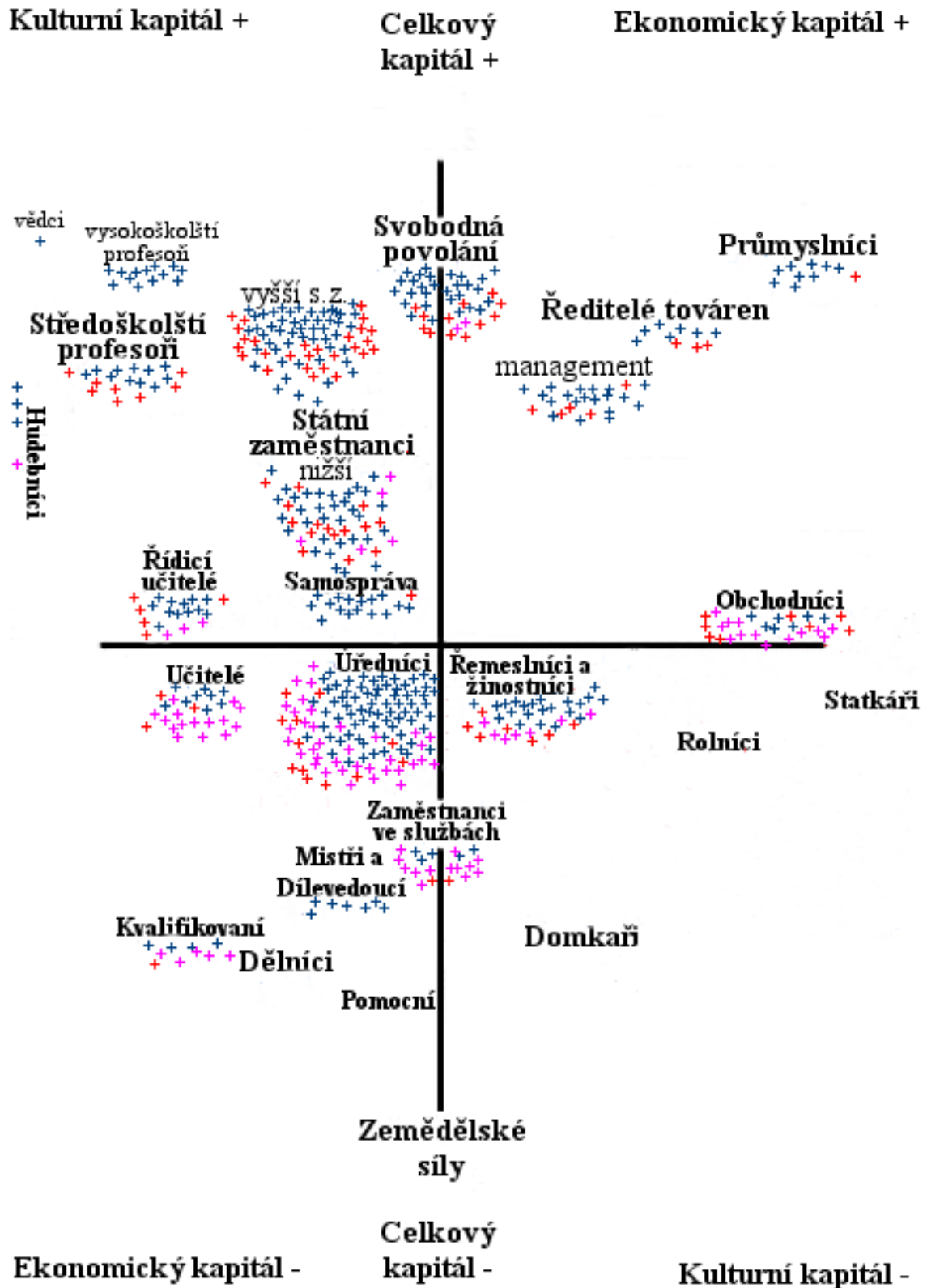
JOŽA POSPÍCHAL,
t. č. účetní Ottova knihkup. ve Vídni, I. okr., Gluckgasse 3.

Příloha 10 – Letní hostě v Sušici v roce 1930 – zaneseno do grafu sociálního prostoru podle Pierra Bourdieu

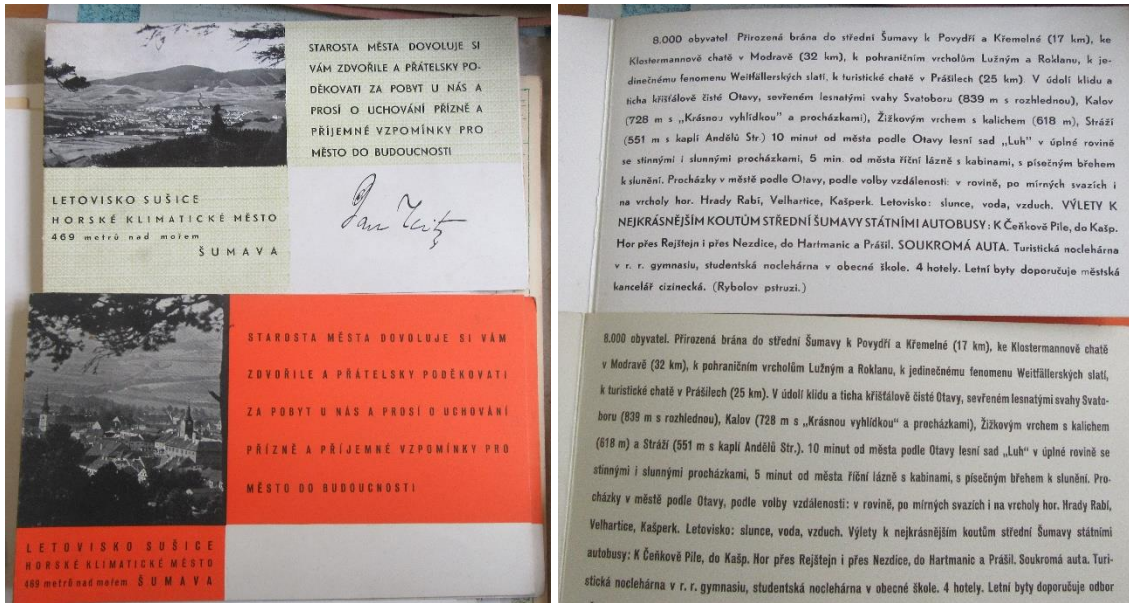
modré křížky – muži

růžové křížky – ženy s vlastním povoláním

červené křížky – choťi nebo vdovy – ženy definované přes povolání svého manžela

Příloha 11 – Příklady *děkovných karet* starosty Sušice Jana Seitze

Příloha 12 – Desky propagační brožury *Sušice. Letovisko a horské klimatické místo Antonína Friedla*

